

21—22 maj

Debatter m. m.

Torsdagen den 21 maj	Sid.
Svar på interpellationer:	
av herr Hanson, Per-Olof, ang. centralfängelset på Långholmen	3
av fröken Andersson om tillgång till Etnografiska museets samlingar	6
av herr Schött ang. disciplinsituationen i grundskolan	7
Skolväsendets centrala ledning m. m.	18
Vissa frågor rörande lärarutbildning	64
Meddelande ang. enkel fråga av herr Mattsson ang. en av riksdagen begärd upplysningsbroschyr rörande olika kreditformer för mindre företag	74
Vissa anslag under åttonde huvudtiteln:	
Lärarhögskolan i Stockholm	82
Lärarhögskolan i Malmö	83
Lärarhögskolan i Göteborg	84
Särskilda lärarutbildningsåtgärder	85
Om fraktbidrag i vissa fall vid avsättning av utsädespotatis, m. m.	86
Reglering av priserna på fisk	104
Om utredning rörande resebyråverksamheten	109
Upphävande av § 31 regeringsformen	110
Meddelande ang. enkel fråga av herr Lager ang. taxehöjningarna å statens järnvägar	112
Fredagen den 22 maj	
Organisationen av polis-, åklagar- och exekutionsväsendet	113
Kommunal trafikövervakning	120
Bildande av ett statligt vaktbolag	122
Giftnämndens sammansättning, m. m.	128
Meddelande ang. enkla frågor:	
av herr Isacson ang. avdrag vid beskattningen för kostnad för biträde i taxeringsmål	135
av fröken Ljungberg ang. intagning av elever hösten 1964 på 4-årigt gymnasium	135

Samtliga avgjorda ärenden

Torsdagen den 21 maj

	Sid.
Statsutskottets utl. nr 113, ang. skolväsendets centrala ledning m. m.	18
— nr 112, ang. vissa frågor rörande lärarutbildning	63
Jordbruksutskottets utlåtande nr 14, ang. vissa åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, m. m.	86
— nr 15, ang. reglering av priserna på fisk, m. m.	104
Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 34, om åtgärder mot äventyrligt spel	109
— nr 35, om utredning rörande resebyråverksamheten	109
Konstitutionsutskottets utlåtande nr 15, ang. ändrad lydelse av 1 § lagen om val av borgmästare och rådman	110
— memorial nr 16, med uppgift å vilande förslag till upphävande av 31 § regeringsformen	110
— nr 17, ang. televisionsutsändningar av kamrarnas förhandlingar	111
Jordbruksutskottets utlåtande nr 18, ang. allmän beredskapsstat: jordbruksärenden	111

Fredagen den 22 maj

Statsutskottets utlåtande nr 114, ang. organisationen av polis-, åklagar- och exekutionsväsendet m. m.	113
Första lagutskottets utlåtande nr 28, ang. lagstiftning med anledning av förstatligandet och omorganisationen av polisväsendet m. m.	120
Statsutskottets utlåtande nr 120, ang. inköp av obligationer i För- enta Nationernas obligationslån	122
— nr 121, ang. bildande av ett statligt aktiebolag för bevakningstjänst m. m.	122
— nr 122, ang. organisation av förvaltningarna vid marinkommando Syd	127
— nr 123, ang. godkännande av visst markbyte m. m.	127
— nr 124, ang. ändring i lagen om allmän försäkring m. m.	127
— nr 125, ang. stat för riksgäldsfonden	128
— memorial nr 126, ang. allmän beredskapsstat	128
Bevillningsutskottets betänkande nr 51, om ändrad lydelse av 1 § förordningen angående stämpelavgiften	128
Första lagutskottets utlåtande nr 29, ang. ändring i utsokningslagen m. m.	128
— nr 30, ang. personundersökning i brottmål, m. m.	128
Andra lagutskottets utlåtande nr 50, ang. åtgärder vid samhälls- farlig asocialitet	128
— nr 51, ang. ändrad lydelse av 15 § och 23 § 1 mom. bekämpningsmedelsförordningen	128

Torsdagen den 21 maj^vförmiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 11.00.

Justerades protokollet för den 14 innevarande månad.

Ang. centralfängelset på Långholmen

Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet KLING, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Per-Olof Hansons den 7 februari framställda interpellation angående centralfängelset på Långholmen, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Herr Per-Olof Hanson har frågat mig om jag kan ange någon ungefärlig tidpunkt då centralfängelset på Långholmen kan väntas bli utrymt och marken överlämnas till Stockholms stad enligt 1948 års avtal. Till svar får jag säga, att det kan jag inte. Situationen på fångvårdens område är nu helt annorlunda än den var, då avtalet skrevs. Vid den tiden, år 1948, hade vi en medelbeläggning av ca 2 000 intagna. Siffrorna hade varit fallande under åren efter kriget, och strafflagberedningen hade räknat med ett platsbehov av ca 2 000 för hela landet. Det var i detta förhoppningsfulla läge som staten inte bara ingick detta Långholmsavtal utan även kunde bispringa Stockholms stad med att låta stadens rannsakningsfängelse med hela 300 platser evakueras till just Långholmen, vilket gjorde det möjligt för staden att omändra det stora rannsakningsfängelset till ett ungarbarnshotell.

Som herr Hanson vet ändrades läget snabbt. Kriminaliteten steg på ett sätt som inga experter hade förutsett. Vi har fått inrikta oss på att försöka bygga i kapp det häftigt stegrade platsbehovet. Att lägga ned gamla anstalter har det

inte varit tal om. I stället har vi fått ta upp en nedlagd anstalt och flera nedlagda anstaltsavdelningar vid sidan av den kraftiga nybyggnadsverksamheten, som har gett oss ett betydande nytillskott av både slutna och öppna platser. Genom byggnad av nya anstalter — Norrtälje, Tidaholm, Skogome, Hall, Hällby, Mariefred, Roxtuna, Hinseberg, Ulriksfors, Lärbro, Tillberga — har tillkommit ca 1 400 platser. Dessutom har vi en lång rad nya kolonier och ett par bra provisorier, t. ex. Hälsingborgsanstalten med dess 170 platser. Och en ny centralanstalt i Kumla står snart färdig med sin första etapp på 240 platser. Flera andra anstalter har redan projekterats eller håller på att projekteras.

Men trots alla dessa ansträngningar ligger vi efter utvecklingen. Det reella platsantalet inom fångvården är för dagen 5 301. Under 1963 uppgick fångantalet till 5 074 personer i medeltal med hela 5 624 som toppsiffra den 1 mars. I år har vi nått upp till 5 849 som toppsiffra (1 mars), alltså nära nog tre gånger så många som beräknades när avtalet skrevs. Och ingen lättnad skönjes. Som interpellanten erinrar sig från behandlingen av andra huvudtiteln har fångvårdsstyrelsen redovisat en prognos för fångantalet fram till 1980. Enligt denna prognos stiger fångantalet också i fortsättningen. Bara från Stockholm kommer 1980 lika många fångar som hela landet beräknades ha vid tiden för avtalet.

Fångvårdsstyrelsen har inte bara presenterat en prognos för fångantalet utan även en anstaltsplan, enligt vilken Långholmen skall kunna läggas ned till 1970. Men räkningen på den erforderliga byggverksamheten blir stor, en halv miljard, tror styrelsen, bara för byggnaderna. Fångvårdens byggnadskommitté studerar för närvarande fångvårdssty-

Ang. centralfängelset på Långholmen

relsens planer, och jag väntar besked från kommittén under året. Som bekant samarbetar kommittén med fångvårdsstyrelsen och byggnadsstyrelsen, vilken senare svarar för byggnadens praktiska genomförande.

Jag beklagar att herr Hanson för närvarande inte kan få bättre upplysningar än vad jag nu har lämnat. Om önskvärheten av att lägga ned Långholmen så snart som möjligt tror jag vi är helt ense.

Herr HANSON, PER-OLOF, (fp):

Herr talman! Låt mig först få tacka justitieministern för svaret på min interpellation! Jag hoppas att herr statsrådet inte tar illa upp, om min tacksamhet begränsar sig till det faktum att jag har fått svaret. Jag har mycket mindre möjlighet att känna tacksamhet över svarets innehåll.

Det har ju tagit en lång tid för statsrådet att formulera detta svar — jag lämnade min interpellation i början av februari månad. Jag kan förstå att det inte är så lätt att svara i ett så här för kronan tråkigt ärende, och det är inte mindre tråkigt för Stockholms stad.

Statsrådet säger emellertid klart ifrån att det inte går att nu lämna något besked när Långholmen skulle kunna utrymmas. Det enda som närmar sig någon upplysning i den vägen är ju den anstaltsplan, som fångvårdsstyrelsen utarbetat och som nu prövas av olika instanser. Enligt den planen skulle fängelset på Långholmen bli överflödigt 1970, men här tillfogar justitieministern att räkningen på den erforderliga byggverksamheten blir stor, en halv miljard kronor bara för byggnaderna. Upplysningen är, såvitt jag förstår, ägnad att dämpa förhoppningarna att Långholmen verkligen skulle kunna läggas ned till 1970.

Om det är så, att kronan för sin del ämnar åberopa detta kostnadsskäl som ytterligare en force majeure-omständighet, kan jag för min del inte godta detta,

och jag tror inte heller att Stockholms stad kan godta det. Force majeure-klausulen enligt 1948 års avtal har ju ändå töjts ganska kraftigt — utöver bristningsgränsen enligt min mening.

Jag kan mot bakgrunden av vad som här inträffat eller kunders snarare vad som inte inträffat bara beklaga att det i det avtal som träffades 1948 inte togs in någon form av, skall vi kalla det bötesklausul, för den händelse man inte inom rimlig tid infriade detta löfte om att utrymma Långholmen. Jag måste säga att det, om vi studerar handlingarna i målet sedan slutet av 1940-talet och framåt, är svårt att urskilja någon mera markerad vilja från kronans sida att verkligen uppfylla den bestämmelse, som innebar att Långholmen skulle vara utrymd den 1 januari 1955.

Det började gå illa mycket snabbt. I själva verket kom överläggningarna mellan fångvårdsstyrelsen och Stockholms stad i gång efter avtalets under-tecknande, och man erbjöd vissa tomter för ersättningsbebyggelse, Skrubba osv., från stadens sida. Men sedan inträffade det 1950 att justitiedepartementet skulle överta handläggningen av det hela, och då gick alltsammans i stå för avsevärd tid. Nu kan vi bara konstatera, att för varje interpellationssvar som med några års mellanrum lämnas i detta ärende ter sig utsikterna mörkare och mörkare att bli av med fångvårdsanstalten på Långholmen. Detta kan ju bara bestyrkas av det förhållandet, att det där görs investeringar då och då — häromåret var rättspsykiatriska paviljonger på gång, och det senaste som skett är en utrustning på några hundra tusen kronor för att förvara en viss herr Wennerström på Långholmen. Detta är beklagligt ur stadsbyggnads-synpunkt, och det hindrar en rationell inplacering av detta område i Stockholms stadsbyggnadsprogram.

När man från stadens sida upptäckte, att föga eller intet gjordes för att från kronans sida uppfylla detta avtal, tog man vissa kontakter, vilket resulter-

rade i ett nytt avtal år 1956, vari man emellertid endast nådde fram till ett mycket vagt löfte, innebärande att kronan utfäste sig att snarast möjligt färdigställa ersättningsbyggnader för Långholmen. Därutöver fanns det en bestämmelse som handlade om rannsaktionsfängelset. Jag skall inte gå in närmare därpå utan bara konstatera att denna senare del av överenskommelsen torde bli obsolet, när polisväsendets förstatligande väl efter hand kommer att överföra stadens skyldigheter i detta hänseende till kronan.

Det är ju inte bara den kontraktsmässiga sidan av avtalet med staden som är trist, utan det förhåller sig ju även så — vilket jag tillät mig påpeka i min interpellation — att Långholmen som fångvårdsanstalt numera har ganska litet med modern fångvård att göra. Redan på 1940-talet ansåg ju t. ex. sakkrevisionen och organisationsnämnden att man inte borde förvara nämnvärt fler än 300 interner på Långholmen. Det har upplysts mig, att genomsnittsbeläggningen under år 1963 uppgick till 623 interner. Det är därför inte egendomligt, att det inträffar både det ena och det andra i detta fängelse.

De siffror statsrådet anför för att beläsa utvecklingen inom fångvården är förfärande. Enbart upplysningen att vi nu i landet har tre gånger så många fångar som när avtalet skrevs år 1948, är uppseendeväckande. Och ökningen fortsätter ju. Man kan inte undgå att fråga sig, varpå den skrämmande utvecklingen av fångantalet beror. Dessvärre vet vi inte mycket härom utan är hänvisade till att gissa. Jag skall inte ge mig in på sådana gissningar nu, ty vi har mycket att göra i kammaren i dag. Låt mig hara tillfoga den reflexionen, att det ändå är en sak som står klar, nämligen att vi behöver få till stånd mycket mer kriminologisk forskning för att reda ut orsakssammanhanget. Innan vi fått denna vetenskap kan vi inte avgöra vilka motåtgärder som måste till. Att fångantalet under föga mer än

Ang. centralfängelset å Långholmen

15 år har tredubblats i landet är en alarmerande utveckling, som vi måste ägna mycket stort intresse.

Jag ber alltså att få tacka för svaret och beklagar att däri inte kunde ges något besked om när Långholmen kan »friges».

Herr statsrådet KLING:

Herr talman! Herr Hansons intresse för denna sida av långholmsproblemet är inte nyväckt och sammanhänger uppenbarligen inte med hans nya funktioner. Redan i mars 1959 diskuterades detta problem i denna kammare mellan min företrädare och herr Hanson. Herr Hanson var redan då pessimistisk och förutsåg, att det kanske skulle uppstå en försening av 10—15 år. Jag tror emellertid att herr Hanson och jag måste ge varandra tillfälle att i en mindre krets diskutera igenom detta problem.

Det skulle vara mycket intressant för mig, om jag hade haft formell möjlighet att interpellera herr Hanson i Stockholms stadsfullmäktige om vissa andra sidor av långholmsproblemet, men eftersom jag inte har den formella möjligheten, skall jag nu i alla fall ställa frågan — utan att på något sätt begära att i dag få ett svar på den, men kanske vid något annat tillfälle.

Herr Hanson berörde något det avtal, som upprättades 1956. Där sägs: »Staden åtager sig, att, så snart möjligheter därtill föreligga, i ett stadens rannsaktionsfängelse förvara och underhålla härovan i § 2 omnämnda för brott eller lösdriveri häktade personer. Intill dess stadens åtagande enligt denna punkt kan fullgöras, äger staden ej förfoga över den del av Långholmsanstalten, som erfordras för häktade — — —».

Där har Stockholms stad skaffat sig en precis likadan klausul, som statens förhandlare var nog oförsiktiga att skaffa sig 1947—1948.

Det sägs i en PM från byggnadsstyrelsen från februari i år: »Plats finns reserverad av staden för häktesbyggnad

Om tillgång till Etnografiska museets samlingar

vid polishuset efter Kronobergsgatan. På platsen befintliga bostadshus måste dock rivas, liksom delar av unkarls-hotellet Kronoberg. — — — Staden synes ännu icke ha påbörjat projekteringen.»

Vi kommer väl i ett nytt läge i samband med polisväsendets förstatligande, och det är därför som jag nu väcker denna fråga med förhoppning om att vid ett senare tillfälle få diskutera igenom den med herr Hanson i hans egen skap av representant för Stockholms stad.

Herr HANSON, PER-OLOF, (fp):

Herr talman! Som jag antydde redan i mitt föregående anförande, innehöll 1956 års avtal två delar. Om jag skulle försöka mig på ett interpellationssvar här, skulle jag säga, att när det under senare delen av 1950-talet blev alldeles klart, att det skulle dröja mycket länge innan fängvärdsstyrelsen och justitiedepartementet skulle kunna sköta sin del av avtalet, d. v. s. få till stånd ersättningsbyggnader som gjorde det möjligt att utrymma Långholmen, fanns det ingen anledning för staden att skynda på med ett rannsakningsfängelse. Annars hade man ju tomten klar. Men, som sagt, frågan kommer väl i ett annat läge när polisväsendet blir förstatligt, såvitt jag förstår.

Jag tror inte att det kommer att gå att göra gällande, att staden här skulle gjort sig skyldig till någon försumlighet. Bakgrunden är ju hela tiden att staden icke har uppfyllt avtalsbestämmelserna om att utrymma Långholmen den 1 januari 1955.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Om tillgång till Etnografiska museets samlingar

Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet EDENMAN, som förklarar sig ämna vid detta samman-

träde besvara fröken Anderssons den 29 april framställda interpellation om tillgång till Etnografiska museets samlingar, fick nu ordet och yttrade:

Herr talman! I en interpellation har fröken Andersson frågat om jag är beredd att vidtaga åtgärder för att göra etnografiska museets samlingar mer tillgängliga för allmänheten och forskarna.

Som ett viktigt led i det kulturpolitiska handlingsprogram som riksdagen godkände 1961 ser jag den successiva upprustningen av de — låt mig kalla dem — *kulturella basorganisationer* som bl. a. många av våra museer utgör. En rad av dessa museer och institutioner kräver ökade resurser i fråga om personal och utrymmen för att kunna spela sin rätta roll som kulturförmedlande organ också på riksplplanet.

Genom beslut under 1964 års riksdag har nu etnografiska museet fått möjligheter att öka sin personal och medel för att öka takten i arbetet med inventering av det äldre föremålsståndet. Jag avser även att föreslå Kungl. Maj:t att av lotterimedel stödja arrangörerna av en utställning som planeras för att under hösten 1964 ge allmänheten del av museets rika och intressanta samlingar.

Beträffande etnografiska museet bör härutöver nämnas att direktiven för den pågående utredningen om naturhistoriska riksmuseets och vissa andra institutioners framtida ställning i förhållande till universitetet i Stockholm jämte därmed sammanhängande spörsmål även innefattar frågan om etnografiska museets framtida ställning i bl. a. organisatoriskt avseende. Utredningen arbetar för närvarande med att färdigställa sitt material om etnografiska museet och ett betänkande härom.

Fröken ANDERSSON (h):

Herr talman! Den 20 november i fjol framställde jag den interpellation som

jag ånyo har framställt i år. Jag fick i höstas inte något svar. Jag tillät mig då uttrycka den förhoppningen, att detta förhållande berodde på bristande tid och inte på brist på intresse för saken. Därför tackar jag nu — när det har framgått att statsrådet verkligen har ett levande intresse — mycket för det svar som här avgivits.

Den 12 december, sista plenidagen förra året, sade jag några ord i samband med frågan om fortsatt utbyggnad av universitets- och högskoleväsendet. Jag påminde då om de brister som förelåg när det gällde de etnografiska samlingarna, som ju alla vet är mycket värdefulla.

Jag skall inte upprepa de klagomål som har framförts. Det gäller nu att se framåt och inte tillbaka. I över 30 år har man påtalat alla de brister som har funnits när det gäller förvaltningen av våra etnografiska skatter, och man har sett mörkt på möjligheterna att få det hela satt i stånd igen. Nu är det emellertid en tydlig ljusning, som också framgår av det svar herr ecklesiastikministern här har avgivit.

Jag tror att det är ganska sällan en interpellant kan glädja sig åt ett så positivt svar. Att det inte bara är ord understryks därigenom, att herr statsrådet har visat genom handling, att det verkligen är mening med orden. Riksdagen har ju redan, som alla vet, beslutat de i propositionen föreslagna höjningarna, och jag kan bara i förbifarten hoppas på god fortsättning på den utveckling som nu är på gång.

Som framgår av uppgifter i pressen och som herr statsrådet nyss nämnde planeras en utställning i höst. Denna utställning kommer säkerligen att ge allmänheten en uppfattning om de värden det här är fråga om. Jag noterar också med mycket stor tacksamhet, att statsrådet i sitt svar ställer i utsikt ett aktivt stöd åt denna utställning. Jag är övertygad om att dessa medel liksom andra medel som kan ställas till förfogande blir mycket väl använda. Det är

Ang. disciplinsituationen i grundskolan
allmänt bekant, att de som ansvarar för värden av de etnografiska samlingarna hyser ett verkligt brinnande intresse för sin uppgift.

Jag hoppas till slut att den utredning, som statsrådet nämner i sitt svar, skall lägga fram sådana förslag, att de oersättliga kulturella tillgångar som det här är fråga om kommer att bevaras och studeras av nu levande, liksom av kommande generationer.

Än en gång tackar jag helhjärtat för att svaret avgivits, och jag tackar inte minst för dess innehåll.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. disciplinsituationen i grundskolan

Ordet lämnades ånyo till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet EDENMAN, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara jämväl herr Schöotts den 17 april framställda interpellation angående disciplinsituationen i grundskolan, och nu anförde:

Herr talman! I en interpellation har herr Schött frågat, *dels* om jag har för avsikt att föreslå, att disciplinsituationen i grundskolan utredes, *dels* om jag är beredd att pröva ett av interpellanten framfört förslag till åtgärder på kort sikt mot disciplinsvårigheter i grundskolan av innebörd att studietrötta elever skall få möjligheter att uppskjuta en del av sin skolgång till fram emot värnpliktsåldern.

Beträffande den första frågan vill jag hänvisa till vad jag anförde i propositionen nr 68 till årets riksdag. Bland de i propositionen behandlade åtgärderna mot lärarbristen har jag också berört lärarnas arbetsförhållanden, till vilka disciplinsituationen givetvis hör. I propositionen föreslår jag, att det uppdrages åt skolöverstyrelsen att skyndsamt undersöka vilka ytterligare åtgärder som kan vidtagas för att förbättra denna situation. Som underlag för en dylik

Ang. disciplinsituationen i grundskolan

undersökning hör, uttalar jag, läggas en noggrann kartläggning av rådande disciplinförhållanden inom skolans olika stadier. Jag har mig bekant att överstyrelsen redan börjat planlägga en undersökning, som syftar till åtgärder för att skapa en bättre uppfostringsituation.

När det gäller den andra frågan, vill jag framhålla följande. I propositionen 1962: 136, i vilken riksdagen förelades förslag om skollag i samband med grundskolereformen, uttalade jag bl. a.: »Att för befrielse ibland skulle kunna uppställas ett direkt villkor att eleven efter en studiepaus återupptar sina studier vid någon annan skolform synes mig mindre förenligt med de principer, på vilka skolplikten bygger.» Jag uttalade vid samma tillfälle, att möjligheter till befrielse från sista skolpliktsåret borde användas med utgångspunkt i vad som är till elevens bästa och mindre med tanke på svårigheterna att behålla eleven i skolan. Till dessa uttalanden anslöt sig riksdagen. Sedan 1962 har, enligt min mening, ingenting framkommit, som rubbar den bedömning av denna fråga som då gjordes. Jag finner följaktligen inte anledning föreligga att i nuvarande situation pröva interpellantens förslag.

Herr SCHÖTT (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min interpellation.

Svarets innehåll varken tillfredsställer eller överraskar mig. Det är ett nytt bevis för att statsrådet Edenman ej synes vilja inse lägets allvar och med kraft ta itu med den allvarliga disciplinfrågan; den tas i propositionen och interpellationssvaret upp närmast som en detalj i fråga om lärarnas arbetsförhållanden. Statsrådet hänvisar till sitt förslag att skolöverstyrelsen skall företaga en undersökning och kartläggning av disciplinförhållandena och meddelar t. o. m. att han har sig bekant att över-

styrelsen redan börjat planlägga undersökningen.

Vad man hela tiden saknat och alljämt saknar är det personliga engagemanget från statsrådets sida, den fasta viljan och beslutsamheten att med kraft söka komma till rätta med dagens disciplinproblem i vår skola. Det rör sig dock här om en utomordentligt viktig fråga, som i hög grad oroar både elever, föräldrar och lärare och som har de allvarligaste konsekvenser för framtiden för hela vårt samhälle. Det är därför ett berättigat krav att frågan ägnas synnerlig uppmärksamhet.

I den allmänna debatten framhålles med rätta, att många lärare tyvärr ej vill vidkännas att de har disciplinsvårigheter, då de finner detta genant och för dem nedsättande. Det är inte utan att man får den känslan att det är något liknande med statsrådet, som synes ha svårt att erkänna att disciplinproblemet i vår skola är verkligt allvarligt.

Någon särskild utredning rörande disciplinsituationen i grundskolan avser statsrådet tydligen ej att tillsätta, utan vi får avvakta och se resultatet av skolöverstyrelsens utredning. För kort tid sedan kunde vi i tidningarna läsa om det preliminärmaterial, som fil. mag. Sten Rönneberg insamlat genom den enkät som han företagit på uppdrag av skolöverstyrelsens arbetsgrupp för disciplinfrågor. Främsta förstahandsintrycket av den var att många av grundskolans lärare gripits av en känsla av maktlöshet i disciplinfrågan. De kände sig övergivna av samhället, av elevernas föräldrar, ibland också av skolledningen.

De preliminära utredningsresultaten är intressanta men knappast sensationella: lärare i norrlandslänen har mindre disciplinsvårigheter än lärare i övriga län, äldre lärare har mindre disciplinsvårigheter än yngre, medan folkskollärare har större disciplinsvårigheter än småskollärare o. s. v. För övrigt noteras, att könen icke skiljer sig åt i förekomsten av disciplinsvårigheter

och att ingen skillnad i dessa förekommer mellan gifta och ogifta lärare.

Enligt vad statsutskottet meddelar i sitt utlåtande nr 112, som kommer att behandlas senare här i dag, bearbetas och analyseras nu det här primärmaterialiet inom skolöverstyrelsen. Med spänt intresse avvaktas resultatet av detta arbete och hur det kommer att följas upp av överstyrelsen och Kungl. Maj:t. Det är hög tid att åtgärder verkligen vidtages för att komma till rätta med den nuvarande otillfredsställande situationen.

I min interpellation hade jag också frågat om statsrådet vore beredd att pröva ett förslag till åtgärder på kort sikt mot disciplinsvårigheter i grundskolan av innebörd att studietrötta elever skulle få möjlighet att uppskjuta en del av sin skolgång framemot värnpliktsåldern. I sitt avvisande svar erinrar statsrådet om sitt uttalande år 1962, »att möjligheter till befrielse från sista skolpliktsåret borde användas med utgångspunkt i vad som är till elevens bästa och mindre med tanke på svårigheterna att behålla eleven i skolan».

Härtill är att säga att mitt förslag ej avsåg definitiv befrielse från skolgång utan endast ett uppskjutande av skolgången och att förslaget också avsåg elevens bästa. Jag citerar ur interpellationen: »Även för de studieohägade eleverna, som får uppskjuta sin skolgång, skulle härigenom en bättre situation skapas. De kunskaper denna elevkategori inhämtar under 9:e skolåret torde vara minimala. Med en med åren växande mognad skulle emellertid enligt min mening här ifrågavarande elever säkerligen känna ett behov av och en positiv vilja att tillgodogöra sig skolans undervisning exempelvis i 18-årsåldern.» Jag skulle emellertid nu vilja tillfoga, att man inte får gå så långt i sina försök att hålla en elev kvar i den normala skolgången att man därigenom allvarligt äventyrar skolgången för en hel klass.

Det är med beklagande som jag alltså

Ang. disciplinsituationen i grundskolan har att notera ett negativt svar från statsrådet även på den senare frågan i min interpellation.

Statsrådet anför i propositionen, att det från skilda synpunkter måste vara mycket betydelsefullt såväl att klarhet skapas angående de faktiska förhållandena på disciplinområdet som att av dessa förhållanden betingade åtgärder vidtages. Detta är givetvis i och för sig riktigt, men lika angeläget är att man verkligen söker komma till klarhet om orsakerna till den nuvarande situationen, bl. a. i vad mån samhällets åtgärder i olika avseenden bidragit till denna.

Herr talman! Jag vill till slut än en gång understyrka disciplinfrågans utomordentliga betydelse och nödvändigheten av att man på högsta ort ägnar denna fråga all tänkbar uppmärksamhet.

Herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Det var ju ett inlägg med många vackra ord utan en enda konkret tanke, höll jag på att säga, utom den ganska reaktionära tanke som herr Schött framförde i slutet av sitt anförande. Vad är det egentligen herr Schött vill göra? Jag hoppas innerligt att han i detta avseende inte är representativ för högern. För att komma till rätta med disciplinsvårigheterna vill han sortera ut alla de elever som inte passar i skolan. Tyvärr har vi, herr talman, i allmänhet inte tid att läsa upp interpellationerna, utan vi får nöja oss med att lämna svaret. Jag skall emellertid ur herr Schöts interpellation läsa upp ett par meningar som herr Schött klokt nog inte föredrog för kammaren.

Herr Schött talar om studietrötta elever — det låter så vackert — och så tillägger han: »Förslaget om en dylik åtgärd grundar sig på uppfattningen, att det mestadels finns ett ytterst litet fåtal 'utpräglad studietrötta' elever i varje årskurs, men att denna kategoris blotta närvaro 'smittar' kamraterna och

Ang. disciplinsituationen i grundskolan
 ästadkommer en allmänt studieovänlig miljö. Avlägsnas denna elevkategori bidrar detta till att skapa betydligt bättre förutsättningar för den enskilde läraren.»

Det är verkligen en radikal åtgärd. För att ta bort något av den obehagliga smaken av förslaget tillägger herr Schött, att naturligtvis skall denna kategori av studietrötta elever få kompensation vid vuxen ålder i folkhögskolans form eller genom något annat sådant, hur det nu skall gå till.

Detta om det konkreta innehållet i herr Schöotts förslag. Sedan förstår jag väl att herr Schött läser Idun-Veckojournalen och blivit övertygad om mitt bristande intresse för skoldisciplinen. Vad är det egentligen man efterlyser? Jo, man efterlyser att få situationen kartlagd. Det har jag gjort genom att ge skolöverstyrelsen i uppdrag att verkligen göra en kartläggning. Det är min förhoppning att på det sättet få fram alla de lärarvittnesbörd som man talar om, och att lärarna alltså skall få tala om hur det är i skolan. Det är det som hela utredningen går ut på.

När det sedan gäller det konkreta förslaget har vi redan haft en utredning, den Wagnssonska utredningen, som föreslår en del åtgärder, men vad är det i allmänhet man har att komma med? Ja, ärade kammarledarmöter, det är tyvärr inte mycket. Det finns naturligtvis en mycket effektiv åtgärd som då och då diskuteras här i kammaren, nämligen att radikalt minska elevantalet i klasserna och att dela upp klassen i grupper. Det är alldeles självfallet att det skulle befrämja disciplinen, men tyvärr har förslaget hittills strandat på oöverkomliga ekonomiska svårigheter och inte minst lärarsvårigheter. Det är alltså bara ett önsketänkande att leka med tanken att man skulle hastigt kunna fördubbla lärarbeståndet för att därigenom kunna halvera elevantalet i klasserna.

Nej, herr Schött, detta är verkligen en litet för allvarlig fråga för att man skall göra så grov demagogi av den. Det

finns dessbättre tillräckligt många lärare här i kammaren, vilka inser detta och som dessutom kan vittna om hur många diskussioner skolöverstyrelsen, ecklesiastikdepartementet och jag själv haft med lärarna och framför allt med lärarorganisationerna för att komma fram till konkreta förslag. Svårigheterna att upprätthålla disciplinen är ju inte ett problem som man kan lösa genom att bara fatta vissa beslut. Det är, som jag många gånger framhållit, en fråga som berör hela miljön, hela skolmiljön: samarbetet mellan skola och hem, lärarnas utbildning, de pedagogiska resurser som står till lärarnas förfogande o. s. v., o. s. v. Men svårigheterna hänger också samman med hela mentaliteten, ungdomssituationen över huvud taget, vilken man också måste ta med i bilden.

Jag vill ställa följande fråga till herr Schött: Är det möjligen på det sättet att herr Schött anser att det är den nioåriga skolplikten som är anledningen till disciplinsvårigheterna, och vågar man i så fall inte göra något angrepp mot den nioåriga grundskolan utan föredrar att tala om disciplinen? Säg då ifrån att man vill ha tillbaka den sju- eller åttaåriga skolgången, om man anser att den är bättre! Eller är det så att det är andra korrektionsmedel som ni efterlyser, t. ex. agans införande?

Det kan verka litet hårt att jag tar upp denna fråga, men eftersom herr Schött så gärna ville ha en debatt på detta område, får han väl finna sig i att jag försöker pressa fram ett konkret förslag som jag inte behöver stämpla som reaktionärt.

Herr SCHÖTT (h):

Herr talman! Det är ganska signifikativt att när någon tar till orda i disciplinfrågan och gör det med verkligt allvar och känsla för frågans stora betydelse, så tar statsrådet Edenman illa upp. Det är allmänt känt att statsrådet inte är särskilt intresserad av att den

frågan diskuteras. Det skall helst vara tyst i klassen. Det är inte bara Vecko-Journalen, som jag faktiskt inte läst i det aktuella stycket, som är av den uppfattningen. Det är dock ett faktum att disciplinsvårigheter finns i skrämmande stor omfattning. Vad vi ser av dem är bara en liten del. Här om någonsin kan man göra jämförelsen med isberget. Vi ser endast en liten del, kanske en tiendedel av problemet. Det är faktiskt på det sättet, att många lärare inte vill vidkännas disciplinsvårigheterna. Bristande disciplin kan också leda till ökad asocialitet. Om de unga inte i skolan lär sig att respektera skolans lagar och uppföra sig väl, resonerar de ofta som så att då behöver de inte heller respektera andra lagar. Det leder till snatterier och andra tråkigheter.

Statsrådet Edenman förhånade min interpellation. I den sänkades, sade han, konkreta förslag. Statsrådet frågade om jag ville ha bort den nioåriga skolgången. På det vill jag svara, att jag för min del inte ifrågasatt den nioåriga skolgången. Det är däremot ingen hemlighet att åtskilliga skolrektorer på allvar diskuterat den frågan. Jag kan inte finna att det ligger något oriktigt i tankegången, att den som är skolvillig och sådan att han utgör ett allvarligt hinder för ordnad undervisning i en klass, bereds möjlighet att uppskjuta det nionde skolåret och får fullgöra det senare, exempelvis genom studier vid en folkhögskola.

Jag har också i interpellationen berört frågan, huruvida man inte genom mer testning och anlagsprövning kunde se till att folk som inte passar för lärarbanan inte kom in på denna bana. Det är ju så att många av lärarna har valt fel bana, råkat ut för disciplinsvårigheter och gripits av förtvivlan. Vi vet att det, inte minst i storstäderna och främst här i Stockholm, förekommit fall med mycket tragisk utgång.

Vad sedan gäller skolan, så tillhör jag inte dem som vill ha tillbaka skolan i den form som den hade tidiga-

Ang. disciplinsituationen i grundskolorna, då lärare hade rätt att slå och hårt bestraffa eleverna, men jag är å andra sidan icke nöjd med nuvarande förhållanden, som gör att en lärare är förhindrad att begagna några som helst korrektionsmedel när en elev bär sig uppenbart illa åt. Jag tror att man i föräldraopinionen skulle finna ett visst stöd för förslaget om korrektionsmedel från lärarnas sida, ty det är inte bra som det nu är.

Den skolreform vi har fått är i och för sig mycket glädjande, men man måste beklaga att situationen är den, att en stor del av tiden i många klasser måste gå åt för att söka upprätthålla disciplinen. Innan man har fått ordning i en klass kan man ju inte ägna sig åt den verkliga uppgiften, att meddela undervisning.

Vad jag finner allvarligt är att statsrådet för egen del — det verkar så, jag återkommer till detta — inte tycks vara tillräckligt oroad av situationen utan i stort sett nöjd. Det är detta som många finner så utomordentligt allvarligt, och man frågar sig rent av om även statsrådet har gripits av en känsla av maktlöshet i disciplinfrågan.

Herr ISACSON (h):

Herr talman! Frågan om disciplinsvårigheterna i skolan har ju varit uppe till debatt vid flera tillfällen, och i pressen ser man då och då artiklar och notiser om saken. Som ledamot av en skolstyrelse och som förälder kommer man också emellanåt i kontakt med dessa problem. Jag måste säga, att det förvånar mig att man inte kan ta upp en diskussion i detta ämne utan att behöva höra ord sådana som »reaktionärt tänkande» i sammanhanget. Det är förvånande att ecklesiastikministern tar ett sådant ord i sin mun när det gäller att försöka förutsättningslöst diskutera dessa problem.

Jag skall berätta en solskenshistoria, som handlar om en numera pensionerad lärarinna här i Stockholm. Hon blev

Ang. disciplinsituationen i grundskolan

kallad att under en månad tjänstgöra i en klass söder om Söder. Där hade man fått mycket svåra disciplinproblem, eftersom man under ett par månaders tid måst använda icke examinerade lärare. Den klass hon kom till var praktiskt taget ohanterlig — första dagen kunde hon icke göra sig hörd, och andra dagen kom ungarna med seriemagasin som de satte sig att läsa i klassen. »Men då blev jag ursinning», sade hon. »Jag gick runt och tog bort alltihop och lade i en hög och sade: 'Ni får icke tillbaka detta förrän ni har lärt er veta hut.'» Ja, hon lyckades efter några veckor få disciplin på den klassen, få barnen att lyssna, få dem att hålla käft helt enkelt, vilket inte var möjligt de första dagarna.

Jag skulle vilja se detta som en ganska väsentlig fråga — vi tvingas nämligen ständigt att i skolan använda lärare som inte är examinerade. Jag har exempel från mitt eget skolstyrelseområde och även erfarenhet som förälder, då min grabb kommer hem och berättar att nu är det ingen som hör något i skolan längre, för den läraren vi har kan inte göra sig hörd. Ja, det är en vikarie. Det är synd om denna stackars flicka, som har studentexamen men inte fått lära sig någonting om disciplinproblem, om psykologi och pedagogik och över huvud taget om hur ungdomar i de här åldrarna reagerar. Klassen hade inte alls varit besvärlig tidigare, men ungdomarna ser på en gång om de har chans att få övertag över lärarna; och de tar det och behåller det tills en annan lärare kommer som kan hålla ordning.

Detta är problemets kärna. Vi vet att många lärare inte har några disciplin-svårigheter — de kan sin sak, har lärt sig detta. Men vi tvingades härförleden ta en lärare i folkskolan, som sökt till seminarium men inte kommit in på grund av att det inte fanns plats för honom. Nu undervisar han sedan drygt ett år tillbaka i vår skola. Kammaren kommer senare i dag att bl. a. behand-

la frågan om ökad intagning till våra folkskoleseminarier och lärarhögskolor. Jag tror att ingen praktisk åtgärd skulle vara viktigare än att radikalt öka denna intagning, så att vi får lärare som lärt sig undervisa och lärt sig behandla elever. Då skulle mycket av disciplin-svårigheterna komma bort — jag tror att det i mycket hög grad är en fråga just om hur lärarna själva är rustade att ta hand om problemen.

Jag tror att också en annan sak har väsentlig betydelse. Faktum är att en studietrött elev kan förstöra en hel klass — jag kan visa exempel även på detta. Det kan inte vara riktigt att en elev skall få förstöra undervisningen bara därför att systemet är sådant. Herr statsråd: I vad mån tillämpas enskild undervisning i sådana fall? I vad mån kan man avskilja en elev? Jag vet att det finns något som heter enskild undervisning, och jag anser att en sådan studietrött elev skall bort ur skolan, när det inte går att få någon pli på honom. Han skall inte förstöra för sina kamrater, som vill ha undervisning.

Detta är ett problem som det inte går att komma ifrån utan som måste angripas radikalt. Och det är icke reaktionärt att ta upp problemet till debatt.

Herr PETERSON, ERIC GUSTAF, (fp):

Herr talman! Givetvis har vi olika perspektiv på de frågor som här diskuteras. Jag har en livslång tjänst som skolvaktmästare i stora skolor — alltså ett s. k. källarperspektiv på skolan — som gör att jag väl förstår vad denna diskussion gäller. Och låt mig genast säga att vi inte får överdriva dessa frågor, så att folk tror att det är någonting alldeles oerhört som förekommer i våra skolor. Helt naturligt förekommer saker och ting som gör att man ser mindre hoppfullt på vad som sker, men i stort måste man nog säga att det går tämligen hyfsat. Vi har ju numera de svåraste åldrarna i skolan, de

åldersgrupper där t. ex. brottsligheten är störst, och det är klart att detta inverkar på förhållandena i skolan.

Jag tillät mig under remissdebatten i januari månad att tala något om dessa spörsmål och sade då, att vad som enligt min mening brister särskilt i de större skolorna är att lärarna inte kan bli sams om tagen. Vore de det, skulle mycket vinnas i disciplinärt avseende. Men en del lärare tycker att barnen skall göra så, andra tycker att de skall göra på ett annat sätt. Några lärare tycker att barnen skall få vara på gräsmattorna i planteringen, andra säger att barnen inte skall vara där. Det är klart att den villervallan sprider sig bland eleverna och medverkar till att det blir mindre god ordning.

Betrakta t. ex. cykelparkeringen på en skolgård. Det finns i regel cykelställ, och i de närmaste cykelställen står det cyklar, men sedan ligger de i en stor hög. Allra helst vill ju barnen åka ända fram till dörren och där lägga cyklarna, om de får göra det, och det tillåts ibland. Kommer det då en varubil, får man plocka cyklar en kvart, innan bilen kan komma fram till dörren. Detta är inte barnens fel.

Jag tror att det inte bara är en del elever som bör skiljas från skolan. Det finns säkert också lärare som kanske gjorde bättre nytta som riksdagsmän, under det att det finns riksdagsmän som vore bättre som lärare än som riksdagsmän.

Jag tror att vi siktar för högt när vi ser på vad som skall göras i disciplinhänsende. Det finns många enkla saker som vi har glömt. Om vi prövar dem, tror jag att vi kommer ganska långt på detta område.

Herr CARLSSON, ERIC, (cp):

Herr talman! För att travestera vad herr Peterson sade om att det finns många lärare som skulle vara bättre som riksdagsmän och kanske en del riksdagsmän som skulle göra sig bra

Ang. disciplinsituationen i grundskolan som lärare, vill jag säga, att jag knappast tror att det skulle vara lämpligt att göra herr Schött till lärare i en skola, i varje fall inte med den syn på skolan och på lösningen av skolans problem i dag, som han här har visat upp. Man blev häpen över vilka stora och övermaga ord som herr Schött tog i sin mun. Dessutom stiger herr Schött här fram och säger att det är endast han som med allvar och intresse försöker att se på dessa frågor. Alla vi andra gömmer huvudet i busken och anser att allting är bra.

Jag tror, herr Schött — för att nu karikera — att vi inte skall lägga oss till med skolmästarfasoner och försöka mästra andra som ägnat intresse åt skolverksamheten under ganska många år, alla dessa människor som i skolstyrelser och som lärare har gjort utomordentliga insatser; jag tror att många elever kan vittna om vilken betydelse dessa människors arbete och inställning har haft för dem hela livet igenom. Jag vet, herr Schött, att jag är hård i mitt omdöme, men jag reagerar kraftigt emot att man på detta sätt söker att generalisera en diskussion omkring disciplinproblemen. Det råder inget tvivel om att dessa problem finns, men jag tror inte man skall säga att vi här är maktlösa. Jag betraktar det som maktlöshet, om man följer herr Schötts recept och säger till elever som man har svårigheter med i nionde klassen: Ni slipper gå i skolan, ni skall eventuellt göra ert sista år när ni kommer upp i folkhögskoleåldern. Vem vet hur situationen är för dessa elever när de är uppe i 20-årsåldern? De kanske har en sådan ställning att det inte finns några möjligheter för dem att gå vidare i skolan. Det innebär att vi har släppt ett år av utbildning, av vad grundskolan vill ge åt dessa elever. Det kan inte vara rimligt och riktigt.

Under mina år som skolstyrelseordförande hade vi emellanåt elever som hade svårigheter att tillgodogöra sig

Ang. disciplinsituationen i grundskolan

skolans undervisning. I vissa fall måste vi bevilja avgång enligt den gamla § 48: 2, men jag kan bekänna att varje gång jag var tvungen att lämna bifall till en sådan framställning så var det med sorg i hjärtat, därför att man visste att man då inte gav eleven den utbildning och den kunskap som folkskolan ville ge honom. Man lät honom förlora någonting väsentligt som han behövde ha med sig ut i livet. Det gällde elever, om vilka man visste att den enda skola de skulle få som bakgrund innan de gick ut i livets skola var vad folkskolan gav dem. Om vi i dag skulle införa samma system — när vi har varit övertygade om behovet av en grundskola — och säga att nu kopplar vi bort elever som har bekymmer, skulle det innebära en kapitulation och ställa oss i en synnerligen bekymmersam situation.

Jag har, herr talman, begärt ordet för att säga att jag inte kan vara med om en sådan lösning av disciplinproblemet, att vi skulle säga till eleverna: Ni får sluta; ni får eventuellt komma igen senare.

Det har här framförts klander beträffande lärare som har svårighet att kunna klara disciplinen. Vi har nyligen haft en diskussion här i kammaren, där det har sagts: Låt oss få mindre klasser så att vi kan reda ut dessa frågor! Det ligger mycket i detta, men det har också i debatten i dag sagts, att det finns många lärare som tjänstgör i skolan utan någon som helst lärarutbildning. Skulle vi i dagens situation minska på klassernas storlek, kommer detta att innebära att vi finge ännu fler lärare som inte hade någon som helst utbildning. Det skulle leda till att vi finge ännu större problem på den sidan.

Jag vill, herr talman, sluta med att säga att jag starkt reagerar mot det angrepp som riktats mot ecklesiastikministern och som innebar att han skulle vara ointresserad av dessa frågor. Vår nuvarande ecklesiastikminister

har under 1950-talet tjänstgjort som statssekreterare i ecklesiastikdepartementet hos dåvarande ecklesiastikminister Persson, en man, som var mycket intresserad av att vi skulle få en grundskola genomförd, en skola som skulle ge möjligheter för unga människor att få en bättre grundutbildning än vad vår generation har fått. Som ecklesiastikminister har herr Edenman fullföljt dessa uppgifter och genomfört grundskolan. Jag tror inte att vi hjälper upp skolsituationen med påståendet att vår nuvarande ecklesiastikminister saknar intresse för grundskolans disciplinfrågor och att han inte tar nog allvarligt på dessa problem. Jag måste bekänna att jag reagerar mot ett sådant tal, när vi som är positivt inställda till grundskolan vet vad ecklesiastikministern har gjort för grundskolans genomförande.

Får jag sedan till slut säga, herr talman, att vi i dag också har många skolor med timlärare. Det är intressant att höra på eleverna där. En del lärare har inga som helst svårigheter med disciplinen i klasserna, medan andra lärare som har precis samma elever, har bekymmer med att uppehålla ordningen. Jag frågar mig då om det är riktigt att bara klandra eleverna för disciplinsvårigheterna. Jag tror att det finns anledning att man försöker nyansera debatten och att det är angeläget att skolstyrelserna, lärarna och föräldrarna genom gemensamt arbete söker komma till rätta med de svårigheter som förekommer. Jag tror inte att arbetet underlättas av sådana ord som har nämnts av interpellanten här. Det har gjorts gällande att man är ointresserad av detta problem. Jag tror däremot att det råder ett allmänt intresse för att vi måste komma till rätta med disciplinproblemen. Vad vi måste ha för ögonen är elevernas bästa på sikt, d. v. s. att eleverna får den undervisning som grundskolan avser att ge och att de får denna under nio år.

Herr WIDÉN (fp):

Herr talman! Här behöver från början bara sägas att vi är inne på problem som tilldrar sig lärarkårernas och lärarorganisationernas samt även myndigheternas oavslåtliga uppmärksamhet. Vi rör oss här med en mycket invecklad och komplicerad problematik. Jag skulle nog för min del först vilja hålla med ecklesiastikministern om att vi så att säga är på det klara med det generella läget. Det avtecknar sig i den allmänna diskussionen, i samhällsdebatten samt i samhällets livsföring över huvud taget och tar sig rätt påtagliga uttryck även inom skolans liv och arbete. Strömmen av inflytanden är kanske inte alla gånger så väldigt lämpad för vad skolan begär i fråga om arbetets rätta bedrivande, noggrannheten och ordningen samt själva den yttre artigheten och putsen. Det brister åtskilligt i dessa avseenden. Man kan då bara konstatera att det givetvis inte uteslutande kan vara bara elevernas felaktiga bedömningar som här kommer till synes. Det råder ett tryck. Ungarna lever i sin värld, medan den värld som de har omkring sig är de vuxnas värld, men de lever inte isolerade och ensamma, utan de upplever de vuxnas värld såsom någonting de inte kan låta bli att ta intryck av.

Jag har då frågat mig, om det förekommer några momentant insatta åtgärder för att rubba på detta generella läge. Därvidlag måste man nog bli ytterst tveksam. Man kan knappast säga annat än att det inte förekommer några sådana åtgärder. Disciplinproblemen är en stor och väldig fråga och tillika en samhällsfråga. Vi måste dock brottas med den och försöka lösa den. Enligt propositionen om lärarutbildningen och även enligt vad ecklesiastikministern har nämnt i dag pågår ett sådant arbete. Nu har skolöverstyrelsen fått förnyat uppdrag, och vi får väl försöka att göra det bästa möjliga här.

Ang. disciplinsituationen i grundskolan
Jag är dock rädd för att det är en historia på rätt lång sikt.

Herr Schött vill skapa möjligheter för skolan att genom föräldrarnas aktivitet avstänga eller få bort elever som är vad man kallar skoltrötta. Det finns givetvis skoltrötta elever, d. v. s. elever som inte upplever sin skoldag såsom någonting positivt och glädjefyllt. Man kan naturligtvis fråga sig om det finns några speciella orsaker till detta, om det inte bara är den miljö som barnet lever i utan om det beror på någon speciell orsak — vi kan kalla det för beteenderubbningar eller något mentalt fel — som gör att barnet inte stämmer in i schemat. Det finns givetvis många gånger även sådana. Jag är dock väldigt tveksam, om vi verkligen skall gå den vägen att vi skall ge de elever som vi kallar skoltrötta möjligheter att sluta skolan och sedan fortsätta någon gång i en oviss framtid. Jag är inne på precis samma tankegångar som herr Carlsson: Ger vi inte upp alldeles? De som styr ger upp. Vi kan inte uppnå något resultat, utan vi glider ut i förhållanden som gör det oerhört besvärligt för de skolledare och lärare som skall avgöra i det enskilda fallet. De kan komma i oerhört påfrestande situationer, där de inte kan bestämma någonting utan att skapa prejudikat. Det är en ytterst farlig väg vi ger oss in på, även om vi någon gång, herr Schött, måste säga att vi skall göra det för skolans och för elevens egen skull. Vi skall göra det när det är fullkomligt klart dokumenterat att det är både för elevens och för skolans bästa. Det måste finnas undantag även i detta avseende.

Det var alltså det allmänna läget. Jag vill inte förlänga debatten nu, ty vi kommer tillbaka till den här frågan litet senare här i kammaren vid behandlingen av lärarutbildningspropositionen och utlåtandet därvidlag. Vi kommer då också att beröra de resurser som en lärare har att momentant

Ang. disciplinsituationen i grundskolan

kunna behärska den akuta situationen. Detta är för mig en helt annan sak och jag ber, herr talman, att få återkomma till den saken senare under dagens diskussion.

Herr **PETERSSON, ERIK FILIP**, (fp):

Herr talman! Då vi nu behandlar en mycket intressant och svår bemästrad fråga inom skolans område, är det svårt för en person som hela sitt liv har arbetat i skolan att tåga. I stället vill man ju försöka dra något litet strå till stacken.

Jag vill först fästa uppmärksamheten på att då det gäller disciplinproblemen skall man föra en mycket nyanterad debatt. Vi skall försöka ge en belysning av situationen, men vi bör samtidigt akta oss för överdrifter, som inte kan göra någon som helst nytta i det här sammanhanget.

Det allra viktigaste är att försöka för läraryrket intressera personer, som har de allra bästa förutsättningar för yrket. Min erfarenhet är också att somliga lärare har totalt misslyckats, under det att andra lärare har lyckats bra med ungefär samma elevmaterial. Jag tror att det är något av det centrala att inte minst riksdagen — vi har ju en näraliggande fråga att behandla senare i dag — observerar att vi måste skapa sådana förutsättningar att läraryrket blir attraktivt för de människor som vill ägna sig åt det och att läraryrket måste kunna konkurrera med andra yrken, både när det gäller avlöningar och när det gäller goda och lugna arbetsförhållanden.

Situationen är väl den, att de åtgärder som har påbjudits i fråga om hur man skall bemästra disciplinproblemen, har varit ganska verkningslösa. Eftersittning, utvisning och avstängning vissa dagar har givit dåligt resultat. Från läroverkslärarnas sida har framförts krav på vissa andra saker. Jag vill bara omnämna dem och hoppas att inte minst statsrådet observerar

dem. Det har begärts anpassningskliniker, kuratorer och samarbetsnämnder samt att man bygger ut samarbetet mellan föräldrar och skola till någonting verkligt effektivt. Samverkan mellan hem och skola har många gånger bara blivit vackert tal vid högtidliga tillfällen. Ett verkligt funktionellt samarbete har man i regel inte lyckats skapa.

Sedan vill jag också fästa uppmärksamheten på att lärarna måste få en känsla av att de har myndigheternas stöd då det gäller disciplinsvårigheter. Det tråkiga har inträffat att det är läraren som framstått som boven i dessa sammanhang. Han har åkt omkring i hela den svenska pressen såsom en lagöverträdare därför att han i ett kritiskt ögonblick råkat ta en elev litet hårt i armen eller något liknande. Detta gör ju att många lärare har fått en viss skräck för att vidröra dessa problem. Det är sålunda viktigt att man observerar, att lärarna är i en svår situation i det här sammanhanget, och att de måste få det stöd de behöver från såväl myndigheter som allmänheten.

Ja, herr talman, jag ville gärna vidröra detta problem på det här sättet.

Herr **KÄLLQVIST** (fp):

Herr talman! Ecklesiastikministern blev bönhörd över hövan, när han apotroferade lärarna i riksdagen. Ur den synpunkten borde jag kanske inte ha tagit till ord. Jag vill ändå säga, med anledning av att herr Peterson talade om kategorierna riksdagsmän och lärare, att jag har varit riksdagsman mycket kort tid men att jag varit lärare och skolledare under 86 terminer. Jag vill inte på något sätt be om ett bedömande, men jag skulle själv vilja försöka bedöma läget.

Om jag jämför hur det var när jag började 1921 med hur det är 1964, måste jag säga att det skett en avsevärd förbättring då det gäller discipli-

nen. Det kan inte förnekas att grundskolan, när den kom till, gav eleverna möjlighet att få en utbildning som passar olika kategorier. Tidigare hjälpte vi dem som skulle in i realskolan att fortsätta, men vi kunde då inte anvisa en utbildning för alla andra, som inte hade denna möjlighet. Efter grundskolan kan vi, enligt den erfarenhet jag har, nu anvisa praktiskt taget alla elever, som inte har några mentala rubbningar, en utbildning som det är möjligt att intressera dem för. Även inom 9y kan man få eleverna intresserade för skolarbetet.

Ur min synpunkt är det viktigt att man betraktar skolsalen och andra lokaler, laboratorier och dylikt, som en arbetsplats, och kan man få det betraktelsesättet erkänt från elevernas sida, så löser man på det sättet till viss del problemet om disciplinen.

Jag vill inte lägga mig i den diskussion som här förts mellan ecklesiastikministern och interpellanten, men jag vidhåller att man måste behandla detta problem mera nyanserat än vad som skett från början här i dag.

Om jag till sist när jag nu slutar min verksamhet som lärare skulle uttrycka en önskan, så vore det att ungdomen finge ännu bättre utbildning. Vi löser aldrig ungdomsproblem utan att ge de unga den allra bästa utbildningen, även om vi skall öka skoltiden med ett eller annat år. Vi löser problemet först när eleverna blir intresserade av någonting så att de finner någon mening med vad de gör i skolan.

Den nya grundskolan syftar till detta. Sköts den väl, tror jag också att vi kan nå det målet.

Herr SCHÖTT (h):

Herr talman! Herr Carlsson i Vikmanshyttan beskyllde mig för generalisering. Jag tycker att han själv i hög grad gjorde sig skyldig till en sådan. Det verkade på hans anförande som om jag skulle vilja, att snart sagt alla

Ang. disciplinsituationen i grundskolan elever i nionde årsklassen skulle få sluta skolan. Givetvis har jag avsett att det skall gälla mycket besvärliga elever, alltså rena undantagsfallen. Jag trodde att det framstod som klart för alla.

Jag vill understryka att det här är en väsentlig skillnad i förhållandena på landsbygden och i tätorterna. Den som har erfarenhet från landsbygden kan kanske inte ha samma starka känsla för och erfarenhet av hur stora disciplinsvårigheterna på andra platser är.

Jag tror det var herr Källqvist som i en anförande här framhöll att man skulle syfta till en bättre utbildning. Jag utgår ifrån att alla vill ge eleverna en bättre utbildning, och det har också jag syftat till. Jag trodde nämligen att den som var en ytterligt besvärlig elev och var studieovillig gav man en bättre utbildning genom att man beredde honom möjlighet att få uppskjuta sin skolgång, så att han fick fullgöra den när han själv insåg värdet av den och var hågad att tillgodogöra sig undervisningen.

Här har givits mycket vackra betyg åt statsrådet Edenman, och man har berört hans insats för grundskolan. Den känner vi alla till, men jag tror inte att herr Edenman själv kan vara tillfredsställd med den situation som råder på disciplinområdet.

Av den förda diskussionen har framgått, att många är medvetna om de mycket stora svårigheterna på detta område, och det bestyrker mig bara i min uppfattning att det hade varit väl motiverat med en allsidig utredning här. Det är en sådan som jag har framfört önskemål om.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Jag skall inte lägga mig i denna debatt på annat sätt än att jag ber att få lämna en upplysning.

Redan vid 1946 års skolkommissions överläggningar var den frågan uppe, huruvida man skulle införa en sådan anordning att de s. k. skoltrötta skulle

Ang. skolväsendets centrala ledning m. m.

kunna få komma tillbaka till skolan efter några år. Vi hade mycket långa överläggningar om denna sak. Nu är det ju så att det inte bara är fråga om pojkar; det rör sig också om flickor ibland. Efter en mycket lång överläggning blev vi fullständigt överens om att en sådan anordning icke var genomförbar. När t. ex. flickorna vid 18 eller 19 års ålder skulle tillbaka till en skola, kanske de redan var gifta, eller kanske var med barn eller över huvud taget hade kommit i förhållanden som gjorde att det var otänkbart att få dem tillbaka till skolan. När det gäller pojkarna resonerade vi som så, att de flesta av de pojkar, som här kunde komma i fråga, hade fått någon sorts anställning. De hade börjat något arbete och hade vant sig vid att ha ganska gott om fickpengar, och att få dem tillbaka till skolan — utan polisens hjälp — ansåg vi inte vara möjligt.

Så såg vi alltså på problemet då.

Jag vill också erinra om att skoltrötta elever fanns redan i den sjuåriga folkskolan. Detta är därför inte något nytt problem, och jag kan försäkra att vi i skolkommissionen funderade mycket grundligt just på denna sak, men vi blev fullständigt överens om att de s. k. uppskjutna skolåren inte var en tänkbar utväg. Därför kunde vi inte gå med på det förslaget.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

**Ang. skolväsendets centrala ledning
m. m.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 113, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående skolväsendets centrala ledning m. m., såvitt propositionen hänvisats till statsutskottet, jämte i ämnet väckta motioner, m. m.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet,

till Skolväsendets centrala och regionala ledning för budgetåret 1964/65 beräkna ett förslagsanslag av 23 247 000 kronor.

I propositionen nr 83, vilken hänvisats till statsutskottet såvitt ej avsågs vid propositionen fogat lagförslag, hade Kungl. Maj:t sedermera, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 13 mars 1964, föreslagit riksdagen att

1) besluta, att skolöverstyrelsen i sin nuvarande utformning samt överstyrelsen för yrkesutbildning skulle upphöra med utgången av september 1964;

2) besluta, att ett nytt centralt ämbetsverk för skolväsendets ledning, benämnt skolöverstyrelsen, skulle inrättas från och med den 1 oktober 1964;

3) bemyndiga Kungl. Maj:t att upprätta personalförteckning för den nya skolöverstyrelsen i enlighet med vad departementschefen förordat;

4) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de övergångsanordningar och åtgärder i övrigt, som erfordrades för förslagens genomförande;

5) godkänna av departementschefen angiven gemensam avlöningsstat för den nuvarande skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning och den nya skolöverstyrelsen, att tillämpas under budgetåret 1964/65;

6) till Skolöverstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 14 520 000 kronor;

7) till Skolöverstyrelsen: Omkostnader för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 866 000 kronor;

8) till Skolöverstyrelsen: Inredning och utrustning av ny ämbetsbyggnad för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 1 880 000 kronor;

9) besluta, att läns skolnämndernas uppgifter och organisation skulle änd-

ras i enlighet med de riktlinjer departementschefen angivit;

10) besluta, att för Stockholms stad och Stockholms län skulle från och med den 1 juli 1964 inrättas en skolnämnd i enlighet med vad departementschefen förordat;

11) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för länskolnämnderna, som föranleddes av vad departementschefen förordat;

12) godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för länskolnämnderna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1964/65;

13) till Länskolnämnderna: Avlöningar för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 7 424 000 kronor;

14) till Länskolnämnderna: Omkostnader för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 690 000 kronor;

15) godkänna av departementschefen förordade grunder för sjöbefälsskolornas lokala och regionala ledning.

Med utgångspunkt i 1963 års riksdags beslut angående riktlinjer för utformningen av skolväsendets centrala ledning hade i propositionen nr 83 framlagts detaljerade förslag rörande det nya skolämbetsverkets byråindelning och personalorganisation.

Ämbetsverkets fem avdelningar hade föreslagits bli indelade i 16 byråer, vartill komme en fristående byrå för folkbildningsfrågor. Med nära anknytning till verksledningen skulle enligt förslaget vidare finnas en PR-sektion och en organisations- och utredningssektion. Med hänsyn till att byråerna i allmänhet bleve ganska stora, skulle en indelning i sektioner kunna ske.

I fråga om skolbyggnadsärendenas handläggning hade departementschefen föreslagit, att byrån för skolbyggnadsärenden endast skulle givas en provisorisk organisation i avvaktan på en närmare utredning om inrättande av ett

Ang. skolväsendets centrala ledning m. m.

av departementschefen förordat särskilt statligt organ för byggnadsteknisk och byggnadsekonomisk granskning.

Förslaget till personalorganisation upptog 478 tjänster, vilket i jämförelse med nuvarande förhållanden innebar en minskning med 97 tjänster. Minskningen hänförde sig främst till byråsekreterar-, amanuens- och biträdespersonalen, medan antalet kanslistjänster å andra sidan väsentligt ökade. I lönehänseende hade föreslagits, att cheferna för byråerna, undervisningsråden, skulle placeras i Be 3. Personal för mera renodlat pedagogiska uppgifter, skolkonsulenter, hade föreslagits bli anställda för begränsad tid, i regel 6 år, med enhetligt utformade lönevillkor. För bland annat uppgifter som sektionschefer hade föreslagits ett antal tjänster som avdelningsdirektörer i B 1 bli inrättade.

Beträffande länskolnämnderna hade föreslagits, att de båda ledamöter, som nu utsågos av skolöverstyrelsen och yrkesöverstyrelsen, skulle ersättas med av Kungl. Maj:t utsedda företrädare för arbetstagar och arbetsgivare. I övrigt hade ingen ändring föreslagits rörande sammansättningen av nämnderna, vilka nu bestodo jämväl av en av länsstyrelsen och fyra av landstinget (stadsfullmäktige) utsedda ledamöter. De uppgifter som mellaninstans för Stockholms stad som hittills åvilat skolöverstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning hade föreslagits från och med den 1 juli 1964 bli överflyttade till en för Stockholms stad och län gemensam skolnämnd. Denna skulle bestå av 9 ledamöter, varav 4 skulle utses av stadsfullmäktige i Stockholm och 4 av landstinget. Med hänsyn till de ökade arbetsuppgifterna för länskolnämnderna och skolnämnden till följd av utvidgning av tillsynsuppgifterna och decentralisering från centrala organ hade föreslagits en personalökning med 10 inspektörstjänster och 36 kanslist- och biträdestjänster till en sammanlagd kostnad av drygt 1 300 000 kronor.

Ang. skolväsendets centrala ledning m. m.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft följande motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Näsström m. fl.* (I: 724) och den andra inom andra kammaren av herr *Larsson* i Hedenäset *m. fl.* (II: 886), i vilka hemställts, att riksdagen måtte vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 83 besluta, att förläggningen av skolbyggnadsärendets centrala handläggning till skolöverstyrelsen borde betraktas ej som provisorium utan som definitiv lösning; samt att den obligatoriska ritningsgranskningen hos skolöverstyrelsen beträffande grundskolans byggnader nu borde slopas;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Schött m. fl.* (I: 732) och den andra inom andra kammaren av fröken *Karlsson m. fl.* (II: 896), i vilka anhållits, att riksdagen måtte besluta, att länskolnämnd skulle utgöras av nio ledamöter, av vilka två skulle utses av nya skolöverstyrelsen, två av Kungl. Maj:t, en av länsstyrelsen och fyra av landstinget;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Schött m. fl.* (I: 745) och den andra inom andra kammaren av fröken *Karlsson m. fl.* (II: 914), i vilka föreslagits, att riksdagen skulle besluta att inrätta två konsulenttjänster i gymnastik med lek och idrott, en för de manliga elevernas undervisning;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Åkerlund* och *Alexanderson* (I: 746) samt den andra inom andra kammaren av herr *Keijer m. fl.* (II: 915), i vilka yrkats, att riksdagen skulle besluta att vid skolnämnden för Stockholms stad och län inrätta ytterligare en skolinspektörstjänst;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Manne Olsson m. fl.* (I: 751) och den

andra inom andra kammaren av fru *Lewén-Eliasson m. fl.* (II: 917), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta att ytterligare en tjänst som skolinspektör i lönegrad B 1 skulle inrättas vid skolnämnden för Stockholms stad och Stockholms län samt med hänsyn härtill uppräknat anslaget till Länskolnämnderna: Avlöningar med 52 000 kronor utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Erik Filip Petersson m. fl.* (I: 752) och den andra inom andra kammaren av herr *Keijer m. fl.* (II: 916), i vilka anhållits, att riksdagen måtte besluta att dels uttala att lokalbehovsprövningen för byggnader avsedda för grundskola snarast borde helt förläggas till länskolnämnderna och att skissritningsgranskningen för byggnader avsedda för grundskola borde slopas, dels uppföra tjänsterna inom nya skolöverstyrelsens byrå för skolbyggnadsärenden på ordinarie stat i enlighet med organisationskommitténs förslag, dels i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning av utformningen av ett statligt organ för utvecklingsarbete, information och rådgivning i byggnadstekniska frågor i överensstämmelse med vad i motionerna anförts;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Bengt Gustavsson* och *Tage Johansson* (I: 765) samt den andra inom andra kammaren av herr *Eskel m. fl.* (II: 938), i vilka föreslagits, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen skulle besluta, att länskolnämnderna från och med den 1 januari 1965 skulle hava sju av landstingen och stadsfullmäktige i städerna utanför landstingen utsedda ledamöter, att Konungen skulle bland ledamöterna förordna ordförande och vice ordförande, dock att för Stockholms stad och Stockholms län länskolnämndens uppgifter skulle utövas av en gemensam skolnämnd, bestående av nio ledamöter, utsedda fyra av stads-

Ang. skolväsendets centrala ledning m. m.

fullmäktige i Stockholm, fyra av Stockholms läns landsting och en, tillika ordförande, av Konungen;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Hamrin-Thorell m. fl.* (I: 766), och den andra inom andra kammaren av fröken *Elmén m. fl.* (II: 937);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Per-Olof Hanson* och fröken *Ranmark* (I: 767) samt den andra inom andra kammaren av fröken *Olsson m. fl.* (II: 941);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Isacson m. fl.* (I: 768) och den andra inom andra kammaren av fröken *Wetterström m. fl.* (II: 946), i vilka yrkats, att riksdagen skulle besluta, att antalet konsulenter på byrå UY 2 (husligt arbete och vårdyrken) skulle utökas med en särskild konsulent för vävning och hemslöjd samt att erforderliga medel härför skulle ställas till förfogande;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Thorsten Larsson* (I: 769) och den andra inom andra kammaren av herr *Skoglösa m. fl.* (II: 942), i vilka hemställts, att riksdagen vid sin behandling av proposition nr 83 måtte besluta, att länskolnämnderna skulle utgöras av sju ledamöter, av vilka fem skulle utses av vederbörande landsting, en av vederbörande länsstyrelse samt en av skolöverstyrelsen;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Nyman* och *Wallmark* (I: 770) samt den andra inom andra kammaren av herr *Wennerfors m. fl.* (II: 945);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Olsson m. fl.* (I: 771) och den andra inom andra kammaren av herr *Svensson* i Stenkyrka *m. fl.* (II: 943), i vilka anhållits, att riksdagen vid sin behandling av proposition nr 83 måtte medgiva inrättande av ytterligare en konsulentbefattning utöver vad i proposi-

tionen föreslagits på byrå UY 2 (husligt arbete och vårdyrken) på undervisningsavdelningen för yrkesutbildningsfrågor, samt att nämnda konsulentbefattning måtte anknytas till området vävning och hemslöjd;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Segerstedt Wiberg* (I: 772) och den andra inom andra kammaren av herrar *Tobé* och *Nyberg* (II: 944), i vilka yrkats att riksdagen vid behandling av proposition nr 83 skulle 1) besluta, att länskolnämnd skulle bestå av nio ledamöter, varav sju platser skulle besättas på sätt som föreslagits i proposition nr 83 och två platser av pedagogiska fackmän, 2) i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att länskolnämndernas beslut om avsättning borde liksom hittills underställas överstyrelsen för prövning och fastställelse, att fastställande av ämneskombination ej borde decentraliseras till skolstyrelserna, att utan riksdagens hörande åtgärder icke borde vidtagas för decentralisering av beslutanderätten inom skolväsendets ledning i frågor som hittills ansetts böra föreläggas riksdagen, 3) vid behandlingen av frågan om länskolnämndernas tillsynsområde uttala sin anslutning till de synpunkter som anförts i motionerna;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Stefanson m. fl.* (I: 773) och den andra inom andra kammaren av herr *Nordgren m. fl.* (II: 940);

dels en inom andra kammaren av herr *Helén* väckt motion (II: 895), vari föreslagits, att riksdagen i samband med behandlingen av proposition nr 83 angående skolväsendets centrala ledning m. m. skulle som sin mening i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna, att arvodet till ordförande i länskolnämnd icke borde fastställas till lägre belopp än 4 000 kronor per år;

dels en inom andra kammaren av herr *Allard* och fru *Nettelbrandt* väckt motion (II: 936);

Ang. skolväsendets centrala ledning m. m.

dels ock en inom andra kammaren av herr *Johansson* i Södertälje m. fl. väckt motion (II: 939).

I detta sammanhang hade utskottet till behandling jämväl förehaft § 24 av riksdagens revisorers berättelse.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

1. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag besluta, att skolöverstyrelsen i sin nuvarande utformning samt överstyrelsen för yrkesutbildning skulle upphöra med utgången av september 1964;

2. att motionerna I: 772 och II: 944, i vad de avsåge frågor om decentralisering av ärenden, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

3. att motionen II: 939 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

4. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 724 och II: 886 samt I: 752 och II: 916 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anført rörande skolbyggnadsärendenas handläggning i nya skolöverstyrelsen;

5. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 724 och II: 886 samt I: 752 och II: 916 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anført rörande decentralisering av ärenden rörande ritningsgranskning och lokalbehovsprövning för grundskolan;

6. att motionerna I: 752 och II: 916, i vad de avsåge utredning rörande utformningen av ett statligt organ för utvecklingsarbete, information och rådgivning i byggnadstekniska frågor, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

7. att motionerna I: 767 och II: 941 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

8. att motionerna I: 773 och II: 940, i vad de avsåge handläggningen av ärenden rörande yrkessömnad, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

9. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag besluta, att ett nytt centralt ämbetsverk för skolväsen-

dets ledning, benämnt skolöverstyrelsen, skulle inrättas från och med den 1 oktober 1964;

10. att motionerna I: 745 och II: 914 icke måtte av riksdagen bifallas;

11. att motionerna I: 766 och II: 937 icke måtte av riksdagen bifallas;

12. att motionerna I: 768 och II: 946 samt I: 771 och II: 943 icke måtte av riksdagen bifallas;

13. att motionerna I: 770 och II: 945 icke måtte av riksdagen bifallas;

14. att motionerna I: 773 och II: 940, i vad de avsåge inrättande av ytterligare konsulentbefattningar, icke måtte av riksdagen bifallas;

15. att motionen II: 936 icke måtte av riksdagen bifallas;

16. att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 724 och II: 886 samt I: 752 och II: 916, nämnda motioner såvitt nu vore i fråga, ävensom med avslag å motionerna I: 745 och II: 914, I: 766 och II: 937, I: 768 och II: 946, I: 770 och II: 945, I: 771 och II: 943, II: 936 samt I: 773 och II: 940, sistnämnda två motioner såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att upprätta personalförteckning för den nya skolöverstyrelsen i enlighet med vad utskottet föreslagit, innebärande att tjänster vid byrån för skolbyggnadsärenden uppfördes såsom extra ordinarie i stället för extra såsom departementschefen förordad;

b) godkänna i utlåtandet införda för den nuvarande skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning och den nya skolöverstyrelsen gemensamma avlöningsstat, att tillämpas under budgetåret 1964/65;

c) till Skolöverstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1964/65 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 14 520 000 kronor;

17. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de övergångsordningar och åtgärder i övrigt, som erfordrades för genomförande av omor-

Ang. skolväsendets centrala ledning m. m.

ganisationen av skolväsendets centrala ledning;

18. att riksdagen måtte till Skolöverstyrelsen: Omkostnader för budgetåret 1964/65 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 866 000 kronor;

19. att riksdagen måtte till Skolöverstyrelsen: Inredning och utrustning av ny ämbetsbyggnad för budgetåret 1964/65 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 1 880 000 kronor;

20. att motionerna I: 772 och II: 944, i vad de avsåge frågan om länskolnämndernas tillsynsombud, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

21. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag besluta, att länskolnämndernas uppgifter skulle ändras i enlighet med de riktlinjer, som angivits av departementschefen;

22. att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 732 och II: 896, I: 769 och II: 942, I: 772 och II: 944 samt I: 765 och II: 938, sistnämnda fyra motioner såvitt nu vore i fråga, besluta, att länskolnämndernas sammansättning skulle ändras på det sätt som föreslagits av utskottet;

23. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag på motionerna I: 765 och II: 938, såvitt nu vore i fråga, besluta, att för Stockholms stad och Stockholms län skulle från och med den 1 juli 1964 inrättas en skolnämnd i enlighet med vad departementschefen föreslagit;

24. att motionerna I: 746 och II: 915 samt I: 751 och II: 917 icke måtte av riksdagen bifallas;

25. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 746 och II: 915 samt I: 751 och II: 917, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för länskolnämnderna, som föranleddes av vad departementschefen föreslagit,

b) godkänna i utlålandet införd avlöningsstat för länskolnämnderna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1964/65,

c) till Länskolnämnderna: Avlöningar för budgetåret 1964/65 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 7 424 000 kronor;

26. att riksdagen måtte till Länskolnämnderna: Omkostnader för budgetåret 1964/65 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 690 000 kronor;

27. att riksdagen måtte i anledning av motionen II: 895 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till kännna vad utskottet anfört rörande höjning av arvodet till ordförande i länskolnämnd;

28. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag godkänna av departementschefen förordade grunder för sjöbefälsskolornas lokala och regionala ledning;

29. att riksdagen måtte i anledning av § 24 i riksdagens revisorers berättelse i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till kännna vad utskottet anfört rörande behovet av föreskrifter om samråd mellan huvudmän och olika regionala myndigheter i byggnadsfrågor.

Därjämte hade utskottet hemställt, att förevarande ärende måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

I fråga om skolbyggnadsärendenas handläggning hade utskottet bland annat förordat, att skolbyggnadsfrågorna skulle inordnas i skolöverstyrelsens reguljära verksamhet och att byrån för skolbyggnadsärenden i personalhänseende skulle erhålla en definitiv utformning.

Beträffande länskolnämnderna hade utskottet bland annat föreslagit att de skulle bestå av sammanlagt nio ledamöter. Förutom två av Kungl. Maj:t utsedda företrädare för arbetsgivare och arbetstagare inom länet samt en av länsstyrelsen utsedd ledamot skulle en-

Ang. skolväsendets centrala ledning m. m.

ligt utskottets förslag länsskolnämnderna tillföras en av den centrala skolledningen utsedd ledamot jämte fem ledamöter, utsedda av landstinget (stad utom landstinget). För det fall att inom län finnes två landstingskommuner, skulle den femte ledamoten utses av landstinget i samråd. När län omfattade stad, som icke tillhörde landstingskommun, skulle tre ledamöter utses av landstinget och två av vederbörande stadsfullmäktige.

Reservationer hade avgivits

1) av fröken *Andersson*, herrar *Ivar Johansson*, *Axel Johannes Andersson*, *Bengtson*, *Källqvist*, *Widén*, *Per Petersson*, *Staxäng* och *Svensson* i Stenkyrka, fröken *Elmén*, herr *Larsson* i Hedenäset, fröken *Karlsson*, herrar *Löfroth* samt *Källstad*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 2 hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 772 och II: 944, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört rörande decentralisering av ärenden;

2) vid punkten 3 i utskottets hemställan, utom av annan, av fru *Wallentheim*, som dock ej antytt sin mening;

3) av herrar *Fritz Persson*, *Petterson* i Degerfors, *Karlsson* i Olofström, *Blidfors*, *Johansson* i Norrköping och *Gustafsson* i Uddevalla, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 4 och 5 samt 16 a hemställa,

4. att motionerna I: 724 och II: 886 samt I: 752 och II: 916, i vad de avsåge skolbyggnadsärendenas handläggning, icke måtte av riksdagen bifallas;

5. att motionerna I: 724 och II: 886 samt I: 752 och II: 916, i vad de avsåge decentralisering av ärenden, icke måtte av riksdagen bifallas;

16. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 745 och II: 914, I: 766 och II: 937, I: 768 och II: 946, I: 770 och II: 945, I: 771 och II: 943, II: 936, I: 773 och II: 940, I: 724 och II: 866 samt I: 752 och II: 916, sistnämnda sex motioner såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att upprätta personalförteckning för den nya skolöverstyrelsen i enlighet med vad departementschefen föreslagit;

4) av fröken *Andersson*, herrar *Bengtson*, *Källqvist*, *Widén*, *Per Petersson* och *Staxäng*, fröken *Elmén*, fröken *Karlsson* samt herrar *Löfroth* och *Källstad*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del erhålla den avfattning, reservationen visade, samt att utskottet bort under 10 och 16 hemställa,

10. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 745 och II: 914 besluta att inrätta ytterligare en skolkonsulenttjänst i gymnastik;

16. att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 724 och II: 886, I: 752 och II: 916 samt I: 745 och II: 914, förstnämnda fyra motioner såvitt nu vore i fråga, ävensom med avslag å motionerna I: 766 och II: 937, I: 768 och II: 946, I: 770 och II: 945, I: 771 och II: 943, II: 936 samt I: 773 och II: 940, sistnämnda två motioner såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att upprätta personalförteckning för den nya skolöverstyrelsen i enlighet med vad reservanterna föreslagit,

b) godkänna i reservationen införda för den nuvarande skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning och den nya skolöverstyrelsen gemensamma avlöningsstat, att tillämpas under budgetåret 1964/65,

c) till Skolöverstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1964/65 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 14 560 000 kronor;

Ang. skolväsendets centrala ledning m. m.

5) av fröken *Andersson*, herrar *Ivar Johansson* och *Axel Johannes Andersson*, fru *Wallentheim*, herrar *Bengtson*, *Källqvist*, *Widén*, *Per Petersson*, *Staräng* och *Svensson* i Stenkyrka, fröken *Elmén*, fröken *Karlsson* samt herrar *Löfroth* och *Källstad*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del lyda så, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort under 12 hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 768 och II: 946 samt med bifall till motionerna I: 771 och II: 943 medgiva, att utöver vad i propositionen förordats ytterligare en befattning som konsulent, avseende området vävning och hemslöjd, finge inrättas vid byrån för husligt arbete och vårdyrken;

6) av herrar *Petterson* i Degerfors, *Karlsson* i Olofström, *Blidfors*, *Arvidson*, *Johansson* i Norrköping och *Gustafsson* i Uddevalla, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del erhålla den lydelse, denna reservation visade, samt att utskottet bort under 22 och 23 hemställa,

22. att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom med bifall till motionerna I: 765 och II: 938, såvitt nu vore i fråga, samt med avslag å motionerna I: 732 och II: 896, I: 769 och II: 942 samt I: 772 och II: 944, sistnämnda två motioner såvitt nu vore i fråga, besluta, att länskolnämndernas sammansättning skulle ändras på det sätt som föreslagits av reservanterna;

23. att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 765 och II: 938, såvitt nu vore i fråga, besluta, att för Stockholms stad och Stockholms län skulle från och med den 1 juli 1964 inrättas en skolnämnd i enlighet med vad reservanterna föreslagit;

7) av fru *Wallentheim*, fröken *Elmén*, fru *Lewén-Eliasson*, fröken *Olsson* och herr *Arvidson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava i reservationen angiven lydelse, samt att utskottet bort under 24 och 25 hemställa,

24. att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 746 och II: 915 samt I: 751 och II: 917 besluta, att vid skolnämnden för Stockholms stad och län skulle inrättas ytterligare en skolinspektörstjänst i lönegrad B 1;

25. att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom med bifall till motionerna I: 746 och II: 915 samt I: 751 och II: 917, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för länskolnämnderna, som föranledes av vad reservanterna förordat,

b) godkänna i reservationen införd avlöningsstat för länskolnämnderna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1964/65,

c) till Länskolnämnderna: Avlöningar för budgetåret 1964/65 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 7 476 000 kronor.

På gjord proposition beslöt kammaren, att förevarande ärende skulle nu företagas till avgörande.

Herr **WIDÉN** (fp):

Herr talman! Vi slutade den föregående debatten här med ett konstaterande från en talare, att skolan var en arbetsplats. Jag hade faktiskt tänkt att börja med den synpunkten i denna fråga, som ju också innefattar en hel del angående skolbyggnadsverksamheten i vårt land.

Skolan är en arbetsplats, och den bör vara byggd med hänsyn till detta och med hänsyn till att skolarbetet skall bedrivas av alla unga, växande människor, som kräver sitt under aldeles speciella betingelser. Skolenheten måste vid den planering, de ritningar och över huvud taget alla de kalkyler, som i detta sammanhang görs upp, vara inriktad på just vad vi fordrar av skolan, dess målsättning och arbetssätt. Fordringarna har vuxit i dessa avseenden och samtidigt blivit andra. Det krävs utrymmen av skilda slag i dag, som

Ang. skolväsendets centrala ledning m. m.

saknades förr i världen, för arbetets tidsenliga och ändamålsenliga bedrivande.

Nu talas det stundom om skrytbyggnader och skolpalats. »Palats» betyder här bara en mycket stor byggnad, och många gånger har väl dessa palats byggts med ett stundom överdrivet ekonomiskt hänsynstagande; man vill få det så billigt som möjligt under en enhet. Men dessa stora skolenheter, som vi kallar stora palats, är inte alls så eftersträvarvärda och många gånger inte heller så värst lämpliga för just skolarbetets rätta bedrivande. I allmänhet önskar både elever och lärare de mindre skolenheterna. I de små enheterna skapas möjligheter till trivsel och möjligheter att komma till rätta med ordnings- och disciplinproblem, och givetvis vill skolans företrädare i det avseendet följa med i utvecklingen mot en bättre standard över huvud taget.

Men det är klart att även jag helhjärtat medger att denna fråga har en rent ekonomisk sida — det gäller att få det mesta möjliga för minsta möjliga kostnader. Och då kommer vi in på en avvägning mellan de ekonomiska uppföringarna och funktionsmässigheten när det gäller skolans arbete. Båda dessa faktorer skall vägas in. Sedan kommunen prövat lokalbehovet och vilka ytor och utrymmen, som är statsbidragsberättigade, får kommunen själv betala kostnaderna, om den önskar något mera. Enligt min erfarenhet av skolbyggnader är nog de ansvariga inom kommunen ytterst försiktiga i dessa avseenden — de försöker hålla sig inom de givna ramarna. Jag har också, herr talmän, den uppfattningen att skolöverstyrelsen inte släpper igenom vad som helst, utan tänker ekonomiskt.

Nu har utskottet avvisat tanken på ett organ, som ovanför eller vid sidan av skolöverstyrelsen skulle pröva byggnadsprojektens ekonomiskt-tekniskt. Man har avvisat detta med tanke på skolans funktioner över huvud taget, som jag nyss berört. Jag anser nog att

skolöverstyrelsen bör ges resurser för en rådgivning, för den granskning som kommunerna kan önska. Det skall vara en ständig information och en ständig service på detta område. Med den sammansättning som utskottet föreslår att länskolnämnderna skall ha bör man också kunna förvänta en både allsidig och insiktsfull bedömning även av de ekonomiska sidorna av vårt skolhusbyggande. Jag ber alltså att få yrka bifall till vad utskottet i denna del föreslår.

Länskolnämnderna kom till efter 1951 års skolstyrelseutrednings förslag, som innebar en reglering av mellaninstansernas sammansättning och verksamhet. De skulle utgöra regionala myndigheter för länens allmänna skolväsen. Av stort intresse är att länskolnämnderna skulle ha både ett statligt inslag och ett kommunalt inslag; en länskolnämnd skulle få en sammansättning av fyra ledamöter, som skulle utses av landstinget och utgöra det kommunala inslaget, av två ledamöter, som skulle utgöra det statliga inslaget och utses av skolöverstyrelsen och yrkesöverstyrelsen, och av en ledamot, som skulle utses av länsstyrelsen. Om jag förstätt detta rätt, var väl avsikten att ge dessa mellaninstanser den kompetens de borde ha för att framgångsrikt kunna fullgöra sina uppgifter.

En av de uppgifter, som tilldelades dessa nämnder och som man borde fästa stor vikt vid, var att nämnden skulle fungera såsom domstol i disciplinmål mot lärare och övriga befattningshavare inom skolväsendet och att nämnderna även skulle verka såsom besvärinstans. Den ledamot, som skulle utses av länsstyrelsen, skulle enligt vad som föreskrevs vara en högre förvaltningsjurist eller domare. I den instruktion, som utfärdats för länskolnämnderna, är föreskrivet att nämnden ej är beslutför, om denne jurist inte deltagit i beslut av juridisk karaktär.

Skolstadgans 28 kap. reglerar formerna för åtal och straff för skolledare och

Ang. skolväsendets centrala ledning m. m.

lärare. Det gäller försummelse, oförstånd eller oskicklighet eller allmänt klandervärt uppförande. Det straff som kan ådömas vederbörande är varning, men straffet kan också bli löneavdrag under högst 30 dagar eller suspension från tjänsten i högst tre månader. Fel av svårare beskaffenhet kan medföra avsättning.

Detta förhållande bland mycket annat talar för att länskolnämnderna bör ha en fortsatt vad jag vill kalla dubbel kompetens. De bör liksom hittills ha en statlig och kommunal sammansättning. Jag måste nog säga, herr talman, att det förslag som framlagts i en reservation om att en länskolnämnd skulle bestå av sju ledamöter, samtliga valda av vederbörande landsting, inte är lämpligt med tanke just på nämndens befogenheter att vara en domstol och att vara en instans i många gånger rätt kinkiga överklagningsärenden, som jag här nämnt. Denna tankegång i reservationen tycker jag strider ganska väsentligt mot rättsväsendets hela princip och idé.

Den sammansättning, som utskottet nu föreslår, skulle bli den blandade kompetensen. Nämnden skulle bestå av fem landstingsvalda ledamöter, av två representanter, en från vardera arbetsgivar- resp. arbetstagarorganisationen, av en från länsstyrelsen och av en skolman från skolöverstyrelsen. Detta förefaller mig vara en god avvägning, och nämnden kommer förmodligen även i fortsättningen att kunna arbeta på det sättet att den vinner både det allmänna förtroende som behövs och befattningshavarnas fulla förtroende. Även i detta avseende kan jag alltså instämma i vad utskottet föreslagit.

Till föreliggande utlåtande är emellertid också fogad en reservation beträffande decentralisering. För mig är det också uppenbart, att en fortsatt decentralisering av ärenden är nödvändig och att detta är en riktig väg att gå. Hur långt sedan Kungl. Maj:ts bemyndigande i dessa avseenden skall sträcka sig kan alltid diskuteras. Uppenbart är att

det finns vissa ärenden, som riksdagen förut har beslutat i och som stundom för berörda personer är både viktiga och känsliga — jag kommer då in på frågan om avsättning. Om en lärare eller en skolledare får en avsättningsdom, är detta givetvis en mycket allvarlig sak.

Nuvarande stadga föreskriver, att länskolnämndens beslut i detta avseende skall underställas skolöverstyrelsen för prövning och slutlig fastställelse. Mig förefaller det som om ett bibehållande av detta stadgande inte kan bryta decentraliseringens idé och mening. Det händer ingenting, om man bibehåller stadgandet, som är så allvarligt att det skulle uppväga de olägenheter för vederbörande befattningshavare som ett upphävande av stadgandet skulle föra med sig. Jag kan inte heller se att bibehållandet av detta stadgande skulle innebära något misstroende mot länskolnämnderna. Det måste väl anses vara av mycket stort värde att avsättningsärenden får en central och likformig bedömning och behandling, så att likformiga regler upprätthålles. Därför önskar jag nu, att länskolnämndernas utslag i vad man kan kalla domstolsärenden även i fortsättningen underställs skolöverstyrelsen för prövning och slutlig fastställelse.

Jag ber därmed, herr talman, att få yrka bifall till reservationen 1 till detta utlåtande.

Herr GUSTAVSSON, BENGT, (s):

Herr talman! Hade det inte varit för risken att bli nekad servering i fortsättningen, skulle jag nog ha gått ned till riksdagsrestaurangen för att där söka vinna gehör för den synpunkt jag nu vill utveckla. I restaurangen finns nu säkert fler ledamöter än här i kammaren, vilket är mänskligt med tanke på den långa disciplindebatt vi hade innan vi kom in på utskottsärenden.

Att sammanföra de två nuvarande centrala skolledningsorganen till *ett* är

Ang. skolväsendets centrala ledning m. m.

en riktig åtgärd. Likaså måste det anses som riktigt att i samband därmed delegera ytterligare uppgifter till länskolnämnder och lokala skolstyrelser. Förutom ökad smidighet vinner man därmed vidgad förankring på regionalt och lokalt plan. Det hade dock varit värdefullt, om man hade tagit steget fullt ut och i den kommunala självstyrelsens anda föreslagit, att samtliga ledamöter av länskolnämnd skall väljas av de parlamentariska länsorganen, landstingen. Därmed skulle man uppnå både den fastare förankringen i den förvaldade regionens demokrati och erforderlig helhetssyn vid val av likvärdiga ledamöter.

Herr Widén utvecklade på denna punkt en uppfattning, som gick i motsatt riktning. Han nämnde behovet av expertis i länskolnämnderna. Det är självfallet att nämnderna måste förfoga över expertis av både det ena och andra slaget, men det finns väl ingenting som talar för att denna expertis förfogar över den helhetssyn på skolans utveckling i regionen, som skulle motivera att vederbörande placeras i nämnden som ledamot. Det finns möjligheter att på annat sätt tillgodose sådant behov av expertis.

Utskottet har i sitt förslag tillsett att nuvarande brister i detta avseende inte förvärras, men synpunkterna har helt tillgodosetts i reservationen 6 av herr Petterson i Degerfors m. fl., som tillstyrker motionsyrkanden i båda kamrarna om att samtliga ledamöter av länskolnämnderna skall väljas av landstingen.

Jag her, herr talman, att få yrka bifall till reservationen 6 av herrar Petterson i Degerfors, Karlsson i Olofström, Blidfors, Arvidson, Johansson i Norrköping och Gustafsson i Uddevalla.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! Den organisatoriska utformningen av skolväsendets centrala ledning innebär ju ett fullföljande av

1963 års riksdagsbeslut om inordnandet av det allra mesta av skolutbildningsverksamheten under ett enda verk. Detta sanmanfogande av kungl. skolverket var ett av de största centraliseringsbeslut som riksdagen någon gång har fattat. Samtidigt innebar beslutet att många frågor, som nu har handlagts av de båda överstyrelserna, decentraliserades till länskolnämnder och skolstyrelser. De allra flesta menar att detta är en riktig väg.

Den nya organisationen innebär enligt förslaget en minskning av personalorganisationen med 97 tjänster. Samtidigt medför ärendenas decentralisering till länskolnämnderna en ökad arbetsbelastning där, som givetvis måste mötas av nyanställning av personal ute på nämnderna. En sådan förstärkning föreslås även. Huruvida den utökning med 10 inspektörs- och 36 kanslistjänster, som nu föreslås, blir tillräcklig, är givetvis mycket svårt att i dag ha en uppfattning om. Jag tror dock att personaltillskottet inte kommer att svara mot den ökade arbetsbördan för länskolnämndernas del. Jag grundar detta antagande på den över hela utbildningssektorn svällande verksamheten, som redan nu har gjort länskolnämnderna hårt belastade, och att vi under överblickbar tid har samma ökande trend och därmed snabbt växande arbetsbelastning. Det är därför nödvändigt att vi i tid observerar detta förhållande så att inte den nya organisationen och administrationen av vårt undervisningsväsende blir lidande härpå.

Även om vi med gillande ser att många frågor decentraliseras ut till lokala myndigheter kan dock vissa sådana vara av den art, att de bör avvägas av den centrala myndigheten. En sådan fråga har redan berörts här, nämligen avsättning från tjänst. Jag tror att det är nödvändigt att vid dylika känsliga frågor med en gång eliminera eventuellt lokalt betingade synpunkter på ärendet.

I reservation 1 vänder vi oss mot den

Ang. skolväsendets centrala ledning m. m.

fullmakt in blanco, som departementschefen begär att få i frågor om decentralisering av beslutanderätten i sådana fall, där riksdagen i vanliga fall medverkat. Dessa beslut bör det inte vara särskilt betungande att först förelägga riksdagen.

Vid en så pass stor nyorganisation, där strävandet är att rationellt utnyttja de personella resurserna — vilket jag än en gång vill understryka är riktigt och rätt — kan tjänsteindragningar verka direkt menligt. En sådan felriktad sparsamhet har enligt mitt förmenande skett vid byrån för husligt arbete. Här har uppenbarligen vederbörande organisation ansett att det skulle gå att inrätta en enda konsulentbefattning för hela det textila området med dess många olika specialområden. Vi tror inte att denna överkvalificerade människa över huvud taget finns. Eller är avsikten här att låta viss del av detta område så att säga klara sig själv och så gott det går? Det vore intressant att få besked på den punkten. I övrigt kommer i detta speciella ärende vårt partis synpunkter att närmare och utförligare än vad jag har gjort tas upp av huvudmotionären i denna kammare, fru Olsson.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till reservationerna 1 och 5.

Vidare önskar jag något kommentera utskottsmajoritetens ställningstagande i en av de frågor som här tidigare har berörts, nämligen om ett nytt statligt centralt verk för granskning av skolbyggnader. Vi tror på den punkten, att när det gäller utformningen av skolbyggnaderna bör den pedagogiska utvecklingen och de pedagogiska synpunkterna få nära kontakt med de byggnadstekniska. Jag måste säga att de pedagogiska synpunkterna egentligen borde ha företräde, och alla de nya rön som görs på det pedagogiska området bör mycket snart avspeglas vid byggnadsplaneringen. Att därvid samtidigt beakta de byggnadsekonomiska synpunkterna behövs för dens skull inte uteslutas.

Att exempelvis skolbyggnadsbyrån på skolverket får så pass stor omfattning, att den kan hålla de ekonomiska aspekterna både aktuella och rationella, tycker jag utan vidare är klart. Samtidigt kan denna skolbyggnadsbyrå gå länskolnämnderna till handa med råd och rön.

Jag vill också trycka på en punkt som jag anser vara ännu mera viktig, nämligen att man håller den information till skolbyggnadsarkitekterna runt om ute i vårt land, som är behövlig, ty skulle var och en av dessa fritt få utveckla sina synpunkter så skulle vi hamna i ganska egendomliga förhållanden. Den pedagogiska synpunkten, parad givetvis med den rationella ekonomisk-tekniska, är i så fall den riktiga.

Till slut vill jag något kommentera länskolnämndens sammansättning. Vi har här stannat för att denna skall bestå av nio ledamöter. Det är ju alldeles givet att det vore tacknämligt att, som herr Gustavsson nyss varit inne på, man skulle utse sju ledamöter direkt från landstinget. Genom att utse sju ledamöter direkt från landstinget skulle man starkt kunna förankra de kommunala synpunkterna. Jag tror dock att länskolnämnderna under de år de har arbetat har visat sig vara ganska väl sammansatta. Vi är därför inte intresserade av att rubba på de representanter från var sitt intresseområde som vi nu har i länskolnämnderna. Den kommunala sidan tillgodoses genom att landstinget utser fem ledamöter, den pedagogiska sidan tillgodoses genom att man utser ledamöter från skolverkets sida och den juridiska sidan tillgodoses genom att länsstyrelsen utser sin representant. Härtill kommer det nya, nämligen att näringslivet får utse två representanter. Vi tror också att detta är en sak som är bra, och därför har vi stannat för detta förslag i utskottet.

Jag ber alltså än en gång att få yrka bifall till reservationerna nr 1 och 5.

Ang. skolväsendets centrala ledning m. m.

Fru OLSSON (cp):

Herr talman! När vi i dag behandlar propositionen om skolverkets centrala ledning, skulle det vara mycket att säga och många olika punkter att beröra, men jag skall inskränka mig till några ord om reservation nr 5.

I propositionen föreslås, liksom av statsutskottets majoritet, att endast en konsulentbefattning skall inrättas för hela det textila området. Det området omfattar så många grenar, som skolslöjd, husbehovssömnad, yrkessömnad, konfektion samt vävning och hemslöjd. Jag undrar var man skall finna en person, som har så stora kunskaper på så olika områden som det här är fråga om?

Det heter vidare i betänkandet Den nya skolöverstyrelsen, som legat till grund för propositionen, att den centrala ledningen skall ägna sig åt utveckling, planering, samordning, rationalisering och service. Man undrar hur den fina målsättningen skall kunna förverkligas på det textila området med den underbemanning, som här är föreslagen.

För närvarande handlägges dessa uppgifter av två heltidsanställda och två halvtidsanställda konsulenter. Jag är väl medveten om att i detta nya skolverk har gjorts nedskärningar av konsulentbefattningar även på andra områden, men jag har inte lyckats finna något område, där nedskärningen är så kraftig som på detta område, från tre till en tjänst.

Vi motionärer önskar här ytterligare en konsulentbefattning. Vi tycker då, att vi har varit rätt blygsamma. Vi föreslår att den skall knytas till vävning och hemslöjd. Vi är nämligen ängsliga för att just dessa områden eljest skulle bli åsidosatta.

Jag skall inte gå in på några längre resonemang om vävnadens och hemslöjdens stora betydelse. Jag skall bara peka på det ökade intresse för vävning, som nu förefinnes. I en tid, då vårt samhälle alltmer mekaniseras, ökas behovet hos människorna att skapa något

med sina egna händer. Jag vill också peka på vävningens stora betydelse ur terapisympunkt. Bildligt talat kan man nog med rätta tala om den läkande verkan för människorna av vävning.

Vi skall inte heller förglömma, att vår vävning och vår hemslöjd har ett mycket gott rykte i utlandet. Vi skall väl här försöka upprätthålla vår höga standard. Men skall vi kunna det, måste det vara någon som håller i området i det centrala verket. Vi skall inte vara med om att rasera något som är uppbyggt.

Herr talman, jag yrkar med detta bifall till reservation nr 5 av fröken Andersson m. fl.

Fru WALLENTHEIM (s):

Herr talman! Ecklesiastikministerns förslag om decentralisering av skolväsendets centrala ledning har mötts med allmän tillfredsställelse. Den är inte mindre bland reservanterna på reservation nr 7. Vi är också övertygade om att ett mera konsekvent inkopplande av mellaninstansen blir till stort gagn för skolväsendet, detta dock endast om de personella resurserna blir sådana, att det går att praktiskt omsätta och följa upp de utmärkta intentionerna. Detta anser vi vara helt omöjligt för den nya för Stockholms stad och län gemensamma skolnämnd, som från den 1 juli i år skall komma till, och med den personalorganisation som personalchefen föreslagit.

Detta synes oss helt uppenbart även om man kanske — ehuru inte invändningsfritt principiellt sett — accepterar departementschefens mening, att Stockholms stads skolförvaltning fortsättningsvis själv skall svara för pedagogisk tillsyn och planering för stadens del.

Vår länsskolnämnd är redan nu starkt i behov av arbetskraftsförstärkning. Sådan har också flera gånger begärts, men tyvärr avvisats, ehuru personalstaten enligt vår mening redan från början var allt för knappt tilltagen.

Ang. skolväsendets centrala ledning m. m.

Ifrån länskolnämnden har inhämtats, att medverkan i planering till utvecklingsarbete inte kunnat lämnas i den utsträckning, som varit befogad och önskvärd. Hjälp och rådgivning, service i olika avseenden, som de lokala skolstyrelserna har begärt, har man inte heller hunnit med. Besöksfrekvenserna ute i skolorna har sjunkit, samtidigt som antalet skolklasser högst betydligt ökat.

Läget kan ges i ett nötskal. Läsåret 1958—1959 besökte inspektörerna 752 klasser, 1962—1963 bara 559, medan antalet klasser inom den obligatoriska skolan under samma tid ökat från 2 136 till 2 849 eller med drygt 700. Gymnasieklasserna har tredubblats, och deltidskurserna inom yrkesskolan har ökat med 400 procent.

Till denna eftersläpning av arbetet, sammanhängande med att två tredjedelar av rikets årliga folkökning faller på Stockholms län, kommer med det nu föreliggande decentraliseringsförslaget arbetsuppgifterna att betydligt öka. 1963 års organisationskommitté säger härom: »Även om länskolnämndernas tillsynsområden inte mer väsentligt vidgas mot vad som nu gäller kommer tillsynsuppgifterna att bli flera och större.»

Hela yrkesskolväsendet kommer nu att läggas under länskolnämnderna, och utövar arbetet att genomföra grundskolan och indelningen av högstadieområdena måste i största möjliga utsträckning krafterna inriktas på yrkesskolväsendets uppbyggnad. Ökad uppmärksamhet skall också ägnas undervisningen och de pedagogiska uppgifterna. Nämndernas insatser behövs i samband med fackskoleorganisationens och gymnasiereformens genomförande. De organisatoriska och administrativa uppgifterna för nämnderna kommer också att öka till följd av ytterligare decentralisering från det centrala ämbetsverket och genom införandet under nämndernas överinseende av flera skolformer än nu, säger organisations-

kommittén, allt med instämmande av departementschefen.

Tar man allt detta i betraktande: den alltfört explosiva folkökningen i Stockholms län, den redan konstaterade eftersläpningen i arbetet och allt det nya, som skall läggas på denna gemensamma mellaninstans för staden och länet, så är en skolinspektör till utöver de nuvarande en synnerligen hovsam begäran. Såväl länsstyrelsen som landstinget och länskolnämnden anser att denna förstärkning med ytterligare en skolinspektör är att betrakta som ett minimum — en mening som också överdirektör Öman som reservant i organisationskommittén framfört.

I propositionen föreslås att tio nya skolinspektörstjänster skall inrättas i län som nu har två sådana befattningshavare. Tre befattningshavare finner nämligen kommittén motiverat med hänsyn till skolväsendets omfattning på respektive håll. Inget län bör ha fler än tre skolinspektörer, säger kommittén, ett motstånd som i belysning av här relaterade fakta ter sig helt obegripligt. Att av och till lösa arbetskraftsbehovet med hjälp av experter måste leda till ryckighet, bristande kontinuitet och samordning i planeringsarbetet, försvåra överblicken och ett rationellt utnyttjande av arbetskraftsresurserna. Det föreslagna arvodesbeloppet, 25 000 kronor, synes för övrigt inte kunna medge någon experthjälp i betydande grad. För verkligt välkvalificerade experter torde knappast heller arbetserbjudanden av denna tillfällighetsnatur te sig särskilt lockande, och det är deras hjälp vi behöver.

Vi hade verkligen hoppats på en rejäl förbättring av den nya skolnämndens resurser på skolinspektörsnivå, så mycket mer som ett mycket viktigt motiv för tillskapandet av denna gemensamma skolnämnd för Stockholms stad och län i propositionen angivits vara just att samordning och samplanering av skolfrågorna i denna stora räjong är angelägen, en bedömning som vi na-

Ang. skolväsendets centrala ledning m. m.

turligtvis helt instämmer i. Jag tycker att det är ledsamt att vi i detta vitala sammanhang skall sakna de speciella och radikala grepp på storstockholmsfrågorna som ett par andra departementschefer tagit på sina respektive områden. Även om huvudansvaret helt riktigt här som i andra sammanhang skall vila på de valda ledamöterna i samhällsorganet, så måste skolnämnden givetvis som på alla andra håll i all erforderlig utsträckning ha underlag för sitt arbete i form av utredningar, föredragningar och annan aktiv medverkan från personalens sida, i synnerhet av skolinspektörerna.

Hela vårt skolväsende genomgår en genomgripande omdaning. Ragnar Edenmans namn är på det mest berömvärda sätt knutet till denna omdaning. Vi satsar väldiga belopp och ställer de största förväntningar på resultatet, medvetna om den oerhörda betydelse för individen och samhället nu och i framtiden, som ett lyckligt genomförande av ambitionerna på detta område har. En grundförutsättning för att önskat resultat skall uppnås måste vara bland annat att mellaninstansernas medverkan i planering och direkt arbete blir effektiv, att all den hjälp som de lokala skolstyrelserna och lärarna behöver kan ges och utan alltför lång tidsutdräkt i pedagogiska och lokalmässiga frågor, i disciplinfrågor — frågor som i den tidigare debatten här i dag angetts vara specifika i storstadsområden — när det gäller tolkningen av löne- och statsbidragsbestämmelser och inte minst för att ge alla dem, som arbetar inom skolans område, inspiration och hjälp till helhetssyn i deras angelägna och många gånger ytterst svåra arbete — kort sagt, att skolinspektörerna har möjlighet att hålla en levande kontakt med skolarbetet ute i kommunerna. Det tar lång tid i ett län som vårt, som är långsträckt, har en skiftande struktur och en stor skärgård som kräver speciella åtgöranden och resurser. Målsättningen måste vara att glesbygdernas

behov och problem såväl som tätorternas skall få sin bästa lösning vid uppbyggandet av framtidens skola.

Men vad jag sagt ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservation nr 7. Jag ber också att här få utveckla min personliga besvikelse över att vi i det tekniskt forceerade tidevarv, som präglar hela vårt samhälle och hela vårt liv och som återspeglas inte minst på utbildningens område, inte anser oss ha råd med en konsulent för speciellt vävningen och hemslöjden — ty det ligger, förutsätter jag, väl uteslutande en kostnadsavvägning bakom departementschefens ståndpunkt. Men, herr talman, vi blir sannerligen inte lyckligare bara genom att ta för oss av allt det som teknikerna bjuder oss på sin bricka. Vi måste ha utrymme och livsrum även för handens skapande, även om som i detta fall de händer som företrädesvis sysslar med textil och slöjd är kvinnliga. Det ligger en fin och värdefull kultur bakom allt detta, och det finns all anledning att slå vakt om den. Det vi gör på det området utgör också ett drag i vårt ansikte utåt världen.

Jag instämmer helt i vad fru Olsson tidigare anfört och ber att få yrka bifall till reservation nr 5.

Herr **PERSSON, FRITZ**, (s):

Herr talman! I den proposition som ligger till grund för statsutskottets utlåtande har departementschefen bl. a. berört frågan om de stigande skolbyggnadskostnaderna. Han har i det sammanhanget anfört, att även inom andra sektorer av det statsunderstödda byggandet kan man märka samma utveckling. Han har framhållit, att man kan anta att fördyringen av det tekniska utförandet av byggnadsföretagen spelar en avsevärd roll, och erinrar om att dessa problem redan tidigare uppmärksammats också på det sättet att Kungl. Maj:t har uppdragit åt statskontoret att i samråd med olika intressenter utreda möjligheterna att åstadkomma en sam-

ordning och rationalisering av verksamheten från bl. a. byggnadstekniska och byggnadsekonomiska synpunkter.

I samband med beredningen av föreliggande förslag om skolväsendets centrala ledning, fortsätter departementschefen, har statskontoret redovisat vissa delar av sitt utredningsarbete. Statskontoret har därvid starkt ifrågasatt, om inte problemen på detta område är av den omfattningen att ritningsgranskningen i skolöverstyrelsen borde föras över till ett särskilt statligt organ för att där bilda underlag för en företrädesvis teknisk-ekonomisk bedömning. Vissa praktiska problem behöver, förklarar departementschefen, ytterligare utredas. För att närmare klarlägga dessa problem och komma med förslag till lösningar anser departementschefen att en utredning genom särskilda sakkunniga bör komma till stånd.

Utskottets majoritet har inte velat tillstyrka departementschefens förslag och har anfört en del argument mot att gå den vägen, d. v. s. att fortsätta att utreda frågan. Utskottets majoritet vill att man nu skall ta definitiv ställning och besluta att bedömningen av skolbyggnadsärendena i sin helhet skall ske i skolöverstyrelsen, som genom omorganisationen får ökade resurser härför. Man har såsom skäl härför bl. a. hänvisat till remissyttrandena från Stadsförbundet och Kommunförbundet. De har båda framhållit, att genom tillkomsten av nya skolöverstyrelsen — NSÖ — har till väsentlig del de motiv bortfallit som tidigare kunde anföras för ett i förhållande till skolöverstyrelsen sidoordnat skolbyggnadsorgan.

Jag har inte kunnat förstå att det argumentet har någon bärkraft. Skolöverstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning föreslås nu skola uppgå i ett nytt verk, NSÖ. Det kan väl inte vara ett bärande argument för att man inte skall försöka åstadkomma en effektivare granskning byggnadstekniskt och i fråga om ritningar för de olika skolbyggnaderna. Förbättras verkligen möj-

Ang. skolväsendets centrala ledning m. m.

ligheterna att verkställa en sådan granskning i syfte att motverka de stigande skolbyggnadskostnaderna om man som nu skall ske låter dessa två verk gå upp i ett verk? Såvitt jag begriper kan det inte gärna vara på det sättet.

Utskottet anför vidare att planeringen på det skolorganisatoriska området samt skolbyggnadernas planlösning spelar stor roll för skolbyggnadskostnaderna. Självfallet är detta riktigt. Sedan anför utskottsmajoriteten, vilket jag tycker innehåller en del överord: »Därtill kommer att skolöverstyrelsens möjligheter att fullgöra sina utvecklings- och planeringsuppgifter på skolområdet som helhet skulle allvarligt hindras, om inte handläggningen av skolbyggnadsfrågorna komme att inrymmas i dessa uppgifter.»

Jag kan inte tänka mig att det är någon som har för avsikt att allvarligt hindra skolöverstyrelsen att fullgöra sina utvecklings- och planeringsuppgifter. Vad utskottsmajoriteten här anfört är därför ett argument som det är helt onödigt att komma med i detta sammanhanget. Jag vet inte varifrån sådana önskningar skulle komma och vilka som skulle vilja vidta åtgärder för att nå ett sådant resultat som att hindra skolöverstyrelsen att fullgöra sina uppgifter.

Jag ser saken på ett annat sätt. En lämplig avvägning mellan de pedagogiska och organisatoriska kraven, som i första hand torde företrädas av skolöverstyrelsen, och de byggnadstekniska och byggnadsekonomiska synpunkter som ett särskilt organ med för dessa uppgifter speciellt kvalificerade befattningshavare skulle komma att företräda, skulle såvitt jag förstår kunna leda till en sammanjämkning, en kompromiss, mellan de olika synpunkterna som kunde vara till gagn för syftet att motverka kostnadsökningarna. Vid upprepade tillfällen har också påtalats här i riksdagen, att kostnadsökningarna varit alldeles särskilt starka för byggen av det-

Ang. skolväsendets centrala ledning m. m.

ta slag, och man har även velat vidtaga åtgärder däremot. Jag tror för min del att den ordningen, som jag nyss angav, skulle kunna gagna det syftet — tänkbart är ju ändå att de pedagogiska synpunkterna ibland fått litet för stort utrymme på bekostnad av de sparsamhetssynpunkter som man har anledning att hävda i detta sammanhang liksom i alla andra.

Jag har i varje fall inte av utskottets argumentering blivit övertygad om att så inte skulle vara fallet, och det är därför jag anslutit mig till reservationen nr 3, som innebär att statskontorets förslag om överförande av ritningsgranskningen i skolöverstyrelsen till ett särskilt statligt organ för att där bilda underlag för en företrädesvis teknisk-ekonomisk bedömning bör ytterligare beaktas samt att en utredning med uppgift att närmare klarlägga och föreslå lösningar av de problem, som sammanhänger med ett tillgodoseende av detta granskningsarbete, bör komma till stånd.

Jag vill än en gång understryka att det inte är fråga om någonting annat än en fortsatt utredning; man skall klara ut detta ordentligt innan man tar ställning. Vad utskottet vill är att förhindra att den utredningen får fortsätta — utskottet vill nu ta definitiv ställning — och jag för min del har som sagt inte blivit övertygad om att det leder till bästa resultatet och gagnar de strävanden som dock de flesta måste vara beredda att ge sitt stöd, nämligen att hålla kostnaderna inom rimliga gränser.

Jag vill med dessa ord yrka bifall till reservation nr 3.

Herr statsrådet **EDENMAN**:

Herr talman! Jag vill också med några ord beröra denna punkt, även om jag i sak egentligen inte har något att tillägga utöver vad herr Fritz Persson nu anfört; jag vill göra det för att kammaren skall ha klart för sig att det är jag och inte finansministern som va-

rit föredragande när det gäller denna proposition.

Skolöverstyrelsen och inte minst skolbyggnadsgruppen har utfört ett beundransvärt arbete under årens lopp och framför allt under senare år när det gällt att få ner skolbyggnadskostnaderna. Det är alldeles uppenbart att skolöverstyrelsen med skäl kan visa på ganska goda resultat, något som jag med glädje kunnat konstatera såsom ecklesiastikminister. Men kvar står å andra sidan det faktum, att tendensen mot ökade byggekostnader är alldeles otvetydig. Skolbyggnadssektorn är en av de tyngsta på investeringssidan, och detta är ett av de allra största anslagen under åttonde huvudtiteln. Att finansministern och regeringen som sådan kommer in i bilden när det gäller en fråga av den räckvidden är ganska naturligt.

Skolöverstyrelsen har, jag vill understryka det, till uppgift att slå vakt om den pedagogiska standarden och minimalistandarden. Det är skolöverstyrelsens absoluta skyldighet att se till att vi inte ger statsbidrag till skolbyggnader här i landet som icke fyller vissa minimikrav då det gäller standarden; detta både för undervisningens, för barnens och för lärarnas skull.

Men skolöverstyrelsen har självfallet ingen möjlighet att så där i största allmänhet verka återhållande när det gäller skolbyggnadskostnaderna. Kommunerna är ju suveräna; vill de kosta på sig en högre standard och finesser av olika slag är det mycket svårt för skolöverstyrelsen att göra någonting åt detta. Och då har jag sagt mig att det kanske rent psykologiskt ligger så till att ett fackligt inriktat ämbetsverk — det gäller den nuvarande skolöverstyrelsen, det gäller KÖY och kommer att gälla det nya sammanslagna verket — i första hand har de funktionella aspekterna levande för sig och att den rent teknisk-ekonomiska granskningen möjligen skulle kunna utövas hårdare och effektivare om den låg i ett annat organ.

Man har kunnat peka på de goda er-

Ang. skolväsendets centrala ledning m. m.

farenheterna av centrala sjukvårdsberedningens arbete på sjukhusbyggnadets område — en annan stor och mycket tung sektor i vår investeringspolitik. Från landstingshåll har ytterst få anmärkningar mot centrala sjukvårdsberedningen hörts. Den har inte terroriserat landstingen, utan de har känt ett stöd i detta expertorgan. Mot den bakgrunden har jag sagt mig att det är möjligt — jag vill alltså upprepa vad herr Fritz Persson framhöll, att någon definitiv ståndpunkt i varje fall inte från min sida är tagen i denna fråga i och med en anslutning till reservationen — att ett organ sidoställt med skolöverstyrelsen skulle kunna hårdare och effektivare göra den teknisk-ekonomiska granskningen.

Däremot kan det aldrig bli fråga om, som man på sina håll har trott, att t. ex. beröva skolöverstyrelsen rätten att göra en ritningsgranskning med utgångspunkt från överstyrelsens funktionella prövning av skolbyggen. Det är fullkomligt uppenbart. Något hot på den punkten kan knappast anses föreligga.

Jag erkänner, herr talman, villigt — det torde också framgå av propositionen — att visst finns det många punkter kvar som behöver utredas. Det är alltid förenat med vissa praktiska svårigheter att få till stånd ett smidigt samarbete mellan två likställda organ, men sedan denna utredning gjorts är det ju meningen att riksdagen skulle få ännu en chans att ta ståndpunkt till denna fråga. Därför tycker jag att utskottsmajoriteten, vilket inte brukar vara vanligt, har varit mycket hård och kallsinning mot förslaget om att detta område åtminstone skulle få ses över. Det är möjligt att det icke heller denna gång kan bli något resultat, men om skolbyggnadsärendena skall ligga kvar i skolöverstyrelsen, såväl när det gäller den funktionella prövningen som den tekniskt-ekonomiska, skulle det, ärade kammarledamöter, för ecklesiastikministern vara en styrka och kännas ganska skönt att veta, att ett sådant beslut

fattas efter en utredning och att inte utredningen förhindras att ens komma i gång.

Herr PERSSON, EINAR, (s):

Herr talman! Vid detta utlåtande har fogats icke mindre än sju reservationer, och jag kan ju inte göra det så enkelt för mig att jag bara behandlar en enda reservation, utan jag måste svara på alla. Det gör jag kanske enklast på det sättet att jag tar reservationerna i den ordning de förekommer i detta utlåtande.

Låt mig alltså börja med reservation 1, som redan flera talare varit inne på och som gäller framför allt vissa tjänstetillsättningar och decentraliseringsåtgärder, som har föreslagits av den kommitté som har sysslat med dessa frågor.

De talare, som har yttrat sig i denna fråga, har uttalat sin tillfredsställelse över den föreslagna decentraliseringen, men när de kommit in på vissa känsliga problem, som berör enskilda personer, har de inte varit så entydiga i sina uttalanden. Då har man velat ha en annan ordning än den som föreslås i utskottets hemställan.

Det har också här talats om den fullmakt som skulle lämnas Kungl. Maj:t; det var framför allt herr Larsson som var inne på den frågan. Herr Widén hyste vissa betänkligheter när det gäller lärarnas avsättning, men jag tror för min del att hans rädsla därvidlag är överdriven, ty lärarna har väl möjligheter att överklaga ett beslut — och även en rektor — som är fattat av en länskolnämnd. Jag anser att de skulle komma i ett betydligt bättre läge i detta fall, om vi följer utskottets förslag än om vi följer reservanternas förslag. Hårtill kommer att vi väntar ett förslag från ecklesiastikdepartementet till hösten, som är grundat på gymnasieutredningens betänkande, och under sådana förhållanden tycker jag nog att vi kan vänta och se vad det förslaget kommer att innehålla och vad

Ang. skolväsendets centrala ledning m. m.

som kommer att föreslås med anledning av gymnasiutredningens förslag.

På denna punkt vill jag således yrka bifall till utskottets förslag.

Reservation 3 — den om vilken den stora debatten i dag har rört sig — gäller ett förslag från Kungl. Maj:t, som utskottet inte har kunnat gå med på. Det är väl rätt ovanligt att finna mig på den sidan, eftersom jag ju ofta får höra att jag hör till dem som är så oerhört kungatrogna att de skriver under allt vad Kungl. Maj:t föreslår. Nu har jag emellertid hamnat på den motsatta sidan, och det beror i stor utsträckning på att jag har uppfattat detta förslag från statsrådets sida som ett olycksfall i kanslihuset. Jag vill därför göra ett allvarligt försök att avhjälpa följderna av detta olycksfall.

Under punkten 4 i utskottets utlåtande behandlas alltså vissa skolbyggnadsfrågor, och utskottet har härvidlag beslutat att tillstyrka bifall till motionerna I: 724 och II: 886. Dessa motioner sammanfaller således inte med Kungl. Maj:ts förslag.

Vad säger nu utskottet i denna fråga? Utskottets uttalande återfinns på sid. 18 i utlåtandet, och jag kanske kan nöja mig med att hänvisa till vad utskottet anför och slippa läsa upp vad som där sägs.

Statsrådet Edenman sade nyss att skolkommunerna är suveräna när det gäller skolbyggnadsfrågorna. Jag vet inte om jag vill hålla med om det. Jag har en smula erfarenhet på detta område, och jag känner till fall i mitt eget län, då skolkommunerna har föreslagit en viss byggnadssumma men då skolöverstyrelsen har prutat med ända upp till en miljon. Jag har själv varit med och resonerat om dessa saker med vederbörande skolstyrelse. Jag tror därför inte man kan säga att skolkommunerna är så suveräna i detta avseende, utan det förekommer mycket ofta att skolöverstyrelsen prutar på de förslag som kommer från skolkommunerna.

Låt mig, herr talman, erinra om vad som beslutades vid 1963 års riksdag rörande det nya skolämbetsverket. Beslutet innebar att ledningen av såväl det allmänna skolväsendet som yrkes- skolväsendet skulle samlas till ett gemensamt skolämbetsverk, vars insatser främst skulle koncentreras på utvecklings- och planeringsuppgifterna. Jag kan försäkra att detta beslut mottogs med stor tillfredsställelse av kommunerna ute i landet, dock först och främst och kanske i allra högsta grad av de kommunala förtroendemännen som hade att handlägga skolbyggnadsfrågorna ute i kommunerna, ty genom detta beslut fick man endast ett statligt verk att vända sig till när det gällde planeringen av skolbyggnader.

Vi kan vara överens om att det uppenbarligen råder ett så nära samband mellan å ena sidan undervisningens innehåll och metoder och å andra sidan lokalbehov och hjälpmedel att skolöverstyrelsens möjligheter att på ett ändamålsenligt sätt leda planerings- och utvecklingsarbetet allvarligt kommer att försämrats, därest skolbyggnadsärendenas centrala handläggning på sätt föreslagits i propositionen skulle utbrytas och handläggas av ett annat centralt statligt organ, av vilket det enligt min uppfattning så småningom kommer att bli ett nytt statligt ämbetsverk. Man har ju sett vid flerfaldiga tillfällen förut, när det inrättats ett litet organ, att det så småningom har utbyggt till ett statligt ämbetsverk.

Argumenteringen i propositionen och reservationen utgår från att det finns en stark tendens mot ökade skolbyggnadskostnader, vilken särskilt under den senaste tiden gjort sig starkt gällande och vilken skulle ha sin orsak i fördyringen av det tekniska utförandet av skolbyggnadsföretagen. Låt mig ställa frågan: Gäller denna fördyring enbart skolbyggnadsföretagen? Jag vill i detta sammanhang erinra om den allmänna standardstegring som ägt

Ang. skolväsendets centrala ledning m. m.

rum på många områden i vårt land, inte minst när det gäller byggnader av olika slag och för olika ändamål som uppförts här i landet på senaste tiden. Att skolhusbyggnader ej skulle få del av denna standardhöjning förefaller mig orimligt. Vi skall också komma ihåg att på många håll i landet fyller skolhusen en uppgift som allmänna samlingslokaler. De skall ju fylla denna uppgift enligt ett beslut av riksdagen ett tidigare år.

När vi i vår motion hävdar att investeringarna på det byggnadstekniska området bör ske i skolöverstyrelsens regi, avser vi inte därmed att det rent praktiska arbetet skall vara förlagt till detta ämbetsverk. Det är självklart att för de forskningsuppgifter och rådgivningsuppgifter som det här är fråga om bör nyttiggöras de erfarenheter som vunnits inom specialorgan på det byggnadstekniska området. I detta fall kan man som exempel nämna det redan etablerade samarbetet med statens institut för byggnadsforskning. Vi som står för utskottets förslag anser det vara helt naturligt att detta samarbete kommer att fortgå.

I det omdaningskede vari stora delar av undervisningsväsendet nu befinner sig är det nödvändigt att enkla och smidiga arbetsformer kan tillämpas inom den centrala skoladministrativa apparaten. Vid en splittrad ledning av skolbyggnadsfrågorna måste det översiktliga planeringsarbetet bli betydligt mera komplicerat och omständligt än om det skall handhas av ett organ. Den i propositionen och reservationen föreslagna principlösningen beträffande skolbyggnadsärendenas centrala handläggning ter sig därför enligt min uppfattning ur rent administrativa synpunkter klart olämplig.

Som ett steg på vägen mot ett förenklat administrativt förfarande i skolbyggnadsärenden föreslog den s. k. organisationskommittén, i vilken förre statssekreteraren i ecklesiastikdepartementet numera generaldirektören i skol-

överstyrelsen var ordförande, att den obligatoriska ritningsgranskningen skulle slopas beträffande byggnader för grundskolan och att den skulle ske på skolöverstyrelsen endast för de kommuner som särskilt begärde en sådan granskning. Detta förslag från kommittén biträdades också av statsutskottet.

Enligt reservanternas förslag skall ritningsgranskningen tills vidare bibehållas i oförändrad omfattning, provisoriskt förlagd till skolöverstyrelsen. I stället för den av kommittén föreslagna förenklingen skulle därmed även beträffande de särskilda byggnadsföretagen det administrativa förfarandet kompliceras genom att de kommunala huvudmännen skulle ha att göra med två centrala organ.

Ja, vad säger nu de ansvariga kommunala centralorganisationerna om detta förslag i Kungl. Maj:ts proposition? Jo, de hälsar med stor tillfredsställelse kommitténs förslag och anför följande, som jag faktiskt skall be att få läsa upp. Det återfinnes på sidorna 56 och 57 i den kungliga propositionen.

»Svenska kommunförbundet och Svenska stadsförbundet uttalar sin tillfredsställelse med de föreslagna decentraliseringsåtgärderna. Förbunden framhåller i detta sammanhang även behovet av enkla och klara författningsbestämmelser. — — — De båda kommunförbunden ansluter sig vidare till de framlagda förslagen rörande skolbyggnadsfrågorna. Stadsförbundet framhåller bl. a. följande. Styrelsen finner det mycket tillfredsställande att kommittén som princip fastslår, att NSÖ:s befattning med skolbyggnadsfrågorna i första hand bör ske genom utvecklingsarbete, rådgivning och service innefattande lokalprogram, typ- och uppställningsritningar etc. och att en sådan mera konstruktiv verksamhet bör ersätta den nuvarande detaljkontrollen av varje särskild skolbyggnad i samband med statsbidragsproceduren. Förslaget att ritningsgranskningen skall upphöra för byggnader avsedda enbart för grund-

Ang. skolväsendets centrala ledning m. m.

skolan — samtidigt som lokalbehovsprövningen för sådana byggnader förläggas till länskolnämnden — utgör enligt styrelsens åsikt ett värdefullt steg i riktning mot ett ökat kommunalt inflytande i fråga om skolbyggnadsärendena, vilket framstår som ett angeläget önskemål. Svenska kommunförbundet uttalar samma uppfattning.»

Till och med byggnadsstyrelsen tillstyrker detta förslag från organisationskommittén, även om den kanske har en liten brasklapp på slutet i sitt yttrande. Styrelsen säger följande: »Frånvaron av ritningsgranskning kan enligt styrelsens uppfattning föra med sig att en kommun på egen bekostnad ger en skolbyggnad andra proportioner än lokalbehovsprövningen medger och därigenom till förfång för skolbyggnadsverksamheten i övrigt tar en större del av tillgängliga resurser främst i form av arbetskraft i anspråk för byggnadsföretaget än som eljest borde ha skett.»

Det senaste som byggnadsstyrelsen har anfört tror jag att det inte finns någon verklig täckning för, ty det är ju, som flera talare har framhållit, kommunerna som till tre fjärdedelar får betala kostnaden för skolhusbyggnader. Staten svarar i regel endast för en fjärdedel. Under sådana förhållanden tror jag — och jag har dock någon erfarenhet på detta område — att skolkommunerna är mycket angelägna att hålla kostnaderna nere. Jag skulle faktiskt i detta fall kunna anföra ett exempel från länskolnämnden i mitt eget län. Det gällde skolbyggnader i samband med högstadiets förläggning för två små kommuner till ett belopp av två miljoner kronor, som var länskolnämndens förslag, vilket belopp regeringen tyckte var alldeles för lågt och ökade till fyra miljoner kronor. Jag förstår inte hur en kommun med 2 000 invånare skall kunna klara upp en utgift på 2 000 kronor per invånare, men det kanske regeringen kan klara ut. Så underligt uppträder emellertid regeringen. Man skall hålla ned skolbyggnadskostnaderna,

men i verkligheten kan man sedan ibland öka dem till det dubbla.

Reservanterna säger visserligen att det endast är fråga om en utredning. Vad säger nu departementschefen om denna sak i propositionen? Jo, det är något helt annat, som inte överensstämmer med vad reservanterna har föreslagit. Departementschefen säger: »Ritningsgranskningen i skolöverstyrelsen borde föras över till ett statligt organ för att där bilda underlag för en företrädesvis teknisk-ekonomisk bedömning.» För egen del ansluter jag mig till denna uppfattning. Här har departementschefen redan lämnat ett förslag, och jag tycker för min del att man inte behöver tvivla på dess innehåll. Vissa praktiska detaljfrågor kvarstår visserligen och bör lösas i sammanhang med detta, men själva sakbeslutet tycker jag för min del redan är fattat.

Med vad jag har anfört — det återstår flera talare efter mig — vill jag yrka bifall till utskottets förslag på denna punkt, vilket alltså innebär ett bifall också till förslaget från den organisationskommitté som har sysslat med denna fråga.

Nu kommer jag till reservationerna 4 och 5, som gäller konsulenterna i skolöverstyrelsen. Reservation 4 går ut på tillsättande av en konsulent i gymnastik, och i reservation 5 begärs en konsulent för området vävning och hemslöjd. Det vore bra om vi finge konsulenter på alla områden och för varje liten detalj, men så kan vi inte gå till väga. Det måste ske en samordning inom vissa detaljområden. För övrigt kan man säga att denna sak möjligen kan prövas lite längre fram av den nya skolöverstyrelse som vi får den 1 juli i år. Därför tycker jag för min del att man bör vänta och se hur många konsulenter som det behövs på dessa båda områden, innan man nu beslutar en personalorganisation som är större än vad Kungl. Maj:t och utskottet har föreslagit. Man kan ju säga att detta än så länge är ett provisorium och att det

finns möjligheter att tillsätta nya konsulenter senare, när man sett vilken utveckling det blivit på detta område.

Reservation 6 handlar om länskolnämnderna. Flera talare har ju där talat för och tillstyrkt utskottets förslag, och jag kan därför fatta mig mycket kort på denna punkt. Men jag vill säga att när denna fråga behandlades i statsutskottets andra avdelning förelåg ett otal förslag. Om vi inte skulle ha försökt att komma fram till en kompromiss är jag säker på att på riksdagens bord skulle ha legat ett förslag från varje ledamot i statsutskottets andra avdelning. Nu har vi som sagt löst frågan med en kompromiss, men man är inte helt nöjd med denna kompromiss heller. Den går också emot regeringens förslag, men det tror jag inte att regeringen tar så hårt.

När det gäller länsstyrelsernas representanter i länskolnämnderna, som skall vara antingen förvaltningsjurister eller domstolsjurister, har här sagts av bl. a. herr Bengt Gustavsson att man skall skaffa fram dessa jurister vid varje tillfälle. Jag skulle vilja se en länskolnämnd som skall handla på det sättet. Jag tror att det är omöjligt att få en sådan jurist vid varje länskolnämndssammanträde, det måste finnas en som är fastare knuten till länskolnämnden. Det är mycket värdefullt för nämnden att ha en sådan jurist från länsstyrelsen. Han har nämligen i många fall en viss domstolserfarenhet, och länskolnämnden har ju att handlägga mycket kinkiga frågor i disciplinärenden m. fl. Vi som sysslat med dessa saker tycker att det är mycket värdefullt.

Vidare har reservanterna föreslagit att landstingen skulle välja samtliga sju ledamöter. När det gäller den detaljen har utskottet på sid. 22 sagt sin mening att utskottet inte kan ansluta sig till den uppfattningen att enbart landstinget skulle utse ledamöter. Den ordningen ha ju inte gällt tidigare, utan

Ang. skolväsendets centrala ledning m. m.

Kungl. Maj:t har utsett ett visst antal ledamöter och landstinget ett visst antal. Även enligt utskottets förslag kommer emellertid majoriteten att ligga hos landstinget eftersom landstinget får utse fem ledamöter i länskolnämnderna.

Jag ber också att på denna punkt få yrka bifall till utskottets förslag.

I reservation 7 har föreslagits att man skulle få ytterligare en inspektör i Stockholms län, detta med hänvisning till den stora befolkningsökningen där och med hänsyn till de många glesbygder som finns inom länet. Det har sagts att länskolnämnden i Stockholms län har begärt en fjärde inspektör. Jag tror emellertid att det finns många andra länskolnämnder som skulle vilja ha en inspektör till, framför allt kanske i Norrland, där vi dock har de stora avstånden och där en inspektör många gånger får på en dag åka 50, 60 eller 70 mil för att besöka en liten B3-skola. Det är inte befolkningens storlek som är avgörande i detta fall, utan jag tror för min del att det framför allt är skolenheternas antal. För övrigt är befolkningsökningen ännu större i södra Sverige än i Stockholmstrakten. Skulle man följa reservanternas resonemang, skulle det bli en fjärde inspektör också t. ex. i Malmöhus län.

Jag vill erinra om att det föreliggande förslaget innebär att länskolnämndernas personalorganisation kommer att utbyggas rätt kraftigt. Praktiskt taget varenda länskolnämnd kommer att få nya tjänster. Vidare skall vi komma ihåg en annan sak, och det är att länskolnämnderna kommer att utbyggas med ett stort antal fortbildningskonsulenter, som kommer att handha den rent pedagogiska verksamheten i länskolnämnderna. Därför anser jag att det inte finns någon anledning att nu bifalla reservation 7.

Med detta skulle jag faktiskt ha kommit till slutet av mitt resonemang, och jag ber att på samtliga punkter få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. skolväsendets centrala ledning m. m.

Herr PERSSON, FRITZ, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har stor respekt för herr Einar Perssons sakkunskap i dessa frågor. Han har ju sysslat med dem mycket länge. Men jag förundrar mig över att han, när han behandlar de frågor som vi har tagit upp i reservation nr 3 inte bemöter reservationen. Ty alla som uppmärksamt lyssnat här har upptäckt att han i stället har bemött en ståndpunkt som innebär att man nu skulle besluta om att inrätta ett särskilt organ för ritningsgranskning. Det har vi inte sagt i reservationen, och det är reservationen som jag för min del yrkat bifall till. Vi har sagt: »Utskottet finner i likhet med departementschefen att statskontorets förslag om överförande av ritningsgranskningen i skolöverstyrelsen till ett särskilt statligt organ för att där bilda underlag för en företrädesvis teknisk-ekonomisk bedömning förtjänar att ytterligare beaktas samt att en utredning med uppgift att närmare klarlägga och föreslå lösningar av de problem, som sammanhänger med ett tillgodoseende av det ifrågavarande granskningsarbetet bör komma till stånd.»

Detta är vad vi har sagt. När herr Persson säger att det är angeläget att skolöverstyrelsen får ta hand om allt detta samt leda planerings- och utvecklingsarbetet, vill jag säga att den frågan har vi inte tagit ställning till. Vad vi har velat är att denna utredning skall få komma i gång, att man skall undersöka om man verkligen har något att vinna — när det gäller besparingar — med ett särskilt organ där speciella befattningshavare har särskild sakkunskap när det gäller ritnings- och byggnadsekonomisk granskning.

I ett annat sammanhang hänvisar herr Persson till gymnasioutredningen. Han menade att man skulle avvakta den innan man fattar ett beslut. Jag förstår inte varför han är så angelägen att stoppa en utredning som skulle kunna klarlägga det problem vi nu disku-

terar på ett sådant sätt att riksdagen skulle kunna ta ställning. Jag kan inte se annat än att det är en underlig uppfattning som han gör sig till tolk för när han går så långt.

Här säger departementschefen att inte han heller har tagit ställning. Vi har i reservationen inte sagt något annat.

Herr Persson sade i början av sitt anförande att han när han gick emot Kungl. Maj:t på denna punkt ansett att han skulle försöka rätta till ett olycksfall som hade inträffat i kanslihuset. Jag vet inte om herr Persson inte inser att han råkat ut för ett olycksfall när han helt gick emot propositionens förslag. I varje fall var det ett olycksfall när han bemötte reservationen genom att tala om något annat.

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till reservationen.

Fru WALLENTHEIM (s) kort genmäle:

Herr talman! Utskottets ärade talesman har här lagt fram argument varför jurister skall vara fast knutna till länskolnämnderna. Han anser att behovet av att få deras medverkan svårigen skulle kunna lösas tillfredsställande på ett annat sätt. För egen del tycker jag att det ligger en viss motsättning mellan denna argumentering och vad herr Persson anført gentemot reservation 7, och där herr Persson menar att man genom arvodesbetalda experter i stället för den av oss yrkade förstärkningen av en skolinspektör skall klara skolnämndens arbetsuppgifter. Jag kan svårigen föreställa mig att de tillfällen då behov av jurist kan föreligga kan vara flera eller mera tvingande än behovet av den arbetskraft som erfordras för att genomföra den föreslagna skolpolitiken. Jag kan sålunda inte känna mig på något sätt övertygad av vad utskottets talesman nyss sade på denna punkt.

Herr Persson talar om de stora avstånden och svårigheterna i Norrland. Det skulle vara mig främmande att på

Ang. skolväsendets centrala ledning m. m.

något vis sätta det i fråga. Jag känner väl till dessa svårigheter, men å andra sidan, herr Persson, man kan väl ändå inte gärna komma ifrån att man får se frågan litet annorlunda på områden där man har avfolkning än på ett område där man har en ökad stark tillströmning av barn och ungdomar som skall ha skolgång och yrkesutbildning.

Jag kan inte finna annat än att de argument som jag här försökt framlägga för bifall till reservation nr 7 är starkt bärande.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp)
kort genmäle:

Herr talman! Låt mig vid detta tillfälle inskränka mig till att ta upp ett par detaljfrågor. Jag avser dock inte byggnadsproblemen, ty de kommer igen senare. Jag vill ta upp ett par detaljfrågor som herr Persson här berörde, nämligen konsulentbefattningarna. Det är alldeles givet att vi inte har någonting emot den rationalisering som man här gjort genom att skapa ett så stort utnyttjande som möjligt av de tjänster som här skall tillsättas. Men vi kan inte inse att ett så stort område som textilområdet, som innefattar en förfärlig mängd olika saker, kan behärskas av en enda konsulent. Jag tror därför att det är missriktad sparsamhet när man menar att detta arbete skall skötas av en konsulent, eller är uppfattningen den att man på textilområdet skall endast inrikta sig på vissa grenar samt låta t. ex. vävning få stryka på foten i denna rationaliseringsiver? Då tror jag faktiskt att man är ute på fel väg, ty detta speciella område är så pass betydelsefullt och intresseväckande samt har även så stor ekonomisk vikt för den stora allmänheten att det är felaktigt att i detta fall gå in för en sådan sparsamhet.

Vad sedan gäller den s. k. in blancofullmakten anser vi nog för vår del att det kanske vore riktigare av departementschefen att, i stället för att begära en fullmakt att delegera ärenden som

inte är direkt angivna till sin beskaffenhet men dock är sådana att riksdagen tidigare i skilda sammanhang haft att ta ställning till dem, göra sig det omaket att åter underställa riksdagen dessa olika frågor för avgörande.

Häri instämde herr Källqvist (fp).

Herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! För att inte något missförstånd skall behöva uppstå vill jag självfallet erkänna att utskottets ärade talesman citerade propositionen alldeles rätt. Däremot hoppas jag att det framgick att jag i det läge som uppstått efter utskottsbehandlingen argumenterade för reservationen. Det finns över huvud taget ingen reservation som helt ansluter sig till propositionen. För att inte herr Persson skall behöva replikera på denna punkt har jag åtagit mig att göra detta uttalande.

Herr PERSSON, EINAR, (s) kort genmäle:

Det här var ju mycket på en gång!

Jag måste tydligen uttrycka mig mycket oklart, eftersom herr Fritz Persson och nu också statsrådet diskuterade om jag citerade propositionen riktigt. När vi behandlade dessa förslag i utskottet kunde vi ju inte utgå från något annat än som står i propositionen. Vi har inte kunnat tänka oss att det skulle tillkommo något efter det att utskottsbehandlingen var färdig.

Vad sedan beträffar den utflyttning som fru Wallentheim talade om och som skulle vara orsaken till att man behövde så många inspektörer i Norrland, vill jag säga att det ju även förekommer en mycket kraftig utflyttning från skärgårdskommunerna, och den är väl lika stark som den från Norrland. Det har man ju fått höra så många gånger i andra sammanhang. Även fru Wallentheim åberopade i sitt första inlägg utflyttningen från skärgårdskommunerna, så utflyttningen är väl ett argument som slår ihjäl sig självt.

Ang. skolväsendets centrala ledning m. m.

Herr Thorsten Larsson talade om konsulenterna och ansåg att det var en missriktad sparsamhet från utskottets sida att vi inte hade velat tillstyrka ytterligare konsulenttjänster. Det är ju ett argument som man ofta får höra i riksdagen, när utskottet går emot motioner vari begäres ökad personalstyrka på olika områden.

Vad sedan beträffar den fullmakt som finns omnämnd såväl i protokollet som i utskottets utlåtande, kan jag för min del inte se denna annat än som en rent praktisk åtgärd. Jag skulle väl tro att denna fullmakt kommer att användas mycket sparsamt.

Herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Låt mig börja med att gärna understryka att det är ecklesiastikministern som är föredragande i detta ärende. Det finns emellertid ett avsnitt i den fråga vi i dag debatterar som också har en allmän ekonomisk betydelse. I sådana fall gäller den ordningen inom regeringen att finansministern diskuterar avsnitt av detta slag med sina kolleger. Följaktligen behöver jag för min egen samvetsfrids skull faktiskt deklarerat att jag gärna vill ta halva ansvaret för vad herr Einar Persson litet försmädligt kallade »detta olycksfall i kanslihuset».

Under den gångna debatten var det väl herr Widén som tillät sig ta upp just den frågeställning vilken kan vara utgångspunkt för vad jag ämnar anföra, nämligen att det här gäller en avvägning mellan ekonomi och funktion. Kanske har jag en viss benägenhet att lägga litet större vikt vid ekonomin än vid funktionen och vad man från andra håll lägger in häri. Jag skulle med ett mycket förenklat uttryckssätt vilja fråga: Vad är det för funktion vår skola har? Ja, den skall bibringa ett visst antal elever i varje klass, som vi dessutom i detta hus har fixerat storleken av, ett visst kvantum kunskap. Detta kvantum skall ju vara standardiserat och unifor-

merat, oavsett om den skall bibringas i Ystad eller Haparanda eller i storstäderna Stockholm, Göteborg och Malmö eller i någon enkel landsortssocken i en avfolkningsbygd. Där har man funktionen.

Sedan kan man lägga in mycket i den funktionen. Man kan, om man är en avancerad pedagog, lägga in väsentliga ting därutöver, men jag har ingen anledning att utveckla mig på den punkten — det finns andra som gör det bättre än jag.

Om man emellertid i grova drag accepterar min definition av funktionen, gäller det ju att genomföra dessa mål till rimliga kostnader. Även på den punkten har ju utskottets talesmän velat för att freda sina samveten säga att arkitekterna naturligtvis inte får släppas fria på detta område, ty då kan det hända att det hela blir mer eller mindre exklusivt. Det var för resten herr Thorsten Larsson som tillät sig att säga detta.

Går vi tillbaka och ser på utvecklingen av byggnadskostnaderna speciellt inom skolbyggandets område, måste jag bekänna att jag har en otäck känsla av att arkitekterna ibland släpps alltför fria. Det blir så på grund av utvecklingens egen logik. Man må vara besjälad aldrig så mycket av kommunal omtänksamhet, kommunal sparsamhet och kommunal aktsamhet om skattebetalarnas medel, men om alla dessa egenskaper inte motsvaras av den utvecklade tekniska och ekonomiska bedömning som måste ske vid ett sådant här byggnadsprojekt, är de första egenskaperna synnerligen litet värda när man skall börja argumentera om utformningen av en skolbyggnad med en driven arkitekt, som i sitt arbete ibland — dess bättre har vi sådana arkitekter — lägger ner stor ambition på kostnadssidan men som tyvärr betraktar sitt arbete mera som ett konstverk än såsom en nyttofunktion.

Om jag går tillbaka i kalendern, minns säkerligen de flesta av ledamö-

Ang. skolväsendets centrala ledning m. m.

terna i denna kammarare hur vi — jag vill minnas att det var år 1957 — beslöt oss för att införa ett byggnadskostnadstak på skolbyggandets område, en kostnad beräknad per kvadratmeter fungebil golvyta — om jag får använda det uttrycket — vilket innebär att vissa biutrymmen är exkluderade. Kostnaden under detta tak accepteras och statsbidrag utbetalas därefter.

En sådan anordning var faktisk nödvändig, ty vi hade bakom oss en erfarenhet av att byggnadskostnaderna gick i höjden just för skolbyggnader och att dessa kostnadsökningar inte hade någon motsvarighet på andra viktiga och fundamentala avsnitt inom byggnadssektorn. Det fördes väl vissa diskussioner, innan byggnadskostnadstaket blev ett faktum, men för att ingen orättvisa skulle anses ha begåtts indexreglerades detta med hänsyn till byggnadskostnadernas utveckling och med hänsyn till ortsinde. Byggnadskostnadstaket fastställdes på ett sådant sätt att man täckte in — om jag minns rätt — närmare 70 procent av det basmaterial på vilket byggnadskostnadstaket fixerades.

Finansministern har i varje fall nu en ganska utomordentlig möjlighet att följa utvecklingen på byggnadskostnadernas område när det gäller skolbyggen, helt enkelt därför att varje kommun som bygger en skola i allmänhet måste finansiera byggandet genom ett lån och då har att göra en framställning till finansdepartementet om lånetillstånd för denna skolbyggnad. Jag kan avslöja för kammaren, att jag har den uppfattningen att denna ordning under de första tre, fyra åren efter det att byggnadskostnadstaket genomfördes var utomordentligt effektiv och bra och hälsosam. Det har varit svårare för kommunerna att hålla sig inom ramen för detta byggnadskostnadstak under de senare åren, och jag kan också säga att utvecklingen under de allra senaste åren är ganska skrämmande. Det spelar ingen roll

om det gäller en ort där det råder en utpräglad trängsel på byggnadsmarknaden eller om det gäller en ort där det finns tillgång till byggnadsarbetare i tillräcklig utsträckning. Dessa överskridanden av byggnadskostnadstaket är vanliga både i Värmland, Dalarna och Norrland, där det inte saknas byggnadsarbetare, och i de mera storstadsbetonade räjongerna — jag vill inte säga att de är lika vanliga; en viss nyans finns, men överskridandena är mer utpräglade och slår igenom hårdare i dessa senare områden. Själva tendensen är emellertid förvånansvärt likartad.

Denna kostnadsstegring har inte någon motsvarighet i byggnadskostnadsindex, som vi ju regelmässigt kan avläsa varje kvartal, och den har ingen motsvarighet i speciellt starka höjningar av byggnadsarbetarlönerna eller av priserna på byggnadsmaterial — där skulle man kanske kunna göra ett litet undantag för det allra senaste året.

Det måste då ligga någonting annat i bakgrunden, och då kommer vi här in på den intressanta frågan om funktionen. Den pedagogiska progressiviteten blir väl gärna så avancerad att den ligger litet för många hästlängder före vad som är lämpligt och rimligt och önskvärt sett ur mer allmän synpunkt. Det är ju ett gott uttryck som heter: »Det bästa får inte bli det godas fiende.» Ibland har jag en känsla av att någonting av detta håller på att ske inom skolbyggnadsområdet. Att man nu från statens, regeringens och riksdagens sida har anledning att intressera sig för denna fråga beror helt enkelt på att skolbyggandet har vuxit ut och blivit en ganska imponerande faktor i vår allmänna investeringsverksamhet. Bara på grundskolestadiet och gymnasieplanet är det fråga om investeringar på 300 miljoner kronor om året under de närmaste åren framöver. Läger jag därtill vad ecklesiastikministern har att se fram emot på universitets- och högskoleplanet, d. v. s. i runt tal 500 mil-

Ang. skolväsendets centrala ledning m. m.

joner kronor per år, så kommer skolbyggnadsverksamheten de närmaste åren att röra sig om, låt mig säga, 800 miljoner kronor. Det är ingen föraktlig del av den hårt ansträngda kapital- och byggnadsmarknad som vi har, naturligtvis mot bakgrunden av att våra ambitioner är sådana att vi vill åstadkomma mycket och på många olika områden på en gång.

Staten har således här ett intresse sett ifrån de allmänna ekonomiska synpunkterna om balans på investeringsmarknaden, och man har naturligtvis också här anledning att anföra det intresse som den direkta statsbidragsgivningen innebär.

På denna punkt vill jag nog bättra på herr Einar Perssons deklARATION. Det är inte fråga om statsbidrag med 25 procent som han nämnde. Jag tillät mig att kontrollera saken för några dagar sedan. På den totala skolbyggnadsverksamheten beträffande grundskolans område uppgår statsbidraget till 35 procent.

Det finns ett verk inom statsförvaltningen som har att bevaka att all erforderlig rationalisering och all erforderlig ekonomisk varsamhet och granskning iakttages. Detta verk är något av de svenska skattebetalarnas organ för kontroll mot för långt driven exklusivitet, som naturligtvis kan försvaras om man har råd med det men som inte kan försvaras om det skall ställas i harmoni med vad som sker på övriga områden inom samhällsverksamheten.

Statskontoret har haft anledning att studera skolbyggnadskostnaderna, och statskontoret kom fram till den ståndpunkten att det inte var bra som det nu är att ha den ekonomiska och tekniska granskningen i det verk vilket måste vara och skall vara ett verk för det pedagogiska utvecklings- och forskningsarbetet och för skolfrågorna i deras mer ensartade och renodlade och kanske ibland något exklusiva karaktär. Man får inte begära att ett

verk som är specialinställt på ett område skall lägga sig till med samma kostnadsmedvetande som det verk som har i uppdrag att jaga kostnader över hela den svenska statsförvaltningen. Det är ungefär lika orimligt som att tänka sig att vi skulle kunna etablera ett litet finansdepartement i varje enskilt fackdepartement och tro att vi skulle få samma resultat när budgeten serveras på riksdagens bord.

Här måste meningarna brytas, de pedagogiska ambitionerna måste mötas av en kall, sträng och saklig ekonomisk bedömning, och kompromissen däremellan blir i allmänhet något så när rimlig och riktig. Så får det ske inom alla områden. Då kanske herrarna säger att den senare bedömningen får kommunerna själva göra. Ja, jag är medveten om att det finns vissa storkommuner och storstäder som kan organisera upp den tekniska expertis och den ekonomiska sakkunskap som här kan balansera den pedagogiska progressiva ambitionen och komma fram till den rätta kompromissen. Men jag vet också att det är omöjligt för ett stort antal av våra kommuner, där kommunmännen, hur ambitiösa de än är, ändå är litet för mycket, och ibland för mycket, i händerna på företrädarna för de andra synpunkterna och de andra önskemålen.

Denna fråga har varit föremål för överväganden även i andra utredande organ, och det är intressant att se att statskontoret här inte har stått ensamt. Byggnadsbesparingsutredningen, som hade som specialuppdrag att under ledning av en ordförande med stor teknisk erfarenhet på detta område analysera just utvecklingen på skolbyggandets område, kom fram till mycket radikala förslag, bl. a. till det förslaget att om man skall få in den rationella kostnadsgranskningen så får man flytta ut ur det pedagogiska verket.

För några år sedan hörde det till god ton i detta hus att energiskt häv-

Ang. skolväsendets centrala ledning m. m.

da sparsamhetens evangelium. Jag gick dessa mycket energiska och gemensamma synpunkter till mötes genom att tillsätta en besparingsutredning, konstituerad av medlemmar från alla de politiska partierna, även om jag personligen deklarerade när jag tillsatte denna utredning att jag inte hade stora förhoppningar om några revolutionerande resultat. En dylik i och för sig klädsam besparingsvåg över det politiska livet är många gånger något av en dagslända, och onekligen har utvecklingen under de senare åren blivit ett slags verifikation på detta.

Men besparingsutredningen kom ändå fram till att när det gällde skolbyggnaderna fanns det anledning att särskilt intressera sig för kostnadsutvecklingen. Utredningen stannade för samma resultat som de båda tidigare apostroferade organen, nämligen att man inte bara borde lita på att det pedagogiska verket lägger ned den tillräckliga ambitionen för att komma fram till den kompromiss som är erforderlig ur synpunkter som jag inte närmare behöver utveckla men som jag tidigare sagt en del om.

Hur skulle då ett sådant organ se ut? Hitintills har frågeställningen rört sig om ifall man redan i dag skall säga nej till att denna fråga genomlysas och utreds, eller ja till att frågan utreds och ecklesiastikministern längre fram får komma tillbaka och presentera kammaren resultatet av övervägandena.

Men om jag alltså skulle stå och tänka högt — det finns ju en parallell på ett annat område, och det är den centrala sjukvårdsberedningen. Jag vet att det finns en och annan kommunalman som inte är beredd att utan vidare skriva under att denna beredning till alla delar är så önskvärd och lämplig och ett bra organ att ha att göra med. Men när jag talar med dem som står i ledningen för våra kommunförbund — och det har jag tillåtit mig att göra, och jag har frågat vad de har för erfarenheter av den centrala sjukvårdsberedningen — har de oreserverat sagt att de betrak-

tar den som nödvändig och inte skulle kunna vara den förutan. Det är nämligen så, att om de speciella intressen, som på våra stora sjukhus bevakar sina progressiva önskemål, skulle få friheten att själva utforma sjukhusen, då skulle dessa bli icke oväsentligt dyrare för landstingen än vad de blir i dag — och de är, föreställer jag mig, tillräckligt dyra allaredan, det tror jag landstingsmännen är beredda att skriva under.

Centrala sjukvårdsberedningen har sin representation av kommunalfolk. Den är ju kommunernas eget granskningsorgan, och den har en funktion att fylla som har varit välgörande sett från dessa utgångspunkter.

Naturligtvis har man funderat över hur ett sådant organ skulle te sig på skolans område. Skall det vara ett parallellorgan, eller kan man tänka sig att skapa något organ där det statliga och statsunderstödda byggandet får sin speciella kostnadsgranskning? Allt detta skulle ju utredningen redovisa. Men på en punkt vågar jag väl redan nu säga hur vår tankegång varit. Detta organ skulle inte bli ett byråkratiskt organ, som en och annan av talarna i den tidigare debatten befarat. Organet skulle bli ett praktiskt arbetande organ med inslag direkt ifrån de tre kommunförbunden — alla tre är engagerade i skolbyggandet på ett eller annat område. Huvudmännen skulle själva komma in i detta ekonomiskt granskande organ och där ha till sin hjälp inte bara pedagogerna — ehuru pedagogerna rimligtvis också borde vara med där, den sidan får man inte tappa bort — men pedagogerna skulle matchas emot tekniker och ekonomiskt tränade personer, för att vi skall komma fram till den kompromiss, som jag tidigare talade om och som vi ständigt måste söka oss fram till, om vi vill utträta någonting inom ramen för de möjligheter vi har till vårt förfogande.

Det är väl onödigt att jag går in i detaljerna i utskottets skrivning. Utskottets egna talesmän har på den punkten

Ang. skolväsendets centrala ledning m. m.

varit relativt kortfattade. Men utskottet har på tal om ritningsgranskningen sagt att den över huvud taget skall slopas som en obligatorisk företeelse. Där emot skall kommunerna kunna anlita den om de så önskar för att få en viss vägledning, och det skall då ske i skolverket.

Nu är faktiskt enligt min mening ritningarna, funktionen och lokalbehovet kommunicerande kärll. Vill man göra besparingarna genom att intressera sig för utrymmesbedömningarna och skolplaneringen, som det heter i utskottsutlåtandet, har jag svårt att tänka mig att man når det resultatet utan att man även i det sammanhanget får en överblick över själva ritningarna.

Jag har talat litet om den kostnadsutveckling som jag har funnit ytterst alarmerande och besvärande. Det har gjorts en utredning om skolbyggnaderna från budgetåret 1957/58 fram till 1960/61. Den omfattar nära 300 under den tiden producerade skolor.

Medelkostnaden per kvadratmeter håller sig relativt nära och ligger väl till i förhållande till det kostnadstak, inom vars ram statsbidragen blir utmätta. Men man har variationer som är så överraskande disparata, att jag frågar mig vad som ligger bakom. När medelkostnaden för skolor på i runt tal tusen kvadratmeter ligger på 950 kronor per kvadratmeter, så har man i någon skola kunnat producera denna institution för cirka 500 kronor och i andra skolor för cirka 1 700 kronor per kvadratmeter. Det finns ännu större spänningslägen mellan den billiga skolan och den exklusiva skolan. Kostnaderna varierar mellan 507 och 1 800 kronor per kvadratmeter. Naturligtvis är inte skolorna likadana, det förstår vi ju alla, och naturligtvis kan man inte bygga skolor till samma pris överallt. Kostnaderna varierar i viss mån med hänsyn till den geografiska belägenheten och med hänsyn till priset för byggnadsarbetskraften och annat. I Norrland spelar t. ex. transportkostnaderna en icke oväsent-

lig roll, och ibland kan grundförhållandena vara avgörande för kostnaderna. Men med reservation för alla dessa synpunkter har jag svårt att finna en rimlig förklaring till en prisspanning som varierar mellan 500 och 1 800 kronor per kvadratmeter.

Förmodligen fungerar även den billiga skolan. Man kan naturligtvis invända att den kanske inte fungerar lika bra, men fungerar den fyra gånger sämre än den dyra skolan? Det är ju en fråga som man med skäl kan ställa sig.

Jag tvingas att ta emot — och jag gör det gärna — deputationer av bekymrade kommunalmän som uppsöker mig och säger att de har planerat och räknat på en skola, och när sedan byggnadsarbetet pågått ett år så har det visat sig att skolan blir oändligt mycket dyrare än vad de har räknat med. Honnettemang har jag anledning att inte namnge de kommuner och de städer som finns upptagna på den lista jag har här. Det är deras huvudvärk, och den är alldeles tillräcklig utan att jag står här och namnger dem i en riksdagsdebatt. Men här redovisas kostnadsökningar på mellan 35 och 50 procent på ett år, och i ett specifikt fall upp till 95 procent. Jag skall emellertid inte uppehålla mig så mycket vid det; jag tror att det var speciella omständigheter som var anledningen till den exceptionella kostnadsökningen.

I konsekvensens intresse bör ju inte ecklesiastikministern auktorisera en kostnad av cirka 950 kronor per kvadratmeter och på den kostnaden betala statsbidrag för att finansministern sedan skall auktorisera en kostnad på 1 800 kronor per kvadratmeter och sedan säga: Var så god och låna pengar till det! Det måste finnas någon samklang mellan vad som sker i ecklesiastikdepartementet och vad som sker i finansdepartementet. Därför har den praktiska ordningen utvecklats att man får låna upp till den av regering och riksdag — jag understryker det sistnämnda — auktoriserade kostnaden.

Kommer man ovanför detta belopp får man skattefinansiera byggnationen.

Jag erkänner gärna att jag många gånger hamnar i utomordentligt besvärande situationer, när jag uppvaktas av kommunalmän som redan har en kommunal utdebitering av kr. 18:50, 19:—, 19:50 och som därför att de inte hade en aning om sitt skolbygges ekonomiska konsekvenser nu står i den situationen att de måste vidta en utdebiteringshöjning på två eller tre kronor. Hur jag har löst detta problem — i den mån det har gått att lösa — skulle ta lite för lång tid att här beskriva, men jag kan nämna att jag brukar begära in ritningarna och får därigenom ett ganska klart besked om vad som varit anledningen till att kostnaderna har blivit så höga. Jag vill inte här framföra någon kritik mot skolverket, men jag vill bara säga att det har varit grönt ljus från skolverket för vart och ett av dessa skolbyggen som efter ett år visat sig bli 35—40 procent dyrare än vad de sparsamma kommunalmännen ansåg sig ha råd med när de startade byggnationen.

Ärade kammarledamöter, det är ju klart att man efter att ha gjort dessa erfarenheter frågar sig om det ändå inte kan vara värt att i lugn och ro sätta sig ned och undersöka om den nuvarande kostnadsgranskningen och den ledning som en del av våra kommuner får är riktigt organiserad. Jag skall inte tala för att något organ utanför skolverket skulle handha dessa uppgifter, ty jag menar att det är utredningens uppgift att undersöka, men jag tillåter mig att säga att det finns tillräckligt starka skäl för att konstatera att det inte är bra som det är i dag.

Jag tror inte heller att förhållandena blir bättre bara av den anledningen att det förs en debatt i frågan. Det är angeläget att vi får denna fråga utredd, och om jag inte missminner mig var skolverket i princip ense med statskontoret om att det fanns skäl för att lägga en kostnadsgranskning utanför skolverket.

Om man får dessa möjligheter kan

Ang. skolväsendets centrala ledning m. m.

man på köpet få någonting som jag skulle vilja kalla för en »kostnadsbank», ett erfarenhetsmaterial som skulle vara till utomordentlig nytta för alla de kommuner som står inför aktuella skolbyggen. Vad händer i dag? Jo, man väljer sin byggnadskommitté, tar vara på den sakkunskap man kan ha — ibland är den bra och ibland är den mindre bra — man får en ritning av en arkitekt och kan ibland granska den sakkunnigt och ibland inte, och sedan sätter man i gång det hela. En och annan energisk kommunalrepresentation reser omkring och ser litet på hur andra kommuner ordnat sitt skolbygge innan man startar och talar med folk som kan ha en viss erfarenhet. Men det blir naturligtvis en resa på »sinkadusmässig» bas.

Nog vore det av ett utomordentligt stort värde — det är en av de tankegångar som har aktualiserats under detta senare halvårs diskussioner om hur vi skall komma till rätta med den våldsamma byggnadskostnadsstegring som vi har bl. a. på detta område — om man hade en central punkt dit kommunalmännen ute i landet kunde resa och få information. Man skulle där med ett praktiskt exempel kunna visa dem att så här kan en skola se ut. Den är funktionsduglig och man kommer i den att kunna ge rätt kvantum kunskap till rätt kvantum elever. Den skolan kostar så och så mycket, och så och så ser den ut. Den kan rekommenderas. Här har vi, kan vederbörande också säga, prov på en annan skola som kostar dubbelt eller tre gånger så mycket men som fyller ungefär samma funktion. Den vill vi inte rekommendera.

Om en kommun i sitt behov att vara suverän och självständig säger att man inte bryr sig om vad det kostar, att man har föresatt sig att bygga på det eller det sättet oavsett vad det kostar, finns det naturligtvis ingen tanke på att hindra en kommun att bygga som den vill. Men de allmänna skattebeta-

Ang. skolväsendets centrala ledning m. m.

larnas medel får inte användas på det sättet. Dessutom kan det diskuteras, om man ser det med tanke på den allmänna investeringsträngseln och den allmänna konkurrensen om kapitaltillgångarna huruvida ett sådant handlande bör accepteras. Jag går inte så långt att jag skulle vilja förvägra en kommun att med öppet visir så att säga göra en illa genomtänkt byggnation — jag tror inte att det blir så många kommuner som gör det, om det över huvud taget blir någon. Jag har ändå velat göra denna deklaration för att ni inte skall tro att jag är specifikt ute efter att kränka den kommunala suveräniteten. Jag har sett det som ett försök att bistå och hjälpa kommunerna i en verksamhet där så många praktiska kommunalmän har stora bekymmer för närvarande.

Herr talman! Med detta något improviserade inlägg har jag bara velat beaktagöra för kammaren en del av de erfarenheter som jag fått och en del personliga reflexioner som man inte kan undgå att göra när man som jag nästan dagligen handskas med dessa frågor från en mera central synpunkt.

Jag skulle allra sist till herr Einar Persson vilja rikta en fråga om den skola som han ville bygga till en kostnad av två miljoner men som regeringen sade att han måste betala fyra miljoner kronor för. Jag är nämligen personligen väldigt intresserad av att få det fallet närmare belyst. Jag vill fråga om herr Einar Persson inte har förväxlat regeringen och skolöverstyrelsen? Jag ser att herr Einar Persson nickar ja. Det var således inte regeringen som tvingade honom att fördubbla skolbyggnadskostnaden, utan det var skolöverstyrelsen. Denna har naturligtvis rättighet att göra ett eller annat misstag. Efter de erfarenheter som vi har skall man emellertid kanske inte så där oreserverat betrakta skolöverstyrelsen som den enda möjligheten när det gäller för herr Einar Persson och andra att i framtiden bedöma

om man kan bygga billigare eller inte, alltså när det gäller för oss att få tillstånd en kostnadsgranskning antingen inom eller utom skolöverstyrelsen.

Fru WALLENTHEIM (s) kort genmäle:

Herr talman! Ju mer jag har lyssnat till finansministern, desto större olustkänsla har jag fått av att jag nu liksom kommer inskjutande med en liten replik till herr Persson i en specifik Stockholms-läns-fråga. Jag hoppas emellertid att den ärade kammaren och även finansministern har överseende. Vad jag och herr Persson diskuterar borttonar så snabbt inför tyngden av vad finansministern här sagt i skolbyggnadsfrågan. Jag hoppas därför att min replik på intet sätt skall förrycka den stora diskussionen.

Jag kan inte hjälpa att jag tycker det är egendomligt att herr Persson ville försöka dra en parallell mellan vad han yttrat om de långa avstånden och avfolkningen i Norrland och vad jag sagt om Stockholms läns skärgård. Herr Persson ansåg att det på något sätt skulle ha slagit undan fötterna under min egen argumentation för ytterligare en skolinspektör. Jag förutsätter att man betraktar hela Stockholms län som en enhet. Skärgården ingår som en del men ingalunda befolkningsmässigt sett som någon typisk del när det gäller utvecklingen inom Stockholms län. Herr Persson vet naturligtvis att det i verkligheten förhåller sig precis tvärtom. Befolkningen i Stockholms län har under ett flertal år ökat med 20 000 å 25 000 människor om året, vilket motsvarar invånarantalet i en medelstor svensk stad. Enligt mina uppgifter faller två tredjedelar av rikets årliga befolkningstillväxt på Stockholms län. Denna befolkningsökning har medfört att vi fått ett mycket starkt tryck på en hel rad samhällseliga verksamheter, och vi måste ha resurser därefter. Jag och flera med mig har tillåtit oss att

i flera olika sammanhang understryka detta för kammaren. Jag är ledsen om mina ärade kolleger tycker att detta påpekande på nytt är onödigt och kanske en aning tjatigt. Tyvärr kan det inte hjälpas. Vi måste från vårt håll upprepa det till dess att dessa obestridliga fakta blir mer allmänt accepterade och får sin återspeglning i kammarens beslut i olika frågor.

Herr WIDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern citerade vad jag sagt om att vi måste ha en avvägning mellan ekonomi å ena sidan och skolans funktionsmässighet och allmänna funktion å andra sidan, och jag håller fast vid att vi måste ha en sådan avvägning.

Finansministern fäster naturligtvis stort avseende vid den ekonomiska sidan och anser att den måste väga tungt i vågskålen; det är naturligtvis hans ställning fullkomligt likmätigt att så göra. Men när finansministern kom in på frågan om funktioneringen och gjorde gällande att avsikten med den skulle vara att bibringa eleverna ett visst mått av lärdom — statsrådet sade till och med standardiserad sådan — blir man kanske litet funderad. Jag skulle kunna tänka mig att ecklesiastikministern i egenskap av ordförande i 1957 års skolberedning och författare till propositionen till 1962 års riksdag kanske hade litet andra avsikter med den obligatoriska nioåriga skolan, som vi nu är i färd med att bygga upp. Vi kräver kanske litet mera av skolan i dag, och vi arbetar på annat sätt än tidigare. Skolan kräver faktiskt nu större utrymmen. Det är nödvändigt, om vi skall kunna förverkliga de uppgifter som är oss ålagda. Jag skulle kunna tänka mig att en skola med ett bestämt antal avdelningar för ett halvsekel sedan kunde nöja sig med ett visst antal kvadratmeter. Det går helt enkelt inte i dag; antalet kvadratmeter måste med nödvändighet vara större för

Ang. skolväsendets centrala ledning m. m.

att skolan skall motsvara 1960-talets krav på funktionsduglighet.

Jag återkommer till frågan om de dyra skolorna. Jag tror, herr finansminister, att vi på olika håll skall kunna hjälpas åt att skapa goda och billiga skolor men framför allt — vilket jag gärna skulle se — små skolenheter.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Vi har alla med mycket stort intresse lyssnat till finansministerns utläggning, och man har självfallet en mycket stor respekt för hans kunnande i ekonomiska frågor. Jag skall ögonblickligen erkänna att hans kritik mot för dyra skolbyggnader i långa stycken är berättigad. Jag tror att vi i det avseendet ute i kommunerna har stor anledning att se upp. Jag tror emellertid, såsom jag också sade i ett tidigare anförande — finansministern var också inne på den saken — att det är nödvändigt med ett observandum även till de arkitekter som ritat skolorna. På den punkten anser jag att det finns anledning att göra en noggrann granskning. Det var den sidan av saken.

Jag bestrider inte alls riktigheten i den ekonomiska argumentationen, men jag gör samma slutledning som herr Widén nyss gjorde beträffande finansministerns tal om att funktionalismen inom skolan måste innebära att man bibringar eleverna ett visst kvantum vettande och ett standardiserat sådant, och därtill någonting som skulle kunna tillämpas från Ystad till Haparanda. Herr Widén har redan kommenterat finansministerns uttalande, och jag skall därför inte här göra ytterligare några kommentarer.

Finansministern återkom till samma resonemang senare, och han nämnde att de pedagogiska synpunkterna låg alltför många hästlängder före. Han sade också att det gällde att bibringa ett rätt kvantum lärdom till ett visst antal

Ang. skolväsendets centrala ledning m. m.

elever. Det är just sådana pedagogiska synpunkter som vi från vår sida är rädda för skall bli alltför dominerande, om nu ett speciellt statligt verk inrättas, som skall ha hand om allt detta.

Jag tror, herr finansminister, att hela denna debatt har varit värdefull och nödvändig för att belysa dessa frågor, men vi skall nog akta oss för att låta de ekonomiska synpunkterna komma så många hästlängder före, att skolbyggnadsfunktionen kostar mer ineffektiva lärartimmar och ineffektiv undervisning än vad vi har råd med.

Herr PERSSON, EINAR, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag hade inte tänkt återkomma i denna debatt, om inte finansministern hade ställt en direkt fråga till mig beträffande det exempel som jag anförde i mitt första inlägg. Det förhåller sig på det sättet, att länskolnämnden hade fattat ett beslut, som överklagades och kom upp för avgörande i regeringen. Sedan kostade det dubbelt så mycket. Jag kanske förut sade att det var skolöverstyrelsen som fattade beslutet, men det var regeringen.

Till fru Wallentheim vill jag säga, att när jag nämnde dessa skärgårdskommuner, berodde det på att dessa varje år, både i utskottet och här i kammaren, har åberopats som ett av skälen för att man skulle få en fjärde inspektör i Stockholms län. Det var anledningen till att jag nämnde just dessa skärgårdskommuner.

Herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! För att inget missförstånd skall kvarstå när det gäller mitt yttrande om standardiserad lärdom vill jag säga, att jag därmed inte avser att 60-talets skolbarn skall undervisas på samma sätt som 20-talets eller — för att gå ännu längre tillbaka i tiden — på samma sätt som jag och mina jämnåriga blev undervisade. Vi skall naturligtvis vara framåt i pedagogiskt avse-

ende; alla riktiga och rimliga erfarenheter skall vi ta vara på, och här liksom på alla andra områden försiggår en ständig utveckling. Men de erfarenheter man vinner vid varje särskilt tillfälle praktiseras för alla skolbarn över hela landet, oavsett om de finns i Haparanda eller Ystad. Jag utgick från att det är på detta sätt, och jag känner mig ganska övertygad om att så också är grundtanken och meningen med det hela.

Att vi sedan har en modern skola, som ger utrymme för en rad differentierade och nyanserade utbildningsvägar, det är en annan sak, liksom att vi från tid till annan avancerar i frågan om utbildning och pedagogik. Men just i dag bjuder vi barnen, oavsett var de befinner sig, samma lärostoff på de linjer de valt, och då är det självfallet att man också kan tala om en viss uniformering och standardisering av de institutioner som skall hårbärera barnen under den tid då de bibringas denna lärdom. Och den standardiseringen, typiseringen och rationaliseringen, det förbilligandet, får vi inte utan ett centralt grepp över det hela. Frågan blir då om det pedagogiska ämbetsverket är rätt instans för att hålla det centrala greppet, eller om man skall ha ett annat organ, gärna under medverkan av pedagogerna men med ett starkare inslag av de synpunkter som jag gjort mig till tolk för.

Ja, herr Einar Persson gör mig kanske litet rådlös genom att vid ena tillfället säga att han är missnöjd med skolöverstyrelsen och vid andra tillfället säga att det är regeringen hans missnöje gäller. Vi skall väl, ecklesiastikministern och jag, tillsammans försöka driva ett visst forskningsarbete och se vad som i själva verket ligger bakom det ärende herr Einar Persson explicit har tagit upp i debatten.

Herr PETERSSON, PER, (h):

Herr talman! Jag tyckte att finansminister Strängs anförande var intressant

Ang. skolväsendets centrala ledning m. m.

och i långa stycken riktigt vad gäller skolbyggnadskostnaderna, men då kan man fråga sig, varför det kärvar här i riksdagen. Säkert beror detta på att kommunalmännen i riksdagen har i bakgrunden känslan för den kommunala självstyrelsen. Kommunförbunden kan själva bygga upp ett granskningsorgan för skolkostnaderna, om de så önskar; de har resurser att göra det, och eftersom de själva svarar för två tredjedelar av skolbyggnadskostnaderna, om jag förstod finansministern rätt, tycker jag att de också kan ha en viss orsak att göra det. Tänkbart är väl också att kommunalmännen här i riksdagen har den känslan, att inte allt ekonomiskt förnuft är samlat på den statliga sektorn. Det gör att jag för min del följer utskottets förslag på denna punkt.

Jag skulle också vilja säga några ord om reservationerna 4 och 5, som båda bygger på fyrpartimotioner. I reservation nr 4, som jag härmed yrkar bifall till, föreslås att ytterligare en skolkonsulenttjänst i gymnastik inrättas för att tillgodose behovet av särskild gymnastikundervisning för vardera könet, både den kvinnliga och den manliga sidan. Enligt min mening har detta ämne den karaktären att en befattningshavare inte på tillfredsställande sätt kan ensam svara både för planering, ledning och rådgivning när det gäller skolans viktiga fysiska fostran.

Även reservation nr 5 — som är en fyrpartireservation — bygger som sagt på en fyrpartimotion och syftar till en utökning av antalet konsulenter vid byrån för husligt arbete och vårdyrken. Det gäller ytterligare en konsulentbefattning för hela det textila området, och jag tror att bara en konsulent för detta område är klart otillräckligt. Enligt min uppfattning blir det av stort värde, om man kan få en konsulent som i huvudsak sysslar med vävning och hemslöjd. Den allmänna standarden på vår hemslöjd är erkänd, och det vore beklagligt om man skulle riskera dess framtida standard. Jag tror också

att det ur både pedagogisk och ekonomisk synpunkt är viktigt att vi får den här föreslagna vävkonsulenten.

Med det anförda vill jag alltså i likhet med fru Wallentheim och fru Olsson yrka bifall till reservation nr 5 av fröken Andersson m. fl.

Herr OLSSON, MANNE, (s):

Herr talman! Det vore kanske onödigt att jag tog till orda här — fru Wallentheim har ju vid flera tillfällen framfört stockholmsregionens synpunkter på denna fråga — men det är så att jag tillhör motionärerna och därför har funnit anledning att ändå säga några ord.

Samarbetsbehovet inom denna region — Stockholm och Stockholms län — på skolväsendets område motiverar enligt vår mening starkt att gemensamma skolnämnden inrättas. Det gäller att planera skolväsendet med sikte på framtiden. Det starkt expanderande stockholmsområdet har en befolkningsökning som vida överstiger andra regioners, något som här tidigare framhållits. Denna utveckling motiverar en betydligt ökad kontakt med skolfolket inom nämndens område, men länsskolnämndens knappt tilltagna personalstyrka har inte räckt till, utan viss medverkan i planerings- och utvecklingsarbete har fått stå tillbaka, bland annat inom yrkesutbildningens område. Då det är frågan om en planering för framtiden, är det ju synnerligen angeläget att vi nu, när vi står beredda att bilda kommunblock och skall samarbeta om vissa uppgifter — bland dem är skolfrågan en av huvudpunkterna — kan få tjänstemän som biträder förtroendemännen när det gäller att bygga upp skolan för framtiden.

Med beaktande av de stora arbetsuppgifter som föreligger anser vi att förslaget till personalstat inte står i rimlig proportion till arbetsuppgifterna. Vi motionärer är angelägna att ytterligare en skolinspektörstjänst inrättas. Skall den nödvändiga kontakten ute på fältet

Ang. skolväsendets centrala ledning m. m.

kunna bibehållas och helst ökas, är det absolut nödvändigt att denna tjänst kommer till. En klar tillbakagång av antalet besök har noterats under de senaste åren, vilket fru Wallentheim redogjort för.

Det finns andra synpunkter på den utveckling som vi står inför i det här området. Det har berättats att länets folkmängd har ökat under de senaste åren. Enligt de sista uppgifter som jag har — de gäller för tiden från 1958 till nu — har antalet klassrum i skolorna ökat med 30 procent, således med så gott som en tredjedel.

Jag skall nämna några siffror rörande investeringarna i grundskolans utbyggnad. Om finansministern varit kvar, hade han kanske velat reducera siffrorna, men säkerligen har hans inflytande redan medverkat till att siffrorna är så låga som tänkas kan. För 1964/65 har man i Stockholms län planerat en investering i grundskolan av 101 590 000 kronor. För budgetåret 1965/66 har beräknats 82 470 000, och för året 1966/67 har man beräknat kostnaden till drygt 77 miljoner kronor.

Om det finns någon — och jag har en känsla av att så är fallet — som har fattat vårt intresse för dessa ting som ett utslag av lokalpatriotism, vill jag säga att den uppfattningen är fullkomligt felaktig. Till den här regionen sker en stor inflyttning av människor från hela landet, däribland många barn och ungdomar som skall ha sin skolutbildning, och för dem har vi alla gemensamt ansvar. Det är därför vi behöver rusta upp skolväsendet i området, och det är därför vi har begärt ytterligare en skolinspektör.

En samordning av utbildningen är inte bara till förmån för eleverna. Man strävar till en rationalisering av undervisningen, och härigenom kan vinster uppnås för hela samhället. Men det måste resurser till för detta. Resurser i form av tjänstemän som kan biträda lekmenen i deras planläggning.

Jag beklagar att utskottet har visat så

litet intresse för den här frågan att det inte på något sätt har motiverat sitt förslag om avslag på våra motioner. På drygt fyra rader har utskottet yttrat sig i frågan. Vi motionärer har sett annorlunda på det här, och ledamöterna får ursäkta oss om vi har varit tjatiga i det här fallet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 7 av fru Wallentheim m. fl.

Herr ANDERSSON, AXEL JOHANES, (fp):

Herr talman! När finansministern uppträdde här i kammaren, började han med att för sin samvetsfrids skull deklarerat att han bar halva ansvaret i det stora ärende som här diskuteras. Därför tog han mycket god tid på sig att tvätta sitt samvete rent, men det hade ju varit angenämt om han också hade stannat kvar i kammaren efteråt, så att han kunnat konstatera att det även finns andra människor som kan ha ett känsligt samvete. Som ledamot av statsutskottets andra avdelning skulle jag känna min samvetsfrid ständigt och våldsamt störd, om det skulle vara på det sättet att finansministern vore ecklesiastikminister. Nu är han gudskelov bara finansminister. Ty någon som så grundligt som han har missuppfattat skolans uppgift har man sällan hört. Hans uttalande beträffande skolans uppgift — det har redan påtalats tidigare — att skolan skall meddela ett visst kvantum lärdom likformigt och uniformerat oberoende av om den ges i Stockholm eller i någon avkrok här i landet, vittnar ju om att finansministern inte alls förstår vad det här är fråga om. Han tycks tydligen inbilla sig att skolorna är något slags korvfabriker, där man har maskiner som stoppar i ungdomarna ett visst kvantum kunskap precis som man stoppar in fyllning i korvskinet. Det är dock inte alls på det sättet som skolan skall fungera. Skall skolan fungera riktigt, måste den ju se ut på

Ang. skolväsendets centrala ledning m. m.

ett helt annat sätt än vad finansministern har föreställt sig. Han tycks inte heller ha fått klart för sig att vi i stor utsträckning redan har fått en nioårig skola. Han tror att vi fortfarande är kvar på den sexåriga skolans grund och att de skolor vi i dag bygger skall se ut på precis samma sätt och kosta ungefär lika mycket som de skolor vi tidigare byggde och som praktiskt taget bara innehöll klassrum och kapprum.

I den nioåriga skolan är man ju med hänsyn till undervisningen i bl. a. fysik, kemi och biologi tvungen att ha institutionslokaler, och det är ju dessa som verkligen kostar pengar. Därför finns det inga möjligheter att jämföra kostnaderna för den gamla skolan med kostnaderna för den moderna skolan. De nya undervisningsmetoderna och det område som den nya skolan omfattar medför ju också att de nya skolorna måste vara flexibla, så att de kan anpassas till den moderna undervisningen.

Av finansministerns uttalande fick man det intrycket, att han menade att det egentligen var grundförhållandena, den geografiska belägenheten o. s. v. som avgjorde kostnadernas storlek för ett skolbygge, men det är ju skolans innehåll som är det viktigaste. Finansministern ansåg också att storstäderna hade helt andra möjligheter att klara detta problem än vad de små kommunerna hade. Jag tror dock att det även i de små kommunerna finns rätt mycket ekonomiskt förnuft och att man där inte gör mer än vad man anser nödvändigt. Över huvud taget tycker jag att det är närmast oansvarigt att tala om skrytbyggen. Då vi hörde finansministern här dra några siffror om vad olika skolor hade kostat per kvadratmeter golvyta, fick vi det intrycket, att man på en del håll var väldigt sparsam och på en del håll väldigt vårdslös. Han redovisade dock inte på något sätt vilka slags skolor det gällde.

Finansministern tog sig också för att tänka högt — som han uttryckte sig — en stund här i kammaren. När han tänk-

te högt, skisserade han för oss hur han föreställde sig att det nya organ skulle se ut som skulle ha hand om den ekonomiska och tekniska granskningen av skolbyggnaderna. Vi fick veta att det där skulle sitta tekniska och ekonomiska experter. Han avsåg även att representeranter för stadskommuner, landskommuner och landsting samt pedagoger och en hel del annat mer eller mindre löst folk skulle tillhöra detta organ. Då föll mig i minnet det gamla ordspråket: »Ju flera kockar, dess sämre soppa.»

Herr Fritz Persson — det är bäst att nämna förnamnet, eftersom det ju är flera Perssöner som uppträder i denna tillställning — tryckte så väldigt hårt på att det här bara var fråga om att avvakta en utredning. Jag måste säga att jag för min del inte har behövt ställa mig avvaktande när det gäller denna sak, utan jag har anslutit mig till utskottets majoritet. Herr Fritz Persson menade att statskontorets förslag om överförande av ritningsgranskningen till ett särskilt organ förtjänar att ytterligare beaktas. För mig behövs det inte något ytterligare beaktande. För mig är det fullständigt klart redan nu att det organ som statskontoret och framför allt finansministern var inne på skulle bli ett organ, som skulle komma att fördyra skolbyggandet i stället för att förbilliga det.

En av de viktigaste sakerna numera när det gäller byggande i allmänhet och inte minst när det gäller skolbyggande är tidsfaktorn. Skulle vi få det här nya organet, då skulle det bli ytterligare spring i trapporna, då skulle det bli ännu mer pappersexercis, och så skulle det bli en ökad tidsutdräkt. Var och en vet att numera är det på det sättet — lagbundet nästan — att för varje månad och varje år som går blir ett bygge dyrare.

I min hemstad skulle vi bygga vår nya folkskola under en tid då det fanns ett sådant här förnämligt organ, som man nu vill tillskapa. Det var ett besparingsorgan som skulle granska alla

Ang. skolväsendets centrala ledning m. m.

ritningar, innan man fick sätta i gång och bygga. Vi skickade våra ritningar till den där besparingskommittén. Den gjorde ett gott arbete och höll på mycket länge. När ritningarna kom tillbaka hade kommittén skurit bort tre klassrum och sänkt takhöjden. Så byggde vi skolan efter de nya ritningarna, och skolan kostade 200 000 kronor mer än om vi hade fått bygga den efter de ursprungliga ritningarna. Det är på det sättet som sådana där organ sparar pengar.

När man med sådan trosvishet säger att den centrala sjukvårdsberedningen skulle ha utträtt sådana underverk, erinrar jag mig ett sjukhus som har kommit till stånd. Då kostnaderna först började diskuteras, rörde det sig om 14 miljoner — jag antar att den centrala sjukvårdsberedningen har varit inkopplad på detta ärende. När sjukhuset står färdigt — riktigt färdigt är det väl inte än — kostar det i alla fall 32 miljoner kronor. Det är en viss skillnad.

Jag tycker nog att det viktigaste när det gäller en skola ändå är att man får en riktig skola, att den har den rätta utformningen, så att den fyller sitt ändamål på ett riktigt sätt. Om den sedan kanske kostar litet mera tycker inte jag spelar så förfärligt stor roll. Det är ur alla synpunkter dyrare att ha en billig skola som fungerar dåligt än att ha en skola som fungerar bra men som råkar kosta några kronor mera. Jag tror inte ett dugg på det där speciella organet, och ecklesiastikministern var ju inte själv så säker på att utredningen skulle leda till att han själv skulle fastna för ett sådant organ, ty han talade om ett »om» i sammanhanget: *om* det skulle inträffa, skulle man möjligen kunna tänka sig att det skulle komma till stånd. Jag tror som sagt inte på nyttan av ett sådant organ. Det kommer att verka fördröjande och hindrar den snabba lösning av skolbyggnadsverksamheten som vi nu behöver.

Det är därför som jag har anslutit mig till majoriteten i detta fall. Jag ber att

få yrka bifall till utskottets utlåtande just på denna punkt.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! På grund av särskilda utskottets arbete har jag inte haft möjlighet att vara närvarande hela tiden vid slutpläderingen när det gäller denna proposition, men jag tror att jag kan instämna i vad herr Einar Persson har framhållit, då han fört utskottets talan på denna punkt. Jag skulle emellertid vilja beröra några saker som kommit fram i debatten.

Herr Widén var litet orolig för att en fråga om avsättning av t. ex. en rektor inte skulle behandlas med den grundlighet som han önskade, om läns skolnämnden skulle handha den saken. På denna punkt vill jag erinra om att en sådan fråga kan komma upp i läns skolnämnden endast på framställning av den lokala skolstyrelsen. Med den erfarenhet jag har av läns skolnämnder och skolstyrelser är jag alldeles övertygad om att man kommer att vara mycket försiktig på dessa punkter, och det har man också all anledning att vara. Jag är för min del inte alls orolig för att det skall ske någon mannamån på detta område.

Jag vill minnas att det var herr Gustavsson som var inne på frågan huruvida samtliga ledamöter i läns skolnämnden skall väljas av landstinget. Utskottet har ansett att — för att man skall få den sakkunskap i läns skolnämnderna som man behöver — majoriteten av ledamöterna skall väljas av landstinget, men de övriga skall väljas av Kungl. Maj:t, skolöverstyrelsen och länsstyrelsen. Jag tror framför allt att det är nödvändigt att få med en jurist. Ett landsting har kanske svårt att välja en sådan. Med den utformning som utskottet har gett sitt förslag på denna punkt tror jag att vi kan vara ganska säkra på att läns skolnämnderna kommer att kunna arbeta bra.

Sedan var det herr Fritz Perssons in-

Ang. skolväsendets centrala ledning m. m.

lägg. Jag tycker att det var mycket intressant. När vi rör oss med byggnationer uppkommer nämligen alltid frågan: Vart går de verkligen stora beloppen? Jo, de går till flerfamiljshusen. Då herr Persson är engagerad i ett ämbetsverk på detta område, vill jag fråga honom, hur han skulle ställa sig om det blev aktuellt att varje dylikt bygge skulle underställas ett sådant överordnat organ som vi har talat om här i dag.

Jag har framför mig en tabell som är korrekt. Vad visar den? Jo, att byggnadskostnaderna på bostadsområdet från 1956 till 1963 stigit från index 138 till 182. Jag tror att när man talar om fördyringar, är det en sak som går igenom hela byggnadsfältet, och när vi talar om sjukhusen, som ju haft förmånen att under ett antal år stå under detta överordnade organ, vill jag fråga er landstingsmän, som sitter här och som varit med i byggnadskommittéer: Har ni märkt att sjukhusen har blivit billigare i förhållande till skolorna under dessa år? Eller kanske det är tvärtom? Det är tvärtom! Där har ökningen varit ännu större.

År 1948 var jag med i en sådan byggnadskommitté. Då byggde vi för 35 000 kronor per säng. Vilken är kostnaden i dag per säng? Det vet ni som har varit med om detta. Vi börjar närma oss 100 000 kronor per säng. Om man vill se detta objektivt tror jag inte att man bara skall slå ner på skolhusbyggena, utan vi får nog gå över hela fältet.

Jag vill erinra om att när de flesta av oss gick i den »gamla folkskolan», om jag så får uttrycka mig, så hade vi skolor av en viss klass, kanske av samma beskaffenhet som dåtidens bostäder i allmänhet. Nu lever vi i en annan tid, som kräver en annan typ av skolhus. Vi har fått en hög standard på våra bostäder, och det vill vi också ha på våra skolor, inte minst på grund av att dessa skolor som vi nu bygger, kanske skall stå i 75—100 år eller ännu längre. Vi är väl ändå överens om att

om man bygger undermåligt från början, får vi inom några få år vara med om att renovera dessa byggnader, och det är väl inte så det skall ske.

Herr Fritz Persson nämnde att de pedagogiska synpunkterna har gjort sig breda. Jag vill inte instämma i det, herr Persson, ty jag vet att man i skolöverstyrelsen försökt att omplantera riksdagens intentioner när det gäller de nya skolorna, men samtidigt har man försökt se till att kostnaderna skall hållas nere. För egen del måste jag, med den erfarenhet jag har, säga att om man skall klandra skolöverstyrelsen på något sätt — och det vill jag inte göra — så är det nog för att den varit för sparsam. Hur många kommuner är det inte som fått sina ritningar allvarligt beskurna? När vi nu t. ex. har helt andra fordringar på våra skolhus — vi skall nu ha olika smårum för lärare, för att kunna dela upp klasser o. s. v. — visar det sig att utrymmena var för knappt tilltagna från början. Jag är övertygad om att alla de som sitter i kammaren och som har varit med i en skolhusbyggnadskommitté har gjort ungefär samma erfarenhet. Det är nakna sanningen.

Jag förstår mycket väl att man från regeringens sida vill driva sin mening, och det är inget fel på det. Herr Sträng nämnde något om byggnadstaket. Låt mig uppehålla mig ett ögonblick vid det. Vi fick ett byggnadstak, men får jag erinra kammarens ledamöter om hur det gick till vid det tillfället? Jo, det var statsutskottet som genomdrev att vi skulle få procentuella tillägg i förhållande till fördyringen — mot regeringens vilja. Det är en sann historiskrivning, men var skulle vi ha stått i dag, om den saken inte varit ordnad?

Jag tror ändå att vi allesammans som är intresserade av dessa problem vill göra vårt bästa på detta område. Sedan är det ju naturligtvis så att man kan ha delade meningar. Herr Edelman omnämnde att kommunerna är suveräna på detta område. Är det nå-

Ang. skolväsendets centrala ledning m. m.

gon kommunalman här i salen som känt sig suverän när han hållit på med dessa byggnationer? Hur många instanser måste inte kommunen gå igenom för att få ett förslag godkänt, så att man kan börja bygga? Jag är övertygad om att ni har samma känsla som jag, att det är en relativt enkel sak att bygga själva huset, men att få alla ritningar och alla tillstånd klara — det är det som är den verkliga svårigheten, och det tar lång tid.

Det har sagts att detta överorgan skulle handla så snabbt. Jag tror att det finns många riksdagsmän som sitter här och som har erfarenheter från sjukhusområdet och kan tala om hur det ligger till på detta område. Har det gått snabbt? Jag tror att det finns avskräckande exempel på detta område. Jag nämner detta bara ur den synpunkten att man har försökt förgylla detta överorgan på ett sätt som jag tycker är oriktigt.

Alla lofvärda försök att förbilliga våra byggnationer tror jag att vi är överens om att stödja. Men det får inte bli en dålig standard. Sådana förhållanden vill vi inte ha i vår nya skola, ty det skulle betyda att riksdagen ger med ena handen och tar tillbaka med den andra. Så bör vi ändå inte handla.

Här är det fråga om att skapa ett överorgan, som skulle granska de ritningar kommunerna lägger fram. Hur är det ute i kommunerna nu? De stora kommunerna har egna arkitekter. De medelstora och mindre kommunerna har många gånger gått tillsammans om anställande av distriktsarkitekter. Dessutom har vi länsarkitekter i varje län, vilka också har något att säga till om på detta område — det vet ni alla som har sysslat med dessa byggnadsfrågor, att länsarkitekterna naturligtvis också vill göra sin mening gällande.

Alla är vi väl överens om det angelägna i att uppnå besparingar, men uppstår det endast fördyringar genom att man får vänta månader och år på ett slutgiltigt ställningstagande till

framlagda byggnadsförslag, har vi ju inte vunnit något med en ytterligare granskning. Varje år stiger byggnadskostnaderna ganska avsevärt. Enligt en officiell tabell, som jag här har tillgång till, finner man att byggnadskostnaderna stiger ungefär 6—8 procent varje år, trots att byggnadsarbetarlönerna inte har stigit särskilt mycket. Detta är det verkliga förhållandet. Måste man vänta en tid innan man får besked om ett bygge, förstår ju alla att bygget fördyras ytterligare.

Herr Sträng nämnde några extrema fall. På något ställe uppförde man en skolbyggnad för en kostnad av 500 kronor per kvadratmeter, under det att man på ett annat ställe byggde för 1 700 kronor kvadratmetern. Jag får med anledning härav återgå till byggnadskommittéerna. Alla vet att om man har tillgång till lämplig byggnadsmark, kan man hålla sig inom de beräknade byggnadskostnaderna ganska bra. Men hur går det om det visar sig att man måste påla grunden? Alla som arbetat inom detta område vet att kostnaderna i så fall genast springer upp högst avsevärt. Jag misstänker att det är något sådant som hänt i det dyrare av de av herr Sträng nämnda fallen.

Vi har ju tre olika typer av skolbyggnader numera. Den byggnad, som enligt herr Sträng kostade 500 kronor per kvadratmeter, kan inte vara någon skolhusbyggnad avsedd för framtiden utan är väl en provisorisk skola tillhörande mellangruppen. Man bygger nämligen inte en skola, avsedd för stadigvarande bruk i framtiden, för 500 kronor per kvadratmeter. Det vet ju alla, att det inte är möjligt.

Det talades här om bekymrade kommunalmän. Jag tycker inte att det är så egendomligt om kommunalmännen är bekymrade, om deras bekymmer beror på de olika omständigheter som jag här har försökt nämna.

Det tak, som herr Sträng talade om, medför ju att kommunerna inte kan få högre statsbidrag än om de byggt till

Ang. skolväsendets centrala ledning m. m.

en normalkostnad. Överskjutande kostnader får kommunerna betala själva. När man resonerar om dessa ting vill jag erinra om en ganska viktig punkt i detta sammanhang. När kommunerna ansöker om lån, skall ju ansökan inges till vederbörande länsstyrelse, som skall till- eller avstyrka sådant lån. Länsstyrelserna har ju tillgång till sakkunskap. Förhåller det sig verkligen så att samtliga länsstyrelser här i landet tillstyrker vad som helst? Det tror jag inte. Även länsstyrelserna försöker väl att bedöma byggena ur ekonomiska synpunkter. Detta är något som vi inte bör glömma bort.

Utan att i övrigt på något sätt göra jämförelser vill jag erinra om att en mycket sakkunnig person från byggnadsstyrelsen i fjol infann sig hos statsutskottets andra avdelning. Avdelningen ville höra hur det låg till på byggnadsområdet. En av ledamöterna frågade då mycket ofint, hur Operabygget hade kunnat bli så dyrt — alla som deltog i avdelningssammanträdet minns väl detta. Vi fick inte något svar på denna fråga, och den hörde kanske inte heller samman med skolbyggnaderna. Frågan ställdes dock till denne verkligt sakkunnige man från byggnadsstyrelsen. När det talas om att det syndas på olika håll, förhåller det sig väl tyvärr så, att vare sig det gäller bostäder, sjukhus, skolor eller andra lokalteter finns det undantagsfall som är mindre tilltalande. Det vet vi alla. Inte minst vi som sitter med i länsbostadsnämnderna vet att detta också förekommer på bostadsbyggandets område. När vi vet att byggnadskostnaderna har ökat med 44 procent sedan 1956, förstår vi å andra sidan också att skolhusbyggnaderna inte heller kunnat undgå att fördyras. I regel blir ju skolhusbyggena föremål för anbudsfordarande. Ofta inkommer förslag från flera anbudsgivare. I vad mån de pressar varandras priser vågar jag inte yttra mig om, men man försöker i varje fall att på detta

sätt nå bästa möjliga resultat sett ur ekonomiska synpunkter.

Skolverkets organisationskommitté, som har ägnat sig åt att bearbeta detta och andra problem, har framlagt ett förslag, som utskottet åberopar. Den nya skolöverstyrelsen skall ju börja sin verksamhet den 1 oktober i år. Vi har ansett, inte minst av hänsyn till skolöverstyrelsen, att det är nödvändigt att överstyrelsen kan få besked om vad regering och riksdag vill på denna punkt, när man nu skall försöka inrätta sig efter de nya förhållandena.

Utan att överdriva kan vi väl ändå vara överens om att vi allesammans, var och en i sin stad, bör vara på sin vakt mot den tilltagande byråkratisering, som äger rum i samhället på olika områden. Vad som här föreslås är en sådan byråkratisering.

När det beslöts att skolöverstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning skulle slås tillsammans, skedde det bl. a. för att underlätta för kommunerna att stå i kontakt med ämbetsverket i Stockholm — och detta var vi allesammans glada över. De resultat som nu redovisats har givit vid handen att det bl. a. blir en besparing på netto 50 tjänster. Kan detta hållas för framtiden, vilket jag inte är säker på, har det ju skett en god besparing på detta område. Skall det nu anses nödvändigt med ytterligare ekonomisk sakkunskap på detta område, anser vi att denna sakkunskap i så fall bör placeras i det nya skolverket, så att man får en samtidig handläggning av ärendena ur pedagogiska och ekonomiska synpunkter. Det skulle väl vara felaktigt att på något sätt gå emot denna tanke, om det visar sig att man här skulle kunna göra väsentliga besparingar. Jag vill inte på något sätt nedvärdera regeringens ansträngningar på detta område, men man kanske får säga att det med de erfarenheter vi har fått t. ex. på sjukhusbyggandets område och på andra områden inte är stora utsikter till att vi

Ang. skolväsendets centrala ledning m. m.

här skall kunna göra någon väsentlig besparing. Vi får dock en byråkratisering, som alla som sysslar med skolfrågor inte gärna vill vara med om.

Herr talman! Det är kanske nog pratat om detta från utskottets sida, men jag har ansett mig böra framföra dessa synpunkter inte minst därför att jag varit med om att väcka en motion i detta ärende.

På övriga punkter i utskottets förslag har jag endast att instämma i herr Einar Perssons yrkande om bifall till statsutskottets hemställan.

Herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Bara en kort upplysning! Utskottets ärade talesman, herr Einar Persson, skakade för en stund sedan både finansministern och mig med ett påstående om att ett skolbygge, som prövats av regeringen, blivit dubbelt så dyrt — en höjning av kostnaderna från 2 miljoner till 4 miljoner kronor. Det är onekligen en ruskig sak, om det hade visat sig vara riktigt. Dess bättre, ärade kammarledamöter, är det fråga om ett skolbygge som ännu icke är ritat, än mindre färdigställt och följaktligen inte alls prövat av regeringen såsom skolbygge. Däremot menar herr Einar Persson i egenskap av ordförande för läns skolnämnden i Kopparbergs län, att det beslut som regeringen fattade när det gällde att placera högstadiet på en ort, i och för sig skulle medföra en fördyring av skolkostnaderna, men det är alltså en helt annan sak — det är inte fråga om en granskning av en skolbyggnadsfråga utan av en indelningsfråga.

Jag kan sedan, herr talman, ännu en gång stryka under, att eftersom ingen av reservationerna är identisk med Kungl. Maj:ts förslag, står ju valet mellan utskottets förslag och reservationen, och reservationen innebär ju — jag upprepar det ännu en gång — ingenting annat än en utredning av denna mycket komplicerade men oerhört vik-

tiga fråga. Jag tycker då att det är på något sätt fair play, att man inte bara drar ett streck över en sådan utredningsbegäran utan låter det hela ha sin gång, så att frågan kommer tillbaka till riksdagen.

Herr PERSSON, EINAR, (s) kort gemåle:

Herr talman! Jag kan i stort sett bekräfta vad herr statsrådet Edenman här upplyste. Det är nog fullt riktigt vad han här sade, och det är möjligt att jag uttryckte mig otydligt, men det beslut som regeringen fattade i detta fall innebär i realiteten en fördubbling av kostnaderna för den kommun det här gällde.

Herr PERSSON, FRITZ, (s):

Herr talman! Herr Näsström frågade mig, om jag skulle önska att det ämbetsverk, där jag utför en del av mitt dagliga arbete, blev begåvat med ett organ som liksom vid sidan skulle vara en myndighet över ämbetsverket. Det är på det sättet att den verksamhet, som det ämbetsverk det här gäller tidigare hade hand om, nu är helt decentraliserad till organen ute i länen, och herr Näsström är ju själv ordförande i ett sådant organ. Ämbetsverket är endast rådgivande och lämnar anvisningar och föreskrifter enligt de kungörelser, som utfärdas av Kungl. Maj:t. Jag vet inte alls vad detta hade med den här saken att göra.

Jag har inte sagt att de pedagogiska synpunkterna gjort sig breda — det kommer protokollet att visa, herr Näsström.

Jag är tacksam mot statsrådet Edenman för att han hjälper mig att söka övertyga kammarens ledamöter om att det inte är fråga om att nu tillskapa ett sådant organ som vi här har diskuterat. Det är här bara fråga om att *utreda* denna sak. Jag har tidigare hört herr Näsström argumentera på precis

Ang. skolväsendets centrala ledning m. m.

samma sätt; han utgår i hela sin argumentation ifrån att vi nu skall besluta om att tillsätta ett sådant organ. Jag instämmer helt med statsrådet Edenman på denna punkt och förstår för min del inte vad det finns för anledning att vi skulle neka att en sådan utredning kommer till stånd.

När herr Näsström använder uttrycket »byråkratisering» i detta sammanhang, tycker jag att han bör lämna oss en definition på vad han menar med detta uttryck. För min del anser jag inte att det kan vara fråga om byråkratisering varje gång vi här i riksdagen beslutar att tillsätta ett nytt organ. Uttrycket »byråkratisering» kan kanske ha ett innehåll, men i det avseendet har jag nog en annan uppfattning än herr Näsström.

Herr NÄSTRÖM (s):

Herr talman! Jag vill gärna konkretisera vad jag menar med byråkratisering. För ett par år sedan gjorde någon en utredning om ett skolhusbygge och kom fram till att i den staden hade skolhusbyggnadskommittén fått skaffa tillstånd från 20 olika instanser. Detta skulle i så fall bli den 21. Det måste man väl ändå kalla för byråkratisering!

Herr ANDERSSON, AXEL JOHANES, (fp):

Herr talman! När herr Fritz Persson så starkt trycker på att det bara är fråga om en utredning, och att man alltså kunde vänta sig vad som helst i detta fall, lyssnade han tydligen inte särskilt väl till vad finansministern sade. Finansministern betonade ju så starkt vilken utomordentlig inrättning statskontoret var. Det var där denna idé fötts. Finansministern tänkte högt, som han sade, och beskrev för oss hur detta organ skulle se ut med representanter för stadsförbundet, landskommunernas förbund, landstingen, pedagoger, ekonomer och tekniker i en salig

röra. Man är på den kanten tydligen klar över att detta organ skall komma till. Jag är rädd för att det inte bara är fråga om en utredning. Denna sak är egentligen klar, och om vi inte säger ifrån nu, kommer vi att få detta organ på halsen.

Herr PERSSON, FRITZ, (s):

Herr talman! Jag har inte hört, att finansministern lagt fram något förslag, som vi kan besluta om. Vi skall besluta om utskottets förslag och om förslaget i reservation nr 3. Herr Axel Johannes Andersson har fått veta det, han också nu. Varje gång någon går upp och talar för utskottets förslag, måste den, som håller på reservation nr 3, tala om att det icke gäller någonting annat.

Herr ANDERSSON, AXEL JOHANES, (fp):

Herr talman! Om man någon gång får vara med om den sällsynta upplevelsen att finansministern tänker högt för oss, då tycker jag att man skall ta vara på det tillfället.

Överläggningen ansågs härmed slutad. Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanrådets fortsättande kl. 19.30. Därefter yttrade herr talmannen, att med anledning av vad under överläggningen yrkats propositioner beträffande utskottets förevarande utlåtande komme att framställas punktvis, därvid dock dels i förekommande fall punkter, där andra yrkanden ej ställts än om bifall till utskottets hemställan, dels punkterna 24 och 25 komme att sammanföras.

På gjord proposition bifölls till en början vad utskottet i *punkten 1* hemställt.

Därefter gjorde herr talmannen i enlighet med de rörande *punkten 2* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt

Ang. skolväsendets centrala ledning m. m.

vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av fröken Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 be-tecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Widén* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 113 punkten 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av fröken Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 be-tecknade reservationen.

Sedan kammararens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Widén* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 75;

Nej — 62.

Härpå bifölls på gjord proposition vad utskottet i *punkten* 3 hemställt.

Sedermera gjorde herr talmannen enligt de avseende *punkten* 4 framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på godkännande av den av herr *Fritz Persson* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen, såvitt nu vore i fråga; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna pro-

position vara med övervägande ja be-svarad.

Herr *Persson, Fritz*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 113 punkten 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr *Fritz Persson* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen, såvitt nu är i fråga.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Persson, Fritz*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 91;

Nej — 44.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I fråga om *punkten* 5, anförde nu herr talmannen, hade yrkats dels bifall till utskottets hemställan, dels ock att kam-maren skulle godkänna den av herr *Fritz Persson* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen i förevarande del.

Härefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Persson, Fritz*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 113 punkten 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr Fritz Persson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen i förevarande del.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Persson, Fritz*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 93;

Nej — 41.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På särskild proposition bifölls därpå vad utskottet i *punkterna 6—9* hemställt.

Vidare gjorde herr talmannen i enlighet med de angående *punkten 10* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av fröken Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 4 betecknade reservationen, såvitt nu vore i fråga; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Petersson, Per*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Ang. skolväsendets centrala ledning m. m.

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 113 punkten 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av fröken Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 4 betecknade reservationen, såvitt nu är i fråga.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Petersson, Per*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 82;

Nej — 54.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På gjord proposition bifölls därefter vad utskottet i *punkten 11* hemställt.

Ytterligare gjorde herr talmannen enligt de beträffande *punkten 12* framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av fröken Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 5 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Petersson, Per*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 113 punkten 12, röstar

Ang. skolväsendets centrala ledning m. m.

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av fröken Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 5 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Petersson, Per*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 71;

Nej — 66.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Härefter bifölls på gjord proposition vad utskottet i *punkterna 13—15* hemställt.

I vad avsåge *punkten 16*, yttrade vidare herr talmannen, hade yrkats 1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas; 2:o), av herr *Persson, Fritz*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, som innefattades i den av honom m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen i förevarande del; samt 3:o), av herr *Petersson, Per*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av fröken Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 4 betecknade reservationen i denna del. Emellertid, fortsatte herr talmannen, torde sistnämnda yrkande till följd av utgången vid *punkten 10* hava fallit.

Därpå gjorde herr talmannen propositioner enligt de återstående, under 1:o) och 2:o) här ovan upptagna yrkandena; och förklarade herr talmannen sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Persson, Fritz*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 113 *punkten 16*, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring, som innefattas i den av herr *Fritz Persson* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen i förevarande del.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Persson, Fritz*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 92;

Nej — 40.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På härefter gjord proposition bifölls vad utskottet i *punkterna 17—21* hemställt.

Vidare gjorde herr talmannen i enlighet med de angående *punkten 22* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Pettersson* i *Degerfors* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen i förevarande del; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Gustavsson, Bengt*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 113 punkten 22, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Pettersson i Degerfors m. fl.* vid utlåtandet avgivna reservationen i förevarande del.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Gustavsson, Bengt*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 102;

Nej — 28.

Därjämte hade 8 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ytterligare gjordes enligt de rörande *punkten 23* framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Pettersson i Degerfors m. fl.* vid utlåtandet avgivna reservationen i denna del; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Med avseende å *punkterna 24 och 25*, anförde nu herr talmannen, hade yrkats dels bifall till vad utskottet hemställt, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av fru *Wallentheim m. fl.* vid utlåtandet avgivna, med 7 betecknade reservationen.

Ang. skolväsendets centrala ledning m. m.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Fru *Wallentheim* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 113 punkterna 24 och 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av fru *Wallentheim m. fl.* vid utlåtandet avgivna, med 7 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Slutligen bifölls på gjord proposition vad utskottet i *punkterna 26—29* hemställt.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa frågor rörande lärarutbildning jämte i ämnet väckta motioner.

Beträffande detta utlåtande hade utskottet hemställt, att detsamma måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

Detta utlåtande var indelat i två särskilda, med I och II betecknade avdelningar, av vilka den senare var indelad i punkter.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle nu företagas till avgörande avdelningsvis och i avdelningen II punktvis.

Afd. I

Ang. vissa frågor rörande lärar-
utbildning

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 68, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 6 mars 1964, bland annat föreslagit riksdagen att beträffande förslagen i propositionen avseende praktisk-pedagogisk utbildning av ämneslärare ävensom utbildning av folk- och småskollärare samt förskollärare och vårdpersonal vid barnanstalter

a) besluta, att i Uppsala skulle från och med budgetåret 1964/65 upprättas en lärarhögskola, tills vidare organiserad i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen förordat;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att godkänna överenskommelse med Uppsala stad angående fördelningen mellan staten och staden av vissa kostnader vid upprättandet av en lärarhögskola i Uppsala;

c) bemyndiga Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen angivna riktlinjer, fatta de beslut och vidtaga de åtgärder i övrigt, som fordrades för genomförande av den av departementschefen förordade utökningen av intagningskapaciteten vid de befintliga lärarhögskolorna;

d) besluta, att förskollärarytbildningen under budgetåret 1964/65 skulle utbyggas i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen förordat;

e) bemyndiga Kungl. Maj:t att besluta om statsbidrag till enskild barnavårdsskola i högst samma omfattning som till central kommunal yrkesskola.

Under avdelningen I hade utskottet i olika avsnitt behandlat frågor rörande ämneslärarsituationen, praktisk-pedagogisk utbildning av ämneslärare, dimensioneringen av utbildningskapaciteten vid folkskoleseminarierna, utvidgning av kapaciteten för utbildning av för-

skollärare samt förbättrad utbildning av vårdpersonal vid barnanstalter.

I samband med ovannämnda förslag samt i anknnytning därtill hade utskottet till behandling förehäft följande motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Einar Persson m. fl.* (I: 677) och den andra inom andra kammaren av herr *Eliasson* i Sundborn *m. fl.* (II: 824),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Birger Andersson m. fl.* (I: 685) och den andra inom andra kammaren av herr *Bengtsson* i Landskrona *m. fl.* (II: 836),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Jonasson* (I: 686) och den andra inom andra kammaren av herr *Wahrendorff* (II: 838),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Widén* och *Erik Filip Petersson* (I: 687) samt den andra inom andra kammaren av fru *Forsling m. fl.* (II: 837),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Källqvist* (I: 711) och den andra inom andra kammaren av herr *Helén* (II: 869),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Thorsten Larsson* och *Nils-Eric Gustafsson* (I: 712) samt den andra inom andra kammaren av herr *Svensson* i Stenkyrka *m. fl.* (II: 871),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Erik Filip Petersson* och *Svanström* (I: 713) samt den andra inom andra kammaren av fru *Forsling m. fl.* (II: 868),

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fröken *Stenberg m. fl.* (I: 714) och den andra inom andra kammaren av herr *Nordstrandh* (II: 870).

I motionerna I: 685 och II: 836 hade hemställts, att riksdagen måtte vid behandlingen av propositionen nr 68 besluta att, intill dess nuvarande brist på klasslärare vore fylld och utvecklingen kunde överblickas, seminarieorganisationen skulle bibehållas vid sin nuvarande omfattning samt att lägstadielärarna företrädesvis skulle utbildas på treårig linje, så länge rekryteringen till denna linje vore kvalitativt tillfredsställande.

I motionerna I: 687 och II: 837 hade anhållits, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna, 1. att Kungl. Maj:ts bemyndigande att fatta slutligt beslut i fråga om antalet intagningsavdelningar vid folkskoleseminarierna innefattade att hänsyn skulle tagas till högstadiets ämneslärarbehov inom ramen för 40 %-alternativet, 2. att vidareutbildning i på högre stadier förekommande läroämnen regelmässigt skulle anordnas samt 3. att lärarbristen i grundskolan nödvändiggjorde förutom de i propositionen nr 68 föreslagna åtgärderna, att på olika vägar skulle skapas möjligheter att giva kompletterande utbildning åt folkskollärare, som genom tjänstgöring på högre stadier gjorts förtrognas med dessa stadiers speciella arbetsproblem.

I motionerna I: 711 och II: 869 hade föreslagits, att riksdagen skulle 1. i skrivelse till Kungl. Maj:t a) begära förslag om försöksverksamhet med uppdelning av skolklasser, där särskilda disciplin-svarigheter rådde, b) giva till känna, att Kungl. Maj:ts bemyndigande att fatta beslut i fråga om antalet intagningsavdelningar vid folkskoleseminarierna innefattade, att hänsyn skulle tagas till högstadiets ämneslärarbehov inom ramen för 40 %-alternativet, 2. besluta, a) att huvudmannaskapet för den regionala akademiska undervisningen skulle överföras från skolöverstyrelsen till universitetskanslersämbetet, b) att folkskollärare utan vidareutbildning skulle förklaras kompetenta att erhålla

Ang. vissa frågor rörande lärarutbildning
ordinarie ämneslärartjänster, om de fyllt 45 år och i 12 terminer tjänstgjort på grundskolans högstadium, c) att en professur i praktisk pedagogik snarast möjligt, dock senast från och med budgetåret 1965/66, skulle inrättas vid den föreslagna lärarhögskolan i Uppsala med placering i lönegrad Bo 3 och att anslå härtill erforderliga medel.

I motionerna I: 714 och II: 870 hade yrkats, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen skulle besluta 1) att i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att elevintagningen till tvåårig folkskollärarytbildning från och med budgetåret 1964/65 borde omfatta 24 avdelningar, 2) att i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att elevintagningen till fyraårig folkskollärarytbildning från och med budgetåret 1964/65 borde omfatta 6 avdelningar.

Utskottet hade i den nu föreliggande avdelningen på åberopade grunder hemställt,

1. att riksdagen måtte besluta, att i Uppsala skulle från och med budgetåret 1964/65 upprättas en lärarhögskola, tills vidare organiserad i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen förordat;

2. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att godkänna överenskomelse med Uppsala stad angående fördelningen mellan staten och staden av vissa kostnader vid upprättandet av en lärarhögskola i Uppsala;

3. att motionerna I: 711 och II: 869, i vad de avsåge principbeslut om inrättande av en professur i praktisk pedagogik vid lärarhögskolan i Uppsala, icke måtte bifallas av riksdagen;

4. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen angivna riktlinjer, fatta de beslut och vidtaga de åtgärder i övrigt, som fordrades för genomförande av den av departementschefen förordade utökningen av intagningskapaciteten vid de befintliga lärarhögskolorna;

Ang. vissa frågor rörande lärarutbildning

5. att motionerna I: 677 och II: 824 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

6. att motionerna I: 685 och II: 836, i vad de avsåge bibehållande under vissa betingelser av den nuvarande seminarieorganisationens omfattning, icke måtte bifallas av riksdagen;

7. att motionerna I: 685 och II: 836, i vad de avsåge att lågstadielärarna skulle företrädesvis utbildas på tre-årig linje, icke måtte bifallas av riksdagen;

8. att motionerna I: 714 och II: 870, i vad de avsåge intagning vid seminarierna för folkskollärarytbildning, icke måtte bifallas av riksdagen;

9. att motionerna I: 687 och II: 837, i vad de avsåge åtgärder för vidareutbildning och viss kompletterande utbildning åt vissa folkskollärare, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

10. att motionerna I: 687 och II: 837 samt I: 711 och II: 869, i vad de avsåge särskilt hänsynstagande till högstadiets ämneslärarbehov inom ramen för 40 %-alternativet, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

11. att motionerna I: 713 och II: 868 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

12. att motionerna I: 711 och II: 869, i vad de avsåge försöksverksamhet med uppdelning av skolklasser, där särskilda disciplinsvårigheter rådde, icke måtte bifallas av riksdagen;

13. att motionerna I: 711 och II: 869, i vad de avsåge kompetenskrav för folkskollärares tjänstgöring på grundskolans högstadium, icke måtte bifallas av riksdagen;

14. att motionerna I: 712 och II: 871, i vad de avsåge förstärkning av lärarutbildningskapaciteten med hänsyn till vissa angivna förhållanden i prognosmaterial, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

15. att motionerna I: 711 och II: 869, i vad de avsåge huvudmannaskapet för

den regionala akademiska undervisningen, icke måtte bifallas av riksdagen;

16. att riksdagen måtte besluta, att förskollärarytbildningen under budgetåret 1964/65 skulle utbyggas i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen förordat;

17. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att besluta om statsbidrag till enskild barnvårdsskola i högst samma omfattning som till central kommunal yrkesskola;

18. att motionerna I: 686 och II: 838 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

19. att motionerna I: 712 och II: 871, i vad de avsåge åtgärder för en snabb utbyggnad av förskollärarytbildningen, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Under avdelningen I hade reservationer anförts

1) av fröken *Andersson*, herrar *Axel Johannes Andersson*, *Bengtson*, *Per Jacobsson*, *Källqvist*, *Per Petersson*, *Staxäng* och *Svensson* i Ljungskile, fröken *Karlsson* samt herr *Källstad*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 3 hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 711 och II: 869, i vad de avsåge principbeslut om inrättande av en professur i pedagogik vid lärarhögskolan i Uppsala, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anförts;

2) av fröken *Andersson*, herrar *Källqvist*, *Per Petersson*, *Staxäng* och *Svensson* i Ljungskile, fröken *Karlsson* samt herrar *Nelander* och *Källstad*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 8 hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 714 och II: 870, såvitt nu vore i fråga, i skrivelsen till Kungl. Maj:t uttala, att elevintagningen läsåret 1964/65 borde omfattas dels till tvåårig folkskollärarytbild-

ning 24 avdelningar, dels till fyraårig folkskolläroverutbildning 6 avdelningar;

3) av fröken *Andersson*, herrar *Axel Johannes Andersson*, *Bengtson*, *Per Jacobsson*, *Källqvist*, *Per Petersson*, *Sundin*, *Staxäng*, *Svensson* i Stenkyrka, *Eliasson* i Sundborn och *Svensson* i Ljungskile, fröken *Karlsson* samt herrar *Nelander* och *Källstad*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del erhålla den avfattning, reservationen visade, samt att utskottet bort under 12 hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 711 och II: 869, såvitt nu vore i fråga, besluta, att uppdelning av skolklasser i disciplinfrämjande syfte skulle budgetåret 1964/65 prövas i 200 rektorsområden, varvid kostnaderna härför skulle i första hand bestridas av tillgängliga medel och eljest, därest behov härav uppkomme, genom överskridande av vederbörliga anslag;

4) av herrar *Axel Johannes Andersson*, *Per Jacobsson*, *Källqvist*, *Svensson* i Ljungskile, *Nelander* och *Källstad*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del lyda så, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 13 hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 711 och II: 869, i vad de avsåge kompetenskrav för folkskollärares tjänstgöring på grundskolans högstadium, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservationerna anförts;

5) av fröken *Andersson*, herrar *Per Jacobsson*, *Källqvist*, *Per Petersson*, *Staxäng* och *Svensson* i Ljungskile, fröken *Karlsson* samt herrar *Nelander* och *Källstad*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den i reservationen angivna lydelsen, samt att utskottet bort under 15 hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 711 och II: 869, i vad de avsåge huvudmannaskapet för den regionala akademiska undervisningen, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservationerna anförts; samt

Ang. vissa frågor rörande lärarutbildning

6) av, utom annan, herr *Persson*, *Einar*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s):

Herr talman! Jag är i den något ovanliga situationen att i dag tala för och inte emot en motion.

Det är nämligen så att vi förra året beslöt att lärarutbildningen i fortsättningen skall förläggas till lärarhögskolorna, vilket innebär att man undan för undan skall avskaffa en del av de seminarier som för närvarande finns, framför allt de seminarier som har treårig utbildning. Det har förmenats att man endast skall ha tvååriga seminarier och att inträdeskravet skall vara studentexamen för att man på det sättet skall få en mera kvalificerad lärarkader än man far fram vid våra seminarier för — sasom det tidigare hette — småskollärarinnor.

Nu är det emellertid så — det är den synpunkten som framförts i den motion som jag skall säga några ord om — att så länge vi har den lärarbrist, som f. n. råder, anses det inte bara av oss motionärer värdefullt att man i varje fall tills vidare fortsätter med de treåriga seminarierna. Nu vill skolöverstyrelsen, departementet och utskottet i stället hastigt få fram lärarhögskolorna, som skall ligga i de stora städer där det finns universitet, vilket kommer att leda till bostadsbekymmer för dem som skall utbildas — redan nu är det ju svårt för studenterna i Stockholm, Göteborg, Lund och Uppsala att över huvud taget få en bostad, medan i de seminarieorter, som ligger spridda ute i landet i mindre städer, tillgången på bostäder för de studerande är god. Den erfarenhet jag har på detta område är från Skaraborgs län, där seminariet i Skara alltid visat sig kunna tillfredsställa önskemålen från elevernas sida om bostäder.

Man har från lokalt håll framfört önskemål om att dessa seminarier, exempelvis seminariet i Skara, skall få fortsätta tills vidare, beroende på att

Ang. vissa frågor rörande lärarutbildning

de har förnämliga lokaler och att tillströmningen av elever har varit och är stor. På tal om tillströmningen av elever har jag de senaste dagarna sett siffror på anmälningarna till det treåriga seminariet, avseende de kurser som skall börja i år. Fem seminarier med sammanlagt 120 platser har fått ansökningar från 7 132 elever. Det tyder ju på att det finns ett stort intresse från en stor grupp ungdomar att få gå igenom just ett treårigt seminarium för att få den utbildning som de har inriktat sig på. Det är sökande från flickskolor, från realskolor och från grundskolor, som har förberett sig för utbildning i det treåriga seminariet.

Vi motionärer vill inte motsätta oss att lärarutbildningen så småningom skall ske vid lärarhögskolorna, men vi anser att det treåriga seminariet, med hänsyn till det besvärliga läget i universitetsstäderna beträffande lokaler och bostäder, i varje fall ännu en tid bör finnas kvar. Detta är i korthet vad jag har velat anföra.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motionerna I: 685 och II: 836.

I detta anförande instämde herrar *Harald Pettersson* (cp), *Arvidson* (h), *Nyman* (fp), *Bengt Gustavsson* (s), *Ebbe Ohlsson* (h), *Virgin* (h) och *Paul Jansson* (s).

Herr WIDÉN (fp):

Herr talman! Det pågår en fortsatt utveckling på skolområdet, och frågan om lärarutbildningen behåller sin aktualitet och sin vikt. Vi har också att lägga märke till en både kvantitativ och kvalitativ sida av lärarproblemet.

I propositionen i detta ärende ger departementschefen en beskrivning över läget i dag i fråga om tillgång på och behov av lärare. Han redovisar där en fortsatt bristsituation, som på sina håll är lika besvärlig som tidigare, i vissa avseenden till och med besvärligare. Mycket kortfattat kan situationen beskrivas så, att av akademiskt utbildade

ämneslärare på grundskolans högstadium och motsvarande fattas det cirka 4 000. Om vi räknar med det s. k. 40-procentsalternativet skulle inom denna ämneslärarkår fattas cirka 800 vidareutbildade folkskollärare. På mellanstadiet och motsvarande stadier skulle bristen utgöra 800.

Detta låter rätt besvärande. Det är i viss mån tråkiga siffror, och jag tror ändå att det förtjänar en liten analys, hur siffrorna framkommit och vilka följer denna bristsituation har.

Bristen när det gäller folkskollärare på mellanstadiet och motsvarande stadier har sina alldeles speciella orsaker. Skolorna, särskilt grundskolan, måste fungera, och högstadiet har det svårast när det gäller lärarförsörjningen. Därför kan departementschefen redovisa att under innevarande läsår cirka 2 000 folkskollärare tjänstgör på högstadiet. Dessa lärare saknar den formella kompetensen för sådan tjänstgöring.

Detta är en mycket viktig och allvarlig fråga. Den har många aspekter, och jag vill nämna några av dem.

Enligt utsago på högsta ort är dessa lärares tjänstgöring på högstadiet endast av temporär natur, och de kan alltså när som helst flyttas tillbaka till mellanstadiet. Detta innebär i allra högsta grad ett trygghetsproblem — det är fråga om en otrygghet, som är i hög grad otillfredsställande om vi ser på hur det över huvud taget förhåller sig inom arbetslivet.

Denna tjänstgöring av så pass många som 2 000 lärare på högstadiet leder till lika besvärliga förhållanden på mellanstadiet. Vakanserna måste fyllas, och vi får ett omfattande vikariats- och eosystem. Det blir täta lärarbyten. Folk som helt saknar lärarutbildning måste rycka in, och vi kommer i detta sammanhang också in på den fråga, som vi på förmiddagen här i kammaren diskuterade, nämligen frågan om ordnings- och disciplinproblemen.

Jag tror att det är viktigt att understryka lärarbristens natur. Det går inte

att bara säga, att det fattas lärare på seminarierna för utbildning av dem som skall bli folkskollärare. Det gör det inte. Man kan förmoda att denna brist på högstadiet skall fyllas och att de temporärt tjänstgörande skall återgå. Då får vi ju ganska hastigt ett läraröverskott för mellanstadiets vidkommande.

Allt detta är en mycket intrikat historia. Vid prognoser och examinationsöverslag måste den saken tagas med i beräkningarna. Vi skall alltså ha ett visst antal folkskollärare för mellanstadiet och folkskolans behov, men dessutom genom vidareutbildning fylla ämneslärarbehovet på högstadiet inom ramen för 40-procentsalternativet och samtidigt, mera temporärt, skaffa fram de ytterligare ämneslärare som fattas på högstadiet. Därför kommer examinationsprognoserna för folkskollärrarnas vidkommande att bli ytterst besvärliga och osäkra.

Departementschefen säger i fråga om de 2 000, som saknar formell kompetens för högstadieundervisning, att man med visst fog kan hävda att de skall få vidareutbildning. Utskottet understryker detta och förutsätter, att departementschefen överväger åtgärder i dessa syften. Jag tror att det är någonting alldeles väsentligt, dels för dessa lärares egen skull, dels med tanke på trygghetsproblemet och dels — vilket kanske är det väsentliga — för skolans egen funktionering.

Vi börjar också mer och mer se verkningarna av lärarutbildningens överförande till lärarhögskolor. Sådana högskolor finns nu i Stockholm, Göteborg och Malmö. Årets riksdag har redan fattat principbeslut om en speciell lärarutbildning vid universitetet i Umeå, och som bekant föreligger ett förslag om att inrätta en ny lärarhögskola i Uppsala. Utbyggnaden av systemet med lärarhögskolor innebär ett fullföljande av riksdagsbeslut, kanske förnämligast 1950 års beslut. Hur nu dessa lärarhögskolor skall på ett acceptabelt sätt inordnas i vårt utbildningsväsen, vilket

Ang. vissa frågor rörande lärarutbildning
innehåll och vilka former utbildningen skall få och över huvud taget hur den kommande lärarutbildningen skall utgestaltas, det är problem som de arbetande lärarutbildningsakkunniga har till uppgift att lösa.

Vi har på folkskollärlinjerna fått en successivt snabbare övergång från fyraårig till tvåårig utbildning. En sådan ordning möjliggör en lättare reglering, och här föreslås t. ex. att antalet intagningsavdelningar nästa läsår vid fyraårslinjerna för folkskollärare skall sänkas från sex till fyra. Följden blir att hela lärarutbildningen mer och mer övergår till linjer och former grundade på studentexamen; och det må väl sägas vara en naturlig utveckling för grundskolans alla stadier, från ettan till och med nian.

Utskottet har understrukit detta och kallar det en logisk utvecklingsprodukt. Det lär också ligga helt och hållet i linje med synen på vad vi kallar utbildningssamhället. Vi får en ökad studentproduktion, grundskolans mer allmänna genomförande i hela riket leder till en ytterligare markering av den utvecklingen; allt större grupper unga kan med ringa svårigheter ta studentexamen; och även de studiesociala åtgärder och den studiehjälp, som riksdagen väl snart kommer att besluta om, lär utgöra en faktor som kan sägas vara av samma utvecklande natur.

Enligt vad utskottet inhämtat från lärarutbildningsakkunniga räknar man med att vi skall ha en fullt konsekvent genomförd lärarhögskoleutbildning vid slutet av detta decennium för alla grundskolans lärarkategorier. Antalet lärarhögskolor beräknas då vara sex. Enheterna måste bli rätt stora och utbildningen ganska koncentrerad, men enligt vad utskottet också inhämtat lär kapaciteten vid de sex högskolorna bli fullt tillräcklig.

Samtidigt innebär denna koncentration att ett stort antal av de nuvarande lärarutbildningsanstalterna kommer att försvinna, och jag vill säga att det

Ang. vissa frågor rörande lärarutbildning

är rätt viktigt att befattningshavarna vid dessa så småningom nedlagda seminarier behandlas med all hänsyn vid denna omställning och de omflyttningar som kan bli följden. Utskottet understryker också, att största möjliga hänsyn skall tas till dem som blir berörda av omställningen.

I propositionen tar ecklesiastikministern upp en del problem och förslag som har att göra med lärtillgång och lärarbenägenhet för att öka möjligheterna över huvud taget för skolans lärarförsörjning. Det rör sig om utbildnings- och anställningsförhållanden samt en ökning av utbildningskapaciteten och sådant. Där nämnes om lärarnas arbetsförhållanden, vikten av en god och fruktbarande samverkan mellan hem och skola och elever i syfte att åstadkomma ett effektivt och positivt samarbete mellan berörda parter för att förbättra de disciplinära förhållandena.

Departementschefen kommer då alltså in på de frågeställningar, som denna kammare behandlade under förmiddagen. Departementschefen vill ha en kartläggning av disciplinläget i våra skolor, över hur samarbetet mellan hem, skola och elever fungerar. Det är nog en ytterst viktig sak som departementschefen här är inne på, och det finns onkligt en hel del att göra. Jag vill särskilt här inför kammaren trycka på att departementschefen talar om någonting som efterlystes under föregående debatt, nämligen det positiva föräldraansvaret. Han säger att det inte räcker med bara ett intresse för skolan och skolgången som sådan ifrån föräldrarnas och målsmännens sida, utan det bör finnas ett faktiskt föräldraansvar för hur eleverna över huvud taget sköter sig i denna intressanta skola.

I en motion har här föreslagits en konkret åtgärd i korrigerande syfte, nämligen vad vi kallar för en temporär delning av klass. Här kommer vi in på något som jag i viss mån har berört i föregående debatter, nämligen de all-

männa besvärigheterna på disciplinfronten, samhällsattityden samt barnens upplevelse av sin situation och hur detta sedan påverkar dem. Det var alltså det allmänna, som vi då var inne på. Jag vill fortfarande vidhålla, att det nog inte lär vara så lätt att finna på och sätta in några bestämda punktåtgärder. Lärarna hysar just det önskemålet att i sina händer ha resurserna till att kunna göra ett ingrepp i en akut och besvärlig situation. Det är nog det allmännaste kravet här för att de skall kunna hävda sig och kunna fullgöra vad skolan över huvud taget kräver.

Vi fick föregående år möjligheter till dessa korrigeringsåtgärder genom det beslut riksdagen fattade om medel till övervakning och tillsyn av kvarstannande elever efter skoldagens slut. Ännu är det litet för tidigt att uttala sig om effekten av detta beslut, men av de sporadiska uttalanden, som har kommit till mina öron tycks beslutet på många ställen ha uppfattats såsom någonting värdefullt.

Detta förslag och även det om delning av klass kommer från den förut i dag berörda Wagnssonska utredningen inom SÖ. Utredningen, som har landshövding Wagnsson såsom ordförande och innehåller lärarrepresentanter från organisationerna, har sedan 1961 arbetat med dessa frågeställningar. Tanken på delning av klass har även framkommit genom skolöverstyrelsens åskanden år 1962. En sådan tillfällig åtgärd kan vara ett verksamt medel — ett *ultima ratio* — i en brydsam situation. Man kanske inte skall överskatta vare sig det ena eller det andra medlet, men jag tror dock, som det är sagt i särskilda utskottets skrivning år 1962 och även i reservanternas skrivning år 1962 i denna punkt, att det väl kanske inte är alldeles lyckat att lärarkårerna får den uppfattningen att statsmakterna ingenting vill göra på dessa områden.

Vi kommer också nu, antar jag, att möta invändningen att detta är en dyr anordning och att den är lärarslukan-

de. Jag vill emellertid understryka, att det skulle bli fråga om en försöksverksamhet i ett begränsat antal rektorsområden. Den kan då alltså begagnas med relativt stor moderering.

Det är väl inte bara av vikt, att rektor och lärare har möjlighet att göra nagonting i en akut och besvärlig situation. Det kan också många gånger vara så att möjligheten som sådan — den rent psykologiska effekten av att skolan har vissa möjligheter, d. v. s. möjligheternas blotta existens — också på sitt sätt kan vara ett verksamt medel. Men då måste vi först skapa denna »blotta existens».

Sedan är det väl troligen, som eklestiasitikministern nämnde förut i dag, också en lärarförsörjningshistoria. Det är klart att så måste det vara. Man kan naturligtvis inte räkna med att vi får en fördubbling av lärarantalet på en gång, men finns det möjligheter inom ett distrikt att i en verkligt allvarlig situation tillgripa detta medel, tror jag att det skulle vara ytterst värdefullt i alla avseenden. Jag tror också att vi tors försöka oss på åtminstone en begränsad verksamhet, som också skall vara av försökskaraktär.

Därför, herr talman, vill jag yrka bifall till reservationerna nr 1 och 3.

Herr WEIBULL (h):

Herr talman! I anslutning till statsutskottets utlåtande nr 112 vill jag säga några ord rörande utbildningen av småskollärare. Jag kan instämma i vad herr Birger Andersson har sagt i ett tidigare anförande, men jag kanske skulle kunna vidga diskussionen något.

Skolöverstyrelsen och departementschefen förutsätter ju en krympning av seminarieorganisationen, och utskottet ansluter sig till förslaget. I de båda motionerna I: 685 och II: 836 har det föreslagits dels att man skulle bibehålla seminarieorganisationen vid dess nuvarande omfattning intill dess att bristen på klasslärare är fylld och man bättre

Ang. vissa frågor rörande lärarutbildning kan överblicka utvecklingen, dels att utbildningen företrädesvis skall ske på den treåriga linjen.

Förslaget om krympningen bygger ju på en prognos om att examinationsbehovet skulle komma att minska. Nu vet vi ju att alla prognoser är osäkra. Vi har en utpräglad lärarbrist på många områden, och man måste vara mycket försiktig med nedskärningar av utbildningskapaciteten vid de redan bestående anstalterna. Födelseltalen kanske redan är i stigande, och man har sett många exempel i modern tid på hur prognoser när det gäller befolkningsutvecklingen plötsligt har ställts på huvudet. Departementschefen går också litet försiktigare fram än skolöverstyrelsen och föreslår en något mindre minskning av antalet klasser — från 33 till 28, mot 24 enligt skolöverstyrelsens förslag. Faran av att vi skulle få ett överskott på lärare är väl inte särskilt stor. Skulle så bli fallet, finns det kanske en möjlighet att man genomför en i och för sig önskvärd minskning av elevantalet i klasserna.

Krympningen av seminarieorganisationen synes komma att resultera i att de seminarier som har enbart småskollärarutbildning blir avvecklade inom en kort framtid. Detta för med sig, vilket herr Widén också var inne på, konsekvenser när det gäller lärarkrafterna och för de kommuner där seminarierna är förlagda. Man får ju hoppas att de beaktas i olika sammanhang.

Man kan naturligtvis rent allmänt fråga sig, om det är nödvändigt eller önskvärt att man koncentrerar all utbildning till universitetsstäderna och till storstäder vars kapacitet när det gäller att ta emot folk redan är hårt ansträngd. Utskottet tycks också beakta dessa svårigheter och uttalar på sidan 24 i utlåtandet att det enligt utskottets uppfattning är väsentligt att övergången och det oundvikliga nedläggandet av seminarier sker så smidigt som möjligt. Jag citerar vidare: »De försäkringar som lämnats av departementschefen i pro-

Ang. vissa frågor rörande lärarutbildning

positionen och som utskottet erhållit också från lärarutbildningsakkunniga om att särskild hänsyn skall tagas till de enskilda befattningshavarnas intressen i samband med omläggningen är enligt utskottets mening ytterst värdefulla. Utskottet vill i sammanhanget också uttrycka den förhoppningen, att de nedlagda seminarielokalerna så långt möjligt skall kunna komma till sådan framtida användning, som främjar och ligger i linje med seminarieortens allmänt kulturella intressen.»

Det säges nu i utlåtandet på sidan 23, att lärarutbildningsakkunniga inom kort avser att redovisa förslag om en lämplig takt för övergången från seminarieutbildning till lärarhögskoleutbildning av bl. a. småskollärare. Det hade varit värdefullt om detta betänkande i dag hade legat på riksdagens bord samtidigt som frågan behandlas. Vi går i dag att fatta ett beslut som ej synes helt tillfredsställande underbyggt. Motionens yrkande i denna del synes alltså vara väl befogat.

Småskollärarytbildningen sker nu dels på tvåårig linje med studentexamen som grund och dels på treårig linje med realexamen eller flickskoleutbildning. Proportionen är ungefär 50—50. Tillströmningen är, som herr Birger Andersson nyss framhöll, mycket god till den treåriga linjen och medger därför ett hårt urval. Det har vitsordats att det material som kommer till den treåriga utbildningen, alltså från realskolor och flickskolor, relativt sett är bättre än det som går till den tvååriga linjen och kommer från gymnasierna.

Här har man tydligen att räkna med ett positivt urval när det gäller dem som kommer från flickskolor och realskolor till seminarieutbildningen, medan det snarast är ett negativt urval bland dem som tagit studenten och går den tvååriga linjen.

Det kan synas felaktigt att nu avveckla denna valmöjlighet för ungdomen. Man bibehåller ju treårig utbildning när det gäller andra utbildnings-

vägar, t. ex. handelsgymnasier och tekniska gymnasier.

Den treåriga linjen sattes ju i gång ganska nyligen, nämligen 1961, och man kan därför inte ge några definitiva omdömen om linjens effektivitet och värde förrän efter innevarande år. Men mycket talar för att man inte bör avveckla utbildningslinjen innan det har visat sig att den inte håller måttet. Så tycks emellertid inte vara fallet. För dagen upplyses det tvärtom att resultatet av denna treåriga utbildning är synnerligen positivt. Nu föreslås tydligen att proportionen mellan den tvååriga och treåriga utbildningslinjen skall starkt förändras, eller ungefär från 50—50 till 2/3—1/3 till nackdel för den treåriga linjen. Det har inte anförts några väsentliga argument för det i utlåtandet. Och det synes såvitt jag kan förstå inte finnas något skäl för att i dag ändra på dessa principer.

Herr talman! Mycket talar för att de synpunkter som har framlagts i förevarande motioner är värda beaktande också i denna del. Jag ber därför att få instämma i yrkandet om bifall till motionerna I: 685 och II: 836.

Herr KÄLLQVIST (fp):

Herr talman! Att lärarbristen är skriande känner ju vi inom riksdagen mycket väl till. Vi vet också att det varit ytterligt svårt att få någon ordning på rekryteringen. Vi har inte funnit några medel som kunnat avhjälpa denna oerhörda brist.

Vi är också medvetna om att man ute i kommunerna kanske känner detta förhållande betydligt starkare än vi gör här i riksdagen. Under senare tid har man också kunnat konstatera att föräldrar och målsmän uppmärksammat denna fråga. Det har ofta skett i samband med elevernas byte av lärare. Det har också klagats många gånger på att vi både inom mellanstadiet och högstadiet får nöja oss med icke utbildade lärare och att detta inverkar på under-

visningen så att det försvårar dessa elevers vidare utbildning på olika linjer.

Det här förhållandet har någon gång givit anledning till att man klagat på det tempo, i vilket skolreformer genomföres i detta land. I vissa fall kan denna anmärkning vara berättigad. Själv har jag nog den uppfattningen att man inte hade vunnit mycket på att skjuta någon längre tid på grundskolereformen. Under den tid vi har haft erfarenhet av grundskolan har den i många fall visat sig väl motsvara de förväntningar, som man ställt på reformen.

Det som man skulle kunna säga med bestämdhet är att grundskolan icke hade kunnat genomföras på det sätt som skett om man inte på högstadiet fått hjälp av lärare, som är utbildade för mellanstadiet och egentligen skulle tjänstgöra där. En del av dessa lärare har på olika sätt kunnat fortbilda sig och fått formell kompetens att söka tjänster på högstadiet. Men, som herr Widén nyss visade, är det en stor del av de lärare, som f. n. tjänstgör på högstadiet, som inte fått någon vidareutbildning. Jag vågar säga, att dessa lärare praktiskt taget har räddat högstadiet i vårt land. Många av dem har tvekat att tjänstgöra på högstadiet. De anser att de tar ett stort ansvar, att de försätter sig i en situation där de får kritik — inte bara från andra lärarkategorier, utan också från föräldrarna. Skolledarna har många gånger fått be dessa lärare att söka rätta situationen; de har vädjat till lärarna, och dessa har varit lojala och gått upp på högstadiet.

Vad har de vunnit med detta?

Knappast något av större värde. De har fått en otrygghet i sin tjänstgöring som varit orättvis. Tidigare kunde man flytta en folkskollärare på mellanstadiet till högstadiet och riskera att han vid vårterminens början — om han börjat på hösten — helt enkelt blev tvingad att flytta ned till mellanstadiet, om det blev en kompetent sökande som skulle tillträda befattningen den 1 janu-

Ang. vissa frågor rörande lärarutbildning

ari. Det blev konsekvenser inte bara för läraren utan också för eleverna. Några har denna orättvisa undanröjts.

De lärare som inte har en vidareutbildning och som man ber att tjänstgöra på högstadiet har ofta haft en lång erfarenhet som lärare. Dessutom kan man säga att skolledarna i någon mån har tagit hänsyn till deras lämplighet då de vädjat till dem att gå upp på högstadiet. Vad som har brustit i fråga om kunskapsnivån har mycket väl kompensrats genom den pedagogiska erfarenheten. Man kan också säga, att dessa lärare klarat uppgiften på ett alldeles utomordentligt sätt.

I detta läge anser vi att man skulle kunna vidta tillfälliga åtgärder för att i någon mån skapa trygghet för dessa lärare. I en motion har föreslagits att de lärare som tjänstgjort på högstadiet under 12 terminer och uppnått en ålder av 45 år skulle ha rätt att söka ordinarie tjänst på högstadiet. Man menar att de lärare som hunnit upp i denna ålder inte är så benägna att sätta sig på skolbänken och börja sina studier igen; särskilt gäller detta de naturvetenskapliga ämnena. Man anser också att det är en gård av rättvisa att i någon mån ge större trygghet åt denna kår.

Man kunde invända att detta blir en genväg — såsom utskottsmajoriteten sagt — till ordinarie tjänst. Jag tror att man helt kan bortse från dessa skäl. Det är inte någon genväg som i större utsträckning kommer att utnyttjas av lärarna. Däremot ger man dem en möjlighet att få en fastare och tryggare anställning, om man låter skolledarna och skolstyrelserna få ökad befogenhet att ordna lärarfrågan på högstadiet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation 4 under avdelning I, punkt 13.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen i förevarande ärende ävensom hand-

Meddelande ang. enkel fråga

läggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla fråga denna dag framstälts av herr *Mattsson* (cp) till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet: »Vilka

åtgärder har vidtagits i anledning av bankoutsrottens uttalande i utlåtande nr 23/1962 om att en upplysningsbroschyr rörande olika kreditformer för mindre företag skall komma till stånd?»

Justerades ett protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 16.58.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Torsdagen den 21 maj eftermiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 19.30.

Ang. vissa frågor rörande lärarutbildning (Forts.)

Fortsattes överläggningen angående avdelningen I i statsutskottets utlåtande nr 112.

Herr **PETERSSON, PER**, (h):

Herr talman! I det utlåtande från statsutskottet som vi nu har att ta ställning till konstateras att bristen på lärare inom praktiskt taget alla sektorer av skolväsendet måste betecknas som det för närvarande allvarligaste skolproblemet. Utskottet erinrar också om att tidigare prognoser om utvecklingen av lärartillgången varit alltför optimistiska. Utskottet säger: »En inte obetydlig försämring i situationen i jämförelse med tidigare antaganden synes vara ett faktum. Lärarbristen är betydande, inte minst i bemärkelsen brist på vidareutbildade lärare.»

Alla med anledning av departementschefens förslag om förbättringar av lärartillgången motionsvis framförda förslag syftar till en mindre ökning av lä-

artillgången utöver vad departementschefen föreslår och att söka minska den allvarliga lärarbrist som också utskottet enhälligt ansett föreligga.

Som jag framhöll i denna kammare i fredags torde en ökad tillgång av väl utbildade lärare med åtföljande möjligheter att få mindre klassavdelningar vara den betydelsefullaste åtgärden för att förverkliga en bra skola. I klasser med ett litet elevantal främjas en på personlig kontakt mellan lärare och elev framvuxen god klassanda och arbetsdisciplin. Även det viktiga samarbetet mellan hem och skola underlättas, om klassavdelningarna blir mindre.

I den med 2 betecknade reservationen föreslås att antalet avdelningar vid nyintagning av elever för folkskollärarytbildning skall utökas från de av departementschefen föreslagna 28 till 30 avdelningar genom att övergångsvis bibehålla de 6 klassavdelningar av den fyraåriga folkskollärarytbildningen som nu finns. Många mycket goda lärare har tillförts skolorna genom de fyraåriga folkskollärarytseminarierna. Genom kontakt med en seminarierector vet jag att tillgången på kvalificerade sökande till den fyraåriga utbildningen är mycket

stor. Så har man till exempel i Luleå i år mer än 300 sökande till de 24 elevplatserna på den fyraåriga linjen. Av dessa över 300 sökande bedöms en mycket stor procent vara väl kvalificerade sökande. Att då i dessa lärarbristens lider nedbringa antalet elever på de fyraåriga seminarielinjerna förefaller mig oriktigt. Jag vill därför yrka bifall till den med 2 betecknade reservationen.

Likaså vill jag med stöd av de skäl som här anförts av bland andra herr Widén instämma i hans yrkande om bifall till de med 1 och 3 betecknade reservationerna vid utlåtandet.

I den med 5 betecknade reservationen har föreslagits att huvudmannskapet för den regionala akademiska undervisningen överflyttas till universitetskanslersämbetet. Skälet är framför allt att den lokala ett- och tvåbetygsutbildningen avses helt motsvara den som nu ges vid universitet och högskolor, varför det enligt min mening är lämpligt att lägga den under universitetskanslersämbetet för att främja den nära samverkan som är så angelägen.

Herr talman! Jag vill således yrka bifall även till den med 5 betecknade reservationen.

Herr PERSSON, EINAR, (s):

Herr talman! Jag har till detta utlåtande fogat en blank reservation, och det är detta som är anledningen till att jag tar till orda.

Jag skulle kunna börja med att i stort sett instämma i vad herr Birger Andersson här yttrade i fråga om seminarierna, men jag är inte lika förhoppningsfull som han och vill alltså inte yrka bifall till den motion jag väckt, eftersom jag anser att det är tämligen meningslöst just med hänsyn till att 1963 års riksdag fattat principbeslut i denna fråga, som innebär att all lärarutbildning här i landet så småningom skall överföras till lärarhögskolorna. Detta kommer ju inte att ske så där i brådskan, utan

Ang. vissa frågor rörande lärarutbildning

det kommer att ske successivt, och det är ju meningen att folkskoleseminarierna och för resten även småskoleseminarierna skall upphöra när det gäller utbildningen av lärare. Jag tycker för min del att detta är synd, ty vid seminarierna har ju utförts ett gott arbete när det gäller lärarutbildningen, och vi har ju fortfarande mycket stor brist på lärare. Det är emellertid inte bara den detaljen jag här tänker på, utan jag tänker även på de orter där seminarierna fortfarande finns kvar och där seminariebyggnaderna tillhör staten. Dessa seminarier skall alltså upphöra med sin verksamhet, och det kan inte hjälpas att jag tycker att det blir en viss utarmning av det kulturella livet just på dessa orter — där seminarierna är belägna.

Utskottet har också på sätt och vis observerat detta förhållande och framhållit att utskottet i detta sammanhang vill uttrycka den förhoppningen att de nedlagda seminarielokalerna så långt möjligt skall kunna komma till sådan framtida användning som främjar och ligger i linje med seminarieortens allmänt kulturella intressen. Det är just med anledning av denna passus i utskottets utlåtande som jag har begärt ordet. Jag vill kraftigt understryka vad utskottet säger på den punkten. Jag vill också livligt uttrycka den förhoppningen att det måtte bli möjligt att dessa statliga lokaler, som ju är utomordentliga byggnader, skall kunna komma till användning helst för någon statlig inrättning.

Jag har ingenting annat att anföra utan kan i övrigt yrka bifall till utskottets förslag.

Fröken STENBERG (h):

Herr talman! Här har tidigare i dag disciplinproblemet behandlats ur olika intressekategoriers synpunkt. Bl. a. har föräldraopinionen gjort sig påmind. I anslutning till motionsparet I: 714 och II: 870 vill jag helt kortfattat framlägga pedagogassistentens — d. v. s. min egen — uppfattning. Denna uppfattning grun-

Ang. vissa frågor rörande lärarutbildning

dar sig på mer än 20 års erfarenhet på det skolpsykologiska arbetsfältet, där det gäller att handlägga ärenden av det slag som tidigare har debatterats. Skolsvårigheter av skilda slag, som har orsakat besvärliga arbetsförhållanden inom skolan, är det således saken gäller. Visst har dessa skolproblem ökat. Det gäller såväl tätort som glesbygd. Det är väl ganska förklarligt att dessa problemställningar ger eko i debatten i dessa salar, och det är väl också ett hälsoteken att problemen debatteras.

Man löser nog inte dessa skolproblem med kategoriska ställningstaganden: så och så skall vi göra. Frågekomplexen måste utsättas för analys och utredning. Det är ju sammanhanget mellan orsak och verkan som vi vill finna för att sedan kunna sätta in vettiga åtgärder. Så arbetar vi inom pedagogisk-psykologiska rådgivningen, inom den psykiska barna- och ungdomsvården o. s. v. När nu ecklesiastikministern hänvisar till skolöverstyrelsens arbetsgrupp för disciplinfrågor, har han därmed pekat på en framkomlig väg — i varje fall en början — att finna godtagbara förslag till hjälpåtgärder.

Ur den enkät som av skolöverstyrelsens arbetsgrupp utförts bland lärare och vars resultat skall presenteras till hösten har vissa uppgifter redan offentliggjorts. Lärare har t. ex. rapporterat prat, uppstudsighet och förströddhet under lektionerna men även klart sociala och kriminella beteenden såsom skolk, snatteri, stöld, vandalisering etc. Jag citerar ur rapporten: »Grundskolans lärare har gripits av en känsla av maktlöshet i disciplinfrågan. De känner sig övergivna av samhället, av elevernas föräldrar, ibland också av skolledningen.»

Hur denna situation har uppkommit utreder man inte på ett par minuter. Vi har en ny skola med övergång till nya organisationsformer. Detta kan ofta medföra svårigheter, vilket man t. ex. ser vid inskolningen av barn i första klass med allt vad detta betyder av nya

attityder. Det gäller att se till att svårigheterna inte blir för stora. Och här bör sägas att Sverige har en lärarkår som lojalt efter skolförfattningar och bästa förmåga försöker göra sin plikt.

Nu har vi naturligtvis många orsaker till att dessa besvärligheter inom skolan så att säga blivit mera markanta. En orsak kan vara att vi inte längre har en differentierad skola, en urvalsskola. Vi har nu klasser där begåvningsspänvidden kan omfatta många år, vilket kan vara en bidragande orsak till oro i klassen. Bristande studieförutsättningar kan ge skolleda, och då händer det att elever ibland försöker hävda sig på annat sätt. En annan orsak kan var lärarbristen — jag skall inte tala om den här. Det kan vidare vara lokalbristen. Man dubblerar klassundervisningen. Att det förekommer hörde jag senast häromdagen. Det leder lätt till kraftiga irritationsmoment. Sammandragningen till högstadien kan även bidra till bristande balans och bristande arbetsro i klassrummen.

Hjälpmedlen för den nya skolan är bl. a. observationsklasser och skolpsykologisk rådgivning. Man kan även peka på specialklasserna såsom terapi för handikappade barn med skolsvårigheter. Vi försöker där finna sambandet mellan orsak och verkan. Klasserna är små, i medeltal 12 elever, men upp till 17—18 elever förekommer. Det finns emellertid en hake i dessa korrektionsmöjligheter, nämligen tidsfaktorn. Undersökningarna kan ta lång tid, och det råder brist på fackkunnig personal. Föreslagna åtgärder, t. ex. hänvisning till de olika formerna av specialklasser, kan inte fullföljas på sätt och i den utsträckning som är önskvärt.

Vi hoppas inom skolans värld på den utredning av skolöverstyrelsen som skall komma. Skulle jag såsom fältarbetare på det skolpsykologiska verksamhetsområdet komma med en rekommendation och ett konkret förslag till hjälp på detta område, skulle det vara att man bör ta vara på de vidareutbildade speciallära-

re som finns inom grundskolan och som i kraft av sin utbildning och sin pedagogiska erfarenhet eller — för att använda finansministerns ord tidigare här i dag — i kraft av sin pedagogisk-progressiva ambition skulle kunna verka som rådgivande sakkunskap i dessa frågor. Den pedagogiska erfarenheten är mycket viktig, eftersom det är undervisningen — d. v. s. arbetet i gruppen — som utgör den praktiskt tillämpade psykologien. Dessa speciallärare skulle i mycket större utsträckning kunna ges tjänstgöring inom skolan i just vissa skolpsykologiska arbetsuppgifter, enskild undervisning, rådgivande samtal o. s. v. Vad som behövs och många gånger är tillräcklig hjälp är att eleven med anpassningsproblem får någon som lyssnar på sig och förstår hans problem. Det är terapi. I vår stressade tidsålder har så få tid att lyssna. Tidens melodi är: Skynda dig!

Det skulle kunna sägas mycket mera i denna sak, men jag nöjer mig med att hänvisa till skolöverstyrelsens utredningsarbete i detta frågekomplex, och i avvaktan på förslag till åtgärder vill jag ansluta mig till den reservation som finns fogad till statsutskottets utlåtande nr 112 avdelning I under punkt 12.

Herr MÅRTENSSON (s):

Herr talman! Det kan väl tveklöst sägas att skolväsendet i dag står i centrum för uppmärksamheten i det svenska samhället. Bakgrunden härtill är ju att all ungdom skall ha samma rätt till undervisning och utbildning. Det är en målsättning som torde omfattas av praktiskt taget alla. Det betyder också att det för att kunna tillmötesgå och realisera ett sådant program krävs mycket stora insatser från samhällets sida. Det är inte bara fråga om ekonomisk insats, det är också fråga om personella resurser, icke minst när det gäller lärare.

Man kan säga att utvecklingen går

Ang. vissa frågor rörande lärarutbildning

snabbt. Den går mycket snabbt, och det visar sig också att de prognoser om har gjorts upp och som har utmynnat i ett program avsett att gälla för några år framåt inte var hållbara. Nya prognoser får göras upp på ett tidigare stadium än vad som från början var avsett.

Det är inte enbart fråga om ungdomens rätt till utbildning, det är också fråga om ungdomens rätt att välja sina studievägar, att välja den väg som ligger bäst till för vederbörande. Detta ställer i sin tur krav på samhället.

Av alla de problem som vi i dag har att brottas med och kommer att få brottas med även i fortsättningen intar lärarbristen den mest framträdande ställningen. Bristen på lärare är, som redan har sagts, stor, och i den proposition som nu har lagts på riksdagens bord föreslås en hel del åtgärder för att söka råda bot på det bristförhållande som uppkommit.

Jag skall inte här ge mig in på att försöka lämna någon redovisning för de åtgärder som departementschefen presenterat i sin proposition och som utskottet har accepterat. Det bör kanske räcka med att endast nämna några av dem rent rubrikmässigt. Det är fråga om åtgärder i syfte att effektivisera arbetsformerna, det är fråga om överförande av arbetsuppgifter från lärare till annan arbetskraft, det är fråga om förbättring av lärarnas utbildning och förbättring av arbetsförhållandena, men det är också fråga om åtgärder i syfte att öka lärartillgången. Det är vidare fråga om ökning av utbildningskapaciteten, och på den punkten har ju departementschefen förslag i sin proposition. Det är bl. a. fråga om att starta en ny skola i Uppsala. Frågan om att öka benägenheten att söka sig in på lärarbanan är ett av de problem som departementschefen också tar upp i sin proposition.

Det har ifrån reservanternas sida anförts åtskilliga förslag som kunde vara till någon hjälp vid lösandet av det pro-

Ang. vissa frågor rörande lärarutbildning

blem som nu diskuteras, nämligen läraryrket. Man har på reservanthåll konstaterat att det föreligger en brist, men jag tycker mig ändå ha förmärkt en underton av optimism hos reservanternas talesman. Han menar att det visserligen är besvärligt nu men hyser ändå en förhoppning om att man skall kunna lösa de svårigheter som för närvarande föreligger med vidtagna åtgärder och eventuellt andra åtgärder i fortsättningen.

Jag skall, herr talman, inte upphålla mig vid reservationerna alltför mycket. Reservanterna själva har ju i mycket stor utsträckning avgivit allmänna värderingar och inte så mycket uppehållit sig vid reservationerna utan nöjt sig med kortfattade kommentarer. Jag skall göra på samma sätt.

Reservation nr 1 utmynnar i ett yrkande om inrättande av en professur i pedagogik vid lärarhögskolan i Uppsala, i likhet med vad man nu har i Stockholm, Malmö och Göteborg. Utskottet anser att det kan vara av vikt att en sådan professur kommer till stånd men anser att ytterligare överväganden nog bör göras, bl. a. därför att det är fråga om avvägningsproblem med hänsyn till den vid Uppsala universitet befintliga pedagogikinstitutionen.

I reservation nr 2 är det fråga om intagningskapaciteten för nästa läsår, avseende folkskolläraryrket vid seminarierna. Herr Einar Persson har redan erinrat om att 1963 års riksdag godtog departementschefens förslag om att seminarieorganisationen skulle successivt nedskäras. I sin proposition har departementschefen nu sagt att han under hand erfarit att planeringsarbetet för övergång till lärarhögskolor — som skall ersätta seminarierna — nu fortskridit så långt att det senast i samband med fastställande i vår av antalet intagningsavdelningar vid seminarierna torde kunna lämnas vissa klara och konkreta besked om vad som bedöms vara den lämpliga takten för överföran-

de av utbildningen av folkskollärare och småskollärare till lärarhögskolor.

På den punkten har utskottet understrukit vad som tidigare sagts, nämligen att avvecklingen av seminarierna skall ske så smidigt som möjligt.

I detta sammanhang har också förts på tal utbildningen av lärare på tvåårig linje, till vilken nu krävs studentexamen som grund. Jag vill gärna här påpeka att det förhållandet att utskottet här har sagt att grunden uppenbarligen måste vara studentexamen för den som vill gå på en tvåårig linje inte i och för sig innebär att andra avdelningen inom statsutskottet accepterat detta som någonting bestående. Jag vill gärna betona att det finns en starkt förankrad mening inom avdelningen att detta inte får betraktas som någonting normgivande. Vi har den uppfattningen att man inte skall låsa fast sig vid studentexamen. Även andra sökande, som kan visa upp sådan kompetens som gör det möjligt för dem att tillgodogöra sig lärarutbildningen, bör få möjligheten att komma in.

Riksdagen får förmodligen redan till hösten anledning att ta upp denna fråga på nytt i samband med en annan fråga på skolväsendets område, som troligen kommer att föreläggas höstriksdagen.

När det gäller reservation nr 3, om disciplinsvårigheterna, har ju statsrådet Edenman som svar på en interpellation i förmiddags sagt att den frågan är föremål för undersökning och kartläggning i skolöverstyrelsen. Utskottet har också anfört detta som motiv för att inte bifalla de reservationsvis framförda yrkandena. Utskottet anser att man bör avvakta resultatet av den undersökning och kartläggning på detta område som skolöverstyrelsen bedriver.

Herr Källqvist var inne på reservation nr 4, som går ut på att folkskollärare som fyllt 45 år och arbetat 12 terminer på grundskolans högstadium skulle kunna erhålla ordinarie tjänst. Utskottet vill på den punkten anföra

Ang. vissa frågor rörande lärarutbildning

att det kan föreligga risk för att en sådan möjlighet inverkar menligt på frekvensen av vidareutbildningen.

När det gäller huvudmannskapet för den regionala akademiska undervisningen och dess överförande från skolöverstyrelsen till universitetskanslersämbetet, vilket framförts i reservation nr 5, säger utskottet att man här bör avvakta lärarutbildningssakkunnigas förslag.

Dessutom kommer ju i anledning av en proposition kanslersämbetet förmodligen att genomgå en stor omorganisation.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter under avdelning I.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje punkt av utskottets i förevarande avdelning gjorda hemställan, varvid dock punkterna 1 och 2, 4 och 5, 9—11 samt 16—19 komme att sammanföras.

På gjord proposition bifölls till en början vad utskottet i *punkterna 1 och 2* hemställt.

Därefter gjorde herr talmannen i enlighet med de angående *punkten 3* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av fröken Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Widén* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 112 avd. I punkten 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av fröken Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Widén* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 71;

Nej — 55.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Därpå bifölls på gjord proposition vad utskottet i *punkterna 4 och 5* hemställt.

Vidare gjorde herr talmannen enligt de rörande *punkten 6* framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på bifall till motionerna I: 685 och II: 836, såvitt nu vore i fråga; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andersson, Birger*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 112 avd. I punkten 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. vissa frågor rörande lärarutbildning

Vinner Nej, bifallas motionerna I: 685 och II: 836, såvitt nu är i fråga.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning.

Då herr talmannen fann tvekan kunnna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 59;

Nej — 54.

Därjämte hade 16 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ytterligare gjorde herr talmannen i enlighet med de avseende *punkten 7* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på bifall till motionerna I: 685 och II: 836, såvitt nu vore i fråga; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andersson, Birger*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 112 avd. I punkten 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifallas motionerna I: 685 och II: 836, såvitt nu är i fråga.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning.

Då herr talmannen fann tvekan kunnna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och be-

funnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 63;

Nej — 51.

Därjämte hade 15 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera gjorde herr talmannen enligt de beträffande *punkten 8* framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av fröken *Andersson* m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Petersson, Per*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 112 avd. I punkten 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av fröken *Andersson* m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Petersson, Per*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 84;

Nej — 40.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På gjord proposition bifölls härpå vad utskottet i *punkterna 9—11* hemställt.

I fråga om *punkten 12* anförde nu herr talmannen, hade yrkats dels bifall till utskottets hemställan, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av fröken Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 3 betecknade reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Widén* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 112 avd. I punkten 12, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av fröken Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna med 3 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 71;

Nej — 57.

Ang. vissa frågor rörande lärarutbildning

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Vidare gjorde herr talmannen enligt de angående *punkten 13* framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Axel Johannes Andersson m. fl. vid utlåtande avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Källqvist* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 112 avd. I punkten 13, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Johannes Andersson m. fl. vid utlåtandet angivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Källqvist* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 93;

Nej — 27.

Därjämte hade 9 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På härefter gjord proposition bifölls vad utskottet i *punkten 14* hemställt.

Därpå gjorde herr talmannen i enlighet med de avseende *punkten 15* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av fröken Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 5 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Petersson, Per*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 112 avd. I punkten 15, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av fröken Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 5 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Petersson, Per*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 88;

Nej — 40.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Slutligen bifölls på gjord proposition vad utskottet i *punkterna 16—19* hemställt.

Avd. II

Punkten 1

Anslag till lärarhögskolan i Stockholm

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för lärarhögskolan i Stockholm, som föranleddes av vad departementschefen förordat, dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för lärarhögskolan i Stockholm, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1964/65, dels ock till Lärarhögskolan i Stockholm: Avlöningar för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 10 050 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Thorsten Larsson* och *Svanström* (I: 489) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Nilsson* i Tvärålund och *Boo* (II: 600),

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fröken *Stenberg m. fl.* (I: 714) och den andra inom andra kammaren av herr *Nordstrandh* (II: 870).

I motionerna I: 714 och II: 870 hade hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte besluta om inrättande av en tjänst som biträdande rektor i ABp 27 vid lärarhögskolan i Stockholm.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 489 och II: 600 samt I: 714 och II: 870, sistnämnda båda motioner såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för lärarhögskolan i Stockholm,

som föranleddes av vad departementschefen förordat;

b) godkänna under punkten införd avlöningsstat för lärarhögskolan i Stockholm, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1964/65;

c) till Lärarhögskolan i Stockholm: Avlöningar för budgetåret 1964/65 anvisa ett förslagsanslag av 10 050 000 kronor.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson*, herrar *Per Petersson* och *Staxäng*, fröken *Karlsson* samt herr *Källstad*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 714 och II: 870, såvitt nu vore i fråga, ävensom med avslag å motionerna I: 489 och II: 600,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för lärarhögskolan i Stockholm, som föranleddes av vad reservanterna förordat;

b) godkänna i reservationen införd avlöningsstat för lärarhögskolan i Stockholm, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1964/65;

c) till Lärarhögskolan i Stockholm: Avlöningar för budgetåret 1964/65 anvisa ett förslagsanslag av 10 050 000 kronor.

Herr **PETERSSON, PER**, (h):

Herr talman! Under punkten 1 har kammaren att ta ställning till ett förslag i reservationen som innebär att reservanterna i likhet med skolöverstyrelsen önskar inrättande av en tjänst som biträdande rektor vid lärarhögskolan i Stockholm. Skolöverstyrelsen har även föreslagit biträdande rektorer vid lärarhögskolorna i Göteborg och Malmö. Då enligt min mening behovet av biträdande rektor är klart verifierat, ber jag att få yrka bifall till reservationen av fröken *Andersson* m. fl.

Anslag till lärarhögskolan i Malmö

Herr **MARTENSSON** (s):

Herr talman! Att rektor vid lärarhögskola behöver hjälp har utskottet understrukit tidigare och understryker det även vid detta tillfälle. Men med vetskap om att statskontoret har frågan om formerna för lärarhögskolornas omedelbara ledning för undersökning anser utskottet att det tills vidare bör räcka med den av departementschefen föreslagna höjningen med 10 000 kronor av de medel som står till förfogande för vissa rektorsuppgifter. Utskottet ansluter sig till departementschefens förslag, och jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets yrkande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övertvägande ja besvarad.

Punkter 2 och 3

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 4

Anslag till lärarhögskolan i Malmö

I denna punkt hade utskottet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag samt med avslag å motionerna I: 714, av fröken *Stenberg* m. fl., och II: 870, av herr *Nordstrandh*, såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för lärarhögskolan i Malmö, som föranleddes av vad departementschefen förordat;

b) godkänna under punkten införd avlöningsstat för lärarhögskolan i Malmö, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1964/65;

Anslag till lärarhögskolan i Göteborg

c) till Lärarhögskolan i Malmö: Avlöningar för budgetåret 1964/65 anvisa ett förslagsanslag av 8 820 000 kronor.

I motionerna I: 714 och II: 870 hade anhållits, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte besluta om inrättande av en tjänst som biträdande rektor i ABp 27 vid lärarhögskolan i Malmö.

Reservation hade anförts av fröken *Andersson*, herrar *Per Petersson* och *Staxäng*, fröken *Karlsson* samt herr *Källstad*, vilka, under hänvisning till vad som anförts i reservationen vid punkten 1, ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 714 och II: 870, såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för lärarhögskolan i Malmö, som föranleddes av vad reservanterna förordat;

b) godkänna i reservationen införd avlöningsstat för lärarhögskolan i Malmö, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1964/65;

c) till Lärarhögskolan i Malmö: Avlöningar för budgetåret 1964/65 anvisa ett förslagsanslag av 8 820 000 kronor.

Herr **PETERSSON, PER**, (h):

Herr talman! Med hänvisning till det anförande som jag höll under punkten 1 ber jag att få yrka bifall till reservationen av fröken *Andersson* m. fl.

Herr **MÄRTENSSON** (s):

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen,

vilken förnyades, vara med övervägande jag besvarad.

Punkterna 5 och 6

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 7**Anslag till lärarhögskolan i Göteborg**

I förevarande punkt hade utskottet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag samt med avslag å motionerna I: 714, av fröken *Stenberg* m. fl., och II: 870, av herr *Nordstrandh*, såvitt nu vore i fråga.

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för lärarhögskolan i Göteborg, som föranleddes av vad departementschefen förordat;

b) godkänna under punkten införd avlöningsstat för lärarhögskolan i Göteborg, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1964/65;

c) till Lärarhögskolan i Göteborg: Avlöningar för budgetåret 1964/65 anvisa ett förslagsanslag av 8 117 000 kronor.

I motionerna I: 714 och II: 870 hade anhållits, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte besluta om inrättande av en tjänst som biträdande rektor i ABp 27 vid lärarhögskolan i Göteborg.

Vid punkten hade reservation avgivits av fröken *Andersson*, herrar *Per Petersson* och *Staxäng*, fröken *Karlsson* samt herr *Källstad*, vilka, under hänvisning till vad som anförts i reservationen vid punkten 1, ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 714 och II: 870, såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för lärarhögskolan i Göteborg, som föranleddes av vad reservanterna förordat;

Anslag till särskilda lärarutbildningsåtgärder

b) godkänna i reservationen införd avlöningsstat för lärarhögskolan i Göteborg, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1964/65;

c) till Lärarhögskolan i Göteborg: Avlöningar för budgetåret 1964/65 anvisa ett förslagsanslag av 8 117 000 kronor.

Herr **PETERSSON, PER**, (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen av fröken Andersson m. fl.

Herr **MARTENSSON** (s):

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de därunder förekomna yrkandena gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 8—22

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 23**Anslag till särskilda lärarutbildningsåtgärder**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga den ändring i personalförteckningen för tekniska högskolan i Stockholm, som föranleddes av vad departementschefen föreslagit, dels till Särskilda lärarutbildningsåtgärder för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 5 590 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fröken *Stenberg m. fl.* (I:

714) och den andra inom andra kammaren av herr *Nordstrandh* (II: 870), i vilka hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte besluta att till Särskilda lärarutbildningsåtgärder för budgetåret 1964/65 anvisa ett reservationsanslag av 6 061 000 kronor.

Utskottet hade i den nu ifrågakommande punkten av angivna orsaker hemställt,

1. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga den ändring i personalförteckningen för tekniska högskolan i Stockholm, som föranleddes av vad departementschefen föreslagit;

2. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 714 och II: 870, såvitt nu vore i fråga, till Särskilda lärarutbildningsåtgärder för budgetåret 1964/65 anvisa ett reservationsanslag av 5 590 000 kronor.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson*, herrar *Axel Johannes Andersson*, *Bengtson*, *Per Jacobsson*, *Källqvist*, *Per Petersson*, *Sundin*, *Staxäng*, *Svensson* i Stenkyrka, *Eliasson* i Sundborn och *Svensson* i Ljungskile, fröken *Karlsson* samt herrar *Nelander* och *Källstad*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen avgivits, samt att utskottet bort under 2 hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 714 och II: 870, såvitt nu vore i fråga, till Särskilda lärarutbildningsåtgärder för budgetåret 1964/65 anvisa ett reservationsanslag av 5 870 000 kronor.

Herr **WIDEN** (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid denna punkt fogade reservationen.

Herr **MARTENSSON** (s):

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Om fraktbidrag i vissa fall vid avsättning av utsädespotatis, m. m.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle bifalla utskottets hemställan med den ändring, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Widén* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 112 avd. II punkten 23, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Widén* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 74;

Nej — 55.

Punkterna 24 och 25

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 114 och 120—

125 samt memorial nr 126, bevillningsutskottets betänkande nr 51, första lagutskottets utlåtanden nr 28—30 ävensom andra lagutskottets utlåtanden nr 50 och 51.

Om fraktbidrag i vissa fall vid avsättning av utsädespotatis, m. m.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

I årets statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under nionde huvudtiteln föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1964/65 till prisreglerande åtgärder på jordbrukets område beräkna ett förslagsanslag av 155 000 000 kronor.

Sedermera hade Kungl. Maj:t i en den 6 mars 1964 dagtecknad proposition, nr 77, angående vissa åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, m. m., vilken hänvisats till jordbruksutskottet, föreslagit riksdagen att

dels lämna utan erinran vad i propositionen anförts beträffande användningen av de medel, som influtit under regleringsåret 1962/63 eller tidigare regleringsår och som influtit eller inflöte under regleringsåren 1963/64 och 1964/65 genom upptagande av införselavgifter, ävensom av andra i samband med jordbruksregleringen under nämnda regleringsår influtna eller inflytande avgiftsmedel,

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att medgiva Gotlands hampodlareförening uppskov med erläggande av de under åren 1964 och 1965 till betalning förfallande amorteringarna på räntorna för föreningens ur hemslöjdsånefonden beviljade lån,

Om fraktbidrag i vissa fall vid avsättning av utsädespotatis, m. m.

dels godkänna vad i propositionen förordats såvitt avsåge omläggningen av prisregleringen för brödsäd, m. m.,

dels till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område för budgetåret 1964/65 anvisa ett förslagsanslag av 155 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

A. i samband med statsverkspropositionen:

1) motionen I: 236, av herr *Svanström*, vari hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om snara åtgärder för att förverkliga den jordbrukspolitiska målsättningen att giva jordbrukarna inkomstlikställighet;

2) de likalydande motionerna I: 609, av herr *Bengtson m. fl.*, och II: 751, av herr *Hedlund m. fl.*, i vilka motioner föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla, att Kungl. Maj:t under förberedelsearbetet för den provisoriska prisreglering för jordbruket, som skulle följa vid sexårsperiodens slut, måtte medverka till en sådan utformning, att jordbruksbefolkningen kunde uppnå den i statsmakternas beslut avsedda inkomstlikställigheten med jämförbara grupper, samt att Kungl. Maj:t måtte förelägga 1965 års riksdag förslag i sagda syfte;

B. i anledning av propositionen nr 77:

1) de likalydande motionerna I: 690, av herr *Carlsson, Eric*, och herr *Svanström*, samt II: 843, av herr *Dahlgren m. fl.*, i vilka motioner hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte uttala, att övergång till den s. k. falltalsmetoden för kvalitetsbestämning vid inlösen av brödsäd icke borde ske under nu löpande avtalsperiod för jordbruket;

2) de likalydande motionerna I: 691, av herr *Gustafsson, Nils-Eric*, och II: 845, av herr *Larsson* i Norderön, i vilka motioner anhållits, att riksdagen vid sin behandling av propositionen nr 77 måtte medgiva, att fraktbidrag vid export av utsädespotatis finge utgå av tillgängliga regleringsmedel avseende potatis i enlighet med vad jordbruksnämnden förordat;

3) de likalydande motionerna I: 692, av herr *Isacson m. fl.*, och II: 846, av herr *Nilsson* i Tvärälund *m. fl.*, vari yrkats, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att i avsikt att stimulera en önskvärd odling av högklassig utsädespotatis inom de virusfria odlingsområdena i norra Sverige fraktbidrag måtte medgivas;

4) de likalydande motionerna I: 693, av herr *Jonasson*, samt II: 847, av herrar *Persson* i Heden och *Etmwall*, i vilka motioner föreslagits, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 77 skulle dels godkänna, att falltalsmetoden för kvalitetsbestämning vid inlösen av brödsäd och därpå grundade prisregleringsskalor finge tillämpas under en provisorietid av två år; dels ock i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att falltalsmetoden och därtill knutna prisregleringsskalor efter nämnda provisorietid av två år måtte bli föremål för översyn i enlighet med vad i motionerna anförts;

5) de likalydande motionerna I: 694, av herr *Weibull m. fl.*, samt II: 844, av herrar *Larsson* i Borrbby och *Dahlgren*, vari hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att införselavgifterna avseende ärter och hamprö måtte göras till föremål för en skyndsam översyn, att ett gränsskydd måtte anordnas för vallväxtutsäden på i princip likartat sätt som beträffande andra jordbruksprodukter, samt att i samband därmed frågan om införande av införselavgifter avseende utsäden av vallväxter, stat. nr 12.03.120—290, måt-

Om fraktbidrag i vissa fall vid avsättning av utsädespotatis, m. m.

te upptagas till omförhandling i samband med de stundande GATT-förhandlingarna under innevarande år.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

I. lämna utan erinran vad i propositionen anförts beträffande användningen av de medel, som influtit under regleringsåret 1962/63 eller tidigare regleringsår och som influtit eller inflöte under regleringsåren 1963/64 och 1964/65 genom upptagande av införselavgifter, ävensom av andra i samband med jordbruksregleringen under nämnda regleringsår influtna eller inflytande avgiftsmedel;

II. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att motionerna I: 694 och II: 844 måtte överlämnas till 1960 års jordbruksutredning;

III. bemyndiga Kungl. Maj:t att medgiva Gotlands hampodlareförening uppskov med erläggande av de under åren 1964 och 1965 till betalning förfallande amorteringarna på och räntorna för föreningens ur hemslöjdslänefonden beviljade lån;

IV. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 690 och II: 843, godkänna vad i det föregående förordats såvitt avsåge omläggningen av prisregleringen på brödsäd, m. m.;

V. besluta, att motionerna I: 693 och II: 847 skulle anses besvarade med vad utskottet i utlåtandet anförte;

VI. i anledning av motionerna I: 691 och II: 845 samt I: 692 och II: 846 i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om prövning av förutsättningarna för att i vissa fall medgiva fraktbidrag i samband med avsättningen av utsädespotatis;

VII. å riksstaten för budgetåret 1964/65 under nionde huvudtiteln till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område anvisa ett förslagsanslag av 155 000 000 kronor;

VIII. lämna motionen I: 236 utan bifall; och

IX. lämna utan åtgärd motionerna I: 609 och II: 751.

Reservation hade anförts av herrar *Magnusson* och *Manne Olsson*, fru *Lindskog* samt herrar *Arweson* och *Persson* i Skänninge, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under VI hemställa, att riksdagen måtte lämna motionerna I: 691 och II: 845 samt I: 692 och II: 846 utan åtgärd.

Herr **OLSSON, MANNE**, (s):

Herr talman! Jordbruksnämnden framhåller att Sverige och särskilt Norrland har goda naturliga förutsättningar för produktion av högklassig utsädespotatis. Med hänsyn härtill, säger jordbruksnämnden, borde Sverige ha goda möjligheter att bygga upp betydande exportmarknader för utsädespotatis i länder som till följd av ett varmt klimat är hänvisade till att förnya sitt odlingsmaterial genom import. Det har emellertid inte varit möjligt att få till stånd en regelbunden export av mera betydande kvantiteter, eftersom andra länder har kunnat erbjuda utsädespotatis till väsentligt lägre pris om också samtidigt av en lägre kvalitet.

Bland orsakerna till att svensk utsädespotatis inte kan konkurrera prismässigt på världsmarknaden framhålles i första hand de höga odlingskostnaderna. Man framhåller också att transportkostnaderna är relativt höga. Jordbruksnämnden föreslår att åtgärder vidtages för att underlätta exporten av utsädespotatis. Nämnden upplyser om att fraktkostnaderna mellan Haparanda och Göteborg för närvarande uppgår till 8 öre per kg och föreslår att fraktbidrag lämpligen bör utgå maximalt med detta belopp.

Departementschefen har inte funnit anledning att medverka till en exportsubvention för utsädespotatis. Motions-

Om fraktbidrag i vissa fall vid avsättning av utsädespotatis, m. m.

paren I: 691 och II: 845 samt I: 692 och II: 846 har det gemensamt att de har lagit upp jordbruksnämndens förslag till exportsubvention. Det senare motionsparet har velat begränsa stimulansen för utsädesodling av potatis till Norrland. Utskottet finner de i förevarande motioner berörda problemen värda beaktande och får för sin del föreslå att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer att statens jordbruksnämnd ges i uppdrag att pröva under vilka förutsättningar fraktbidrag bör kunna utgå för avsättning av i Norrland odlad utsädespotatis samt att därefter till Kungl. Maj:t inkomma med förslag var till gjorda överväganden kan föranleda.

Reservanterna, som ansluter sig till propositionen nr 77, anser att de skäl som har anförts för fraktbidrag vid export av utsädespotatis säkerligen kan åberopas för att införa exportsubventioner för en mängd andra produkter. Jag anser att exportsubventioner som här föreslås säkert inte är de enda medel som behöver prövas för att lösa det problemet att vi inte är konkurrenskraftiga nog på världsmarknaden beträffande utsädespotatis. Om man nu anser att det behövs subventioner för att vi skall kunna konkurrera på världsmarknaden, skall väl inte prövningen av odlingsområdet begränsas till en viss del av landet. Efter vad jag kan förstå har väl potatisodlare i övriga delar av landet kanske andra extra kostnader som motsvarar fraktkostnaden mellan Haparanda och Göteborg.

Till sist ett påpekande, herr talman! När vi nu snart står inför sexårsavtalets utgång är det väl inte lämpligt att i förväg binda riksdagen vid ett detaljfrågor av här nämnd art. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen beträffande punkt VI.

Herr SVEDBERG, LAGE, (s):

Herr talman! Företrädaren för reservationen har lämnat en redogörelse över den punkt i utskottets utlåtande som

reservationen avser. Den del av utskottets utlåtande som meningarna blivit delade om bygger dock ingalunda på en hemställan från Kungl. Maj:t, utan utskottsmajoriteten grundar sin bedömning på en framställning som statens jordbruksnämnd har avlämnat till Kungl. Maj:t.

Jordbruksnämnden har ansett det vara angeläget att genom ianspråktagande av regleringsmedel försöka möjliggöra en svensk export av utsädespotatis på den europeiska marknaden. I denna framställning, vilken återges i propositionen nr 77, har jordbruksnämnden även givit till känna att det inom vårt land finns områden där det produceras en högklassig och virusfri utsädespotatis. Detta har även nämnts av reservanternas talesman. På grund av fraktkostnaderna finns det dock mycket små möjligheter att konkurrera på den europeiska marknaden.

Vad gäller nu denna fråga? Jo, jordbruksnämnden anser att man skulle kunna ta en del av de regleringsavgifter som har strömmat in både från importregleringen och i form av exportavgifter, för att utjämna fraktkostnaderna och därmed öka de svenska möjligheterna att exportera potatis till den europeiska marknaden.

Jag har länge väntat att prisregleringsmedel skulle kunna till en del användas för att hjälpa upp avsättningen även av det norrländska jordbrukets produkter. Nu har jordbruksnämnden tagit ett initiativ i fråga om utsädespotatisen, och jag är glad över att jordbruksutskottets majoritet har funnit tillräckliga skäl för att biträda dess förslag. De norrländska jordbrukarna har solidariskt med jordbrukarna i de övriga delarna av landet varit med om importprisregleringar som gjort det möjligt att hålla fodermedelspriserna vid en sådan nivå att södra Sveriges jordbrukare fått en skäligen lön för sitt arbete inom en verksamhet som de norrländska jordbrukarna inte haft samma förutsättningar att bedriva, beroende på flera omständig-

Om fraktbidrag i vissa fall vid avsättning av utsädespotatis, m. m.

heter, som de ärade ledamöterna i riksdagen väl känner till.

För några år sedan, när jordbruksregleringspolitiken var som mest aktuell, hade vi stora diskussioner om rättvisan i prisregleringssystemet. Nu är jordbruksnämnden i färd med att ta initiativ, och jag skulle ha varit glad om jordbruksutskottet varit enhälligt när det biträtt framställningen om fraktbidrag. Det gäller emellertid endast ett prov, och det är ingalunda säkert att provet kommer att ge belägg för att det finns utsikter till framgång.

Som representant för övre Norrland har jag anledning att anföra vissa detaljer rörande hur man skulle kunna skapa en mera differentierad jordbruksproduktion i händelse av att potatisen skulle kunna finna avsättning. Man minskar de arealer där foder tas till mjölkproduktionen. Man minskar även statens bidrag till denna del av den animaliska produktionen.

Då säger mängen: »Avstånden är så långa. Vännäs ligger på halva vägen mellan Stockholm och Kiruna, och Östersund ligger ungefär i mitten av Sverige.» Det är klart att avstånden blir långa och frakten dyr. Men när man vet att fruktvagnar går norrut med last av frukt och andra förnödenheter som konsumeras i Norrland och vandrar tillbaka tomma söderut, tycker man att jordbruksdepartementet kunde ta kontakt med järnvägsstyrelsen för att få rimliga frakter via återgångsvagnarna.

Jag tror att Norrland har rätt att kräva solidaritet. Låt mig ta några siffror för drygt tio år sedan, siffror som vi i vissa fall kan mer än fördubbla, för några produkter som tillför statskassan inkomster. Vi finner då att 25 procent av de sågade trävarorna levereras från övre Norrland. Härtill kommer åtskilliga procent rundvirke som transporteras ända ner till Norrköping för helförädling. Från trämasseindustrierna i övre Norrland kommer 35 procent av landets pappersmassa. Över 80 procent av vattenkraften finns i övre Norrland,

och om Luleälven blir färdigutbyggd, torde siffran kunna ökas med ytterligare någon procent.

Vi är glada över denna utveckling, men vi är knappast glada när vi ser på framtidsutsikterna. Ungdomen flyr dessa bygder i brist på arbetsmöjligheter, och från södra Sverige skickar man arbetsmarknadsstyrelsens tjänstemän till Norrland för att värva ungdomen till södra Sverige utan att tänka på att ge någon återbäring i form av nya helförädlingsindustrier.

Jag tror inte att det är någon risk att följa utskottsmajoriteten i detta utskottsförslag. Man begär en utredning från jordbruksnämnden, och Kungl. Maj:t kommer att få pröva saken, när jordbruksnämnden har undersökt förutsättningarna, och jag ber att få yrka bifall till jordbruksutskottets utlåtande.

Herr WEIBULL (h):

Herr talman! Herr Manne Olsson och herr Svedberg har ganska utförligt uppehållit sig vid motiveringarna både för utskottet och för reservationen. Herr Manne Olsson uppehöll sig särskilt vid att resonemanget om subventionering gällde exporten och också kunde tillämpas på en rad andra produkter. I reservationen står emellertid också en annan sak. Där står: »Med hänsyn till bristen på bra utsädespotatis i andra delar av Sverige bör nämligen möjligheter finnas att utan fraktbidrag finna avsättning för utsädespotatis från Norrland.» Herr Olsson gick inte närmare in på detta resonemang, men han sade att subventionering inte bör inskränkas till någon viss del av landet och att man inte heller borde binda riksdagen inför den stundande omprövningen av jordbruksavtalet.

Vad det allra sista angår tror jag det räcker att hänvisa till vad jordbruksutskottet har uttalat, nämligen att jordbruksnämnden skulle få i »uppdrag att pröva under vilka förutsättningar fraktbidrag bör kunna utgå för avsättning av

Om fraktbidrag i vissa fall vid avsättning av utsädespotatis, m. m.

i Norrland odlad utsädespotatis samt att därefter till Kungl. Maj:t inkomma med förslag, vartill gjorda överväganden kan föranleda.» Det kan knappast binda Sveriges riksdag. Det finns två spårar, dels skall jordbruksnämnden pröva det, dels skall Kungl. Maj:t senare ta ställning till vad jordbruksnämnden kan komma till.

Men jag tror att det väsentliga i diskussionen ännu inte har blivit berört. Som jag ser det gäller inte frågan exportsubventionering av utsädespotatis eller ej. Jag vet att det för med sig komplikationer, om man skall införa sådan subventionering. Problematiken är närmast att försöka komma åt den verkligt stora frågan, nämligen produktionen av god utsädespotatis i landet. Den allt överskuggande frågan är att producera virusfri potatis, vilket vi kan göra i Norrland och praktiskt taget endast i Norrland. Det beror på att vi i Norrland inte har virusspridning via bladlöss, vilket däremot sker över hela södra och mellersta Sverige.

Den högsta utsädesklassen, testutsäde, och den näst högsta utsädesklassen, E-utsäde, kan vi praktiskt taget bara producera uppe i Norrland. Genom att förbilliga transporterna från Norrland till mellersta och södra Sverige skulle man kunna göra dessa förnämliga utsäden — testutsäde och E-utsäde — tillgängliga för fortsatt utsädesproduktion i Mellansverige och Sydsverige. Frakterna betyder en hel del just när det gäller utsädespotatisen.

Jag tror att man ofta inte heller har klart för sig att sjukdomsfrågorna spelar roll för hela potatisfrågan i stort, alltså även produktionen av matpotatis, och jag tror därför att det är viktigt att man på allvar försöker angripa denna sak och gärna försöker gå alla de vägar som går att finna för att förbättra just virussituationen i fråga om potatisutsäde. Att detta system sedan kanske kan leda till att det blir en specialodling av utsädespotatis i Norrland tycker jag inte borde försämra resonemanget när det gäller denna fråga. Tvärtom vore vi väl

alla glada om man kunde finna goda jordbruksproduktionsvägar för den delen av landet.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Häri instämde herr *Hansson, Nils*. (fp).

Herr statsrådet **HOLMQVIST:**

Herr talman! Som framgår av utskottets utlåtande har jordbruksnämnden gjort en framställning om att man skulle subventionera frakt för utsädespotatis som exporteras, och den frågan har vi prövat i departementet. Vi har för vår del funnit att det inte finns anledning att gå till riksdagen med ett sådant förslag, och jag vill gärna motivera varför vi tog denna ställning.

Det gäller ett företag, som fått till stånd en viss export på Sydamerika, men kalkylen för denna export tedde sig inte särskilt gynnsam. Jag skall gärna återge det exempel som jag fått. Vi begärde ytterligare upplysningar från jordbruksnämnden, och då kan jag få lov att återge dem direkt. Frakten från Göteborg till Brasilien i Sydamerika är 28 öre per kilo. Därtill kommer en kostnad för försäkring om 7 öre, kommissionsarvode om 3,5 öre och slutligen emballage 10 öre, summa kostnader för frakt från Göteborg till Brasilien 49 öre per kilo. Det pris som man kunde få ut i Brasilien för detta utmärkta virusfria utsäde som vi odlat här uppe i höga Nord är 69 öre. Det uppstod alltså på denna affär ett netto av 20 öre. Alla som deltagit i vår potatisdebatt här hemma vet att 20 öre svarar ungefär mot det pris som vi betalar i Stockholm till leverantörer som skickar matpotatis hit. Det har legat omkring 18 öre och tidvis under det, men stundom omkring 20.

Nu väjdade man till staten att den skulle ta på sig en viss merkostnad för att få denna affär till stånd. Subventionen skulle vara 8 öre, vilket skulle täcka fraktkostnaden från Norrland ner till Göteborg. Jag sade mig att det inte

Om fraktbidrag i vissa fall vid avsättning av utsädespotatis, m. m.

kan vara vettigt, när vi skall försöka öka exporten, att vi just skall välja en vara, där våra förutsättningar att få ut ett skäligt pris är så minimala som i detta fall. Jag betraktar dem som helt obefintliga. Beträffande utsädespotatis har vi ju anledning räkna med väsentligt högre priser. Detta är anledningen till att denna framställning avsågs.

Motionärerna har emellertid inte nöjt sig med att det skall vara subventionering enbart av utsädespotatis som skulle gå till utlandet, utan att det skulle bli fråga om att subventionera även utsädespotatis som vi använder inom Sverige och att staten alltså skulle vara beredd att ge ett bidrag till detta. Jag tror att herr Weibull, som strax före mig talat i denna fråga, kan bedöma den mycket bättre än jag, men jag har det intrycket att det faktiskt redan är förenat med rätt stora svårigheter att avgöra vad som är matpotatis och vad som är utsädespotatis. Om jag har en bra potatissort — och vi har åtskilliga rena sorter som odlas under de gynnsamma betingelser som bjuds i Norrland — vet jag inte hur jag skall kunna avgöra, när varan går söderut, om den så småningom går till utsäde eller till konsumtion. Redan där har vi problem som kan vara svåra. Det är också en fråga om det finns anledning att ta itu med denna sak i det skede där vi nu står, då sexårsavtalet är på upphällningen. Här gäller det en ny produktion som kommer fram i Norrland, en ny gröda som man nu börjar satsa på. Då skulle vi omedelbart vara beredda att ge subventioner åt den! Jag tycker nog att det vore oriktigt, om vi från början gick in för att ge subventioner. Låt i stället de odlare som vill ha ett gott utsäde betala det pris som är förenat med att få fram ett virusfritt utsäde, vilket vi tills vidare bara kan producera i Norrland och i vissa isolerade delar av landet. Jag ansluter mig därför helt till den mening som är framförd av reservanterna, och jag vill också säga att det här föreligger ett visst avsteg från den upp-

görelse som träffades år 1959. Jag vill nämligen erinra om att det finns ett speciellt förbehåll där för potatisen. Det är inte fråga om regleringsmedel av samma sort som i övrigt, och det är inte sagt att dessa regleringsmedel utan vidare skall användas för jordbruket.

Jag anser därför för min del, att riksdagen gör klokt i att gå på reservanternas linje i denna fråga.

Herr WEIBULL (h) kort genmäle:

Herr talman! Till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet vill jag beträffande matpotatisen och utsädespotatisen bara säga, att den tankegång som har utvecklats av motionärerna liksom av jordbruksutskottet är att det endast är de högsta klasserna av statsplomberad utsädespotatis som skulle bli föremål för fraktlindring. Därmed faller ju matpotatisen utanför. Man kan ju nämligen knappast tänka sig att en så förnämlig utsädespotatis annat än i rena undantagsfall kommer till användning som matpotatis. Att matpotatis däremot skulle kunna bli föremål för fraktlindring är helt uteslutet, enär ifrågasvarande potatis skall vara plomberad som utsädesvara av frökontrollanstalten.

Det förhåller sig faktiskt så, att fraktkostnaderna när det gäller en så tung vara som utsädespotatis spelar en ganska stor roll. De kan nämligen utgöra 10 —20 procent av varuvärdet.

Herr KRISTIANSSON, AXEL, (cp):

Herr talman! När herr Lage Svedberg talade om fraktbidraget till utsädespotatisen, fick jag närmast den uppfattningen att han här insinuerade att det skulle råda en motsatsställning mellan jordbrukarna i norra och södra Sverige på denna punkt. Herr Svedberg yttrade nämligen, att man bör se frågan på det sättet att det norrländska jordbru-

Om fraktbidrag i vissa fall vid avsättning av utsädespotatis, m. m.

ket sedan länge fått dyrt betala fodermedel och dylika förnödenheter. Jag skall inte på något sätt polemisera mot det påståendet. Jag vill bara framhålla, att det inte finns någon motsatsställning mellan jordbrukare i norr och söder på den här diskuterade punkten. Det förhåller sig faktiskt på det sättet som det också gjorts gällande i den efterföljande debatten, att det norrländska jordbruket har mycket stora förutsättningar att odla bra utsädespotatis och att det sydsvenska jordbruket inte kan konkurrera därvidlag.

Diskussionen har kanske i någon mån komplicerats efter jordbruksministrerns inlägg, som möjligen kan tolkas så, att ett bifall skulle innebära en subvention till det sydsvenska jordbruket, som detta självfallet i förevarande sammanhang inte skulle ha. Jag tror emellertid inte att ett positivt ställningstagande leder till detta resultat — det må vara hänt att så kan inträffa i en speciell marknadsituation men inte genomgående.

Det torde inte heller enligt min mening uppstå några svårigheter att hålla isär vad som är utsädespotatis respektive matpotatis, vilket herr Weibull mycket riktigt framhöll. Den kvalitet av utsädespotatis, som säljes från Norrland, betingar i regel ett så högt pris, att den inte kan säljas vare sig i södra Sverige eller utomlands såsom matpotatis.

Får jag bara härtill, herr talman, säga, att jag är till freds med utskottets skrivning om jordbrukets inkomstutveckling och om vad som skall hända efter sexårsavtalets slut. Från centerpartiets sida har vi i en partimotion just pekat på inkomstutvecklingen och vad som skall följa efter sexårsavtalet. Det har uttalats, att det kan bli fråga om ett provisoriskt avtal. Så som det ligger till med arbetet i 1960 års jordbruksutredning är det rätt klart, att så måste bli fallet. Med utskottets skrivning såsom utgångspunkt är jag alltså till freds.

Herr DAHLBERG (s):

Herr talman! Det här förslaget är en rent praktisk fråga. Alla som känner till övre Norrland vet att man där har en intensiv sommar, som gör det möjligt för växterna att där uppe mogna på en mycket kortare tid än i de sydligare delarna av landet. Detta medför i sin tur att virussjukdomar inte hinner angripa växtligheten i samma utsträckning som i södra och mellersta Sverige, och till följd härav får matpotatis och grönsaker en bättre kvalitet. Det är angeläget för odlare i södra och mellersta Sverige att få tag i bra utsäde. Det gäller här alltså inte bara ett norrlandsintresse, utan det är framför allt fråga om ett konsumentintresse att vi får ett bra utsäde och därmed en bra matpotatis.

Jag kan t. ex. berätta att jag i går hörde att man skickat utsädespotatis från Norrbotten till Kanarieöarna. Härigenom kan man där få fram en färsk potatis som är virusfri. Om någon vecka kan vi därför äta färsk potatis från Kanarieöarna, som ursprungligen kommit från Norrbotten.

Jag tror att detta är ett lika stort konsumentintresse som odlarintresse. Det har i Norrland förekommit en del odling av utsädespotatis, men för dem som skall förvärva denna vara blir det i regel dyrt, och det är bara specialodlare som har möjlighet att utnyttja den. Men kan man ge övre Norrland chansen att odla utsädespotatis i större utsträckning och samtidigt ge konsumenterna och potatisodlarna i södra och mellersta Sverige ett handtag i detta avseende, är det inte bara ett norrlandsintresse. Det är ett riksintresse att det blir ordning på denna potatisfråga.

Jag ber med dessa ord att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr BENGTSO (cp):

Herr talman! När det snart tillämpliga sexårsavtalet ingicks, förutsat-

Om fraktbidrag i vissa fall vid avsättning av utsädespotatis, m. m.

tes att man under dessa sex år skulle få en utjämning av den klyfta i inkomsthänseende mellan jordbrukarna och därmed jämförliga grupper som fanns. Det var oklart i första omgången vad som verkligen skedde. Sedan gjordes det efter många framställningar från centerpartiets sida vissa beräkningar, som visade att klyftan inte utjämnades utan utvidgades. Nu har vi kommit fram till en tidpunkt, då avtalet snart är tilländalupet, och klyftan har ingalunda minskat utan i stället blivit större.

Vi väckte vid årets början en partimotion, i vilken vi konstaterar — som också senare framgått — att det sannolikt inte kan träffas ett nytt avtal när sexårsavtalet löper ut utan att det här blir fråga om ett provisorium. Jag vill då erinra om att det då gäller att ta hänsyn till den målsättning som man haft och som går ut på att utjämna den klyfta som man har konstaterat. Samma sak har fastslagits i en motion nr I: 236, av herr Svanström, vilken motion har samma syfte som partimotionen från centerns sida.

Som refererats i utskottets utlåtande har departementschefen i proposition nr 77 anfört att förslag, grundade på 1960 års jordbruksutrednings överväganden, inte kan föreläggas riksdagen i så god tid att beslut från statsmakternas sida kan fattas så tidigt att det kan tillämpas redan från och med den 1 september 1965. Departementschefen har därför anmält sin avsikt att i annat sammanhang föreslå att statens jordbruksnämnd, efter medverkan av jordbrukets förhandlingsdelegation och jordbruksnämndens konsumentdelegation, erhåller uppdrag att till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till provisoriska lösningar för tiden efter utgången av nästa regleringsår. Det är självklart att det får bli någonting sådant. Utskottet har härvid tillagt: »Utskottet förutsätter att vid den förhandling som i enlighet med vad departe-

mentschefen anfört kommer att äga rum mellan förenämnda parter även kommer att behandlas frågorna rörande utvecklingen av jordbrukets inkomstlikställighet.»

Som herr Kristiansson sade tidigare innebär detta om inte ett fullständigt bifall till yrkandet i våra motioner så dock ett gott stycke på väg till bifall av motionerna. Det är klart att vi skulle önska att man hade skrivit hårdare på den punkten och om igen understrukit att klyftan borde utjämnas, men jag förutsätter att det inte föreligger några invändningar mot detta. Jag har velat understryka att när man gjort detta uttalande, som jag hoppas skall bli riksdagens beslut, frågan om inkomstlikställigheten skall tas upp så att denna målsättning kan förverkligas så snart som möjlighet därtill föreligger.

Herr talman! Jag har inte något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr OLSSON, MANNE, (s):

Herr talman! Jag skall inte förlänga denna debatt, men jag har anledning att förklara en sak.

Herr Lage Svedberg säger att han är norrlandsrepresentant. Jag vill ha sagt och antecknat till protokollet, att jag inte representerar en viss landsdel i detta fall, utan jag har sett detta som en praktisk, ekonomisk fråga och framhållit hur man bör lösa detta problem för att få konkurrens på världsmarknaden.

Sedan tycker jag att den argumentation som här förts klart innebär, att lösningen av denna fråga bör anstå till dess att man träffar ett nytt jordbruksavtal. Det finns så många aspekter på denna fråga att man inte kan lösa den nu utan vidare — då blir det något snedvridet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Om fraktbidrag i vissa fall vid avsättning av utsädespotatis, m. m.

Herr GORTON (h):

Herr talman! Av sorlet att döma har det kanske väckt litet överraskning att jag står upp och talar om potatis, men när jag gång på gång har hört frågan om frakterna nämnas som ett hämmande moment i möjligheterna att få i väg denna potatis, tycker jag likväl att jag borde säga ett par ord. Jag är nämligen faktiskt en av de största transportörerna i Europa av utsädespotatis, kanske inte så mycket från Sverige utan från andra länder. Jag känner alltså denna sak ganska väl. Jag finner inte någon som helst svårighet att ordna en transport av potatis från Norrland, men det gäller här att bygga upp det hela och inte bara skicka en säck då och en säck då — då går det inte. Man får organisera upp transportverksamheten så att det blir vissa kvantiteter och stora skeppslaster.

De fraktsatser som gäller för försäljningen av potatis till Sydamerika har sin grund i att allting som passerar ekvatorn måste föras på frysbåtar. Då blir transporterna avsevärt högre än om potatisen kan föras på vanliga väl ventilerade och för denna transport väl ägnade fartyg. Jag tror att man skulle kunna transportera potatis från en hamn som Umeå, till importländerna om det blir större kvantiteter, för ungefär samma pris som det behövs för att transportera potatis från Norrland till Göteborg, men det gäller att ordna det på sådant sätt att transporten lämpar sig för fartygen och att potatisen frakts i större kvantiteter. Detta kanske innebär vissa svårigheter, men nog skulle de så småningom kunna övervinnas. Vi ser ju hur det i denna verksamhet bärs tusentals ton per fartyg från Irland, Danmark, Holland, Polen och övriga Östersjöländer. Varför skulle man inte kunna göra detsamma från Sverige? Men det gäller då att organisera så att man kan få hela fartygslaster eller åtminstone stora kvantiteter. Då kan man få ned fraktkostnaderna, så att frakten betyder nästan ingenting.

Herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Till herr Dahlberg vill jag säga, att det självfallet aldrig kan bli något riksintresse att göra utlandsaffärer, som inte är räntabla och inte ger något överskott. Jag försökte påvisa, att det är foga hjälp åt Norrland med sådana åtgärder, ty de kan inte bli bestående i längden. Man kan göra sådant vid något tillfälle om man får tillskott från staten, men det kan nog inte bli självbärande.

Jag tror att det är under helt andra former vi bör utveckla stödet till Norrland. Det har vi redan gjort, inte minst när det gäller potatis. Jag har varit med om att bevilja medel till konsulenter för denna verksamhet, för att man i Norrland skulle kunna få ökat intresse för potatisodling, och vi har redan sett, att dessa åtgärder också relativt fort har lett till resultat. Jag tror att sådana insatser är mest värdefulla i längden.

Det har framgått av yttranden här, att det i sista hand är fråga om en upplysning bland potatisodlare i södra och mellersta Sverige, att de skall skaffa sig ett gott utsäde. Det kan de få, om de köper utsädet från Norrland. Använder man ett utsäde som är fritt från sjukdomar, betyder det högre avkastning. Det är alltså en god affär att köpa den något dyrare potatisen från Norrland. Sådant är självklarheter, som vi inte har anledning att diskutera speciella subventioner för. I stället borde vi kanske diskutera, hur man kan främja propaganda för att folk skall få upp ögonen för detta förhållande.

Herr Bengtson och herr Kristiansson var båda i sina inlägg så tillfreds med utskottets skrivning om de förestående förhandlingarna. Jag har inte suttit med i utskottet, men i utskottsutlåtandet står bara, att utskottet utgår ifrån att man vid förhandlingarna kommer att resonera om sådana här frågor. Jag skulle känna förhandlingsdelegationen mycket illa om den inte bad att få tala om dessa frågor. Det är klart att de skall få resonera om dem — men jag förestäl-

Om fraktbidrag i vissa fall vid avsättning av utsädespotatis, m. m.

ler mig att utskottet inte sagt någonting om resultatet. Jag läser i varje fall inte den skrivningen så, att vi skulle fylla ut inkomstklyftan under 1965. Det vore sannerligen en uppgift som vi inte orkade med.

Herr BENGTSON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det är givetvis tillfredsställande att jordbruksministern gjorde detta tillägg i fråga om utskottets skrivning. Jag skulle varit ännu mera belåten, om han ytterligare tillagt att vi självfallet icke släppt det mål, att sträva efter inkomstlikställighet mellan jordbruket och andra grupper, som statsmakterna hade när vi ingick sexårsavtalet.

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Jag skall be att få ansluta mig till utskottsmajoriteten beträffande fraktbidraget för utsädespotatisen. Man kanske kan pröva sig fram på denna väg en tid; den kanske är framkomlig när det gäller att lösa en hel del av dessa problem. Jag vill också säga, att andra kammaren med stor majoritet bifallit utskottsmajoritetens förslag.

Men jag begärde ordet därför att denna proposition innehåller mycket annat, bland annat ett förslag om en ny bedömningsmetod för brödspannmålen, den s. k. falltalsmetoden.

Det är ganska stor risk för att den metoden kommer att bli ogynnsam för vissa delar av vårt land, kanske speciellt för Mellansverige och bl. a. för oss värmlänningar. Metoden är synnerligen litet prövad och kanske mest på det teoretiska planet. Därför har jag väckt en motion I: 693, likalydande med en av herrar Persson i Heden och Elmwall, II: 847, där vi har hemställt, att denna metod skulle godkännas på försök och att den skulle bli föremål för en översyn efter en provisorisk tid av två år. Det är nämligen stora risker med den metoden. Lämpligheten kan diskuteras.

Eftersom jordbruksministern nu befinner sig här i kammaren, skulle jag vilja säga — allra helst som utskottet också instämt i de synpunkter vi har framfört — att jag hoppas jordbruksministern nogsam följer denna fråga, så att vi inte här i Mellansverige blir särskilt drabbade i prishänseende på grund av den metodens verkningar.

Herr SVANSTRÖM (cp):

Herr talman! Har man som jag i motion I: 236 begärt skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan om snara åtgärder för att förverkliga den jordbrukspolitiska målsättningen, då talar man inte om potatis, ty det är ingen småpotatis!

Jag skall, herr talman, inte heller tala om potatis, utan jag begärde ordet när det stod klart för mig, att förslaget om en ny bedömningsgrund för brödspannmål, den s. k. falltalsmetoden, tydligen icke skulle komma upp till någon diskussion i kammaren. Sedan dess har dock herr Jonasson något berört den ifrågakvarande metoden. I den delen finns det en motion nr I: 690 av herr Eric Carlsson och undertecknad i denna kammare samt nr 843 i andra kammaren av herr Dahlgren m. fl., som går ut på avslag på Kungl. Maj:ts proposition i denna del.

Det är väl på det sättet beträffande den s. k. falltalsmetoden, att vi egentligen inte vet vad den kommer att innebära, men att det råder stor oro bland odlarna av brödspannmål i många delar av landet är uppenbart. Att kostnaderna för utrustning för denna provtagning vid den centralförening som jag tillhör beräknas uppgå till 300 000—400 000 kronor är också säkert. Ingen annan lär väl bestrida dessa kostnader än odlarna. Det har vidare sagts i förhandsdiskussionen att skördetekniken måste bli en annan, medförande väsentligt ökade kostnader i detta sammanhang. Med anledning av den tveksamhet som även landets jordbruksminister i pro-

Om fraktbidrag i vissa fall vid avsättning av utsädespotatis, m. m.

positionen har givit uttryck åt beträffande möjligheterna och bedömningarna i samband med falltalsmetoden hade det kanske varit anledning att något vänta med införandet av denna metod.

Jag ber, herr talman, att med hänvisning till det anförda få yrka bifall till de nämnda motionerna, I: 690 och II: 843.

Herr ELOFSSON (cp):

Herr talman! För att börja med potatisen vill jag säga att det har varit mycket besvärligt att vinna avsättning för den inom vissa delar av vårt land. Det var förra året ett gott år för potatisen; det kan ingen förneka. Jag har själv varit odlare av potatis sedan år 1918, och jag kan inte under denna tid erinra mig mer än ett år, då det varit så stor skörd som just förra året, men detta kan man inte ta till intäkt för att det inte kommer att uppstå några svårigheter i fortsättningen och att det kommer att bli stora skördar framgent. Det vore en ren gissningsmetod.

Det besvärligaste med denna vara är att man inte kan få den fri från virus. Detta innebär att om man sätter potatis, som är smittad av virus, så kan skörden slå fel. Det är inte så lätt att i tillräcklig mängd skaffa det utsäde som behövs för den odling som bedrivs särskilt i mellersta och södra Sverige. Vi har därför inom den förening som jag representerar försökt skaffa odlingsområden uppe i Norrland, där man inte odlar så mycket potatis. Där är det lättare att hålla virus i schack än på områden där man odlar mera potatis. Huruvida man lyckas, vågar jag inte säga. Vi har i alla fall i år köpt in stora områden i Umeåtrakten och söder därom, vid Härnösand med flera trakter. Det skall bli roligt att se huruvida denna potatis klarar sig nere i Skåne. Jag tror inte att det kommer att ge så lysande resultat. Vi vet ju att potatis behöver mycket sol och långvarig sol. Vi vet också att växttiden däruppe är så kort att det inte

alls är så säkert att det lyckas så bra med detta.

Jag måste fråga jordbruksministern, varför man inte följer ett ingånget avtal när det gäller jordbruket. Jag kan inte säga till mina anställda, att nu har det blivit så dalig skörd att ni får nöja er med lägre lön. Det går inte. Då finge jag snart göra något annat. Jordbruksministern vet mycket väl att inkomsten när det gäller potatis ligger under den nedre prisgränsen. Det står tydligt i avtalet att den då skall lyftas upp. Vi har en övre och en nedre prisgräns och en mittlinje, där vi skall försöka hålla priset. Dit har vi emellertid inte kommit, utan priset ligger under den nedre prisgränsen. Jag vill därför fråga, varför man inte inom jordbruksnämnden har gått in för att se till att priset blir höjt så att vi kommer över den nedre prisgränsen i stället för att ligga under den som vi gjort när det gäller matpotatis.

Jordbruksministern brukar ju vara förstående. Han kommer ju själv från de bygder där det odlas mycket både spannmål och potatis. Jag förmodar att han rättar till detta, om han nu får sitta kvar litet till. Han skall komma ned i nästa vecka till oss, och då får vi kanske möjlighet att prata något mera med honom om detta.

Jag skulle också vilja säga att när det gäller spannmål funderar man på nya metoder igen. Man för in olika viktbestämmelser, och man för in bestämmelser att man skall räkna kärnorna och se om de visar tecken till grodd, ty då skall det ske avdrag på olika sätt. Nu har det kommit en ny metod, som heter falltalsmetoden, såsom också påpekades av föregående talare. Jag vet inte vad denna nya falltalsmetod skall innebära, men jag kan inte tänka mig att den innebär någon fördel för spannmålsodlarna, utan den innebär väl i stället en fördel för kvarnar och liknande, som kommer att kunna köpa spannmålen billigare. Jag har inte sett närmare på denna falltalsmetod, så jag vågar inte säga hur den kommer att ver-

Om fraktbidrag i vissa fall vid avsättning av utsädespotatis, m. m.

ka, men eftersom den är under utredning, förmodar jag att den kommer fram. Jag hade inte tillfälle att höra jordbruksministerns hela anförande, så jag vet inte om han vill föra in den ännu, men jag tyckte mig fatta att han inte ansåg tiden ännu vara inne att förordna att den nya falltalsmetoden skulle tillämpas för spannmål.

Jag skall inte förlänga debatten. Man skall ju vara nöjd och låta sig nöjas. Det är ingenting annat att göra än att följa de föreskrifter som finns, men när regeringen inte ingriper för att höja införselavgifterna, kommer det att gå ut över dem som brukar jorden och skall sälja den skörd de där odlar.

Nu utlöper ju sexårsavtalet, men här har förklarats att det nya avtalet inte är färdigt ännu. Jag skulle därför vilja sluta med att fråga jordbruksministern, när han räknar med att prisförhandlingarna angående det nya avtalet beträffande jordbruket kan äga rum.

Herr statsrådet HOLMQVIST:

Det är inte samma sorts potatis vi konsumerar, herr Elofsson, så vi behöver kanske inte fördjupa oss i den debatten.

Vad skall vi göra åt potatisen? Det har inte varit något problem med herr Elofssons bränneripotatis, eftersom ingen har begärt att staten skall svara för avsättningen av den, utan herr Elofsson och hans organisation svarar tydligen för den saken. Det är matpotatisen som vållat bekymmer. Med den har odlaren fått hjälp på så sätt, att de potatisodlare som normalt levererar till brännerierna har tolererat att brännerierna tagit en del av matpotatisen. Även stärkelsefabrikerna har accepterat en post av matpotatis för att man skulle bli av med den. Med det har vi egentligen uttömt de möjligheter vi haft. Jag tror inte att vare sig spritbolaget eller stärkelseindustrin skulle ha haft möjligheter att gå mycket längre i detta läge, utan att det fått verkningar för odlingen under de kommande åren.

Det är riktigt som herr Elofsson säger att vi ligger under den nedre prisgränsen för matpotatis och har gjort det under lång tid, men det finns inga andra möjligheter att lyfta upp prisgränsen än att antingen föra matpotatis ur marknaden, så att priserna stiger, eller avskärma importen genom att höja införselavgiften. Några andra medel känner vi inte. Vi har inte fastlåst pris kontroll i det här landet, utan det är i stort fri prisbildning på potatis. Därför har vi inget instrument att vidta sådana åtgärder som här antydde, som skulle garantera det faktiska pris som odlarna får ut. Det kan man helt enkelt inte med det system vi har.

Jag föreställer mig att jag inte nu kan gå in på allt som rymmes i denna proposition, men eftersom herr Elofsson ställde en direkt fråga, skall jag gärna säga några ord om falltalsmetoden i förhållande till den metod som tidigare använts för att fastställa kvaliteten på den levererade brödsäden.

Det har gått till på det viset, att man har räknat antalet grodda kärnor. Om antalet inte har gått över en viss procent — det har kanske varierat kring 3—4 procent — har spannmålen ansetts kvarnduglig, och Svensk spannmålshandel har löst in all brödsäd som levereras av jordbrukarna. Men kvarnarna har inte nöjt sig med denna metod utan har ställt större anspråk på kvalitetsundersökning. Redan för länge sedan har kvarnfolket upptäckt att det inte finns något klart samband mellan mältningsgrad och kvarnduglighet. Den nya falltalsmetoden, som innebär att man fastställer diastashalten i brödsäden, är ur kvarnarnas synpunkt en riktigare metod att avgöra vad som är värdigt att användas till kvarnvara. Vi har därför befunnit oss i det underliga läget, att Svensk spannmålshandel har förlorat pengar eller också ibland tjänat pengar på att det förekommit avvikelser mellan dessa båda metoder. Nu skall vi försöka förena intressena så att man får en rättvis kvalitetsbestämning

Om fraktbidrag i vissa fall vid avsättning av utsädespotatis, m. m.

redan från leverantören och så att priset blir det rätta med hänsyn till den användning som varan får i det sista ledet, vid kvarnen.

Falltalsmetoden är, som jag papekat, en ny metod. Den har utvecklats vid Svalöv och under några år på försök tillämpats vid ett antal centralföreningar som tagit emot vete. 1962 misslyckades man med proven på grund av att vetet var så regnskadat att man inte fick det rätta utbytet, men trots detta har man nu bestämt sig för att tillämpa falltalsmetoden. Det är möjligt att vi kan få anledning att ompröva detta beslut. Om det skulle visa sig att det inte går att tillämpa denna metod, får vi återkomma till frågan. Jag vill dock betona att alla intressenter, således representerer för jordbrukarna, handelsledet och kvarnarna, har varit överens om att man bör försöka den nya metoden. Jag har då icke haft någon anledning att motsätta mig den.

Herr **ELOFSSON** (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tackar jordbruksministern för den upplysning han lämnat. Det är självklart att det uppstår vissa besvärligheter när väderleken är dålig och skörden blir skadad — det är jag den förste att erkänna. Det är kanske inte alltid lätt att följa föreskrifterna i ett avtal. Jag anser dock att man inte borde tillämpa falltalsmetoden så länge det gamla avtalet gäller.

Jag fick för övrigt inte något svar av jordbruksministern på min fråga om ett nytt avtal kan väntas bli klart under innevarande år. Någon har sagt — jag tror att det är från spannmålsbolagets sida — att det nya avtalet inte kan komma förrän 1965.

Jag har inte heller klagat på avsättningen för fabrikspotatis. Den har gått bra, och vi har hjälpt till med matpotatisen så gott vi kunnat. Jag tror inte att det finns några större partier matpotatis som ligger och trycker marknaden. Vad jag riktar mig mot när det

gäller matpotatisen är att det har funnits importerad italiensk potatis i handeln i flera månader nu, samtidigt som vi har bättre svensk matpotatis i fyllda lagerhus. Trots detta har man tillåtit potatisimport från Italien och kanske också från andra länder. Jag anser att man borde ha sökt undvika denna import. Handelsavtalen är dock kanske sådana att det inte varit möjligt, och då får vi naturligtvis finna oss i det. Om vi hade kunnat undvika denna import, hade vi säkerligen kunnat få ut ett bättre pris för den potatis som sålts under de senaste månaderna.

Herr **SVEDBERG, LAGE**, (s):

Herr talman! Jag begärde ordet när herr Manne Olsson förebrädde oss för en viss lokalpatriotism. Det torde inte finnas någon enda ledamot vare sig i första eller andra kammaren — inte heller herr Manne Olsson — som kan kemiskt tvätta sig ren härifrån när det gäller en fråga som rör den bygd som man representerar. Herr Manne Olsson har ju för övrigt i jordbruksutskottet själv reserverat sig i en fråga som rör hans egen bygd.

I den föreliggande prisregleringspropositionen äskas ett belopp på 155 miljoner kronor. Medlen skall fördelas av jordbruksnämnden, som införskaffar de särskilda uppgifter som är nödvändiga för att sköta den clearing som erfordras för att säkerställa den löneutveckling som Kungl. Maj:t har rekommenderat.

Vad begär jordbruksnämnden i den fråga som reservationen avser och som är en liten detalj i hela prisregleringspropositionen? Det är inte Kungl. Maj:t som här kommit med förslaget, utan det är ett uppslag från statens jordbruksnämnd, som anser att vi kan kosta på oss dessa åtgärder som ett försök att underlätta exporten av utsädespotatis. Jordbruksnämnden skall nu närmare fastställa formerna för denna försöksverksamhet, och Kungl. Maj:t skall ges tillfälle att kontrollera tillvägagångssätt-

Om fraktbidrag i vissa fall vid avsättning av utsädespotatis, m. m.

tet. Jag är förvånad över att man från departementschefens sida mobiliserar ett så kraftigt artilleri för att sätta stopp för denna försöksverksamhet, som ju accepterats av jordbruksutskottet och som utskottet nu föreslår att vi skall besluta. Vi har visserligen inte kunnat fastställa kostnaderna, men Kungl. Maj:t har möjlighet att få fram en klarare bild av vad kostnaderna kommer att bli.

Detta är inte en intressefråga för producenterna utan för konsumenterna. Man klagar nu över att potatisen i Syd- och Mellansverige, framför allt i de sydligare delarna av landet, är så dålig att man måste sända matpotatisen till brännvinsbrännerierna — den potatisen som man använder där får tydligen vara hur dålig som helst. För att vara matnyttig måste potatisen vara av andra graden kvalitetsmässigt sett. Den bästa graden finns inom de områden som är virusfria. Varför är man då från regeringens sida så rädd för att virusfri potatis skall blandas in i produktionsvolymen i Syd- och Mellansverige, så att konsumenterna där kan få en bättre potatis? Det är ju det saken här ytterst gäller. Dessutom gäller det naturligtvis att befrämja produktionen av högklassig utsädespotatis, så att vi får tillräckligt med sådan potatis inte bara för att täcka behovet inom landet utan också för att möjliggöra en viss export av vårt överskott.

Jag tror att de svenska konsumenterna har all anledning att stödja strävandena att få fram en virusfri potatis. Konsumenterna kommer med all säkerhet att betala den fördyring som frakten till en stor del kan beräknas medföra. När man sett den potatis som i många fall saluförts här i Stockholm, har man nog sagt sig att det är en väsentlig skillnad mellan de varuhallar, som kontrollerar sin varuförmedling, och andra. Några har haft förstklassiga varor, medan de andra har förklarat att marknaden inte kan ge bättre, och därför är resultatet sådant. Enligt min mening är detta ett konsumentintresse i

kanske lika hög grad som ett producentintresse.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr statsrådet HOLMQVIST:

Ja, herr talman, det fattas sannerligen ingenting i herr Svedbergs förmodning att mobilisera känsla, och vad vi nu skall kalla det, i denna fråga, som jag ändå ser som ganska underordnad i hela vår jordbruksreglering — det kan ju inte vara avgörande huruvida man skall införa just denna typ av fraktrabatt eller inte.

Jag tog emellertid till orda för att svara på den direkta fråga, som herr Elofsson ställde och som jag tyvärr glömde bort i mitt förra inlägg, hur jag bedömer förutsättningarna att få till stånd en avtalsuppgörelse efter det att nu löpande avtal utgått nästa år. Vi har redan i propositionen anmält, att avsikten är att ge jordbruksnämnden uppdraget att nu ta upp förhandlingar med jordbrukets förhandlingsdelegation och konsumentdelegation om ett provisorium för den tolv månadersperiod som följer, och jag föreställer mig att vi skall kunna räkna med att 1960 års jordbruksutredning sedan är färdig och att man då har ett bättre material för att bedöma hur jordbrukspolitiken skall utformas på längre eller kortare sikt, vilket man nu stannar för.

Kanske skulle jag också tillägga att det är riktigt att en del färskpotatis har kommit in under april och den gångna delen av maj. Vi har nämligen inte något direkt förbud mot införsel av potatis, utan ett licenstvång. En prövning har således skett av alla licenser när det gäller nypotatis utifrån, och jag tror att vi alla är överens om att det inte kan vara rimligt att hindra de konsumenterna som vill köpa dessa primörer, av den anledningen att vi har vissa problem med avsättningen av den gamla potatisen. Det blir ju helt andra priser på potatisen utifrån, och

Om fraktbidrag i vissa fall vid avsättning av utsädespotatis, m. m.

med den goda kvalitet vi haft på förra årets skörd tror jag att den alltjäml har varit mycket attraktiv. Denna konkurrens utifrån har därför, såvitt jag kan förstå, varit ytterst obetydlig, och jag tycker inte man har anledning att förstora det problemet. Självfallet har en del färskpotatis kommit in, men jag betraktar ändå detta som rätt små saker i sammanhanget.

Herr ISACSON (h):

Herr talman! Jag begärde ordet när herr Swanström tog upp motionsyrkandet om falltalsmetoden.

Vi har i jordbruksutskottet diskuterat denna fråga rätt ingående och allesammans kommit till insikt om att metoden bör vara värd att prövas praktiskt över hela landet. Jag tror att man inte skall göra det här till ett större problem än det egentligen är. När man läser jordbruksutskottets utlåtande, framgår det ju mycket klart, att prövningen skall göras försöksvis och att hela frågan skall tas upp efter en tid. Med tanke på det nya avtal, som jordbruket står inför, kan det nog vara av värde att man har erfarenhet på bred front av denna metod.

Jag är fullt medveten om att detta kan vara problematiskt, men vi skall samtidigt ha klart för oss att man i sammanhanget kommer undan en hel del tröskelproblem som vi har med nuvarande system; och det är nog ganska väsentligt att man kan komma ifrån de svårigheter vårt nuvarande system innebär.

Falltalsmetoden kan dock även betyda kostnader för jordbruket, och jag vill gärna ha understrukit att vi sagt någonting om detta i jordbruksutskottets utlåtande. Metoden innebär att man i princip måste skörda tidigare än man gör nu. Brödsäden skördas ju för närvarande så långt det är möjligt när den är nere i en vattenhalt av 20 procent, men enligt den nya metoden måste man ofta skörda betydligt tidigare för att

inte råka i den katastrofsituationen att man får sin brödsäd underkänd. Faktum är att man tvingas skörda brödsäden med kanske 5 eller 6 procents högre vattenhalt eller mera, och kostnaderna i det sammanhanget får jordbrukaren betala när han skall torka sin spannmål. Detta har framhållits när frågan diskuterats tidigare, och vi bör vara uppmärksamma på att den saken inte blir bortskymd i de resonemang som längre fram kan komma att föras om fördelar och nackdelar hos detta system.

Sedan kan jag inte låta bli att säga ett par ord om potatisen. Det är förunderligt med potatis, det har alltid varit något särskilt med den ända sedan Alströmer införde den här i landet. Säkert har alla kammarens ledamöter hört talas om hur Alströmer måste inhägna sin potatisodling innan han fick folk att begripa potatisens värde; och säg mig vad potatis sedan inte kunnat användas till! Men jag har en erfarenhet som jag måste berätta om i detta sammanhang. Som ung lantbrukselev gjorde jag vissa lärospån vid utsädesbolaget i Svalöv, när jag en sommar för drygt 20 år sedan gick och plockade bort virusmittat utsäde i potatislanden. När plantorna skilts, skördades det som blev kvar och såldes som prima utsäde.

Sedan dess har vi lärt oss mycket om potatisodling. Första året som jordbrukare köpte jag ett testutsäde. Det var L-stämplat och kom från herr Elofssons län. Det var det förnämsta utsäde som då fanns att få. Jag fick det underkänt, därför att det var virusmittat. Vad gjorde jag då? Jo, jag hade lärt mig så mycket om virusjukdomar, att jag visste att de inte förekom i Norrland, och därför köpte jag ett utsäde från herr Svedbergs län, som jag fortfarande har kvar och som alltjämt är friskt. Det säger en hel del om detta problem.

Jag tror att det är mycket viktigt att utsädesodlingen i Norrland stimuleras. Det har betydelse både för jordbruket

Om fraktbidrag i vissa fall vid avsättning av utsädespotatis, m. m.

i sin helhet och för konsumenten. En grundförutsättning för att få en bättre konsumtionsvara är att man har tillgång till ett bra utsäde. Med tanke på att potatisen egentligen är den enda direkt säljbara gröda som Norrland har, bör man lägga något vidare aspekter på den. Därför kan vi vara en smula generösa. Vi är ju, herr jordbruksminister, generösa i andra sammanhang. Vi betalar en miljon kronor till Sveriges potatisodlares riksförbund för en effektivisering av matpotatisodlingen, vi betalar 125 000 kronor av regleringsmedel — således inte av skattemedel — till SMAK för upplysningsverksamhet rörande matpotatisen, och dessa medel har jordbruksministern själv anvisat. Därför tycker jag att vi kan ta litet regleringspengar för att hjälpa norrlänningarna att exportera potatis. Det kan vi göra i generositetens tecken.

Herr SVANSTRÖM (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill fråga herr Isacson, var i utskottets utlåtande han finner dessa garantier för att kostnader, som skulle vara förbundna med införandet av den nya falltalsmetoden, skulle komma att ersättas av jordbrukarna i en eller annan form. Jag har inte kunnat finna något uttalande i den riktningen. Jag konstaterar däremot att herr Isacson erkänner, att det blir fördyrade kostnader även på skördesidan. Vad innebär det t. ex. i fråga om kostnader att nu skörda spannmålen med 5 procent högre vattenhalt än man behövde göra enligt tidigare bedömningsgrunder? Jag skulle vara tacksam att få svar på dessa frågor av herr Isacson.

Herr ISACSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag förutsätter att herr Svanström kan läsa innantill på sid. 13 och 14 i utlåtandet och att jag därför inte behöver till kammarens protokoll återge vad som där står skrivet.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag hade inte tänkt deltaga i denna debatt, men eftersom det stora sociala rättfärdighetsproblemet — frågan om jordbruksfolkets likställighet — kom upp och rätt utförligt exemplifierades, skulle jag till det vilja knyta några reflexioner.

Jag vill understryka att medan trygghet och en rättvis behandling över huvud taget anses vara någonting som ett modernt samhälle skall bjuda sina medborgare, så går det inte bara att skaka av sig den där tanken på att jordbruksfolket har samma rätt och samma möjligheter i det fallet. Den rationalisering som bedrivs och den upprustning som sker av det svenska jordbruket borde också ge andra möjligheter till att åstadkomma ett bättre resultat än det bedrövliga som följde av det sista avtalet. Samtidigt med att jag säger detta ber jag att få återge och understryka ett ord av herr Bengtsson i Stamhem, som sagt: »Hade jordbrukarna, när detta avtal ingicks, vetat hur det skulle gå, så hade inte avtalet kommit till stånd.» Jag har anledning att understryka detta uttalande, därför att vi i Uppland var ganska kritiska mot avtalet. Vi önskade inte ett avtalslöst tillstånd, men vi var inte nöjda med det avtalet som var. Medlemmarna i vår fackliga organisation röstade också på den sida som herr Bengtsson i Stamhem ansåg skulle ha kommit i majoritet, om man hade vetat hur det skulle gå.

Jag har en känsla av att detta behöver sägas i en debatt, där man rycker på axlarna och säger ungefär som så, att sådana saker som en likställighet för jordbrukets utöware är någonting »over evne», någonting som är omöjligt att realisera och någonting som man skulle förlyfta sig på.

Det var synnerligen intressant att höra jordbruksministerns uttalande med anledning av herrar Kristianssons och Bengtsons kommentarer till utskottsutlåtandet. Jordbruksministern tyckte att just inte mycket mer stod att utläsa ur

Om fraktbidrag i vissa fall vid avsättning av utsädespotatis, m. m.

utskottets utlåtande än att man såg fram emot kommande förhandlingar. Ett sådant uttalande tycker jag från jordbruksrepresentanternas sida borde föranleda den reflexionen, att det är alldeles klart att man önskar ett avtal, men icke vilket avtal som helst.

När jag konstaterar hur det gick med likställigheten och hur lätt man klarar av avtalsbestämmelserna angående baspriser — exempelvis i det fall som herr Gustaf Elofsson berörde beträffande potatisen — vill jag fråga: Bör inte dessa basbestämmelser ha en uppgift? Borde det inte vara en mening med dem? Bör man inte sätta in tillgängliga resurser för att effektuera dem? Jag anser att det borde sägas i sammanhanget.

Jag vill, herr talman, i fråga om just den detalj som herr Gustaf Elofsson var inne på understryka att det dock finns regleringsmedel som är tillgängliga, importavgifter som uppkommit i samband med import av potatis, medel som borde kunna sättas in. Jag har svårt att förstå den motvilja man hyser mot att sätta in dessa medlen, exempelvis när det gäller ett fraktbidrag. Jag tycker det vore relativt naturligt.

Till sist vill jag med anledning av herr Isacsons reflexioner angående den norrländska utsädespotatisen säga, att jag har den allra största sympati för norrlandsrepresentanternas krav på att de möjligheter som de har bör kunna bli tillgodosedda. Men jag har också klart för mig att i den mån man sköter sig så bra som herr Isacson, som i sin ungdom råkade köpa norrländsk utsädespotatis och sedan dess inte har behövt besvara norrlänningarna, så blir det från sådana håll inte mycket stimulans för den norrländska potatisodlingen.

Däremot, herr talman, har jag den bestämda känslan att det ligger mycket i det anförande som hölls av herr Gorthon och som inte från något håll kommenterats. Det är dock så att rent praktiskt och fackmässigt har ett uttalande av en man, som så väl känner till det område han arbetar inom och de möj-

ligheter som där finns, ett värde som jag tycker skulle vara av den allra största betydelse för jordbrukets organisationer, kanske också för jordbruksnämnden och jordbruksdepartementet.

Herr SVANSTRÖM (cp):

Herr talman! För att inte herr Isacsons påpekande om min bristande läskunnighet skall stå helt oemotsagt har jag använt den mellanliggande tiden till att enligt hans anvisningar läsa sidorna 13 och 14 i utskottets utlåtande. Det är möjligt att jag har kunnat göra det med utgångspunkt från de lärdomar jag har inhämtat under gångna år, men jag kan ändå inte, herr Isacson, läsa ut så mycket positivt däri som herr Isacson vill göra.

Jag vill ändå uttala den förhoppningen, att det är han som har rätt och jag som har fel.

Herr ISACSON (h):

Herr talman! Först ett par ord till herr Ferdinand Nilsson. Jag bor en mil från norrlandsgränsen, så jag har möjlighet att då och då utnyttja någon av den landsdelens fördelar. Jag har kunnat bibehålla utsädespotatisen virusfri, och virusmitta förekommer för övrigt inte i min hemtrakt. Detta är dock av mindre intresse i sammanhanget.

Till herr Svanström skulle jag vilja säga, att han har varit så länge i riksdagen att han säkert vet hur ett utskott i regel skriver. Med de erfarenheter man har av utskottsarbete måste man säga att det som här står är en mycket stark skrivning — jag kan i varje fall inte tolka den på annat sätt. Utskottet hänvisar till vad som står i motionerna och fortsätter sedan: »Utskottet, som finner de anförda synpunkterna värda beaktande, vill emellertid i anslutning till vad i nyssnämnda motioner anförts hänvisa till att departementschefen i sammanhanget erinrat om jordbruksnämndens uttalande, att de föreslagna

Ang. reglering av priserna på fisk

bestämmelserna är grundade främst på teoretiska bedömanden och att de därför efter ett eller annat års erfarenhet kan behöva ses över. Utskottet förutsätter sålunda att den av motionärerna åsyftade omprövningen kommer till stånd utan särskilda åtgärder från riksdagens sida och anser sig därför kunna tillstyrka den av Kungl. Maj:t förordade omläggningen av ifrågavarande prisregleringsbestämmelser rörande brödsäd.»

Jag undrar om det inte är en ganska bra skrivning, som bör tilltala även den mest kräsne motionär.

Herr SVANSTRÖM (cp):

Herr talman! Lika litet som vid min egen genomläsning av utskottets skrivning har jag i herr Isacson's uppläsning kunnat återfinna ett ord om hur de extra kostnaderna skall bestridas.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas först särskilt beträffande vardera av punkterna IV och VI av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan samt därefter särskilt i fråga om utskottets hemställan i övrigt.

Därpå gjordes enligt de rörande punkten IV förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till motionerna I: 690 och II: 843; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Sedermera gjorde herr talmannen i enlighet med de avseende punkten VI framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på godkännande av den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Olsson, Manne*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 14 punkten V, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 73;

Nej — 50.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Härefter bifölls på gjord proposition vad utskottet i övrigt hemställt i detta utlåtande.

Ang. reglering av priserna på fisk

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av priserna på fisk under budgetåret 1964/65, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 13 mars 1964 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 112, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogade förslag till

1) förordning angående fortsatt giltighet av förordningen den 30 maj 1952

(nr 320) om viss reglering av handeln med fisk, m. m.;

2) förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 5 juni 1953 (nr 372) angående reglering av införseln av vissa slag av fisk och skaldjur;

3) förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 5 juni 1953 (nr 374) angående reglering av utförseln av vissa slag av fisk och skaldjur m. m.;

dels bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen i övrigt hemställt.

De i propositionen framlagda förordningsförslagen inneburo, att giltighetstiden för ifrågavarande förordningar, vilken utginge den 30 juni 1964, skulle förlängas till och med den 30 juni 1965.

Beträffande handelsregleringen i fråga om strömming hade departementschefen ansett, att densamma borde avvecklas så snart som möjligt samt att utformningen av ett framtida stöd borde bli va föremål för vidare överväganden inom jordbruksnämnden efter fortsatta överläggningar med av stödet berörda parter, så att förslag i frågan kunde underställas Kungl. Maj:t senast i nästa års prisregleringsskrivelse.

I samband härmed hade utskottet behandlat följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 384, av herr *Nilsson, Yngve, m. fl.*, och II: 458, av herr *Nilsson* i Bästekille *m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning och förslag rörande åtgärder till stöd för det svenska fisket; samt

2) de likalydande motionerna I: 721, av herr *Nilsson, Ferdinand, m. fl.*, samt II: 880, av herrar *Eriksson* i Bäckmora och *Grebäck*, i vilka motioner anhållits, att riksdagen måtte uttala, att bestämmelserna om reglering av handeln med strömming på ostkusten tills vidare borde förlängas i avvaktan på pågående utredning och statsmakternas beslut om

Ang. reglering av priserna på fisk
nya åtgärder; ävensom att vid utredningen måtte beaktas de svårigheter, som på vissa orter skapades för den yrkesarbetande fiskarbefolkningen av att överskott av ett växande fritidsfiskes fångster salufördes till underpriser.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte

A. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 721 och II: 880, antaga förslaget till förordning angående fortsatt giltighet av förordningen den 30 maj 1952 (nr 320) om viss reglering av handel med fisk m. m.;

B. antaga förslagen till

1) förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 5 juni 1953 (nr 372) angående reglering av införseln av vissa slag av fisk och skaldjur,

2) förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 5 juni 1953 (nr 374) angående reglering av utförseln av vissa slag av fisk och skaldjur m. m.;

C. medgiva, att för tiden till och med den 30 juni 1965 reglering av priserna på fisk ävensom importen och exporten av fisk av vissa slag jämte vad därmed sammanhängande finge anordnas i huvudsaklig överensstämmelse med vad som förordats i det föregående;

D. bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att under budgetåret 1964/65 för lån i Sveriges kreditbank mot gängse ränta ställa garanti dels åt Sydkustfisk, förening u. p. a., intill ett belopp av 2 000 000 kronor jämte ränta, dels åt Väst kustfisk, förening u. p. a., intill ett belopp av 3 000 000 kronor jämte ränta; samt

E. lämna motionerna I: 384 och II: 458 utan åtgärd.

I sitt yttrande hade utskottet bland annat anfört, att det icke hade någon erinran mot departementschefens uttalanden rörande handelsregleringen i fråga om strömming.

Ang. reglering av priserna på fisk

Reservation hade avgivits, utom av andra, av herrar *Hermansson, Hansson* i Skegrie, *Johansson* i Öckerö, *Stiernstedt* och *Hedin*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del erhålla den lydelse, reservationen visade.

Enligt det i denna reservation föreslagna yttrandet förutsattes, att bestämmelserna om reglering av handeln med strömming på ostkusten kunde behöva förlängas även till tid efter den 1 juli 1965 i avvaktan på resultatet av de av departementschefen nämnda övervägandena och att sådan förlängning i så fall komme till stånd. I likhet med vad i motionerna I: 721 och II: 880 anförts angående de svårigheter, som fritidsfisket på vissa orter åsamkade den yrkesarbetande fiskarebefolkningen, hade reservanterna ansett, att även denna fråga borde upptagas till prövning vid de överväganden, som förutsattes komma till stånd.

Herr **NILSSON, FERDINAND**, (cp):

Herr talman! I anledning av denna proposition har väckts en motion, vilken har framförts både i andra kammaren och i första kammaren, i första kammaren med nummer 721. Vi motionärer har där fäst oss vid ett uttalande av fiskeristyrelsen i en sak, som vi inte tycker är så särdeles starkt tillgodosedd i propositionen och som även utskottet enligt min uppfattning synes ha fäst alldeles för litet avseende vid.

Det är nämligen så att man har satt en frist för avvecklingen av regleringen angående strömmingshandeln. Tidpunkten skall fixeras i år, samtidigt som man endast har en allmän förmodan om att utredningar och förslag skall vara färdiga så att de skall kunna behandlas dessförinnan. Man säger där emot, herr talman, ingenting om vad som skall innehållas i detta förslag. Det enda som är klart är att den nuvarande regleringen skall upphöra med utgången av det kommande budgetåret.

Såvitt jag kan förstå ligger det väldigt mycket i fiskeristyrelsens uttalande, som lyder: »Styrelsen är av uppfattningen att en viss risk kan finnas för att genom ett dylikt upphävande i varje fall enstaka föreningar kan bringas på fall med de följder detta kan ha... Styrelsen håller vidare principiellt före att man från statens sida bör vara klar på vad som skall sättas i stället för befintliga arrangemang, innan man med relativt kort frist fastställer datum för det nuvarande systemets upphävande.»

Fiskerinäringens och enkannerligen då ostkustfiskarnas svårigheter är så påtagliga att det förefaller rimligt att man söker tillgodose dessa synpunkter. Vi vet alla med vilka svårigheter fiskerinäringen kämpar, och vi vet också att man på många håll har påtagliga svårigheter på grund av en i och för sig så naturlig sak som fritidsfisket, men som i vissa fall drivs i en omfattning som bereder påtagliga olägenheter för de människor som skall hämta sin utkomst från fisket.

Jag vill, herr talman, fatta mig kort och ber endast att få yrka bifall till den av herr Hermansson m. fl. vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr **NILSSON, HJALMAR**, (s):

Herr talman! I denna reservation är det egentligen två saker som reservanterna har pekat på. Den första saken är den som herr Ferdinand Nilsson talade om nu, nämligen bestämmelserna om handeln med strömming, och den andra är frågan om fritidsfisket.

Den senare punkten har inte tagits upp till annat än diskussion i utskottet. Fiskerinäringens egna representanter i utskottet avvisade varje tanke på att ens utreda frågan om fritidsfisket. Deras uppfattning var den, att även om fritidsfisket i vissa avseenden kunde vara ett hinder för dem och medföra besvärligheter för dem, så ville de inte vidtaga några åtgärder på detta område.

När det gäller upphävandet av reg-

leringen av strömmingshandeln, vilket har föreslagits skall träda i kraft den 1 juli år 1965, kan man konstatera att det har hänt åtskilligt sedan regleringen genomfördes år 1935. Anledningen till att detta genomfördes var, som departementschefen anfört i propositionen, att fisket var splittrat på många händer. Fiskarna hade mindre båtar, de fick mindre inkomster på grund av de starkt pressade priserna, och det fanns alltså anledning för statsmakterna att vidta åtgärder. Så genomförde man den särskilda handelsregleringen.

Sedan dess har det ju skett en avsevärd rationalisering även på fiskets område, och man har efter en utredning som gjorts av jordbruksnämnden kommit fram till att man skulle kunna upphäva regleringen från och med den 1 juli 1965.

Departementschefen har dock varit litet försiktigare på denna punkt och sagt, att han för sin del kan godkänna det förslag som kom fram från jordbruksnämnden, men att han anser att jordbruksnämnden tillsammans med representanterna för fisket skall diskutera fram en annan lösning av detta problem, en lösning som skall föreläggas regeringen i god tid före nästa års prisregleringsskrivelse. Utskottet har tolkat denna skrivning i propositionen så, att det skall ske en förhandling mellan jordbruksnämnden och den andra parten och att förhandlingsresultatet skall föreläggas regeringen och sedan underställas riksdagen.

Under sådana förhållanden anser vi i utskottet, att vi har tillmötesgått alla önskemål på detta område. De representanter för fiskarna som har suttit i utskottet och varit med om att handlägga detta ärende har helt tillstyrkt propositionen i detta avseende.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! På grund av vissa omständigheter har jag här i utskottsutlä-

Ang. reglering av priserna på fisket tandet hamnat på utskottsmajoritetens sida. Jag har begärt ordet bara för att meddela, att jag på denna punkt delar reservanternas uppfattning och kommer att rösta för reservationen.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag har också läst i utskottets utlåtande, herr Hjalmar Nilsson. Där står att man räknar med att det skall komma fram ett förslag och även att det skall förhandlas med ifrågavarande parter. Det har man nu också tidigare gjort, och det visade sig att parterna, d. v. s. representanterna för ostkustfiskarna, var med och förhandlade, men sedan struntade man helt enkelt i deras farhågor. Då utskottet nu räknar med att utredningen skall bli färdig och förhandlingar skall bedrivas, vill jag uttala en hjärtlig förhoppning om att det skall tas större hänsyn till fiskarbefolkningen nästa gång än vad man tagit hittills. Ty den här gången har man inte tillgodosett ostkustfiskarnas och fiskeristyrelsens uppfattning, nämligen att man inte borde avskaffa den befintliga regleringen innan man är överens om vad man skall sätta i stället.

Man kan hoppas att det skal gå bra, och jag delar herr Hjalmar Nilssons förhoppningar om det, men människornas trygghet måste bygga något mera än vad på vad herr Hjalmar Nilsson och jag hoppas. Andra grupper eftersträvar större trygghet. Vi har här haft en reglering länge, och så skall det beslutas att denna skall avskaffas, utan att man vet vad som skall sättas i stället. Det är svagheten i positionen.

Nu säger herr Hjalmar Nilsson, att fiskarnas representanter i utskottet var med på utskottets utlåtande och var mycket nöjda. Särskilt beträffande fritidsfisket ansåg de att det var onödigt att göra någonting.

Ja, herr Hjalmar Nilsson, jag vet inte vilka han räknar som fiskets representanter, men titta på namnen under re-

Ang. reglering av priserna på fisk

reservationen. Är det verkligen så att fisket inte är representerat bland reservanterna? Jag tror inte man kan säga det. I reservationen uttalas: »I likhet med vad i motionerna I: 721 och II: 880 anförts angående de svårigheter, som fritidsfisket på vissa orter åsamkar den yrkesarbetande fiskarebefolkningen, anser utskottet», — d. v. s. reservanterna — »att även denna fråga bör upptagas till prövning vid de överväganden, som enligt vad nyss nämnts förut-sattes komma till stånd.»

Man kan väl inte helt nonchalera att fisket är representerat bland reservanterna, fastän herr Hjalmar Nilsson rå-kade glömma bort det i hastigheten.

Herr NILSSON, HJALMAR, (s):

Herr talman! Det är alldeles riktigt som herr Ferdinand Nilsson säger att det finns en fiskare även bland reservanterna. Och när jag här åberopade en fiskare i utskottet för hans yttrande beträffande fritidsfisket, så var det just den som finns som undertecknare av reservationen, vilket betyder att han faller ett yttrande i utskottet men sedan går åstad och skriver under en reservation.

Nå, det får stå för hans räkning. Jag bara åberopade vad han själv sagt i utskottet som en erfaren fiskare. Men han kanske har skrivit under reservationen som en erfaren politiker, och då ter sig kanske saken något annorlunda.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Den ledamot det här gäller tillhör inte denna kammare. Annars skulle han säkert själv svara ungefärligen det som de sista orden så innerligt väl förtjänar.

I övrigt tror jag att det är exempel-löst att en medlem av ett utskottspre-sidium i en debatt i kammaren fram-för och spelar ut vad som kanske var — det vet jag inte — ett förflutet ord inom ett utskott gentemot en till utskot-tets betänkande klart avgiven reserva-tion.

Överläggningen ansågs härmed sluta-d, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hem-ställt med godkännande av utskottets motivering samt vidare därpå att kam-maren skulle bifalla utskottets hemstäl-lan med den ändring i motiveringen, som förordats i den av herr Hermans-son m. fl. vid utlåtandet avgivna reser-vationen; och förklarade herr talman-nen, efter att hava upprepat proposi-tionen på bifall till utskottets hem-ställan med godkännande av utskot-tets motivering, sig finna denna propo-sition vara med övervägande ja besva-rad.

Herr Nilsson, Ferdinand, begärde vo-tering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och god-kändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksut-skottet hemställt i sitt utlåtande nr 15 med godkännande av utskottets motive-ring, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hem-ställan med den ändring i motiveringen, som förordats i den av herr Hermans-son m. fl. vid utlåtandet avgivna reser-vationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringsproposi-tionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Nilsson, Ferdi-nand, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsappa-rat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 97;

Nej — 27.

Om utredning rörande resebyråverksamheten

Vid förnyad föredragning av allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 34, i anledning av väckt motion om åtgärder mot äventyrligt spel, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om utredning rörande resebyråverksamheten

Föredrogs ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 35, i anledning av väckta motioner om utredning rörande resebyråverksamheten.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 449, av herr *Hilding m. fl.*, och II: 538, av fröken *Elmén m. fl.*, hade föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa, att Sverige måtte medverka i den av Nordiska rådet begärda utredningen om resebyråverksamheten eller, om en sådan icke skulle komma till stånd, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om en svensk utredning i saken.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att de likalydande motionerna I: 449 och II: 538 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr HILDING (fp):

Herr talman! Allmänna beredningsutskottet har således i ett enhälligt utlåtande avslagit motionskravet på en utredning om resebyråverksamheten i vårt land.

Man kan naturligtvis ha delade meningar om behovet av en sådan utredning, och utskottet framhåller bl. a. med hänvisning till att branschen själv tycks vara angelägen att skärpa kraven på sina medlemmar, att förhållandena är tillfredsställande. Motionärerna däremot anser med hänsyn till vad som med jämna mellanrum inträffar inom sällskapsresebranschen, att en utredning behövs, och av remissyttrandena fram-

går att t. ex. statens konsumentråd är helt av samma mening.

Utskottet erinrar om att de planer på lagstiftning om resebyråverksamheten som lagts fram inom Nordiska rådet icke biträtts av de svenska delegaterna i rådet. Nu har det dock inte varit motionärernas avsikt att begära lagstiftningsåtgärder. Avsikten har varit dels att få närmare klarlagt behovet av åtgärder och dels vilka möjligheter man har att skapa betryggande förhållanden för den resande allmänheten. Inte minst den konsumentupplysande verksamhet, som utskottet anser vara önskvärd, skulle också på det sättet högst väsentligt underlättas.

Utskottet tycks i någon mån vilja urskulda resebyråerna när det påpekar att klagomålen inom resebranschen ofta icke gäller resebyråerna som sådana, utan charterflyget som resebyråerna anlitar. Det må vara att charterflyget inte uppfyller sina förpliktelser, men som jag ser det är det väl ändå det företag, som säljer arrangerade resor, som också bör bära ansvaret för att köpare av en sådan resa inte drabbas av missöden och som även i princip är ersättningsskyldigt när en resenär förorsakas t. ex. ekonomisk skada därför att resan inte följer de uppgjorda planerna.

Jag har, herr talman, endast velat göra dessa korta påpekanden och skall inte nu ställa något yrkande. Jag tror att det dess värre finns anledning befara, att den mycket snabba utvecklingen på reseområdet kommer att föra med sig så många misslyckade researrangemang att denna fråga återkommer i riksdagen. Att huvuddelen av resebyråerna är utmärkta företag lär inte ändra detta förhållande.

Herr SÖRLIN (s):

Herr talman! Det finns måhända ingen anledning att ta till orda, eftersom motionären, herr Hilding, inte ställde något yrkande. Med anledning av vad han här anförde vill jag emellertid erinra om att utskottet för sin del menat,

Ang. upphävande av § 31 regeringsformen

att de påtagliga missförhållanden det här gäller till största delen bör kunna motverkas genom upplysning inom landet. Utskottet har starkt velat understryka, att statens konsumentråd härvidlag bör ha en stor uppgift att fylla.

Jag vill vidare påpeka att de redovisade missförhållandena på detta område framför allt gäller charterflyget. I denna del har utskottet velat betona, att de väsentliga missförhållandena på denna punkt oftast har uppstått därigenom att charterflyget har startat från ett angränsande nordiskt land. Från utskottets sida har man därför menat, att det icke skulle vara särskilt välfunnet om Sveriges riksdag skulle ingripa i förhållanden, som råder i ett annat nordiskt grannland.

Å andra sidan är utskottet väl medvetet om att om dessa förhållanden inte kan rättas till bör det vara anledning att återkomma. Tills vidare har dock utskottet ansett att man får nöja sig med vad utskottet redovisat i sitt utlåtande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 5 april 1949 om val av borgmästare och rådman, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. upphävande av § 31 regeringsformen

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets memorial nr 16, med uppgift å vilande förslag till upphävande av 31 § regeringsformen.

I detta memorial hade utskottet yttrat:

»Sedan 1961 års riksdag för sin del fattat beslut om att till senare riksdag under löpande valperiod till andra kammaren uppskjuta behandlingen av ett vid 1960 års riksdag såsom vilande antaget förslag till upphävande av 31 § regeringsformen samt Kungl. Maj:t lämnat sitt samtycke till nyssnämnda beslut, får konstitutionsutskottet härmed till grundlagsenlig behandling för riksdagen anmäla följande

Förslag

till

upphävande av § 31 regeringsformen*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

§ 31.

(Denna paragraf utgår.)

Till tjänst som borgmästare eller lagfaren rådman i stad äge stadsfullmäktige föreslå tre behöriga personer. Bland de föreslagna utnämner Konungen en till innehavare av tjänsten.

Närmare bestämmelser om val för upprättande av förslag till de tjänster, nu sagts, meddelas genom särskild, av Konungen och riksdagen samfällt stiftad lag.

Herr **ELMGREN** (s):

Herr talman! Jag hemställer att kammaren ville anta det vilande förslaget till upphävande av 31 § regeringsformen.

Efter härmed slutad överläggning bifölls det av herr Elmgren framställda yrkandet.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets memorial nr 17, angående televisionsutsändningar av kammarnas förhandlingar, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Vid ånyo, punktvis skedd föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1964/65, såvitt angår jordbruksärenden, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

På framställning av herr talmannen beslöts att å föredragningslistan för morgondagens sammanträde första lagutskottets utlåtande nr 28 skulle sättas näst efter statsutskottets utlåtande nr 114.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 238, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1964/65 till vissa forskningsråd m. m., såvitt avser anslag under nionde huvudtiteln, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 239, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1963/64, såvitt propositionen avser jordbruksärenden;

nr 242, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av viss kronan tillhörig mark, m. m.; och

Ang. upphävande av § 31 regeringsformen

nr 243, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av kreditinstitut för lantbruksnäringarna, m. m., jämte i ämnet väckta motioner, såvitt propositionen och motionerna avser medelsanvisning.

Anmälades jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 240, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, m. m., jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 241, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av priserna på fisk under budgetåret 1964/65, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning beträffande vardera av dem, att andra kammaren i avseende å motsvarande utskottsutlåtande fattade samma beslut som första kammaren.

Anmälades tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 254, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående tillägg till lagen den 28 april 1949 (nr 183) om flottningen i Torne och Muonio gränsälvar.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 34 bifölles även av andra kammaren.

Anmälades konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 255, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 19, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 5 april 1949 (nr 114) om val av borgmästare och rådmän; och

nr 256, angående upphävande av 31 § regeringsformen.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning beträffande vardera av

Meddelande ang. enkel fråga

dem, att andra kammaren i avseende å motsvarande utskottsbetänkande fattade samma beslut som första kammaren.

Anmäldes och bordlades Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade proposition nr 162, med förslag till lag om ändrad lydelse av 32 § 3 mom. och punkt 7 av anvisningarna till 32 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370).

Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla frå-

ga denna dag framställdes av herr *Lager* (k) till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet: »Anser Statsrådet det riktigt, att kortvägstaxorna vid statens järnvägar höjes med väsentligt högre procenttal än långvägstaxorna?»

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 22.41.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Fredagen den 22 maj

Kammaren sammanträdde kl. 11.00.

Justerades protokollet för den 15 innevarande månad.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 214, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt utbyggnad av universitetet i Umeå m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 216, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbildning av arbetsterapeuter och sjukgymnaster;

nr 244, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1964/65 till fortifikationsförvaltningen;

nr 245, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åldringsvårdsfrågor m. m.;

nr 246, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1964/65 till bidrag till viss bostadsförbättringsverksamhet m. m.;

nr 247, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1964/65 till vissa forskningsråd m. m., i vad propositionen avser eklestistikdepartementets verksamhetsområde;

nr 248, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1964/65 till vissa forskningsråd m. m., i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 249, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en avdelning för kemi vid tekniska högskolan i Lund m. m.;

nr 251, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om bi-

dragsförskott m. m., i vad propositionen hänvisats till statsutskottet;

nr 252, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den framtida organisationen av upplysningsavdelningen vid statens institut för konsumentfrågor, m. m., jämte i ämnet väckt motion; och

nr 253, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för biståndsexpertens anställningsvillkor, m. m.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 162, med förslag till lag om ändrad lydelse av 32 § 3 mom. och punkt 7 av anvisningarna till 32 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370).

Ang. organisationen av polis-, åklagar- och exekutionsväsendet

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisationen av polis-, åklagar- och exekutionsväsendet m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 100, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 6 mars 1964, föreslagit riksdagen att i fråga om organisationen av polis-, åklagar- och exekutionsväsendet m. m. fatta beslut på sätt i propositionen närmare angivits.

I förevarande sammanhang hade utskottet behandlat följande motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr

Ang. organisationen av polis-, åklagar- och exekutionsväsendet

Billman m. fl. (I: 192) och den andra inom andra kammaren av herr *Berglund m. fl.* (II: 235);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Sveningsson* och *Virgin* (I: 534) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Bohman* och *Ringaby* (II: 652);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Erik Olsson m. fl.* (I: 747) och den andra inom andra kammaren av herr *Larsson* i Norderön *m. fl.* (II: 919);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Lennart Geijer* och *Hernelius* (I: 776) samt den andra inom andra kammaren av fru *Kristensson m. fl.* (II: 952);

dels en inom andra kammaren av herr *Lassinantti* väckt motion (II: 953);

dels en inom andra kammaren av herr *Ståhl* väckt motion (II: 954);

dels ock en inom andra kammaren av herrar *Svensson* i Vä och *Rask* väckt motion (II: 955).

I motionerna I: 192 och II: 235 hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en sådan successiv och väsentlig förstärkning av statspolisens manskapsstyrka, att en effektiv trafikövervakning kunde åvägbringas.

I motionerna I: 747 och II: 919 hade anhållits, att riksdagen vid behandlingen av förevarande proposition måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Jämtlands län måtte utgöra ett särskilt länsåklagardistrikt.

I motionerna I: 776 och II: 952 hade föreslagits, att riksdagen vid behandlingen av förevarande proposition skulle anhålla, att Kungl. Maj:t, med beaktande av de i motionerna anförda synpunkterna, vid kommande budgetarbete ville till förnyad prövning upptaga frågan om åklagarnas anställningsformer.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

I. att riksdagen måtte godkänna de av departementschefen i statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 6 mars 1964 förordade riktlinjerna för organisationen m. m. av rikspolisstyrelsen;

II. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 954 godkänna de av departementschefen förordade riktlinjerna för organisationen m. m. av det regionala polisväsendet;

III. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna II: 953 och II: 955, sistnämnda motion såvitt nu vore i fråga, godkänna de av departementschefen förordade riktlinjerna för organisationen m. m. av det lokala polisväsendet;

IV. att riksdagen måtte godkänna de av departementschefen förordade riktlinjerna för omorganisationen av riksåklagarämbetet;

V. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 747 och II: 919 godkänna de av departementschefen förordade riktlinjerna för organisationen av det regionala åklagarväsendet;

VI. att riksdagen måtte godkänna de av departementschefen förordade riktlinjerna för

a) organisationen m. m. av åklagarväsendet i övrigt;

b) organisationen m. m. av exekutionsväsendet;

c) övertagande från och med den 1 januari 1965 av ansvaret för förvaringen av häktade och organisationen m. m. härför;

d) organisationen m. m. från och med den 1 juli 1964 av den kriminaltekniska laboratorieverksamheten;

VII. att riksdagen måtte

a) godkänna den av departementschefen redovisade överenskommelsen

Ang. organisationen av polis-, åklagar- och exekutionsväsendet

den 5 mars 1964 angående anställnings- och avlöningsvillkor m. m. för personal inom polis-, åklagar- och exekutionsväsendet m. m.;

b) godkänna övriga av departementschefen berörda förslag av beskaffenhet att böra prövas av riksdagen;

c) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga av förslagen betingade ändringar i avlönings- och pensionsförfattningar, som utfärdats med stöd av riksdagens beslut;

d) bemyndiga Kungl. Maj:t att meddela de föreskrifter och vidtaga de åtgärder i övrigt, som erfordrades för genomförande av de framlagda förslagen, samt meddela erforderliga övergångsbestämmelser;

e) bemyndiga Kungl. Maj:t att i hudsaklig överensstämmelse med de av departementschefen angivna grunderna och riktlinjerna för lönegradsplacering m. m. vidtaga de ytterligare åtgärder, som kunde visa sig erforderliga för genomförandet av omorganisationen av polis-, åklagar- och exekutionsväsendet m. m., såsom att med personalorganisationerna träffa överenskommelser och utfärda därav föranledda bestämmelser och andra föreskrifter;

VIII. att riksdagen måtte såvitt särskilt anginge polisväsendet

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att i enlighet med vad departementschefen förordat fastställa personalförteckning för rikspolisstyrelsen;

b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 192 och II: 235 samt I: 534 och II: 652, de två sistnämnda motionerna såvitt nu vore i fråga, bemyndiga Kungl. Maj:t att i enlighet med vad departementschefen förordat fastställa personalförteckning för den lokala polisorganisationen;

c) bemyndiga Kungl. Maj:t att i överensstämmelse med vad departementschefen förordat vidtaga ändringar i personalförteckningen för länsstyrelserna;

d) för tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1964/65 godkänna i utlåtandet införd avlöningsstat för

1) rikspolisstyrelsen; och

2) den lokala polisorganisationen;

e) för budgetåret 1964/65 å driftbudgeten under elfte huvudtiteln anvisa

1) till Rikspolisstyrelsen: Avlöningar ett förslagsanslag av 8 700 000 kronor, varav 340 000 kronor att avräknas mot automobilskattemedlen;

2) till Rikspolisstyrelsen: Omkostnader ett förslagsanslag av 3 000 000 kronor, varav 90 000 kronor att avräknas mot automobilskattemedlen;

3) till Rikspolisstyrelsen: Utrustning ett reservationsanslag av 600 000 kronor;

4) till Polisverket: Inköp av motorfordon m. m. ett reservationsanslag av 13 500 000 kronor, varav 4 500 000 kronor att avräknas mot automobilskattemedlen;

5) till Polisverket: Underhåll och drift av motorfordon m. m. ett förslagsanslag av 7 500 000 kronor, varav 2 300 000 kronor att avräknas mot automobilskattemedlen;

6) till Polisverket: Särskild polisverksamhet för hindrande och uppdagande av spioneri m. m. ett förslagsanslag av 10 000 000 kronor;

7) till Polisverket: Diverse utgifter ett förslagsanslag av 1 500 000 kronor;

8) till Lokala polisorganisationen: Avlöningar ett förslagsanslag av 164 000 000 kronor, varav 37 700 000 kronor att avräknas mot automobilskattemedlen;

9) till Lokala polisorganisationen: Omkostnader ett förslagsanslag av 20 000 000 kronor, varav 4 600 000 kronor att avräknas mot automobilskattemedlen;

10) till Lokala polisorganisationen: Utrustning ett reservationsanslag av 4 500 000 kronor, varav 1 000 000 kronor att avräknas mot automobilskattemedlen;

Ang. organisationen av polis-, åklagar- och exekutionsväsendet

IX. att riksdagen måtte såvitt särskilt anginge åklagarväsendet

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att i enlighet med vad departementschefen förordat

1) vidtaga ändringar i personalförteckningen för riksåklagarämbetet;

2) fastställa personalförteckning för övriga åklagarmyndigheter;

b) besluta, att motionerna I: 776 och II: 952 icke skulle föranleda någon riksdagens åtgärd;

c) för tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1964/65 godkänna i utlåtandet införd avlöningsstat för

1) riksåklagarämbetet; och

2) övriga åklagarmyndigheter;

d) för budgetåret 1964/65 å driftbudgeten under andra huvudtiteln anvisa

1) till Riksåklagarämbetet: Avlöningar ett förslagsanslag av 1 033 000 kronor;

2) till Riksåklagarämbetet: Omkostnader ett förslagsanslag av 150 000 kronor;

3) till Övriga åklagarmyndigheter: Avlöningar ett förslagsanslag av 16 000 000 kronor;

4) till Övriga åklagarmyndigheter: Omkostnader ett förslagsanslag av 1 600 000 kronor;

5) till Övriga åklagarmyndigheter: Utrustning ett reservationsanslag av 1 300 000 kronor;

X. att riksdagen måtte såvitt särskilt anginge exekutionsväsendet

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att i enlighet med vad departementschefen förordat fastställa personalförteckning för den lokala exekutionsorganisationen;

b) för tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1964/65 godkänna i utlåtandet införd avlöningsstat för den lokala exekutionsorganisationen;

c) för budgetåret 1964/65 å driftbudgeten under elfte huvudtiteln anvisa

1) till Lokala exekutionsorganisationen: Avlöningar ett förslagsanslag av 28 000 000 kronor;

2) till Lokala exekutionsorganisationen: Omkostnader ett förslagsanslag av 4 300 000 kronor;

3) till Lokala exekutionsorganisationen: Utrustning ett reservationsanslag av 3 900 000 kronor;

XI. att riksdagen måtte såvitt särskilt anginge häktesorganisationen bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för fångvårdsanstalterna, som föranleddes av vad departementschefen förordat;

XII. att riksdagen måtte såvitt särskilt anginge den kriminaltekniska laboratorieverksamheten

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att i enlighet med vad departementschefen förordat fastställa personalförteckning för statens kriminaltekniska laboratorium;

b) för tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1964/65 godkänna i utlåtandet införd avlöningsstat för statens kriminaltekniska laboratorium;

c) för budgetåret 1964/65 å driftbudgeten under elfte huvudtiteln anvisa

1) till Statens kriminaltekniska laboratorium: Avlöningar ett förslagsanslag av 1 600 000 kronor;

2) till Statens kriminaltekniska laboratorium: Omkostnader ett förslagsanslag av 125 000 kronor;

3) till Statens kriminaltekniska laboratorium: Utrustning ett reservationsanslag av 700 000 kronor;

XIII. att riksdagen måtte såvitt angående de omorganiserade verksamhetsgrenarna gemensamt för budgetåret 1964/65 å driftbudgeten under elfte huvudtiteln anvisa

a) till Vissa övergångskostnader i anledning av förststatligandet av polisväsendet m. m. ett förslagsanslag av 3 000 000 kronor;

b) till Täckning av merkostnader i samband med omorganisationen av polisväsendet m. m. ett förslagsanslag av 20 000 000 kronor, varav 1 000 000 kronor att avräknas mot automobilskatte-medlen;

Ang. organisationen av polis-, åklagar- och exekutionsväsendet

XIV. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att för budgetåret 1964 65 medgiva av reformerna föranledda överskridanden av maximerade anslagsposter under förslagsanslag.

Herr WIKNER (s):

Herr talman! Då jag undertecknat en motion som berör denna fråga, motionen nr 747 i denna kammare, skall jag be att få säga några ord.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 100 angående organisationen av polis-, åklagar- och exekutionsväsendet m. m. föreslås att Västernorrlands län och Jämtlands län skall bilda ett gemensamt länsåklagardistrikt. Departementschefen har sagt att reformens genomförande kommer att kräva en nära kontakt mellan länsåklagaren och de lokala åklagarmyndigheterna. Utformningen av de praktiska samarbetsformerna mellan åklagarna och domstolarna förutsätter fortlöpande överläggningar mellan länsåklagaren å ena sidan samt länspolischefer och domstolar å andra sidan. Det torde därför vara en fördel om länsåklagarnas verksamhetsområden göres relativt begränsade.

Trots detta har departementschefen och utskottet föreslagit att Jämtlands och Västernorrlands län skall bilda ett länsåklagardistrikt. Alla känner ju till att avstånden i Jämtlands län är mycket stora, och i och med denna sammanslagning får vi ju ännu större avstånd i det föreslagna distriktet.

Man hade kunnat vänta med detta tills vi fått utredningen om den nya länsindelningen i vår hand. Man är från utskottets sida alltid rädd för att föregripa utredningars förslag, men i detta fall har man glömt detta. Det har påtalats att åklagarna i Jämtlands län får begränsade uppgifter då det gäller lednings-, tillsyns- och förvaltningsuppgifter, men arbetsuppgifterna som åklagare är tillräckliga. Jag anser för min del att det sista är det väsentligaste.

Här har man icke i tillräcklig grad beaktat avståndsfaktorn och gjort klart

för sig de betydande olägenheter som är därmed förbundna bl. a. genom att länsåklagarens förundersökningsledarfunktioner nödvändiggör resor i betydande utsträckning inom detta vidsträckta område. Har man räknat med dessa kostnader? Det vill jag fråga de här berörda parterna som kommit med förslaget.

Därest såsom föreslagits Västernorrlands län och Jämtlands län skulle bilda ett gemensamt länsåklagardistrikt, skulle detta för Jämtlands län med dess stora interna avstånd och dess i förhållande till Västernorrlands läns huvudsakliga befolkningscentra avskilda och avlägsna läge, med avseende å rättsvården samt ur organisatoriska synpunkter och effektivitetssynpunkter medföra betydande olägenheter. Någon tvakan kan icke råda om att en i Östersund stationerad länsåklagare för Jämtlands län skulle få fullt tillräckliga arbetsuppgifter.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motion nr 747 i första kammaren och den likalydande motionen nr 919 i andra kammaren.

Herr GEIJER, LENNART, (s):

Herr talman! I detta utlåtande behandlas även åklagarväsendets personal. I motion nr 776 har herr Herne-lius och jag framfört vissa synpunkter beträffande ordinariesättningen. Vi har sett det som mindre bra att man i förslaget endast vill ordinariesätta en mindre del av de nya åklagarna. Beträffande landsfiskalerna avses endast en fjärdedel av dem bli ordinariesatta, och vi har i motionen framhållit att det är av stor betydelse för rättssäkerheten att åklagaren erhåller en ordinarie anställning.

Utskottet har anfört vissa skäl varför man för närvarande i samband med övergången till det nya systemet inte kan ordinariesätta fler än som föreslagits. Utskottet slutar med orden: »Fråga om ytterligare ordinariesättning tor-

Ang. organisationen av polis-, åklagar- och exekutionsväsendet

de få övervägas först sedan närmare erfarenheter vunnits av de nya organisationerna.» Detta är vad man brukar kalla en mycket försiktig skrivning. Vi vill emellertid i denna inläggning att utskottet inte principiellt menar att det för alltid skall förbli såsom föreslagits utan att häri ligger ett löfte, att man när närmare erfarenheter vunnits allvarligt skall upptaga till prövning frågan om ytterligare ordinariesättning.

Häri instämde herr *Hernelius* (h).

Herr *BILLMAN* (fp):

Herr talman! I samband med detta utlåtande har statsutskottet behandlat ett flertal motioner om åtgärder för att stärka trafikövervakningen och säkerheten på våra landsvägar. Situationen därvidlag är ju, som kammarens ledamöter mycket väl vet, långt ifrån tillfredsställande, och den oro, som man litet till mans även bland riksdagens ledamöter känner över utvecklingen, har ju också tagit sig uttryck i en hel del förslag till innevarande riksdag för att komma till rätta med den stora olycksfallsfrekvensen i trafiken. Såvitt jag nu i en hast kan komma ihåg, har det funnits åtminstone ett halvt dussin motioner med detta syfte. Man har begärt en större frekvens i de tillfälliga hastighetsbegränsningarna och en effektivare övervakning av trafiken vid sådana tillfällen. Dessutom har i motioner, under tecknade av bland andra herr Berglund i andra kammaren och mig i denna hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en sådan successiv och väsentlig förstärkning av statspolisens manskapsstyrka, att en effektiv trafikövervakning kan åvägbringas.

Bakom denna motion ligger den uppfattningen, att trots all den propaganda för en bättre trafikultur, som kontinuerligt äger rum bland annat genom radion, finns det vissa kategorier av trafikanter, som denna trafikpropaganda helt enkelt inte verkar på. Det

finns gott om trafikanter som låter dylik propaganda gå in genom det ena örat och ut genom det andra. De utgör den livsfarliga kategorien på vägarna, som ställer till med de värsta olyckorna. Det är den kategori av trafikanter, som inte respekterar någonting annat än polisen, men finns det polis på vägarna, är det anmärkningsvärt hur sedesamt även sådana individer kör. Inom ledningen för Motormännens riksförbund är man också enhälligt av den åsikten, att det enda verksamma medlet för att få ned olyckorna, särskilt på våra landsvägar, är en effektivare trafikövervakning och ett utbyggande av statspolisens apparatur och personalstyrka. Det är av den anledningen som bl. a. jag lämnat in en motion i detta ärende.

Nu har denna motion jämte flera andra motioner med ungefär samma syfte inte avsatt något annat resultat vid statsutskottets behandling än ett avstyrkande. Det är beklagligt, att ett sådant allvarligt ärende inte skall sätta större spår i riksdagen än så. Vi skall i alla fall tänka på att vi har en olycksfallsfrekvens, som håller sig vid omkring 1 000 dödade människor i trafiken varje år och 20 000 å 22 000 skadade, av vilka ett stort antal blir lem-lästade och invalider för livet. Vi skall också tänka på vilken belastning detta betyder på våra sjukhus, där man skall ta hand om alla dessa skador, och vi skall tänka på vad det betyder i ekonomiskt hänseende. Man har på något sätt räknat ut att de förluster, som det svenska samhället gör på grund av alla dessa olycksfall på vägarna, kan värderas till ungefär 1,2 miljard om året. Man tycker då, att det skulle kunna löna sig att utbygga statspolisens verksamhet och därigenom spara pengar i form av en sänkt olycksfallsfrekvens, och även om man skulle se så krasst ekonomiskt på detta problem som jag nu gjort, kan man dessutom tillägga att det av känslomässiga skäl vore värdefullt om olyckorna kunde begränsas.

Ang. organisationen av polis-, åklagar- och exekutionsväsendet

Alla dessa olyckor innebär också mänskliga tragedier, som det inte går att mäta men som nog alla förstår är en faktor som man bör ta hänsyn till.

Herr talman! Eftersom det inte finns någon reservation vid utlåtandet kan jag inte framställa något yrkande. Jag har i alla fall velat redovisa dessa synpunkter inför kammaren, då jag anser att problemet är av sådan räckvidd och betydelse att vi måste vidta positiva åtgärder för att begränsa olycksfallsfrekvensen i trafiken.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s):

Herr talman! Då vi nu kommit fram till att behandla detta ärende lägger vi så att säga slutstenen i det långvariga bygge som varit i gång för att förstärka polisväsendet här i landet. Eftersom jag själv varit med om att motionera om polisväsendets förstärkande känner jag en personlig tillfredsställelse över att vi nu nått fram till detta resultat. Framför allt är jag tillfredsställd över att den proposition som vi nu behandlar har tillstyrkts av ett enhälligt utskott. Det tyder inte bara på att frågan är mogen för lösning, utan också på att alla varit medvetna om att det förslag som presenterats av inrikesdepartementet är så väl genomtänkt och genomarbetat att det kan accepteras av riksdagen. Den stillsamma debatt som det tydligen blir om det föreliggande utlåtandet vittnar också om att några större erinringar inte föreligger.

Här har endast framställts ett enda yrkande — det var kanske också väntat — nämligen det som nyss framställdes av herr Wikner att kammaren skulle följa de motioner som berör åklagarväsendet i Jämtland. Vi har vid behandlingen i statsutskottets tredje avdelning mycket noga penetrerat denna fråga och kommit fram till att den enda rimliga lösningen är att följa propositionen. Det räcker med att här hänvisa till vad utskottet har skrivit: »Vad beträffar Jämtlands län, som förutsätts

skola bilda ett enda lokalt åklagardistrikt, har departementschefen förordat att länet erhåller gemensam länsåklagarmyndighet med Västernorrlands län. Såsom departementschefen funnit skulle en länsåklagare i Jämtlands län få mycket begränsade lednings-, tillsyns- och förvaltningsuppgifter, vilka uppgifter utgör det huvudsakliga skälet för regionala åklagarmyndigheter.» Något fog för att följa motionen har alltså icke funnits.

Vad gäller det som herr Geijer påtalade beträffande ordinariesättningen vill jag bara konstatera, att även den frågan ingående behandlats. De enligt herr Geijers mening positiva slutraderna i utlåtandet på denna punkt vittnar naturligtvis också om de tankar som vi hade när vi behandlade denna sak. Vi anser att man vid ingången till ett nytt skede beträffande polisväsendet och skapandet av en ny organisation bör vara litet försiktig med ordinariesättning. Detta kan ju dock så småningom komma att ändras.

Herr Billmans resonemang om trafikövervakningen har givetvis en allvarlig bakgrund. Alla är vi helt naturligt bekymrade över de faror som lurar på våra vägar. Även på trafikövervakningens område presenteras emellertid här en nyhet i så måtto att trafikövervakningen blir en uppgift för varje patrullerande polisman, vilket har klart utsetts i utlåtandet. Vi anser att detta är mycket värdefullt. Tidigare har det ofta varit så att patrullerande polismän inte ansett sig ha med trafiken att göra, utan det skulle vara särskilt manskap för trafikövervakningen, vilket har vållat en del tvistigheter. Vi kan naturligtvis aldrig åstadkomma en hundra procentig trafikövervakning, ty då skulle man behöva utpostera en polisman i varje gatu- och vägkorsning. Genom den organisation som nu skapas kommer dock trafikövervakningen i varje fall att avsevärt förbättras. Vi får hoppas att det också skall medföra större trygghet på våra vägar.

Ang. kommunal trafikövervakning

Herr talman! Jag har inte mer att säga än dessa enkla reflexioner utom att uttala min glädje över att så få erinringar har riktats mot detta utlåtande, till vilket jag ber att få yrka bifall.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes i enlighet med därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till motionerna I: 747 och II: 919; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Ang. kommunal trafikövervakning

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 28, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lagstiftning med anledning av förstatligandet och omorganisationen av polisväsendet m. m. dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 3 april 1964 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 101, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade, med 1—19 betecknade förslag till lagstiftning med anledning av förstatligandet och omorganisationen av polisväsendet m. m.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat

dels sex i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

de likalydande motionerna I: 784, av herrar *Hilding* och *Wallmark*, samt II: 966, av herrar *Hedin* och *Ståhl*,

de likalydande motionerna I: 785, av fröken *Ljungberg m. fl.*, samt II: 967, av fru *Kristensson* och fröken *Wetterström*, ävensom

de likalydande motionerna I: 786, av herr *Palm m. fl.*, samt II: 968, av herr *Sköldin m. fl.*,

dels ock en i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 100, angående organisationen av polis-, åklagar- och exekutionsväsendet m. m., väckt motion, II: 955, av herrar *Svensson* i Vä och *Rask*, såvitt nu vore i fråga.

I motionerna I: 786 och II: 968 hade yrkats, att riksdagen vid sin behandling av i proposition nr 101 intaget förslag till lag om kommunal trafikövervakning skulle besluta om sådan ändring, att lagen komme att innehålla icke en skyldighet utan en möjlighet för kommun som så önskade att åtaga sig de ifrågavarande uppgifterna inom trafikövervakningen, varvid borde övervägas ett statsbidrag med 90 procent av kommunens kostnader.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt,

A. att riksdagen, med avslag å följande motioner, nämligen

1. I: 784 och II: 966,

2. I: 785 och II: 967, såvitt avsåge yrkandet om avslag å förslaget till lag om kommunal trafikövervakning, samt

3. I: 786 och II: 968,

mätte bifalla förevarande proposition, nr 101, ävensom

B. att följande motioner, nämligen

1. I: 785 och II: 967, såvitt avsåge yrkandet om skrivelse till Kungl. Maj:t, samt

2. II: 955, såvitt nu vore i fråga,

icke mätte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **PALM** (s):

Herr talman! Endast ett par ord med anledning av det lagförslag som föreligger.

I den föreslagna nya lagen om kommunal trafikövervakning står det i 1 §: »Uttager kommun avgift för begagnande av allmän parkeringsplats, må Kommunen på framställning av länsstyrelsen förordna, att kommunen skall ombesörja övervakning av efterlevnaden av föreskrifter rörande parkering och

annan uppställning samt stannande av fordon.»

Eftersom jag är motionär i detta sammanhang, känner jag ett behov av att få motivera vår motions tillkomst. Vi har menat att det borde vara möjligt för kommun som så önskar att ataga sig de ifrågavarande uppgifterna inom trafikövervakningen och har nämnt möjligheten av att kommunerna i framtiden kommer i åtnjutande av statsbidrag för dessa uppgifter. Utskottet har skrivit mycket positivt på denna punkt och pekar på angelägenheten av kontakt mellan det förstatligade polisväsendet och kommunerna framöver, men jag vill ändå rikta uppmärksamheten på att bland dem som har en mera kritisk inställning till propositionen i denna del befinner sig Svenska stadsförbundet och en hel rad av de svenska städerna, som har anlagt en del principiella synpunkter på frågan.

Tillskapandet av de kommunala trafikvakterna — som inte följer med i det allmänna statsövertagandet — är ett bevis på talesättet att nöden kan vara uppfinningarnas moder. Vi fick en gång i tiden trafikvakterna för att de temporärt skulle lösa det stora polisbristproblemet i Stockholm. Sedan har det visat sig vara en mycket bra lösning, och nu anammar man mera allmänt denna metod och vill få detta sätt avlasta den mer kvalificerade polisen.

Jag vill bara nämna vad som håller på att ske i detta avseende och peka på den allt större roll som de kommunalanställda trafikvakterna spelar. År 1957, då vi fick trafikvakterna i Stockholm, rapporterades i denna stad 75 000 trafikförseelser. Av dem rapporterade polisen drygt 68 000 och trafikvakterna cirka 6 000. I fjol inrapporterades här i staden 150 000 trafikförseelser, varav polisen rapporterade 25 000 och de kommunalanställda trafikvakterna 125 000. Vi ser alltså att dessa kommunalanställda, mindre kvalificerade »poliser» får ta på sig en allt större uppgift.

Ang. kommunal trafikövervakning

Nu har det varit mycket resonemang om att kommunerna tjäna en del pengar på parkeringsautomaterna. Från de berörda städerna — och vi kan vara övertygade om att de blir allt flera — framhålles likväl, att de har åtskilliga andra mycket dryga kostnader, som inte kommer med i redovisningen. Det talas i propositionen om att Stockholms stad något år tog in 600 000 kronor i inkomster och Göteborg mellan 300 000 och 400 000. Mot detta bör ställas de parkeringsböter som inlevereras till staten genom parkeringsvakternas insatser — från Stockholms stad inlevererades i fjol 4 170 000 kronor i parkeringsböter, från Göteborg ungefär 1 500 000 och från Malmö mellan 500 000 och 600 000 kronor. Jag har dessutom andra talande siffror också från andra svenska städer, som har påtagit sig denna stora uppgift som tidigare ansetts vara rent polisiär.

Herr talman! Jag har inget yrkande i detta sammanhang. Jag noterar dock med tillfredsställelse utskottets positiva skrivning när det gäller de kontakter man förväntar skall skapas mellan den förstatligade polisen och kommunerna och särskilt vad utskottet säger om det som skall ske beträffande kostnadsfördelningen: »Vad gäller tanken på statsbidrag till trafikövervakningen anser utskottet att, även om det icke är utslutet att denna fråga bör upptagas längre fram i belysningen av vunna erfarenheter, för närvarande skäl ej finnes att närmare ingå härpå.» Jag tar detta som en liten anvisning om att man uppmärksammat det nya som skett i detta avseende, att kommunerna utan kompensation sköter växande polisiära uppgifter som betyder att det finns möjlighet att återkomma litet längre fram.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Ang. bildande av ett statligt vaktbolag

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag angående inköp av obligationer i Förenta Nationernas obligationslån, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. bildande av ett statligt vaktbolag

Föredrogs änyo statsutskottets utlåtande nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bildande av ett statligt aktiebolag för bevakningstjänst m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 108 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 13 mars 1964, föreslaget riksdagen att dels godkänna vad departementschefen i nämnda statsrådsprotokoll anförde rörande samordning och effektivisering av bevakningen av statliga skyddsföremål m. m., dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för bildandet av ett statligt aktiebolag för bevakning m. m., dels till Aktieteckning i ett statligt aktiebolag för bevakning m. m. för budgetåret 1964/65 å kapitalbudgeten under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 180 000 kronor, dels ock bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att ikläda staten garanti intill ett belopp av högst 3 000 000 kronor för krediter till ett statligt aktiebolag för bevakning m. m.

Vidare hade i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Per-Olof Hanson* (I: 720) och den andra inom andra kammaren av herr *Magnusson* i Borås m. fl. (II: 879), hemställts, att riksdagen måtte dels avslå Kungl. Maj:ts i propositionen nr 108 framlagda förslag att bilda ett statligt vaktbolag enligt i propositionen uppdragna riktlinjer, dels ock i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att

nytt förslag för organiserande av bevakningsuppgifterna avseende militära skyddsföremål måtte framläggas för riksdagen på grundval av bevakningstekniska kommitténs av ÖB biträdda förslag, varvid ytterligare överväganden måtte ske beträffande möjligheterna att utnyttja polispersonal inom ramen av ifrågavarande bevakningsuppgifter.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 720 och II: 879,

a) godkänna vad departementschefen i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 13 mars 1964 anförde rörande samordning och effektivisering av bevakningen av statliga skyddsföremål m. m.;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för bildandet av ett statligt aktiebolag för bevakning m. m.;

c) till Aktieteckning i ett statligt aktiebolag för bevakning m. m. för budgetåret 1964/65 å kapitalbudgeten under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 180 000 kronor;

d) bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att ikläda staten garanti intill ett belopp av högst 3 000 000 kronor för krediter till ett statligt aktiebolag för bevakning m. m.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson*, herrar *Ivar Johansson*, *Axel Johannes Andersson*, *Virgin*, *Bengtson*, *Per Jacobsson*, *Harry Carlsson*, *Staxäng*, *Ståhl* och *Svensson* i Stenkyrka, fröken *Elmén* samt herrar *Larsson* i Hedenäset, *Bohman* och *Löfroth*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen avgivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 720 och II: 879,

a) avslå Kungl. Maj:ts i propositionen nr 108 framlagda förslag att bilda ett

statligt vaktbolag enligt i propositionen uppdragna riktlinjer;

b) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om att nytt förslag för organiserande av bevakningsuppgifterna avseende vissa statliga skyddsföremål måtte framläggas för riksdagen på grundval av bevakningstekniska kommitténs av överbefälhavaren biträdda förslag samt med beaktande av vad reservanterna anfört.

Herr VIRGIN (h):

Herr talman! Den bevakning av militära anläggningar och förråd som är erforderlig främst under den tid då de inte är bemannade, har sedan ett par decennier i huvudsak skett genom civila vakter, som enligt kontrakt tillhandahållits av privata vaktbolag. Erfarenheterna av detta system har inte i alla avseenden varit goda, och anmärkningar har främst riktats dels mot att en icke önskad insyn måste lämnas i de militära anläggningarnas belägenhet och utformning, dels mot att vaktpersonalen är av ojämn kvalitet och att bevakningen saknar enhetlig ledning.

Efter bemyndigande av Kungl. Maj:t tillsatte därför överbefälhavaren för några år sedan en kommitté — den s. k. bevakningstekniska kommittén — för att utreda frågan, i första hand för Storstockholms del, och lämna förslag till lämpliga åtgärder. Kommittén avlämnade sitt betänkande på hösten 1962 och förordade i detta tillskandet av en särskild bevakningsorganisation i försvarets egen regi och under befäl av en bevakningschef, lydande under försvarsområdesbefälhavaren i Stockholm, alltså kommandanten. Häri genom skulle man vinna betydande fördelar, först och främst i fråga om bevakningens effektivitet och dess naturliga och riktiga inpassning som ett led i försvaret mot kupp och i skyddet av viktiga anläggningar vid mobilisering och krig. Bevakningen skulle kompletteras med utbyggda larmsystem och

Ang. bildande av ett statligt vaktbolag andra tekniska anordningar, och den skulle bestå av en fast del, direkt knuten till varje skyddsföremål av större betydelse och närmast svarande för bevakning och skydd inom detta, samt en rörlig del, som skulle förstärka den fasta vid behov, ansvara för bevakningen av skyddsföremål utan ständig bevakning, verkställa inspektioner och uttryckning m. m., allt givetvis i intimt samarbete med polisen.

Vid behandlingen i departementet beslöt sig departementschefen emellertid för att gå en annan väg, nämligen över ett statligt bolag, som skulle ha att svara för den fasta bevakningen, medan den rörliga delen helt skulle överlätas på polisen. Den proposition som kommarens nu har att ta ställning till föreslår bildandet av ett sådant statligt vaktbolag.

Motiveringen till att bolagsformen skulle vara att föredra verkar inte övertygande. Ett av skälen anges vara att bevakning erfordras inte bara för militära objekt utan också för andra statliga institutioner. Härtill är att säga att det är i fråga om de militära skydds-föremålen som bristerna varit mest framträdande; de dominerar också såväl i fråga om antal som framför allt i fråga om kraven på bevakningens kvalitet. Det är viktigt att härvidlag snabbt få förbättringar till stånd. Det torde för övrigt i och för sig inte möta några svårigheter att låta en militär bevakningsorganisation påtaga sig de uppgifter som det här kan gälla, om man nu finner det nödvändigt att också på den civila sidan ersätta de privata företagen med någonting annat. Behovet härav eller fördelen härmed har dock, såvitt jag vet, ingalunda ordentligt utretts eller på annat sätt bestyrkts.

Ett annat skäl som anges och som tycks ha tillmätts betydande vikt är att vaktmarknaden i Sverige för närvarande domineras av ett privat concernföretag och att därför ett statligt vaktbolag bör tillskapas för att stimulera till konkurrens. Man tror emellertid uppen-

Ang. bildande av ett statligt vaktbolag

barligen inte helt på det statliga bolagets förmåga i det avseendet, ty man föreslår samtidigt att myndigheterna skall bli skyldiga att anlita detta. Man säger att det nybildade bolaget skulle ha att räkna med hård konkurrens, om det skulle vara hänvisat till fri ackvisition, och att garantier därför bör skapas för att det nya bolaget tillförsäkras prioritet hos statliga myndigheter. Tankegången tycks alltså innebära, att man i konkurrensens namn borde ersätta en privat dominans — som dock inte är total — med ett statligt monopol.

Konkurrens, säger man, skall bara få ske i en gränsektor, omfattande de mindre kvalificerade bevakningsuppgifterna. Det förklaras inte och torde för övrigt vara svårt att förklara, hur man inom en liten del av verksamheten, som dessutom har andra förhållanden än huvuddelen, skall kunna få fram ett exakt underlag för en skälighetsprissättning, vilken alltså skulle garantera konkurrens på lika villkor.

Om alltså skälen för ett statligt vaktbolag av den typ som departementschefen föreslår är föga övertygande, så är skälen till tveksamhet starka.

Först och främst är det ansvarsfrågan. I tjänstereglementet för krigsmakten är föreskrivet att ansvaret för den militära säkerhetstjänsten åvilar varje chef inom hans arbetsområde. Den principen har av ingen bestritts — utskotts-majoriteten understryker den också, och jag instämmer gärna häri. Det är av vital betydelse att ansvaret för bevakningen av ett skyddsföremål åvilar den myndighet som disponerar det. Men vad skall ett sådant ansvar ta sig för uttryck, och hur skall det kunna utkrävas, om myndigheten är skyldig att anlita det statliga bolaget, vare sig tjänsterna av den ansvarige chefen bedöms vara tillräckliga och rätt fullgjorda eller inte?

Så är det personalfrågan. Departementschefen tycks utgå från som något självklart, att bara man ordnar vakt-

tjänsten i statlig bolagsform så kommer man automatiskt ifrån de nackdelar som vidlåder de privata bolagen, exempelvis olägenheten med insyn i militära förhållanden. Så enkelt är det nog inte. Skillnaden är måhända inte så stor mellan å ena sidan ett statligt bolags resurser i fråga om personalundersökningar och kontroll och å andra sidan möjligheten att få motsvarande undersökningar utförda i ett bolag som för sin verksamhet behöver statlig auktorisation och som genom avtal kan förbindas att vidtaga de åtgärder över huvud taget som kunden kan önska.

I en bevakningsorganisation i försvarets egen regi av den typ som bevakningstekniska kommittén föreslagit är ansvarsfördelningen inget problem. Vidare skulle där ges goda möjligheter att plocka ut personal, som är särskilt lämplig för bevakningsuppgifter, t. ex. bland underbefäl som avgår i förtid eller som vid högre ålder blir mindre lämpad för de rent militära uppgifterna. Genom att man anpassar rekryteringen efter mobiliseringsförhållandena skulle den frihet från annan krigstjänst som är nödvändig för bevakningspersonal förorsaka krigsmakten minsta möjliga olägenheter. Man skulle också kunna slippa det mycket omständliga och ur totalförsvarets synvinkel sämre förfarings sättet med uppskov.

Bevakningen har en viktig funktion i händelse av kuppföretag, vid mobilisering och krig. Den övergår då till att fullgöra rent militära uppgifter, en övergång som självfallet sker lättare och effektivare i den av bevakningstekniska kommittén föreslagna organisationen, som redan i fredstid är militärt ledd.

Den fasta bevakningen måste kompletteras med en rörlig. Meningarna är delade om huruvida denna del skall ingå i och ledas av det för bevakningen ansvariga organet eller om den, som departementschefen föreslår, helt skall läggas på polisen och alltså utgöra en

del i dennas allmänna, brottsförebyggande verksamhet. Polisen har redan nu rörliga styrkor, och det kan därför naturligen göras gällande att de rörliga resurserna skulle få en större total effekt om de sammansloges. Å andra sidan kräver själva bevaknings- och skyddsuppgiften ett rörligt komplement och specialutbildning samt utrustning för detta. Om man inte gör den rörliga styrkan större än att den är fullt sysselsatt med sitt bevaknings- och inspektionsprogram, vinnns inte några fördelar genom samordningen. Polisens övertagande av den rörliga delen skapar också onödiga problem i fråga om ledningen. Det blir inte så lätt att dra gränsen mellan det ansvar som skall bäras av den rörliga bevakningen och det som skall bäras av den fasta, om de lyder under olika huvudmän. Det är inte självklart att dessa har samma uppfattning om behovet av rörliga insatser. Under alla omständigheter är det olyckligt att splittra ledningen och därmed ansvaret.

Det bör kanske också påpekas, att en absolut förutsättning för att polisen skall kunna överta den rörliga bevakningen är att den får i motsvarande grad ökade resurser. Är det någon som i dag kan garantera att dessa ökade resurser kommer att ställas till polisens förfogande? Skulle så inte bli fallet, kommer systemet med säkerhet inte att fungera tillfredsställande.

Sammanfattningsvis måste man säga att propositionens förslag till ny organisation av bevakningstjänsten verkar illa genomtänkt på väsentliga punkter. Vi reservanter anser att frågan bäst skulle lösas i närmare anslutning till det förslag som den bevakningstekniska kommittén har framlagt.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr SÖDERBERG (s):

Herr talman! Det är alldeles riktigt som herr Virgin har sagt, att såväl bevakningstekniska kommittén som över-

Ang. bildande av ett statligt vaktbolag befälhavaren är överens om att nuvarande bevakningsorganisation lider av väsentliga brister. Det kan naturligtvis inte vara tillfredsställande att ett enskilt vaktbolag ges en väsentlig insyn i militära anläggningar. Därom kan alltså herr Virgin och jag vara överens, men i fortsättningen skiljer sig kanske våra uppfattningar.

Den av överbefälhavaren föreslagna bevakningsorganisationen i försvarets egen regi skulle komma att omfatta enbart militära skyddsföremål i Storstockholm, och enligt departementschefen är det av vikt att den också kommer att innefatta statens civila skydds-föremål, således även alla från totalförsvarets synpunkt betydelsefulla bevakningsobjekt. Försvarsministern finner att detta bäst kan ske genom ett statligt vaktbolag, och statsutskottets majoritet delar den uppfattningen.

Nu tycker reservanterna, som vi hört av herr Virgin, att ett sådant bolag inte skulle vara till fördel ur kostnadssynpunkt, men det måste vara mycket svårt att bevisa att ett bevakningsorgan i rent militärt regi skulle bli billigare, allra helst som det förutsätter att övriga statliga bevakningsobjekt även i fortsättningen måste bevakas av det privata monopolföretaget.

Försvarsministerns förslag måste i högsta grad öppna möjligheterna till verklig konkurrens på ett område, som hittills helt varit förbehållet det privata monopolföretaget. Det statliga bolaget förutsättes svara för all bevakning som av säkerhetsskäl bör vara anförtrodd detta bolag, medan bevakningen av andra objekt blir öppen för fri konkurrens mellan det statliga bolaget och det privata bolaget, som för närvarande praktiskt helt dominerar bevakningsmarknaden. Därmed bör det väl också stå klart att möjligheterna till priskonkurrens ökas. Följes ÖB:s förslag, blir det däremot i allra högsta grad en monopolsituation, varvid den i militär regi ordnade bevakningsorganisationen svarar för de militära skydds-föremålen,

Ang. bildande av ett statligt vaktbolag

medan det privata monopolföretaget ostört får arbeta på den övriga marknaden. Det kan knappast ur kostnadsynpunkt vara till fördel för statsverket, som vid sidan av de militära skyddsföremålen har en mängd andra bevakningsföremål, exempelvis riksdagshuset, departementen och en hel del statliga verk.

En annan ur kostnadssynpunkt väsentlig fördel är att varje myndighet kommer att debiteras för de kostnader som faller på den, varvid betydligt större möjligheter uppnås att få en rättvisande kostnadsfördelning och det samtidigt ges möjligheter för vederbörande att hålla kostnaderna under kontroll.

Herr Virgin var inne på frågan om myndighets ansvar. Framför allt gällde det att få den frågan klarlagd vad beträffar den militära bevakningen, vilket han ansåg icke hade skett på ett tillfredsställande sätt. Det är emellertid tvärtom så att statsutskottets föreliggande förslag medger klara och riktiga ansvarsförhållanden. Enligt ÖB:s förslag kommer ansvaret för bevakningen att ligga på en bevakningschef under fo-befälhavaren, och de skilda myndigheterna, för vilka bevakningen utfördes, skulle sakna ansvar och till och med inflytande på bevakningen. Utan tvekan skulle detta vara felaktigt. Varje myndighet måste själv ha ansvar för att vederbörande anläggningar bevakas och skyddas på ett riktigt sätt. Genom ett statligt vaktbolag når man detta resultat. Bolaget har att på ett effekt sätt utföra den bevakning som beställaren — myndigheten — anser erforderlig.

Herr Virgin var också inne på personalfrågor. Det bör vara ganska självklart, att om man nu får ett bolag under statlig kontroll så har man därmed betydligt större möjligheter att verkligen kontrollera att den personal som anställs är tillförlitlig. Den möjligheten har man ju inte alls för närvarande.

Jag ber härmed, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr VIRGIN (h):

Herr talman! Jag tog faktiskt inte upp kostnadsfrågan i mitt första inlägg, mest därför att kostnadsfrågan i det här fallet inte är det väsentliga. Skillnaderna i kostnadsläge för de olika alternativ som diskuteras varken får vara eller behöver vara avgörande. Det är inte på det planet som de skiljaktiga meningarna i första hand ligger.

Herr Söderberg säger att ÖB:s förslag skulle innebära ett monopol, likaväl som departementschefens förslag innebär ett monopol. Så kan man möjligen uttrycka saken, även om jag kanske har andra definitioner på monopol. Jag har visst inte någonting i princip att erinra emot att myndigheter i egen regi ordnar egna angelägenheter med utestängande av andra, om detta innebär fördelar. Vad jag opponerade mig emot var bara presentationen av bolagsförslaget såsom särskilt fördelaktigt ur konkurrenssynpunkt, när det i själva verket innebär ett monopol.

Herr Söderberg säger att en väsentlig orsak till behovet av bolaget är att det finns civila skyddsföremål, som också skall bevakas. Som jag något litet var inne på tidigare, är det i och för sig ingen omöjlighet att kunna ordna en sådan bevakning i militär regi, om så skulle vara önskvärt. Dessutom är de civila bevakningsobjekten varken lika viktiga eller lika många som de militära. Att få förändringar till stånd är måhända inte lika brådskande på den civila sidan som på den militära. En av orsakerna till ÖB:s förslag är, såvitt jag kan förstå, att man för att effektivisera bevakningen snabbt vill ha förbättringar till stånd som dock icke får hindra att man så småningom vidtar utbyggnad eller andra ändringar i organisationen om detta skulle visa sig fördelaktigt.

Herr SÖDERBERG (s):

Herr talman! Herr Virgin säger att han inte har tagit upp kostnadsskålet i

detta sammanhang. Även om han inte har gjort det i sitt anförande, så har reservanterna gjort det i sin reservation. Där har man ju talat om kostnads-synpunkten. Den måste väl då vara ett av de skäl som man har anfört gentemot försvarsministerns förslag.

Sedan säger herr Virgin att det inte är omöjligt för myndigheterna att i egen regi ordna de egna bevakningsan-gelägenheterna. Men herr Virgin menar väl inte att varje myndighet för sin del skall ordna med bevakningen? Herr Virgin säger också att bevakningen för dem naturligtvis kan ordnas i militär regi, om så skulle önskas. Är det någon som tror att det skulle vara en effekti-vare och ur kostnadssynpunkt fördel-aktigare anordning, om hela denna be-vakningsfråga även för den civila delen ordnades i militär regi?

Jag ber att få erinra herr Virgin om att bevakningen av försvarets ämbets-byggnad Tre Vapen i dag ju är över-låten till det privata monopolföretaget. Det visar tydligt att man inte ens i det fallet har ansett sig kunna ordna be-vakningen i militär regi.

Herr VIRGIN (h):

Herr talman! För att börja med det sista vill jag säga att anledningen till att bevakningen av Tre Vapen sker i civil regi är att man har bestämt sig för att inte utnyttja militär personal till uppgifter av den typen. Så vill jag upp-repa att den nya organisation som en-ligt bevakningstekniska kommittén borde komma till stånd skulle kunna åtminstone tills vidare överta bevak-ningsuppgifter av civila objekt, om man anser detta vara fördelaktigare än att använda den fria marknadens tjänster.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hem-ställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid ut-

Ang. bildande av ett statligt vaktbolag lätandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Virgin* begärde votering, i an-ledning varav uppsattes samt efter gi-ven varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 121, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositio-nen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Virgin* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och be-funnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja -- 74;

Nej -- 64.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlä-tanden och memorial:

nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisation av förvaltningarna vid marinkommando Syd jämte i ämnet väckt motion;

nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av visst markbyte m. m.;

nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen om allmän försäk-ring m. m., i vad propositionen avser an-slag för budgetåret 1964/65, jämte i äm-net väckta motioner;

Ang. giftnämndens sammansättning, m. m.

nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden för budgetåret 1964/65; och

nr 126, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1964/65.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 § förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften.

Vad utskottet i detta betänkande hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i utsökningslagen m. m.; och

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om personundersökning i brottmål, m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 50, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet, dels ock i ämnet väckt motion, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. giftnämndens sammansättning, m. m.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 51, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 15 § och 23 § 1 mom. bekämpningsmedelsförordningen den 14 december 1962 (nr 703), dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 3 april 1964 dagtecknad proposition, nr 139, vilken hänvisats till lagutskottet och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t anhållit om riksdagens yttrande över vid propositionen fogat förslag till förordning om ändrad lydelse av 15 § och 23 § 1 mom. bekämpningsmedelsförordningen den 14 december 1962 (nr 703).

Det i propositionen framlagda förordningsförslaget innebar förbud att använda betat utsäde för annat ändamål än som utsäde samt straffansvar för oaktsamhet vid hantering av betat utsäde.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft två till lagutskottet hänvisade motioner, nr 795 i första kammaren av herr *Isacson m. fl.* samt nr 979 i andra kammaren av herr *Grebäck m. fl.*, i vilka hemställts, att riksdagen måtte uttala, att giftnämnden borde utökas med representant från lantbruks- och trädgårdsnäringarna.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att riksdagen i anledning av det genom förevarande proposition, nr 139, framlagda förslaget måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i utlåtandet anfört;

B. att förevarande motioner, I: 795 och II: 979, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anmälts av herrar *Kaijser, Axel Kristiansson, Ringaby* och *Gomé*r, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr KAIJSER (h):

Herr talman! I anslutning till detta utlåtande har jag avlämnat en blank reservation, som jag skall be att få motivera. Den kommer i anslutning till en motion som är väckt här i kammaren av herr *Isacson m. fl.* och som även är väckt i andra kammaren av ett flertal ledamöter. I denna motion påpekar

Ang. giftnämndens sammansättning, m. m.

man vissa olägenheter som förefinns med nuvarande bekämpningsmedelslagstiftning men har ingenting att invända mot det förslag till ändring av förordningen som riksdagen i detta utlåtande har fått tillfälle att yttra sig om. Man vill dock påpeka dessa olägenheter, och man har i motionens kläm framfört önskemålet att riksdagen skulle uttala sig för att giftnämnden utökas med representanter för lantbruks- och trädgårdsnäringarna.

Jag tror det är en riktig synpunkt. Det är klart att man när det gäller sammansättningen av giftnämnden måste mot varandra väga önskemålen att olika enskilda intressen skall bli företrädade och att nämnden inte skall bli alltför tungrodd, alltför otymplig.

Det är klart att en viss avvägning måste göras, men om man tittar på sammansättningen av giftnämnden, finner man att det framför allt är ämbetsverk som blivit företrädade. Nämnden består av en ordförande som är apotekare, två representanter för folkhälsoinstitutet, en för kommerskollegium, en för veterinärmedicinska anstalten, en för arbetarskyddsstyrelsen, en för växtskyddsanstalten och så är det en för den medicinska administrationen, en länsläkare. Dessutom är det en representant för den kemiska industrien, men jordbruket och trädgårdsskötseln har inte någon representant i giftnämnden.

Jag tycker att det väl kan vara motiverat, att de som verkligen praktiskt sysslar med detta och inte bara ämbetsverken skall vara representerade, men jag tycker också det är riktigt som utskottet säger, att man knappast kan ta upp denna fråga till behandling i samband med denna proposition. Det är snarast ett sådant ärende där motioner bör väckas under den ordinarie motionstiden vid riksdagens början. Jag har därför anslutit mig till utskottets utlåtande men har avgett denna blanka reservation för att bli i tillfälle att framföra dessa synpunkter, som det

enligt min uppfattning ligger en hel del i.

Herr ISACSON (h):

Herr talman! Vi som är motionärer tycker nog — när vi läser detta utskottsutlåtande — att vi är mycket illa behandlade. Vi tycker nästan att detta utlåtande är ett skolexempel på hur ett utlåtande inte får vara. Man har över huvud taget inte tagit upp de frågor som vi ställt i motionen. Man har inte refererat vilka synpunkter vi framfört i motionen, och man har inte diskuterat dem.

Det kan ju hända, mot bakgrunden av att propositionen endast avser att höra vad riksdagen har att säga om förslaget till förändring av bekämpningsmedelsförordningen, att utskottet anser det onödigt att diskutera några andra saker. Vi anser emellertid att det finns en hel del problem i detta sammanhang, vilka aktualiserats just i samband med den förändring som socialministern föreslagit, och det var därför vi framlade motionen. Det var därför vi tog upp vissa problem och det var därför vi ställde ett direkt yrkande.

Vi har bl. a. diskuterat frågan om betningen. Betning är i och för sig inte ett begrepp som behöver innebära att man handskas med ett gift som är så farligt att man bör vidta de åtgärder som bekämpningsmedelsförordningen föreskriver. Vi har velat säga att man framdeles kan komma till att använda gifter av en annan klass än 1 och 2 för betning, och det bör sägas ut att dessa starka restriktioner inte bör gälla i sådana fall.

En annan fråga som vi tagit upp är destruktionen av skadat utsäde. Problemet är ingalunda så lätt som man skulle tro. När man skall förstöra utsäde, skall man inte bara slänga ut det på backen. Men hur skall man förstöra det? Man kan gräva ned det. Men hur skall man gräva ned det? Den frågan bör beaktas. Skall man bränna det? Nej,

Ang. giftnämndens sammansättning, m. m.

man har kvar kvicksilvret, om man bränner upp utsädet. Kan man strö ut askan då? Det finns iakttagelser att göra. Vi vet t. ex. att kvicksilver i vatten kan ha nog så ödesdigra följder. Då det kommer ut i fiskevalten, kan även mycket små mängder kvicksilver verka förödande på fisken. Vi har velat diskutera detta, men andra lagutskottet har inte bemödat sig att skriva ett enda ord om saken, och det förvånar oss.

En annan sak är att när giftnämnden har förbjudit användande av aldrin, är det ekonomiska problem som kommer in i sammanhanget. En tillverkare, en grossist eller detaljist som har rätt stora lager av detta medel är plötsligt i den situationen att han måste göra en kännbar ekonomisk förlust. Man kan fråga sig om de inte på något sätt skall få gottgörelse för förlusten. Det finns problem att ta upp i detta sammanhang.

Jag har velat ta upp dessa problem. Jag tycker att de är väsentliga, och jag vill också diskutera frågan om giftnämndens sammansättning. Vi har önskat att riksdagen skulle uttala sig i denna fråga, men utskottet har inte velat vara med på det. Jag hade hoppats att se socialministern här, men han är upptagen av en annan debatt i andra kammaren. Han har emellertid lovat återkomma. Jag hade velat fråga, om han inte är beredd att se till att nämnden också får representanter för jordbruket, trädgårdsnäringen och skogsbruket. Det är dock de näringarna som främst använder alla dessa giftiga bekämpningsmedel. Det är inte tillfredsställande att giftnämnden har en sådan sammansättning, att endast experter av olika slag, ämbetsverk och tillverkare är representerade. Jordbruket, trädgårdsnäringen och skogsbruket, som skall praktiskt använda dessa medel och ta alla riskerna, kostnaderna och det stora ansvar som följer därav, bör vara med redan när giftnämnden behandlar dessa saker och kunna lägga fram sina praktiska synpunkter. Jag tror att detta är utomordentligt värdefullt.

Jag vill också ha sagt ifrån att när utredningen från början behandlade frågan om tillskapande av denna giftnämnd, avsåg utredningen att nämnden skulle få uteslutande en rådgivande karaktär och skulle lyda under kungl. kommerskollegium, men sedan föreslog departementschefen i propositionen att giftnämnden skulle få en beslutande funktion. Den har nu en beslutande funktion, och det har aktualiserat frågan att den skall bestå inte enbart av experter utan också av företrädare för avnämarna av dessa bekämpningsmedel.

Jag vill ha sagt, att jag hoppas att socialministern skall säga *ja* till den framställning som gjorts från Sveriges lantbruksförbund om att representation för jordbruk, skogsbruk och trädgårdsnäring skall tillföras giftnämnden. Det bör vara ett mycket rimligt önskemål, och om det tillgodoses bör det bli lättare för giftnämnden att fullgöra sina många gånger nog så svåra uppgifter när det gäller att ingripa i arbetet med dessa farliga medel.

I detta anförande instämde herr *Weibull* (h).

Herr SVENSSON, AXEL, (s):

Herr talman! Herr Isacson var missnöjd med utskottets utlåtande i denna fråga när det gäller behandlingen av motionen.

Jag vill erinra om att år 1962 hade ju både utskottet och riksdagen möjlighet att ta ställning till sammansättningen av giftnämnden. Då var det flera yrkanden om vilka grupper som skulle ha rätt till representation i giftnämnden. Utskottet tog ingen ställning i den frågan, utan sade i utlåtandet att beträffande giftnämndens sammansättning fick man väga olika intressen mot varandra och se till att inte nämnden blev otymplig och tungrodd. Med anledning av den proposition vi haft att behandla kunde vi över huvud taget inte ta ställning till föreliggande motion,

ty den låg helt utanför propositionen. Vi anser att vi har varit mycket artiga mot motionärerna, då vi har yttrat oss om motionen. I utskottet övervägdes nämligen om vi skulle anmäla att den över huvud taget inte skulle behandlas.

Herr Isacson får väl trösta sig med att han kan motionera till kommande riksdag men då i rätt sammanhang och ställa ett yrkande om en ändring i giftnämndens sammansättning. Han får då se till att frågan behandlas i samband med de frågor som gäller giftnämnden och dess verksamhet.

Herr Isacson är ledsn över att vi inte har sagt något om alla de farligheter och besvärligheter som följer med användningen av gifterna. På den punkten har vi inga andra meningar än herr Isacson. Jag vill bara erinra om att vi inte i lagstiftning kan slå fast hur det ena och det andra problemet med gifterna skall klaras av, ty det är ju giftnämndens uppgift. I utskottsutlåtandet står också skrivet: »Giftnämnden har till uppgift att kontinuerligt ägna forskningen och utvecklingen i övrigt på området all möjlig uppmärksamhet, så att vid behov snabba och effektiva ingrepp kan göras till avvärjande av hälsofara.»

Det är således giftnämndens uppgift att ta hand om alla de problem som kan uppstå med gifternas användning. Jag kan inte göra annat än att rekommendera herr Isacson att — i den mån han upptäckt något som man tidigare inte varit på det klara med — anmäla det till giftnämnden, så får den ta ställning till det och vidta åtgärder.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ISACSON (h):

Herr talman! Jag hoppas att vi skall slippa motionerna, och jag hoppas också att socialministern ser till att den begäran som Sveriges lantbruksförbund har framställt i ämnet blir bifallen. Det kan inte bli mera tungrott om en eller

Ang. giftnämndens sammansättning, m. m. två representanter utöver de tidigare nio kommer in i giftnämnden. Det gör bara arbetet mer allsidigt.

Jag reagerar mot att utskottsutlåtandet inte med ett ord har berört de problem vi har uppställt i sammanhanget. Det bör dock vara av intresse för riksdagen att diskutera t. ex. den ekonomiska frågan vid förbud av vissa bekämpningsmedel. Riksdagen bör ha en viss uppfattning om den eller åtminstone på något sätt uttala sig om den. Det förvånar mig att detta utskottsutlåtande har blivit så knapphändigt. Det verkar ha tillkommit i tidsnöd.

Jag skulle också vilja citera vad lagutskottet skrev förra gången riksdagen hade att fatta beslut i denna fråga: »Med hänsyn till nämndens arbetsuppgifter ville utskottet dock förutsätta, att nämnden finge en sådan sammansättning, att näringslivets intressen komme att vid nämndens arbete bli tillgodosedda.» Ja, det är i mycket hög grad fråga om jordbruksnäringens och skogens intressen. Det kan inte bara vara fråga om tillverkarens intresse utan det gäller således även de som använder de farliga bekämpningsmedlen.

Nu ser jag, herr talman, till min förtjusning att socialministern har kommit in i kammaren. Han är medveten om vilken fråga jag har ställt. Jag har försökt utveckla motivet för att vi skall få representant för jordbruk och trädgårdsnäringarna i giftnämnden. Jag har tidigare sagt att jag tror det är oerhört viktigt, att de som använder dessa farliga medel har ett stort ansvar och tar risker och får betala kostnaderna redan vid handläggningen av de åtgärder som måste vittagas inom giftnämnden också får vara med och diskutera och avgöra.

Jag skulle vilja vädja till socialministern att bifalla den ansökan som Sveriges lantbruksförbund har inlämnat i ärendet.

Herr KAIJSER (h):

Herr talman! Eftersom jag har suttit i utskottet och varit med om be-

Ang. giftnämndens sammansättning, m. m.

handlingen av denna fråga och kan vitsorda att den ingalunda har släppts igenom utan en saklig diskussion, vill jag framhålla att det torde vara riktigt att motionen egentligen inte skulle ha fått väckas i samband med denna proposition. Propositionen handlar om ett litet område inom denna förordning, som riksdagen skulle få tillfälle att yttra sig över. Men den avhandlade inte hela lagstiftningen om bekämpningsmedlen. Jag kan säga herr Isacson att jag var ute precis för samma sak förra året i anslutning till en proposition, där en motion låg litet vid sidan om det ärende som propositionen avhandlade. Utskottet sade då att motionen innehöll viktiga saker, men dessa hörde egentligen inte samma med propositionen, och därför kunde utskottet inte ta ställning till dem.

Jag vill också påpeka att utskottet skriver: »Det i motionerna framställda önskemålet synes i viss mån överensstämma med de förutsättningar som utskottet vid nämnda tillfälle uppställde. Utskottet anser visserligen motionärernas synpunkter beaktansvärda, men — — —,» o. s. v. Utskottet har ställt sig positivt till de synpunkter som framförts i motionerna. Det var detta jag ville understryka, och det var därför jag avgav en blank reservation. Jag tror fortfarande inte att det var sakligt berättigat att ta upp denna fråga i anslutning till den nu föreliggande propositionen.

Om departementschefen vill tillmötesgå det framställda önskemålet om en komplettering av giftnämndens sammansättning utan några ytterligare åtgärder från riksdagens sida, är jag alldeles övertygad om att detta skulle hållas med tillfredsställelse av alla dem som var med och behandlade denna fråga inom utskottet.

Herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag beklagar att jag kommer något sent in i debatten, men

jag hade tillfälle att höra såväl senare delen av herr Isacson's anförande som herr Kaijsers anförande.

Det bör kanske uppmärksammas vad som har framhållits i propositionen, att det spörsmål vi i dag behandlar endast är en del av en utan tvekan mycket stor fråga. Det större komplexet gäller hela det omgivningshygieniska problem nutidsmänniskorna kämpar med. Men propositionen fäster uppmärksamheten på ett utan tvivel seriöst problem, och det förslag till lagändring som här föreligger avser ju att så långt som möjligt undanröja de risker vi vet föreligger då det gäller s. k. betat utsäde.

Herr talman! Jag skall inte ta upp någon debatt om detta stora ämne — det skulle väl annars finnas motiv för detta. Forskning bedrivs på många områden över hela detta fält. Vi har bl. a. pekat på att de experiment man gör när det gäller färgat utsäde möjligen kan komma att leda till att en del av verkningarna, nämligen fågeldöden, skulle kunna bringas ur världen. Det kan kanske ännu inte sägas något definitivt om detta, men enligt vad jag blivit underrättad om tyder i varje fall utförda experiment på att den s. k. blåfärgningen av betat utsäde hittills har visat att vi tydligen kan börja dra den slutsatsen att i varje fall fåglarna undviker det. Jag skall stanna här, vad denna sida av saken gäller.

Sedan tog herr Isacson upp frågan om giftnämndens sammansättning och vädjade — om jag förstod honom rätt — om att giftnämnden skulle utökas med framför allt representanter för de mera direkta jordbruksintressena. Jag skall här först påpeka vad som står i instruktionen för giftnämnden. Enligt instruktionen åligger det giftnämnden att med uppmärksamhet följa utvecklingen beträffande hälsofarliga varor och bekämpningsmedel; att ha högsta tillsynen över efterlevnaden av nämnda förordningar och i anslutning därtill meddelade föreskrifter; samt att

Ang. giftnämndens sammansättning, m. m.

framlägga förslag till sådana Kungl. Maj:ts åtgärder, som må finnas påkallade för att främja de syften nämnden skall befordra.

Nämnden, som började den 1 juli 1963, har alltså inte bedrivit sin verksamhet fullt ett år. Den består av nio ledamöter och är sålunda redan ganska stor till omfattningen. Det finns kanske anledning att påpeka vad andra lagutskottet 1962 framhöll i sitt utlåtande beträffande denna fråga. Utskottet sade bl. a. följande: »Vid prövning av denna fråga får man, såvitt utskottet kan bedöma, väga det enskilda intresset hos olika områden att bli företrädade mot det allmänna intresset att få ett organ som icke blir otympligt och tungrott.» Jag tror att det sistnämnda också är en viktig fråga; det gäller att ha en organisation som är någorlunda effektiv, och då bör den inte vara alltför stor.

Vidare bör vi erinra oss att här skulde säkerligen många olika parter kunna anmäla intresse att bli mer eller mindre representerade i nämnden, och då är man egentligen ute på ganska besvärlig mark, eftersom det är nödvändigt att dra gränser beträffande nämndens kvantitativa sammansättning.

Dessutom föreligger enligt instruktionen möjligheter för nämnden att inom ramen för beviljade anslag anlita särskilda experter eller sakkunniga i olika frågor. Jag skall slutligen nämna att nämnden avser att anställa ytterligare en sekreterare och att man då har tänkt sig att anställa en agronom. Därigenom tror jag att i vart fall jordbruksintresset i viss grad kommer att företrädas inom nämnden.

Herr talman! Jag är således icke beredd att för dagen säga någonting annat än vad jag här har deklarerat. Nämnden har ännu inte verkat särskilt lång tid. Vi har anledning att avvakta erfarenheterna av arbetet, innan vi företer någon ytterligare utökning av det antal ledamöter som tidigare har bestämts.

Herr ISACSON (h):

Herr talman! Jag tar fasta på orden »för dagen», och jag hoppas att detta besked inte är definitivt. Jag tror nämligen att det finns mycket starka skäl, som jag har sagt tidigare, för att jordbruket och trädgårdsnäringen blir representerade i nämnden. Det kan inte vara så, att en nämnd blir mera ohanterlig om den har tio i stället för nio ledamöter. En tjänsteman som sitter i nämnden kan inte — ens om han är agronom — företräda jordbrukets intressen på samma sätt som någon av dem som har att ta hand om alla dessa bekämpningsmedel och använda dem. Om jag inte är felunderrättad används 80 procent av samtliga bekämpningsmedel inom jordbruk och trädgårdsnäring, alltså den ojämförligt största delen. Det kan inte vara ointressant om dessa näringsgrenar får vara med och säga sin mening. Experter i all ära, men även praktikens män bör ha möjlighet att komma till tals vid avgörandet av ärenden och inte bara kopplas in som sakkunniga när giftnämnden har anledning att fråga dem.

Jag tvivlar inte på att nämnden i övrigt består av förkrossande sakkunskap, det vill jag gärna ha sagt. Där finns företrädare för statens institut för folkhälsan, kommerskollegium, statens veterinärmedicinska anstalt, statens farmaceutiska laboratorium, farmakologiska institutionen, tillverkare o. s. v., alltså en förkrossande sakkunskap. Men det saknas något väsentligt, och jag hoppas att socialministern håller fast vid att detta bara är ett ställningstagande för dagen och att den ansökan som kom från Lantbruksförbundet, daterad den 20 mars 1964, blir välvilligt behandlad litet längre fram. Jag tror alla skulle vinna på detta. Det är dock viktigt att denna bekämpningsmedelsform skall kunna användas på ett så smidigt sätt som möjligt och bli till nytta utan att det känns alltför svårt för dem som skall tillämpa densamma i praktiska livet.

Ang. giftnämndens sammansättning, m. m.

Jag väddjar till herr socialministern att tänka om i denna fråga.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt.

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag ber att få meddela att fyra gemensamma voteringar avses komma att äga rum onsdagen den 27 dennes vid plenums början kl 10.00.

Så vill jag också meddela att så kallad frågestund hålles på tisdagen den 26 dennes vid plenums början kl. 11.00.

På framställning av herr talmannen beslöt kammaren nu, kl. 12.33, att ajournera sina förhandlingar till kl. 16.00, då ett antal utskottsbetänkanden väntades inkomma till bordläggning.

Förhandlingarna återupptogs kl. 16.00.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 267, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om gasolskatt, m. m.; och

nr 268, i anledning av väckt motion angående beskattningen av avverkning av skog, m. m.

Anmäldes och bordlades

utrikesutskottets memorial nr 6, angående uppskov med behandlingen av vissa till utrikesutskottet hänvisade ärenden;

konstitutionsutskottets memorial nr 18, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden;

statsutskottets utlåtanden:

nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående universitetens

och högskolornas organisation och förvaltning m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade grunder för den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen, i vad propositionen avser medelsanvisning;

nr 128, i anledning av väckta motioner om statsbidrag till de fria konstskolorna;

nr 129, i anledning av väckta motioner om anslag till vidareutbildning av präster m. fl.;

nr 130, i anledning av väckta motioner om statsbidrag till Målsmännens riksförbund;

nr 131, i anledning av väckta motioner om statsbidrag till fritidsverksamhet för pensionärer;

nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1964/65 till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel, m. m., jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare medel för svensk medverkan i FN:s fredsstyrka på Cypern;

bevillningsutskottets memorial och betänkande:

nr 56, angående uppskov med behandlingen av vissa till bevillningsutskottet hänvisade ärenden; samt

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående höjning av vissa postavgifter jämte i ämnet väckta motioner;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 48, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade grunder för den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen, i vad propositionen hänvisats till lagutskott, dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 14 december 1956 (nr 629) om erkända arbetslöshetskassor, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 52, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 och 3 §§ lagen den 14 oktober 1939 (nr 727) om förbud mot arbetstagares avskedande med anledning av värnpliktstjänstgöring m. m., dels ock i ämnet väckt motion;

jordbruksutskottets utlåtande och memorial:

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag till naturvårdsverksamhet, m. m., jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 20, angående uppskov med behandlingen av vissa till jordbruksutskottet hänvisade ärenden;

allmänna beredningsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 36, i anledning av väckta motioner dels angående skadeverkningar av kemiska växtskyddsmedel, dels om forskning och försök rörande kemiska växtskyddsmedel och dels om utredning rörande kemiska växtskyddsmedel;

nr 37, i anledning av väckta motioner om åtgärder mot bristen på personal inom sjukvården;

nr 38, i anledning av väckta motioner dels om bättre förhållanden för kvinnlig arbetskraft och dels angående deltidarbete för kvinnor m. m.;

nr 39, i anledning av väckta motioner dels angående gifta kvinnors förvärvsarbete och dels om åtgärder för att höja yrkesintensiteten hos gifta kvinnor;

nr 40, i anledning av väckta motioner om bättre utnyttjande av välutbildad arbetskraft, m. m.; samt

nr 41, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden; ävensom

särskilda utskottets utlåtande nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts propo-

Meddelande ang. enkla frågor

sition angående studiesocialt stöd till studerande ungdom, dels Kungl. Maj:ts förslag i statsverkspropositionen angående anslag till kostnader för avskrivning av vissa studielån med statlig kreditgaranti, dels ock i ämnet väckta motioner.

Anmäldes och bordlades en av herr *Jonasson* under sammanträdet till herr talmannen avlämnad, av honom *m. fl.* undertecknad motion, nr 827, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 160, angående ersättning för skada å fiske till följd av militär verksamhet m. m.

Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla frågor denna dag framstälts, nämligen

av herr *Isacson* (h) till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet: »Avser Herr Statsrådet föreslå sådan ändring i gällande skattelagstiftning, att kostnader för biträde i taxeringsmål blir avdragsgill vid deklaration?»; samt

av fröken *Ljungberg* (h) till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet: »Har generellt förbud blivit utfärdat mot elevintagning i höst på gymnasiernas 4-åriga linje och i så fall med vilken motivering?»

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.07.

In fidem

K.-G. Lindelöw